

VOICU
BUGARIU

AUGUST-DECEMBRIE

LiterNet.ro
2010

Redactor: Radu Ilarion Munteanu rim@litternet.ro

Tehnoredactare: Delia Oprea doprea@litternet.ro cu sprijinul
Manuelei Andrei

Corectura: Denisa Niculescu și Geta Rossier

Coperta: © 2010 Voicu Bugariu

Editor format Adobe PDF: Delia Oprea doprea@litternet.ro

Ilustrații carte: © 2010 Ion Vincent Danu

Text: © 2010 Voicu Bugariu

Toate drepturile rezervate autorului.

© 2010 Editura LiterNet pentru versiunea .pdf Acrobat Reader.
Este permisă descărcarea liberă, cu titlu personal, a volumului în
acest format. Distribuirea gratuită a cărții prin intermediul altor
situri, modificarea, sau comercializarea acestei versiuni, fără
acordul prealabil, în scris, al Editurii LiterNet sunt interzise și se
pedepsesc conform legii privind drepturile de autor și drepturile
conexe, în vigoare.

ISBN: 978-973-122-001-7

Editura LiterNet

<http://editura.litternet.ro/>
office@litternet.ro

VOICU BUGARIU

AUGUST-DECEMBRIE

ediția a doua

PARTEA ÎNTÂI AUGUST

Călătoresc cu trenul spre orașelul bănățean unde trăiește un unchi al meu. Prin anii '30, ca și frații săi mai mari, își bucura părinții evadând dintre paori și făcându-se domn. Praful și pulberea s-au ales din cele trei „domnii”.

Până nu demult, mi-am reprezentat viețile fraților Herzovi sub forma unor trasee de sine stătătoare. Acum, încerc să le cuprind într-o țesătură ce mă include.

Multă vreme, moartea lui Victor, la douăzeci și patru de ani, în 1932, a fost pentru mine doar un accident. Față de fratele mijlociu al tatălui meu am simțit indiferență politicoasă și vagă aroganță juvenilă, ba uneori chiar satisfacția primitivă a unui supraviețuitor. Nu i-am citit cărțile, deși una este despre un scriitor. M-am simțit superior istoricului improvizat, jurnalistului frenetic, studentului fără examene luate.

Într-un mod analog sunt privit astăzi de fiica mea. Și ea mă consideră neinteresant, mă privește de sus. Călătoria de azi este poate și un protest împotriva atitudinii ei.

Acum înțeleg altfel moartea lui Victor și durerea Mamei Sâna. Sfârșitul lui a fost începutul unei serii.

Bunica mea a simțit-o. Nu s-a mai petrecut nici o tragedie asemănătoare, dar ceva s-a defectat.

Tatăl meu, fiul cel mare, a murit la șaizeci și patru de ani, de ciroză hepatică. I s-a tras dintr-un subicter făcut de supărare, în 1952. Atunci i s-a înscenat un proces penal și a fost concediat. Mobilele noastre au fost puse în stradă, spre amuzamentul meu de copil inconștient. Episodul s-a petrecut într-un orașel din Crișana. Cu patru ani înainte, trăisem o secvență aproape identică în București. A fost achitat în mod surprinzător. Noroc? Compensație acordată de destin? Mai degrabă un capriciu al persecutorilor săi. O generozitate întâmplător manifestată. Există și așa ceva. Poate că unii dintre prepotenții orașelului îl văzuseră mai înainte plimbându-se pe stradă cu fiul său, Victor. Figura de înger a mezinului i-o fi impresionat.

A urmat moartea fratelui meu, doi ani mai târziu. A fost lovitura finală. Ca și părinții săi, tatăl meu și-a înmormântat un fiu. Niciodată nu și-a revenit pe deplin.

Întâmplarea, mi se va spune. Mulți au pățit la fel și n-au murit. Poate.

Dar unchiul Lelu? Spre el mă îndrept. Cum s-au petrecut lucrurile în viața lui?

Cu totul altfel. El n-a fost atât de vulnerabil ca tatăl meu. Ca probă, este încă în viață, are șaptezeci și opt de ani. Se simte destul de bine.

Până acum, am stat singur în compartiment. Intră o fată. O brunetă destul de înaltă, sigură de sine. Figura ei are o finețe orientală. Antebrațele îi sunt destul de păroase. O oarecare virilizare? Nu, în rest e feminină. Pare o adolescentă. Șaptesprezece? Optsprezece? Vrea să pară preocupată? Îi stă bine când se încruntă.

Răsfoiește o carte voluminoasă, un tratat de psihiatrie. Îi mai adaug câțiva ani la vârstă: douăzeci. Apoi iese pe culoar și începe să fumeze tacticos. Gesturile ei de cucoană mă obligă la o nouă mărire. Douăzeci și doi. Rămân la această cifră.

Fata reintră. Se așază.

În ultimii doi-trei ani, mi s-a părut că văd în privirile femeilor milă și neîncredere. Da, arăți mulțumitor deocamdată, dar este un truc, o șmecherie. Joci teatru, de fapt nu ești decât o mortăciune, în curând te vei prăbuși. Nu știu cum faci de te menții... Întreții o fațadă, dar pe dinăuntru ești terminat, ruinat. Îmi amintesc și invidia nerostită a unor femei din generația mea: Te comporti ca și cum ai fi intact. Eu nu mai sunt în stare.

Un autor, i-am uitat numele, zicea cam așa: Bărbații de patruzeci le lasă celor de cincizeci iluzia că fetele îi plac pentru ei înșiși. Sunt o victimă a acestei auto-înșelări clasice? N-ar fi exclus. O prietenă mi-a spus nu demult: Acum ai să te îndrăgostești de o adolescentă. Matematic. Chiar așa? Da, dragă, da. Nu-i obligatoriu amorul efectiv. Se poate și o iubire platonice. Așa s-ar și cădea la un intelectual.

Zâmbesc.

– Vă amuză ceva la mine? mă întreabă.

Are o voce de mezzo-soprană. Nu pare defel vexată. Mai degrabă curioasă.

– Nu, nici vorbă! Mi-am amintit o idee interesantă.

– Ce idee?

– Mai ales dacă faci medicină...

– Fac.

– Să ți-o spun?

Încuviințează, mișcându-și repede capul tuns *punk*. Încruntarea i-a dispărut.

– Amorul bărbaților de cincizeci pentru fete de douăzeci. O prietenă de-a mea zicea, este de neocolit. Ce părere ai?

– Bine, dar... – Mă privește cercetător. – Dumneavoastră mai aveți până atunci. Nu este cazul, încă...

– Ba da. Am împlinit cincizeci acum o lună. Sunt apt...

Privirile i se schimbă, se micșorează, se întunecă, își îndreaptă bustul, de parcă ar vrea să închipuie o postură mai respectuoasă.

– N-aș fi crezut... – Pare dezamăgită, dar nu pentru bătrânețea mea, ci fiindcă s-a înșelat. – Nu v-aș fi dat atât.

– Nu trebuie să fii supărată... E greu să ghicești vârsta cuiva. Anumite amănunte... Nu înșală... Mâinile, de exemplu.

– Mâinile?

– Da, și ele. Trebuie să le observi. Mai sunt și altele. Privirea, gâtul. Atitudinea... Mersul. Nu se prea pot truca. Poate doar de actori...

– Nu mi-ați spus ideea.

– Da, da. Sunt curios...

Așteaptă. În privirile ei, un mic respect de generație.

– Ți-o spun. Mai ales dacă ești studentă la medicină... Ar fi interesant de știut...

– Sunt aproape doctoriță.

– Ar mai fi ceva... Precis o să te gândești la un sindrom depresiv...

- Și ce dacă?

- N-aș vrea să mă legi de un cod anumit... Să-ți spui de la bun început: E un depresiv, îl ascult ca atare. Te rog, deci... Fără diagnostice. Fără boala Alzheimer sau altele de-astea... Da?

Se amuză:

- Bine.

- În esență, un prag psihic. Simt că mă aflu în fața lui. Trecerea mi se pare primejdioasă. Pericole subiective, desigur... Un altul nici nu s-ar sinchisi...

Nu cumva o plictisesc? Pare interesată. În privirile ei verzi, văd un fel de protectorat matern, dar și așteptarea înveselită a unor afirmații previzibile.

Spun mai departe:

- Sunt trei simptome. Mai întâi, sentimentul de a fi devenit o mortăciune. Cuvântul este expresiv. Nu poți contesta... Hm? Ce zici?

- Da, e dur.

- Un sentiment neplăcut și aducător de disconfort psihic. Privirile femeilor mi-l întăresc. Ți-am povestit...

- Nu. Ce anume?

- Da, ai dreptate. Doar m-am gândit. Femeile se uită la mine ca și cum aș fi fost radiat din categoria

bărbaților. Și inclus în cea a bătrânilor. Iremediabil, ireversibil... Un lucru neplăcut...

Fata se distrează. Râd și eu, ce să fac? Ne amuzăm strașnic, trebuie să recunosc.

- Radiat!

- Păi, cum altfel? Radiat! Exclus!

- Ai... Aveți umor!

Din două, una. Ori a fost ceva spontan, ori cunoaște trucul. Bărbaților de vârsta mea le place stilul camaraderesc.

Cunosc o carieră literară pornită de la folosirea lui. Acum douăzeci de ani, un tânăr din provincie a folosit nevinovatul și teribil de eficientul truc, reușind să-i cucerească pe seniorii literaturii. Aceștia l-au decretat poet mare și l-au considerat un prieten al lor. L-am povățuit pe un debutant să folosească șmecheria egalitarismului între generații. Aparenta necuviință este în fond o flaterie. Bine, dar o să se supere! Cum să-i spun pe nume unui om atât de cunoscut? N-o să-mi mai răspundă la salut. Se va șifona doar unul din zece. Poate unul din douăzeci. Ceilalți te vor considera un om pătrunzător. De ce? Fiindcă le-ai intuit tinerețea sufletească.

Mă decid:

– Știi ce? Să ne spunem pe nume! Și-așa n-o să ne mai vedem niciodată, îmi faci și tu o plăcere... Ce zici?

Se încruntă, mă privește în ochi. Apoi se destinde, râde, pare a se simți grozav de bine în tren și, mai ales, în propria sa piele netedă, ușor bronzată, probabil extrem de plăcută la pipăit. O simt despărțită de mine printr-un perete translucid. Un paravan, raze invizibile. Intersectarea lui ar declanșa o explozie ce m-ar ucide.

– De ce nu? Tatălui meu îi spun tot așa... – Se uită la mine ușor stingherită. – Te-ai supărat?

– Nu. Și să știi, nu este cazul să mă tratezi ca pe un bolnav. Ca pe un suferind mai deosebit. Nu sunt un hipersensibil. Mă supăr foarte greu, iată adevărul. De altfel, nici nu prea mai sunt în stare să mă supăr cu tot dinadinsul pe cineva. Trebuie să fie ceva foarte grav...

Schimbă cu nonșalanță vorba.

– Pe mine mă cheamă Maria... Pe tine? Cu ce te ocupi? În noua situație nu mai suntem niște călători obișnuiți.

Fata asta este extrem de dezghețată.

– Ce suntem?

– Niște cunoștințe.

Întotdeauna mi-a fost oarecum jenă de profesia mea. În situații fără urmare, precum cea de față, mă dau drept sociolog. Acum spun adevărul: Scriitor, da...

O scurtă poticnire a conversației.

– Să revenim la ceea ce discutăm! zic.

Pare oarecum dezorientată.

– Ai uitat?

– Nu. Problema cu mortăciunea...

Nu zâmbește. În definitiv, orice sentiment este de competența unui psihiatru.

– Exact. Ce părere ai?

Nu se grăbește cu răspunsul.

Trenul se oprește. Maria se uită pe geam la animația din gară. Se ivește o femeie între două vârste, grasă, cu trăsături deformate de efort. Deschide ușa compartimentului, ezită, se răzgândește. Intră alături. I se aude icnetul de ușurare. O privesc complice pe Maria. Izbucnim în râs. Nu cumva am început s-o fac pe tinerelul? Fata nu pare să fi sesizat ceva nepotrivit.

– E simplu, spune. Există o psihologie specifică a presenescenței. Începe, teoretic, la patruzeci și cinci. Un proces obiectiv. Nu se vede de ce ai fi scutit. – Așa, scumpo, fii dură, fii nemiloasă, sinceritatea ta îmi face bine! – Dar înainte de andropauză există niște reveniri

de tinerețe. – Pare intimidată. – Nu cunosc termenul medical. Un bărbat la cincizeci n-a trecut fără întoarcere bariera. Ar fi o greșeală să... Impresiile tale sunt subiective. Privirile femeilor nu-ți spun același lucru. Toate... În fiecare moment...

– Bine-ar fi...

– Așa cred. Problema este interesantă. Nu sunt destul de calificată.

– Ba nu, ești. De altfel, ideea ta... O știu, m-am gândit... Dar am formulat-o altfel. Într-un om coexistă toate vârstele. Cele psihologice, de fapt. Ce spuneai... Au mai fost și excepții. Dar mi-am spus că n-au fost atente... M-au privit superficial, nu și-au dat seama...

– Aștepți să ți se spună că arăți încă foarte bine, da?

– Duritatea asta a ta îmi place. Și nu datorită vreunei componente masochiste...

Nu mai vorbim... Maria se uită pe fereastră, îi privesc profilul. O fată frumoasă, nici vorbă. Totul în ea este promisiune de fericire, cum ar spune Stendhal. Mai puțin antebrațele. Dar parcă poți să știi? Iubitul ei poate zice: Tocmai asta îmi dă un frison special.

– Altceva?

Zâmbește cu ironie cvasimaternală de tânără doctoriță. I se pare amuzant să acorde o consultație unui necunoscut.

– Da, ar mai fi... O teorie... – Și-i spun numele unui prozator. – Te interesează?

Se îmbujorează ușor. Are un zâmbet umil, surprinzător.

– Îl cunosc.

– O știi, atunci... Doar nu mi-a spus-o numai mie. Teoria cu desenul eșecurilor... O știi? Încuviințează.

– Și? Ce părere ai?

– E din Maslow. Mi s-a părut dubioasă... Dar el ținea foarte mult la ea.

Într-adevăr, o teorie îndoielnică. Dar cât de fascinantă! Vei conchide: Eșecurile tale s-au petrecut după un anumit tipic, sunt elemente ale unui singur desen. Din acea clipă ești un om terminat. Așa zicea.

– Mi-a spus-o mai demult. Cincisprezece ani... Tu n-aveai cum să-l cunoști pe-atunci. Nu erai în București, nu?

În vorbirea ei, persistă un ușor accent bănățenesc. În mod sigur nu era. Spun mai departe:

– Era și el mai tânăr. Ne întâlneam uneori, ne plimbam prin Cișmigiu. Era obsedat de succes. Nu orice

fel... În și prin literatură. Teoria mi-a spus-o înainte de apariția primului său roman. Avea probleme cu editurile. Asta îl făcea uman, apropiat. Tu l-ai cunoscut în altă etapă.

– Cu mine s-a purtat foarte frumos, la început. Avea și el probleme de vârstă. Dar le ascundea. Practica metoda inversă... Mi s-a părut un om interesant. – Se uită cercetător la mine. – Noi doi ne-am mai întâlnit, pe stradă. Eram cu el. Nu-ți mai amintești? Da, da... Pe Calea Victoriei. Iarna. Erai într-un *blazer* verzui, prea subțire. Mi-a spus că faci niște exerciții... Ca să rezisti la frig. Așa este?

Ocolesc ultima întrebare.

– Da, se poate. Dar de tine nu-mi amintesc. De mai multe ori l-am văzut pe stradă, însoțit de un băiat sau de-o fată. O cam făcea pe magistrul. Dar nu reușesc să... la spune, nu cumva era ras în cap? – Maria încuviințează repede, de parcă mi-ar fi așteptat întrebarea. – Avea și un fel de bărbuță, o coleretă?

– Da.

– Atunci pot să delimitez perioada. Amiciția noastră intrase într-o etapă mai specială. Nu ne mai plimbam împreună. Când ne întâlneam pe stradă, schimbam doar câteva replici, de formă. Nu se mai

punea problema să... Începuse să se uite la mine cu o severitate... Nu-i mai convenea cota mea. A succesului meu literar, vreau să spun. Poate nu știi, se practică așa ceva... Între scriitori... Și între alți artiști, presupun. – Mă privește meditativ. – Nu-mi amintesc întâlnirea... A fost foarte scurtă, presupun. Două minute... Nu? Replici despre vreme... Ceva în acest gen... Așa a fost?

– Da.

– În fine, nu contează. Dar povestea cu desenul este interesantă. Așa zic.

– Mi s-a părut hazardată. Nu poate fi argumentată științific. Nu rezistă.

– O fi, dar când o trăiești! Cu totul altceva. O găsești genială!

– Cine o trăiește?

– Eu. În ultima vreme.

Maria se scutură cu un mic efort de amintirea amicului nostru comun. Mă întreabă:

– Cum?

– Uite-așa, simplu. Mă simt amenințat. Sunt pe punctul de a realiza desenul, în legătură cu trecutul meu. Iar dacă am trăit eșecuri de unul și același tip, înseamnă că și în viitor... Planurile mele vor eșua după aceleași reguli. Ce zici de asta?

- Pare logic.
- Omul se crede programat, ca un robot, pentru eșecuri. Nu poate depăși ideea... Ceva diabolic. Ce spui?
- Stilul lui.
- Ce stil?
- Unii sunt vulnerabili la lovituri psihologice, zicea. Nu rezistă. Alții nici nu se sinchisesc.
- S-o fi gândit... Și eu sunt vulnerabil. A simțit asta? Nu văd de ce mi-ar fi purtat pică.
- Nu ți-a purtat pică, spune gânditoare Maria. Lovea din principiu... Și pe mine... Am reușit cu greu să mă redresez. Nu scapi mai ușor de o depresie, dacă faci medicină.
- Ideea mi s-a înfipt în minte, în ultima vreme. Poate și fiindcă nu e prea clară... Un paradox.
- Da. La Maslow este altfel. El a modificat-o puțin, a mai încurcat-o. Nu știu dacă, în mod conștient. – Ezită. – Dar concluzia că seria neagră va continua... De ce? Nu prea este în regulă.
- Zâmbește nesigur. Un înger deghizat într-o medicină, iată adevărul.
- Sentimentul că eșecurile se vor înmulți, în ciuda oricăror eforturi. De unde vine el... O scădere ireversibilă a energiei vitale, așa cred. Un om încă

puternic nu va conchide că a făcut întotdeauna aceleași greșeli și are niște defecte fatale. Nu-și atribuie insuccese de același tip. – Are privirea ușor mărită, mă admiră. – Energie scăzută, trăirea se termină, începe supraviețuirea. Omul învață să renunțe.

Se uită la mine cu încredere filială.

Zilele trecute, un cunoscut mi-a relatat cum s-a dus acasă la un profesor universitar pensionar. N-a găsit-o decât pe tânăra doamnă. I-a cunoscut și pe cei doi copii. Aveau vreo opt-zece ani. Semănau foarte bine cu bătrânul. Iar mama lor arăta bine dispusă și prosperă.

Interlocutoarea mea se mișcă, se încruntă, gândește. Spune ezitant:

- Ar mai fi o întrebare...
- Care?
- Problema ta... Ce te roade, de fapt... Ai figura unui om chinuit, dar nu ești genul care se lamentează...
- Da, ai dreptate.
- La femei, zicea un filosof, se petrece uneori o transformare a excitației intelectuale în preferință subiectivă. O studentă este puternic impresionată de prelegerile unui profesor. Până într-atât, încât se îndrăgostește de el și îl ia de bărbat.

Sunt doar un teoretician al amorului discordant. Dar privind ochii limpezi ai Mariei, uitându-mă la obraji ei proaspeți și la „tâmpurile ei de sidef”, simt cum mă cuprinde un vertij... S-ar putea, ar fi posibil, miracolul, întoarcerea timpului, recăpătarea tinereții, prin ea, minunea trimisă, de întâmplare... Simt, pentru o clipă... Razele laser, zidul dintre noi, imposibil de străbătut, a dispărut, n-ar trebui decât să întind mâna...

Se petrece o clipă specială, ironia mea este anihilată, văd în privirile Mariei o rezonanță. Acum trăiesc, nu mai sunt doar un supraviețuitor. Este o reîntoarcere în timp, la altă vârstă. Uită și ea de sine. Ne privim. O clipă, o secundă, câteva secunde. Totul este posibil, orice minune energetică... Înfrângerea legilor biologice și sociale, da.

Secvența se stinge. A fost o performanță. Pot fi mândru de mine. Un contact mai greu de realizat decât o apropiere efectivă.

Pe fața ei văd o mică tristețe pură. Spun:

– Ai ghicit, am un scop practic. De-asta am aprofundat toată povestea.

– Ce scop?

Pare marcată de scurtul nostru contact platonice de mai înainte.

– Orice om are o șansă. Așa cred.

– Ce șansă?

– De a lupta cu propria lui îmbătrânire. Pare caraghios... Nu este. E problema multora. Nu e scoasă la iveală, dar asta nu înseamnă... Există și încă din plin! Caut o metodă mai personală...

Mă privește cu seriozitate. M-aș fi așteptat să se amuze. Preocuparea mea pare puerilă. O întreb:

– Nu râzi?

– Nu.

– Bătrânețea este o boală, nu?

– Așa se zice.

– Eu am descoperit... Este un fel de a spune... Fiecare are o anumită reacție. Am o clasificare. A devenit tăcută. Așteaptă.

– Destul de previzibilă. Străduința de a întârzia pe cât posibil trecerea graniței, înspre ținuturile renunțării și ale ultrarenunțării. Da, există și așa ceva. Omul uită până și vremea când nu se lăsa. Alții caută să uite cât mai repede ce-a fost. Refuză lupta, vor să treacă repede dincolo de hotar. Să nu mai întârzie.

– O atitudine sănătoasă, normală.

Arată de parcă n-ar fi zămbit niciodată în viața ei.

– De ce să te lupți cu morile de vânt? De bătrânețe tot nu poți scăpa. Nimeni nu poate. Opozanții ei nu sunt înțelepți. Așa spun oamenii cuminți, da?

Este de acord.

– Da, da. Dar nu cumva există niște resurse? Mai speciale? Bune de folosit când te afli în preajma hotarului și nu dincolo de el?

Și îi povestesc, îi descriu strategiile mele de presenescent pus pe luptă. În treacăt, mă gândesc la un bărbat care încearcă să cucerească o tânără fată, vorbindu-i „fascinant” despre trăirile sale legate de îmbătrânire. Paradox și nu prea. Există și zisa gerontofilie. (Necunoscătorii nu știu, în majoritatea cazurilor manifestările sunt platonice.)

Îi vorbesc. Hotarul înseamnă și schimbarea sentimentului de sine, a cenesteziei. În perioada de trecere, individul este urmărit de teorii aflate de la amici malefici sau citite prin cărți mai speciale, dar are și un sentiment de iremediabil. Senzația de preaplin – sau cum s-o numesc? – nu îl mai vizitează aproape niciodată, începe să se convingă: Se duc, s-au dus vremurile când simțeam o victorioasă trepidație interioară. Când totul îmi stătea la dispoziție, orice lucrare umană, indiferent de dificultatea ei, fiind

suficient doar să mă decid. Mă jeluiesc, deplâng neputința vorbelor... Incapabile să descrie starea celui intrat în anticamera bătrâneții... Le reproșez slăbiciunea și în privința tinereții. Se poate recurge doar la clișee jurnalistice. Pe-astea le știe toată lumea, nu este nici o problemă. Dar cât de insuficiente și de zadarnice... Ar trebui un poet autentic, formulări mai proaspete, mai atingătoare... Oare ar intui cum se simte o fată de douăzeci și doi de ani în ea însăși? Îmi exprim îndoiala. Îi mai spun: De fapt, miza mea este cenestezia tinereții și nu vreun rezultat practic. Da, suspin interior, să mă simt în mine însumi ca înainte.

Atunci, când treci hotarul, uiți pur și simplu cum este să fii tânăr. Dacă ar veni la tine vreun Mefisto și ți-ar propune tinerețea psihică, cu condiția să i-o descrii, nu ai fi în stare! Asta este chiar ceva cu totul terifiant!

Dar eu sunt încă dincoace! Sunt în stare să spun ce simte un om tânăr. El își consideră insuccesele – pe bună dreptate – niște accidente. Nu vede nici o legătură între ele. Își face liniștit planuri de viitor. Ce-i aia algoritm al eșecurilor? O prostie. Nu renunț la nici un plan. Ce dacă unele eșuează? Asta nu înseamnă nimic.

Dar cenestezia? Aici am ezități. Nu prea mai...

Se uită la mine cu atenție. Mă admiră.

#

Vorbăria despre bătrânețe și contracararea ei... Dubioasă. Dar nu contează. Uite, Maria, mai proaspătă ca oricând, a ajuns să mă considere un prieten al ei. Avem aceeași destinație. Ne vom mai întâlni, cu siguranță. Mă va căuta. Să nu sun eu, fiindcă... Nici nu m-am oferit, îi amintesc cu blândețe. Da, desigur, dar așa, pentru orice eventualitate. Vreun logodnic... Mă simt flatat. Dacă mă considera doar un bătrân onest, un telefon de la mine... Totalmente inofensiv. Ba chiar ar fi căzut bine, picant.

Ne despărțim.

Poate înclinația clasică a bărbaților de vârsta mea pentru fete tinere ascunde o superstiție. Dacă aș avea în preajma mea o ființă tânără, aș fi contaminat de prospețimea ei.

#

Întâlnirea din tren, simpatic preambul! Prefață barocă la investigația mea de familie.

Unchii mei au fost autori de cărți. Au făcut parte din eșalonul trei. În orice epocă există asemenea literați. Ei pregătesc solul pentru marii arbori, pentru personalitățile adevărate.

Viețile lor mi se par mai importante acum decât cele ale unor mari scriitori. Poate și fiindcă eu însumi mă situez pe palierul autorilor de mâna a doua.

Trec peste un pod metalic. Orașelul este de-a dreptul frumos.

Regretul, fiorul lui. Trebuia să vin acum zece ani. Atunci unchiul Lelu era sănătos, putea să-mi spună multe. În anumite privințe, era la nivelul unui istoric de profesie. Are o bibliotecă grozavă! A corespondat cu mulți fii importanți ai Banatului. Așa mi-au spus niște cunoscuți din Timișoara.

Așa să fie? Sau tezaurul lui Lelu Herzovi este doar o exagerare jurnalistică? Mi s-a întâmplat de mai multe ori să fiu întrebat dacă nu cumva sunt rudă cu el și să aflu că este o autoritate în materie de bănățeni importanți.

#

Casa a fost construită în secolul trecut, de un comerciant. Întâia oară, am fost în ea acum vreo douăzeci de ani, pentru doar câteva ore. Am discutat atunci numai despre neamurile noastre. Lelu a avut o preocupare ieșită din comun pentru rudele sale, inclusiv cele mai îndepărtate. Le cultiva epistolar. N-avea o

păreră bună despre intelectualii care nu scriu și nu primesc multe scrisori.

Correspondența a făcut parte din forma lui de viață. Cândva, tatăl meu primea de la el texte lungi, dactilografiate la un singur rând, pe ambele fețe, cu adăugiri de mână, având un aer îmbâcsit. Conțineau știri destul de amănunțite despre neamurile noastre din Comloș. Nu lipseau reproșurile și ironiile, adesea pornite de la pretexte absurde. Cei doi frați țineau unul la celălalt, dar n-o arătau. Mă întreb cum a decurs ultima lor întâlnire, în spitalul unde tatăl meu a trăit sângeroasa moarte, a ciroticilor. Să se fi înmuiat atunci, amândoi?

Apartamentul se află la etaj. Storurile lui lăsate închipuie niște pleoape maronii-gălbui, suprarealiste. La parter se află o prăvălie, cu intrarea în strada principală. O iau la dreapta, pe o străduță ce coboară în pantă ușoară. Poartă masivă, vopsită la fel cu storurile. O casă ce-mi sugerează întreruperea legăturilor cu prezentul. Apăs o clanță demodată, solidă, straturile de murdărie aflate pe ea alcătuiesc un palimpsest, înaintez printr-un hol întunecos, apoi urc pe o scară cu trepte joase și foarte late, potrivite pentru oameni în vârstă. Astăzi nu se mai face așa ceva.

Mă aflu la un prim palier. O ușă. Nu știu unde duce. Mezanin nu există.

Am ajuns. Ușa este foarte înaltă, cu sticlă împărțită în ochiuri de mărimi diferite. Pe o placă emailată, numele unchiului meu și fosta sa profesie. O mână inconsecventă a încercat cândva să șteargă cuvântul „avocat”. Unchiul Lelu a fost radiat din barou prin 1947 sau 1948. A fost pentru scurtă vreme notar public, iar apoi a devenit jurisconsult modest la diferite întreprinderi. Da, de multă vreme nu mai există îndreptățirea să i se spună fișcal. După întoarcerea de la Canal, a mai dat consultații juridice unor consăteni, vara. Dar, niciodată pe bani, întotdeauna în mod grațios. Rău de gură, dar nu rapace, asta nu.

Butonul alb al soneriei seamănă cu un timbru lipit anapoda pe un vechi tablou. Apăs, ridic degetul. Sunetul continuă agresiv. Trăiesc o mică panică de bucureștean obișnuit cu oameni sensibili. Mă agit. Manevrez în fel și chip. Reușesc, în fine.

Dinăuntru se aud țipete de copil. Puternice, având un timbru neobișnuit, prea monotone și impersonale, dătătoare de ușoară angoasă.

Vine să-mi deschidă *Tante* Olga. Figura ei interetnică exprimă bucuria și mondenitatea. Dinspre

mamă se înrudește cu generali sârbi și burghezi vienezi. Tatăl ei a fost român. Buna primire îmi atenuează stânjeneala. În fond, sunt un solicitant. Ivit din neant, mult prea târziu, uzat, cu sacoșa ponosită și aerul ezitant al îmbătrânitului incipient. Nu mai este ca pe vremuri, când o ședere la neamuri atât de apropiate era ceva de la sine înțeles. Nu se punea problema să negociezi, cu toată delicatețea desigur, rambursarea unor cheltuieli legate de mâncare.

Intru. Da, îl recunosc. Înaltul, lungul coridor, coloană vertebrală a apartamentului. Ușa din capătul lui reproduce desenul celei de la intrare.

Mătușa îmi arată „camera mea”. Mare. Înaltă. La lustră s-ar putea ajunge numai cu o scară.

Sunt lăsat singur. Pentru a despacheta. Nu prea am ce. Aud din nou țipătul ciudat, monoton, parcă emis de un automat. Este, totuși, un copil.

Sunt multe cărți în jurul meu. Relativ recente. Clasici români și străini, colecții preferate de marele public. Printre ele, câteva din biblioteca legendară a unchiului Lelu. Alăturări dătătoare de vertij.

Cărțile vechi sunt semnate. Observ câteva adnotări, făcute pare-se în anii din urmă. Se indică paginile unde există referiri la Lelu Herzovi. O

însemnare informează despre interviul acordat lui L. H. de autorul cărții. Lelu a primit exemplarul chiar din mâna acestuia, ce-i drept, fără autograf.

Pe câteva este imprimată parafa, în tuș roșu, de pe vremea când era avocat. Atunci a fost apogeul, înainte de radierea din barou.

În câteva veri, la Comloș, l-am cunoscut în postura de avocat victorios. Era triumfător, cu o oarecare naivitate, admirația lui de sine ajunsese la un paroxism simpatic. Aveam doar șapte sau opt ani, dar înțelegeam că unchiul Lelu se situa cu o treaptă mai sus decât tatăl meu, în anumite privințe. Pe ce mă bazam? Eleganța vestimentară a pedantului Lelu era superioară, dar nu mă impresiona cine știe cât. Eram copleșit de avansul unchiului în materie de bărbierit! Tatăl meu se rădea cu briciul (un Solingen, garantat pentru douăzeci și cinci de ani), îl dădea pe curea, țărănește. Folosea un instrument special, un calapod îngust, cu arcuri și ghivent, ce ținea întinse două curele lungi de vreo douăzeci de centimetri și late de vreo patru. Săpunuri de bărbierit în formă de cilindru. Cele mai ieftine, după cum aveam să aflu. Unchiul Lelu, în schimb, avea o suplă mașină de ras și lame de un albastru-vânăt, ce sclipeau misterios. Uneori nu utiliza spumă, ci o cremă

scoasă dintr-o cutie plată, foarte frumoasă. De pe capacul bleu-celest al acesteia, mă privea un cap surâzător de bărbat. Uica era un avangardist în materie de bărbierit. Tatăl meu se râdea pur și simplu. Agăța o oglindă dublă, rotundă, specială, cu o parte concavă, ce mărea în mod grotesc fața, transformând porii și firele de păr în ciudățenii terifiante. O agăța în cuiul bățut într-una dintre coloanele de cărămidă ale coridorului-verandă. Își aducea apa caldă într-un mic vas special de aluminiu – o altă piesă de muzeu. Scula de ascuțit și-o proptea de pervazul unei ferestre false, prevăzută cu obloane cafenii, larg deschise și fixate în cârlige. Își dădea briciul cu mișcări apăsate, strângând în mâna stângă mânerul ciudatei ustensile. Îl priveam distrat, așteptând momentul când urma să-i torn apă. Se spăla dezbrăcat până la brâu, deasupra unui lighean așezat pe un lavoar făcut din țevi metalice, orbitor de albe. În schimb, bărbieritul unchiului era realmente un *show*, mă captiva. Puteam participa nestingherit la el, fiindcă întotdeauna tatăl meu se trezea mult mai devreme decât Lelu. Uica îmi cerea mici servicii. Mă puneă să-i țin cutia plată de cremă, iar alteori pămătuful special, cu mâner parcă făcut dintr-un minereu rar (al tatălui meu era o pensulă banală), să-i aduc o cratiță cu apă

fierbinte, să-i dau prosopul. Îi ascultam trilurile. Fluiera pentru propria plăcere, cu voluptate. Îi răbdam cu inocență remarcile urzicătoare. Avea o constantă emisie de ironie benignă, lipsită de răutate. Totul era altfel. Întindea crema sau spuma cu gesturi aproape tandre, privitul lui în oglindă nu era unul tehnic, ca să zic așa, precum al tatălui meu și al meu însumi mai târziu, ci element de ritual. Unchiul Lelu se bucura vizibil de faptul că există și este atât de reușit. La urmă, după ce bărbieritul era încheiat, uica se retrăgea în camera sa pentru spălat. Niciodată nu m-a chemat să-i torn apă. Nu l-am văzut vreodată dezbrăcat. Reapărea la fel de bine dispus, în pijamaua lui de mătase. Urma ultimul act. Unchiul se dădea cu apă de colonie. Și astăzi aş recunoaște-o. După ce se bătea cu duioșie pe ambii obraji, îmi întindea palma să i-o miros. Îți place, muceo? Da, mult. Tatăl meu a folosit întotdeauna doar spirt medicinal. Cel puțin, în perioada când l-am cunoscut eu. Poate în tinerețe – era fercheș, așa rezultă din fotografii! – s-o fi parfumat și el. În timpul bărbieritului, pe unul dintre droturile ce uneau coloanele verandei și susțineau vița de vie, se afla cravata aleasă pentru acea zi de unchiul Lelu. Adierea de vânt o făcea să se miște încet, să unduiască, arătând

reflexe ce-mi stârneau admirația. Tatăl meu nu purta cravată vara, în concediu, i se părea o pedanterie fără rost. Dar uica Lelu știa ce știa. Dacă pică vreun client potențial? Nu e oare de efect să apară proaspăt bărbierit, afabil, irezistibil, protector și vag batjocoritor, purtând cămașă albă, butoni de aur și cravată de mătase? Ba da. Era trucul lui. În acei ani triumfali, întreaga lui ființă striga: Sunt realmente un copil al succesului, totul îmi merge din plin, nu văd ce mi s-ar putea opune. Credea cu atâta putere în valoarea lui, încât reușea să convingă. Mai sceptici erau părinții mei (în unele seri, înainte de culcare, discutau amuzați despre aplombul grozav al lui Lelu) și Tata Lae, bunicul. Ironiile lui fruste îl temperau pe impetuosul avocat. Cea dintâi persoană copleșită, învinsă era Mama Sâna. Îmi amintesc o după-amiază de august. Domnii dormeau. Eu eram cu Tata Lae în ștălog. Ascultam cu plăcere, respect și oarecare frică zgomotele făcute de cai și de vaci, în mirosul agresiv de bălegar și sudoare bestială. Apoi, l-am lăsat pe bunicul cu vitele și am pornit pe verandă. S-a auzit, în liniștea deplină a după-amiezii, poarta dinspre stradă. S-a ivit un om din sat, mie necunoscut. A luat-o prin grădinița aflată în interiorul L-ului format de casă. Mama Sâna a apărut din tindă.

Bună ziua, a vorbit tare omul. Îi acasă domnul fișcal? Năroc, i-a răspuns în șoaptă bunica mea, făcându-i semnul tăcerii. Nu vorbi așa tare, mă! Domnul doctor doarme! Am aflat apoi, omul era un fost coleg de școală primară al lui Lelu.

A trecut multă vreme de-atunci. Încremenit lângă raftul rotativ, n-am mai văzut așa ceva nicăieri, nici măcar în vreun film, ținând în mână dreaptă o carte și plăcându-mi ușoara senzație de greutate, rememorez scena. Ai fost la școală cu el, de ce să nu-i spui pe nume? Iar Mama Sâna, de ce...? Ba nu, ea era serioasă. Îl admira nețărmurit pe mezinul ei, nu glumea. Întrebarea este cum ar fi reacționat unchiul Lelu, dacă tocmai atunci ar fi apărut din camera lui, iremediabil pus la punct, ca întotdeauna. Ar fi acuzat superbia și falsa lipsă de memorie ale parvenitului? Sau s-ar fi dus fără fasoane la fostul lui coleg, arătându-se bucuros?

Pe de altă parte, omul n-avea nevoie de demonstrații sentimentale, ci de o consultație juridică. Paorii adevărați din Comloș, printre ei și bunicul meu, n-aveau vreun complex de inferioritate în fața fișcalilor sau a altor domni, îi respectau pentru competențele lor profesionale, dar nu făceau acte de vasalitate, sau de slugărnice în fața lor.

#

Un bust de ghips, făcut de un arhitect timișorean, în 1946. Unchiul Lelu la treizeci și cinci de ani. Alături, o fotografie. Sculptorul n-a lucrat după natură. Uica meu era prea ocupat, n-avea timp să pozeze. În fotografie, colțul din dreapta al buzelor este contractat într-o grimasă de energie și de conștiință ușor arogantă a acesteia. Discretul zâmbet interiorizat al unui vizionar fără dubii în privința valorii sale, stăpânindu-și satisfacția, rememorându-și dificile episoade cu bine parcurse, intuindu-și roluri în evenimente viitoare. Bărbie despicată, semn tradițional de forță virilă, gât puternic, frunte înaltă de om cu imaginație, în acei ani devenise conferențiar, umbla prin Banat și vorbea despre imperativele momentului, așa cum le înțelegea partidul său. Peste puțină vreme, urma să intre pentru tot restul vieții între paranteze, ca să zic așa, să devină un individ statistic. Se ține drept, în fotografie, lasă într-adevăr o impresie de om energic, dar privirea, linia ochilor, cea a sprâncenelor, ba chiar și gura cinstită, sugerează naivitatea.

Avea o corectitudine deprinsă în casa tatălui său și o rigiditate insuficient depășită prin practicarea avocaturii, ce l-au împiedicat să depășească nivelul

unui politician minor. În 1947, când membri importanți ai partidului său au fost judecați și condamnați, n-a fost arestat. A fost închis de-abia după cinci ani, nu atât pentru activitatea sa politică, cât în urma denunțului unui șef al momentului, vexat de fronda lui intempestivă. Dacă unchiul Lelu n-ar fi refuzat să transporte, la o defilare, portretul viitoarei deviaționiste, poate ar fi scăpat. Metamorfoza lui (avocat, notar de stat, substitut, lucrător la D.A.C.) n-ar fi continuat printr-o ipostază de deținut politic.

Bustul nu este prea reușit. Buzele înmuiate sugerează slăbiciunea și resemnarea. Grimasa forțoasă din fotografie s-a modificat într-un mod nefericit, transformându-se într-un ușor zâmbet nemotivat.

Ideea de a-și comanda un bust n-ar fi apărut în conștiința tatălui meu nici în zece vieți. Când a primit de la Lelu cele două fotografii – a bustului și a modelului –, el a făcut haz de emfatica inițiativă.

„Ăsta nu așteaptă să-i facă alții statuie. Și-o face singur.”

Au fost cuvintele lui.

Bustul urma să fie turnat în bronz. În scrisoare, uica Lelu aducea unele precizări tehnice. Expresia se

păstrează mai bine în argilă, mai ales când este udată, dar se pierde în ghips. Pentru a reveni în bronz.

Așa o fi, așa o fi, a zis taică-meu, înveselit.

#

Tante Olga mă cheamă la masă. Are un aer oarecum conspirativ.

– Știi, îmi spune, unchiul Lelu nu prea... Să vezi cum... Nu-l contrazici niciodată, cu nimic. Să zici ca el. Este cel mai bine așa.

Sub raport fizic, Lelu Herzovi se prezintă mulțumitor. Da, este el, cu surâsul ironic cu tot. Mișcările îi sunt mai lente. Mersul îi seamănă leit cu al Mamei Sâna.

Bustul ușor aplecat înainte, mâinile purtate în chip de aripi neputincioase. Capul și-l ține sus. Un rest de făloșenie. Privirile oarecum depersonalizate îmi sugerează, ca pe vremuri, veselia și curiozitatea superficială. Acum înclin să-l scuz pentru nenumăratele mici necuviințe. Probabil a fost un om bun, în fond. N-a făcut decât să dea curs unei bune dispoziții naturale, nimic altceva, i-a plăcut să se distreze pe seama altora. Bizara lui tendință de a-și răni amicii și rudele... Victimele se supărau și nu prea, probabil intuiau în el un inofensiv.

Se apropie de masa rotundă din bucătărie. Mă vede, zâmbește mecanic, schițează un fluierat, îl recunosc, sigur, uica meu... Dar ceva esențial este schimbat. Mă uit în ochii lui. Îmi întoarce privirea, dar ceea ce văd este doar un rudiment de politețe. Așa te uiți la un necunoscut, nimerit dintr-o neînțelegere la tine în casă.

– Ce mai faci, unchiule? îl întreb. Ce mai zici? Cum merg treburile?

Nu spune nimic, înaintează către locul lui, precaut, mâinile i se mișcă încet. Este pe punctul de a se așeza. Stă pe gânduri. Se întoarce spre mine și îmi întinde mâna. I-o strâng. Are încă putere, mă bucur. Se lasă încet pe scaun. După ce s-a instalat, mă privește cu o licărire de triumf în ochi. Pare a spune: Vezi, n-am greșit! Ce ai de zis?

Tante Olga a asistat în tăcere la întâlnirea noastră.

– Nu-l cunoști? Este Virgil, băiatul lui Ghiță, fratele tău!

– Fratele meu, Ghiță, spune încet, mai mult pentru sine, unchiul Lelu. – Îmi adresează o privire superficială. – Nu se poate. A, nu, așa ceva nu...

Vocea îi este oarecum alterată, ușor spartă, lipsită de inflexiuni. Are ceva impersonal, automat.

Mâncăm. Unchiul și-a păstrat felul său elegant de a mânui tacâmurile. Este fără reproș. De câteva ori, își dă totuși în petic prin câte un gest nu tocmai adecvat. Dar așa ceva nu contează, se trece cu vederea. Mătușa Olga îi vorbește fără să-i aștepte răspunsurile, vocea ei îi face bine. Reușește să-i corijeze la timp niște confuzii tehnice. Gesturile șovăitoare, prudente, ale unchiului Lelu... Vrea să introducă șervetul de pe genunchi în paharul cu cremă de cacao.

– Nu, nu acolo, dragă! îl ghidează ea, cu mare blândețe.

Uica este docil, o ascultă.

– Am reușit să-l fac să aibă încredere, îmi spune mătușa Olga. Am avut probleme, dar acum totul este în ordine. Simte, de la mine nu se poate aștepta decât la lucruri bune.

– Dar știe cine ești?

– Uneori da. Așa cred.

În privirile ei, văd nesiguranță, dar și stupefacție domesticită, transformată în uimire resemnată.

Așa să fie? Oare mai știe cine îl ajută să supraviețuiască? Când mătușa se ridică pentru a ne aduce niște fructe, unchiul Lelu se apleacă conspirativ spre mine și întreabă în șoaptă:

– Cine e? Cine-i?

Și arată înspre ea. Nu-i răspund nimic. Mă mulțumesc să înclin din cap, liniștitor. Nu contează cine este. Important este ca dumneata să te simți bine.

Secvența nedumeririi se încheie repede, unchiul se simte acum atras de pere. Ia una, începe s-o curețe tacticos, ușor încruntat, amintindu-mi de mesele de pe vremuri, când juca rolul unui inchizitor periculos de blând, gata în orice clipă să-l ia peste picior, pururi cu zîmbetul, pe făptuitorul vreunei greșeli de protocol, reală sau închipuită. Mătușa mă privește cu moderată satisfacție. Vezi ce bine se descurcă? mă întreabă privirile ei albastre, strălucitoare, lărgite de ușoara ridicare a sprâncenelor. Da, realmente.

Cu vreo jumătate de secol în urmă, pe când părinții mei locuiau la București și își savurau tinerețea fără să supere pe nimeni, Lelu a fost invitatul lor la masă, împreună cu o pereche de prieteni. Era primăvară. Felul întâi a fost ciorbă de cap de miel. Toate ar fi fost bune, dacă Lelu, înveselit la culme, n-ar fi pescuit un fir de păr, de blană mai bine zis, și nu l-ar fi ridicat, arătându-l tuturor și întinzându-l înspre stăpâna casei, autoarea greșelii. Uite ce am găsit eu! a exclamat el. Lumea „a răms tablou”. Lelu a avut o scurtă

ezitare, apoi a depus firul pe marginea farfuriei sale. Momentul penibil a trecut repede. Cei prezenți n-au dat atenție incidentului, în mintea mamei mele ieșirea lui Lelu a rămas însă o gafă-etalon.

Există vreo legătură între evenimentele din Europa (era primăvara anului 1940) și futila întâmplare? Nici una.

Oamenii obișnuiți nu prea se sinchisesc de evenimentele ce nu-i ating. Ar fi și imposibil să rămână toți în alertă, cu gândul la marile probleme ale umanității. Unanima sincronizare este o utopie. Ar fi ca și cum toate viețuitoarele oceanului s-ar înghesui simultan la suprafață. Unora le este dat să stea în straturile mai îndepărtate de lumina actualității. Literatura nu e chemată să interpreteze la nesfârșit marile evenimente. Ea selectează și episoade neînsemnate, sperând să redescopere în ele natura umană.

Pe neașteptate, unchiul Lelu se oprește din mâncat și spune câteva cuvinte neinteligibile, niște jumătăți de vorbe, mai degrabă. Schițează gesturi neclare. Trăiește o mică indignare. Mă uit la el. Sunt un arheolog al comportamentelor. Ceva îmi pare cunoscut. Cum gesticula pe vremuri? Prezența lui tinde să-mi

anihileze amintirile. Nu mai știu ce-a fost. Buzele i se mișcă. Da, sunt rămășițe ale autoritarismului său deplasat, manifestat în cele mai neașteptate ocazii. Îi plăcea să dea ordine și indicații. Vocea lui de demult era bine strunită. Reușea modulații de o reală blândețe. Mimica, strâmbătura de neuitat erau ale unui autoritar. Buzele i se strângeau a nedumerire jucată și ușor dispreț. Da, ceea ce văd acum este vechea lui grimasă de superioritate și condescendență. Bărbia se ridică, colțurile gurii se lasă, degetele fanate i se răsfiră într-un gest de elocință avocațială.

Scena a fost foarte scurtă. Nu reușește să se fixeze, trece repede peste indiferent ce secvență. Mă uit la el cu nostalgie, dar și cu simpatie. Seamănă foarte mult cu tatăl meu.

Poate că modul lui actual de a exista continuă o înclinație spre superficialitate.

Să eviți aprofundarea sau să fii inapt pentru ea nu înseamnă neapărat ceva rău. Nicidecum. Avocatura presupune mobilitate de spirit, dar și superficialitate. Avocatul nu-și poate permite să adâncească o cauză dincolo de anumite limite, asta ține de regula jocului.

Mă gândesc la scrisorile lui către tatăl meu. În ele se poate observa o incipientă fugă de idei. Ataca și

abandona rapid tot felul de subiecte. Nu-l interesau dedesubturile, dar uneori, ca prin minune, notațiile lui fugare căpătau luciu literar.

De câteva ori, Lelu a dovedit o tenacitate în aparență incompatibilă cu superficialitatea. Printre trofeeale lui culturale se află și traducerea unei cărți, o monografie despre un mare actor. Ani în șir a dus tratative cu editura. Tatăl meu era ținut la curent. A întâmpinat dificultăți nemaipomenite. Le-a făcut față cu stoicism. Cartea a fost tipărită în cele din urmă. Enorma lui satisfacție a fost, cred, unul dintre primele semne ale declinului. S-a bucurat mult prea mult. Dedicția de pe exemplarul trimis familiei mele atestă imensa, disproporționată lui mulțumire. Un mod adolescentin de-a estima micul succes. A perseverat în confruntarea cu o „lume” ce-i era străină. Cândva, în tinerețe, el publicase vreo două mici culegeri de articole. Se chema că este un autor de cărți. Dar vechile reguli își pierduseră eficacitatea. El a reușit, pe calea unui chinuitor *lobbying* epistolar, să obțină ceea ce dorea.

O probă de tenacitate a fost și comportarea sa din timpul detenției. Tatăl meu a cunoscut câțiva colegi de pușcărie de-ai lui și a aflat că Lelu era foarte optimist,

le susținea moralul, îi îndemna să ia mai în ușor greutățile.

#

Cina s-a terminat. Unchiul Lelu se ridică lent, precaut. Apoi se uită la mine, îmi adresează un surâs binevoitor. Pentru o clipă mă las înșelat, îl iau drept cel de demult, dar imediat înțeleg că zâmbetul este doar o copie stângace, schițată de un destin ce-l tratează cu ironie pe ironist. Se îndreaptă încet către ușă. Privit din spate, aduce mult cu Mama Sâna, în momentele ei de oboseală, îmbrăcată întotdeauna în negru sau în maro închis. Fuste lungi și încrețite, aproape măturând pământul, patru sau chiar mai multe, puse una peste alta. Șlapi uzați, calcinați de vreme, târșiți pe cărămizile roșii ale târnațului. Mama Sâna îndreptându-se către gura podului, trecând pe lângă intrarea în podrum, îndepărtându-se, lăsându-mă să citesc mai departe în unghiul verandei în formă de L. Unde ești, Mamă Sâno? Unde te-ai dus? Dar dumneata, Tată Lae? În casa voastră stau oameni străini, grădinița cu viță de vie, zorele și leandri a dispărut, în locul ei este o groapă pentru gunoaie. Acareturile au fost demontate și vândute. Nici în grădina cea mare nu mai este viță de vie. Noii stăpâni au semănat lucernă. Pomii s-au uscat,

au fost scoși, alții n-au prea apărut în locul lor. Din lumea bătrânilor a rămas doar uica Lelu. Îl privesc cum se duce încet, mereu, la culcare. Simt că plâng. Dar nu sunt în stare să storc vreo lacrimă din ochii mei de om la cincizeci.

#

Mă întreb dacă nu cumva melancolia mea este livrescă, *kitsch*. Poate autentic ar fi să simt acum satisfacția primitivă și crudă a unui supraviețuitor.

Mătușa îmi dă unele detalii ținând de uzanțele casei. Pot să intru în camera mare? Să mă uit prin bibliotecă? Da. Dar să nu faci zgomot, că-i fuge somnul lui uica Lelu.

Primii locatari, azi oale și ulcele, aveau un gust pentru lărgime și înălțime. Camera cu adevărata bibliotecă este foarte întinsă, în teracota ei nu s-a mai făcut foc de multă vreme, așa cred. Depășita epocă a risipei... Cei de atunci erau economi, dar nu la lemne și la cărămizi... Poate cu sutele de mii, cu milioanele...

Ciudățenia unor alăturări de evenimente petrecute în același loc. De pildă, modul de viață al vechilor locatari, înainte de 1900, și unele întâmplări din anii '50.

Pot să argumentez – flatându-l astfel pe un unchi Lelu de acum zece ani – teza că micul fișcal originar din Comloș este un potențial personaj de roman.

#

Mobile din alte vremuri. Animale fabuloase din lemn. Picioarele scaunelor, meselor, comodelor imită membrele unor rumegătoare sau ale unor feline. Le contemplu. Nu simt invidie sau dorință de luare în posesie, ci milă! Un paradox în plus.

Dar nu mobilele din *living-room* sunt problema mea. Dacă aici n-ar exista biblioteca și arhiva, m-aș retrage dincolo și aș lua un roman. Aș citi un număr oarecare de pagini și apoi aș adormi liniștit. Somnul renunțării la curiozitatea intelectuală.

Niște suporturi paralelipipedice pentru cărți cum n-am mai văzut, înalte de vreun metru și jumătate, obiecte fără nume. Androgini lemnoși, ce îmbină ideea de bibliotecă și cea de scrin, în partea de jos au sertare ce glisează în ambele laturi. La mijloc, se află un dulăpior, de asemenea ilustrând mitul lui Ianus *bifrons*. Are câte o ușă în fiecare parte. Cine o deschide, mai întâi pe una și apoi pe cealaltă, obține o fereastră insolită. În rest, compozitele mobile au rafturi

obișnuite. Părțile de sus sunt compartimentate, pentru a primi cât mai multe tipărituri.

Androgenii de lemn îmi stârnesc o neliniște agreabilă, ca orice paradox.

Văd un obiect acoperit cu o țesătură vișinie, lucioasă. Ce-o fi? Ridic cuvertura grea, atingerea ei este plăcută. O ladă de carton, ambalajul unui televizor mare. Conține dosare, ziare, reviste, broșuri vechi.

Încep o investigație. Hârtii interesante, din epoci diferite. Scrisori de la oameni destul de cunoscuți, fotografii de familie, imagini ale unor necunoscuți serioși, fără umor, dar siguri de ei înșiși, epistole agramate din timpul primului război mondial, un plic cu inscripția „inedită”, ce conține o scrisoare a lui Vasile Alecsandri. Multe însemnări pe foi volante, scrise în epoci diferite, de mâna unchiului Lelu. Întotdeauna datate. Cele de după 1980 conțin repetări misterioase. Uneori se întrerup în mod abrupt. Văd și desene sumare, unele destul de reușite. Profiluri de bătrâni, siluete de cocoși și curcani, majuscule ezitant trasate și împletite în monograme părând bătute de vânt. Un citat, fără indicarea sursei, pe o filă îngălbenită. Recunosc grafia lui Lelu într-o variantă de junețe. „Să controlezi mintea astfel încât gândirea să fie totdeauna

calmă și senină. Minte liniștită înseamnă și curaj, care permite de a înfrunta fără teamă încercările și greutățile. Supărări, greutăți, boli, pierderi sunt rezultatul unor fapte din trecut și, când vin, trebuie să le suporti cu voioșie, amintindu-ți că tot răul este trecător și că ești dator să rămâi întotdeauna vesel și senin. Nu te lăsa niciodată pradă tristeței, nici deprimării.” Pe o filă din același vechi caiet școlar, se află date despre o localitate din Banat, din perioada stăpânirii turcilor.

Haosul din cutia de televizor este „sigla” unui om dezordonat? Mai degrabă o ironie a destinului.

Aflat în jurul lui șaptezeci, unchiul mi-a scris câteva epistole, arătându-se optimist și bine dispus. În momentul îmbolnăvirii sale, se pare, nu trecuse încă la ordonarea arhivei. Mai am destulă vreme, își zicea. Nu mi-e străină această autoiluzionare. Rămânând în lumea de fum a proiectelor, făcând la nesfârșit însemnări bune de folosit cândva, te sugestionezi: Sunt încă în putere. Un truc euforizant, de-abia acum îl înțeleg pe deplin.

Până la agravarea bolii sale, Lelu a continuat să corespundeze intens și să-și facă diverse însemnări. N-am găsit nici o mărturie explicită, dar cred că țintea

alcătuirea unui *Who's Who* al Banatului din toate timpurile.

Un dosar cu numele bunicului meu, Nicolae. Documente referitoare la el, dar și multe hârtii nimerite întâmplător.

Ce-mi amintesc despre el? Destule. Tata Lae trăia pur și simplu, nu se contempla și nu ținea să pară în vreun fel. Îi plăcea să muncească. În verile petrecute la Comloș, n-am reușit niciodată să mă trezesc destul de devreme pentru a reuși să-l aflu acasă. Pe țăran, răsăritul soarelui trebuie să-l prindă pe câmp. Așa zicea. Forma lui de viață și-a găsit un ecou intelectualizat în aceea a tatălui meu. Amândoi au fost ființe necontrafăcute. Alături de ei, unchiul Lelu apare drept un actor al propriei sale existențe.

Un țăran bănățean, nu banal. Ironic cu îngăduință. Om de succes. Ce s-a petrecut în el la moartea lui Victor, în 1932? S-a bucurat de fiii rămași, a muncit dur, ca și înainte, dar reușitele sale nu l-au mai bucurat, le-a socotit numai niște etape firești la un om situat în rând cu oamenii.

Îi plăceau caii. Creștea armăsari. Se fotografia cu ei. În câteva asemenea imagini apare obligând animalul să-și țină capul sus, punându-i în valoare linia. Cai din

rasa Nonius, strănepoți ai armăsarilor de prăsilă, vânduți la desființarea unei crescătorii. A ducesei de San Marco, moartă la Comloș, în 1927. De la procuristul general al ducesei și-a cumpărat Nicolae casa, de la obștea cu nume de ministru reformat, instituită după moartea acesteia, o parte din pământ.

La istoriile legate de ducesa ar trebui să revin.

Acte de vânzare-cumpărare, de donație, chitanțe (Lelu a achitat unele sume în contul tatălui său; le-a păstrat pentru a dovedi posterității improbabile cât de bun fiu a fost el), multe scrisori și cărți poștale.

Bunicul meu a fost un luptător. Părinții lui au locuit în bordei, în satul satelit al Comloșului, Constanția. (De înființarea acestui sat format dintr-o singură stradă se leagă niște împrejurări destul de pitorești.) Tânărul Nicolae, căsătorit la optsprezece ani, s-a străduit să ajungă în Comloș. A reușit, fără să exploateze pe nimeni.

N-a ajuns un bogătan, fiindcă la un moment dat s-a simțit sătul de succes. O intuiție sănătoasă i-a spus: Până aici! Dacă te zbați în continuare, vei plăti prea scump. S-a oprit la atât pământ cât era în stare să lucreze singur. În ultimii săi patru-cinci ani, a fost ajutat de un om, Pântilie îl chema. Era surd, înțelegea

câte ceva doar din mișcarea buzelor. Avea un zâmbet de om bun. Era ceva mai bătrân decât Nicolae, se mișca încet, nu prea avea spor la treabă. Uneori, Mama Sâna îl bombănea, dar niciodată n-a fost vorba să se descotorosească de el. Formal era slugă, dar în fapt era socotit un fel de neam. Probă era prietenia mea strânsă cu nepotul lui.

Arta de a te opri la timp, trăită de Nicolae, depinde de anumite conjuncturi? Sau ține doar de o disponibilitate distinctă? Greu de răspuns.

Indiferent de motivațiile lui, mă simt îndreptățit să resping orice acuză de lăcomie. Nu, viața lui n-a fost dedicată acumulării de bunuri materiale, altceva a urmărit. Lupta pentru ieșirea din sărăcie nu s-a transformat în viciu, iar plăcerea pentru muncă nu s-a metamorfozat în autoexploatare dezumanizatoare. N-a căzut nici în „viciul” exploatării altora.

Ce s-a petrecut în conștiința lui după atingerea vitezei de croazieră? Pur și simplu, a început să savureze situația de a fi în rând cu oamenii, nimic altceva. L-au satisfăcut succesele fiilor săi. Apoi s-a bucurat de nepoți.

Mă gândesc la durerea lui. Era bărbat, nu se exterioriza. Nu l-am auzit niciodată vorbind despre

Victor. Dar, după 1932, anul tragic pentru familia sa, scrisorile către Lelu au căpătat o altă tonalitate, devenind sobre, fără glumele reținute de dinainte. Una singură este mai veselă. În ea este anunțată nașterea unei mânze.

Iubea mult caii. Îmi amintesc cât de rău s-a supărat pe mine o dată, când am biciuit-o prea fără milă pe bătrâna Ploasa, ultimul cal al său. În ochii lui apărea o lucire deosebită când se uita la cai. Iar mișcările îi deveneau vioaie când avea de-a face cu ei. Se înveselea, începea sa fluiera. Îl rugam să mă ia în cocie, lângă el, nu numai fiindcă îmi plăcea vecinătatea cailor, ci și pentru că mă atrăgea felul lui de a fi în asemenea situații. Agonizând, a văzut cai, le-a vorbit. Au fost ultimele lui cuvinte.

Scrisori ale lui Nicolae Herzovi către soția și fiii săi**20 mai 1915*****lubite fiule***

Prin acest corespondent din coaje de pom din pădurile Galiției de pe linia de foc vă poftesc multă dorită și fericită sănătate ție și la mama voastră precum și eu mă aflu viu și sănătos până la ora scrieri al vostru Tată Nicolae.

Este într-adevăr o epistolă scrisă cu creion chimic pe un material lemnos ce pare a fi scoarță de stejar. Ștampila s-a păstrat foarte bine. A fost o glumă, cred, din aceeași perioadă datează cărți poștale obișnuite. A vrut să le ridice moralul celor de acasă și să-și dovedească sieși că nu-i speriat de război. O dovadă este și „corespondent”, ce nu mai apare în vreo scrisoare a sa. I s-a părut amuzant să pună un cuvânt domnesc pe un material foarte umil.

X/17. 917***lubiții mei fii și dorita mea Soție!***

Cu poșta de azi vă avizez cum că sunt bine până la scrierea acestor șire cari doresc să vă gădescăn pace și sănătate pe Toți cu deosebire pe Mama Sâna George Victor Lelu mamatână și Tatatân și Maica și șogoru meu Mitru și Sora mea Lena și nepoțica mea Sida cu un cuvânt la Tóte némurile mele și la toți vecini mei le poftesc sănătate.

Dragă Fiule George!

Cu mare dor aștept se capăt vreo epistolă scrisă dela mâna ta însă nu capăt de fel nu știu de ce? Scriem' Fiule căci cu tine acum e timpul să mă înțeleg mai mult prin epistole săți dau atât ție cât și frăților tăi și la întréga mé familie sfaturile mele cele necesare și vă rog să le urmați cu atențiune căci eu nu vréu réul ci binele și fericirea vóstă. Uite Fiule cu Tata caută și te pórtă drept stării tele fi deștept la minte în tóte față de Dl înv. fi cu respect însă și vorbește cu dânsul cu îndrăsnélă nu mai fi copil acum însă ia seama ceea ce înveți seți între în cap căci Tot lucruri folositoare înveți! Pe uliță când umbli fi cu atențiune cu cine te întâlnești cum vorbești cum saluți nesalutat să nuți triacă nime acéstai cinstea unui școlar cum aş vria eu să fi tu. Tu cu micuții tăi frați pórtă cu o cinste rară așa ca și străinilor să le placă învaței ordine să țină și cinstit să se pórté și ei să nu

cumva să ai rușine după ei ci cinste sēți facă și ei și onóre îi sfătuește tu cinstit și înțelepțește îi învață sara cântări colinzi le cetește povești pline de învățături și așa aș dori eu să vă purtați cu toți trei ca feciori cinstiți și de omenie ca voi să nu se afle în sat ce bucurie aș avea și chiar fală trei feciori voinici frumoși cinstiți și de omenie ca ai mei acésta este o avere neprețuită. Ér când e vorba de lucru și nui altcum apoi nu te codi un cias două ori și mai mult arată vioiciune și nu codire să zică orișicine ca numai de gróza lucrului înveți aceste sfaturi îți dau eu ție Fiule și te fac atent ca să le cetești cu băgare de samă și să ție însemnezi și să le urmezi căci apoi numai bine îți va fi și nouă Părinților tēi bucurie ne vei causa. Te sărută și îmbrățișează Tatăl tēu Nicolae.

Dej la 16. Faur 918

lubiți mei fii și dulcea mea Nevastă!

Cu poșta de azi vă avizez căci sunt sănătos însă fórte neliniștit.

Neliniștit din cauză căci am să merg acum iar afară și din altă cauză căci nu am primit demult carte dela voi, mai ales că în nenumărate rânduri viam scris

sēmi scriați despre multe. Timpul a trecut fără să capăt răspuns de la voi despre celea ce vam întreat.

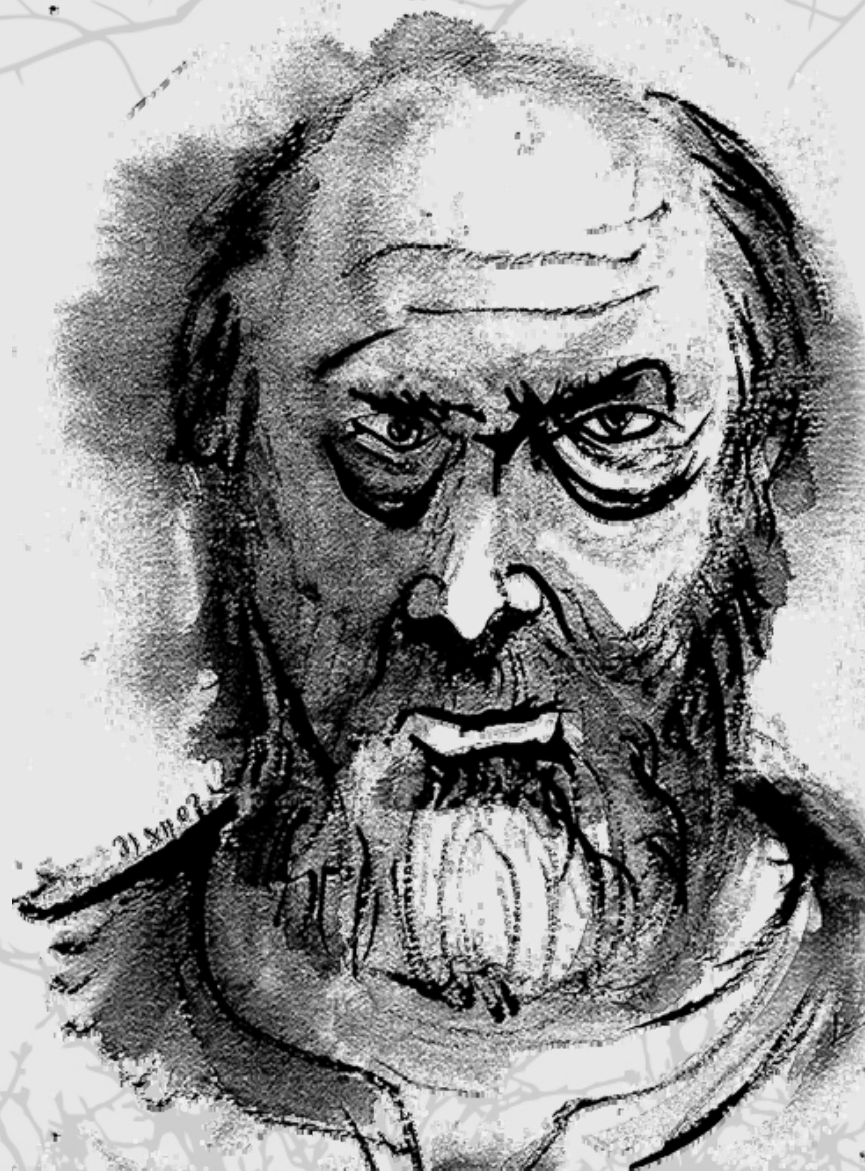
Păziți iapa dacă acum știu că se apropie vremea să fete! Nu mați scris de fel cum stați cu ia. Dar dór o făta în pace apoi păzițio cu zobu nui dați o săptămână așe mult ci mai puțin ca de obicei căci se grețaluiește și se póte întâmpla cum s-a întâmplat la nenea Pătru că ia dat lon de a mâncat zob mult ziua dintâi și so prăpădit iapa luați sama numa după 10 zile sēi dați apoi mai bine zob mai ales apoi îi muiati ovăs în ceva și puneți sare pe el că face apoi lapte la mânz. Luați cu un cuvânt sama despre tóte ces pe acasă că eu de atâta vreme ce nu am fost acasă nici nu știu ce să vă mai poruncesc.

Ție fiule, cu Tata G. îți pritesc mult să iei sama ce avem pe acasă. Caută și poruncește cum se cade să se facă și unde vezi ca nu se face cum ai dori pune singur mâna și fă. Fii îndămânat în tóte alea fi viu nu mai mult numai cum o fost Tatăl vost când eram acasă, mai țineți voi minte cum lucram eu dimineața în ștălog ca un slugă periam la Meneș până asudam. În curte ține grijit, pe lângă paie mohor asemenea. Căutați să aveți destul să nu se gate.

Iar Victor și Lelu și ei să se póte cum se cade la șcólă și pe acasă. Să ascultați cu Tata pe Mama Sâna să

nu o supărați barem voi căci are ia necaz destul! Știți cum zice, că Fiul bun și înțelept înveselește pe tatăl său, iar cel rău și nebun supără pe mama sa, vă păziți deci puilor că asta vă sună la Toți tri.

Zice că cine de părinți n'ascultă suferă durere multă, căci Părinții fătul meu sunt lăsați de Dzeu să te apere de rău. Deci și voi în schimb dați părinților să se bucure de purtaria voastră, să aud că vă purtați bine la școlă învățați, mergeți Dumineca și serbătorea bucuroși la sft. Biserica acolo vă rugați pentru tatăl vost dulce ca săi ajute Dzeu să vină sănătos la voi și mama vostă acasă, căci ar fi vremea de 3 ani și jumătate. Scrieți apoi când voi cere de unde mă voi așeza. Tu G. cu Tata cu clasele tele caută se izbutești de ce teai apucat, maș bucura și eu mult să te ved în vreo 4 ani un dascăl la Lunga, ar fi frumos pentru tine cum crezi tu? Eu aș dori se izbutești. Însă pe lângă toate caută și de frățiori tăi să învețe și ei apoi ținei scurt săși învețe lecțiile să se poarte cinstit, să ieie pildă dela tine că eu nus acasă să ieie dela mine. Iar tu înainte de toate te întriabă că ore mă port eu bine ca să învețe și micuții mei frățiori pildă bună nu rea, ca apoi la urmă să se bucure părinții noștri de noi să știe că or crescut 3 Feciorași cinstiți și harnici. Vă sărut pe toți Lae.

Meneș i-a chemat pe mai mulți dintre armăsarii lui de prăsilă. Pe ultimul l-a vândut în 1947. Mi-l amintesc. Era negru corb, țintat și pintenog. A fost ultimul mânz fătat de Pleasa, iapa roaibă, blândă și greoaie. Am încălecat-o de câteva ori pe deșelate, pentru a ocoli la pas curtea, sub privirile bunicului meu, iubitoare, dar și ironice, exprimând ușorul lui dispreț milos pentru copiii crescuți la oraș.

Îi plăcea să-și țeșale caii și apoi să-i perie, până îi făcea să strălucească. Îl priveam, stând pe marginea patului din ștălog, cu picioarele atârându-mi. De acolo, animalele nu mi se mai păreau atât de mari. Patul, culcușul mai bine zis, era făcut din câteva scânduri groase, puse pe grinzile grajdului, și două scoarțe cenușii de lână. La el se ajungea cu scara. Era folosit atunci când se apropia sorocul vreunei iepe sau vaci, dar și când Tata Lae, ca urmare a vreunei dispute conjugale, dorea să se izoleze. Echivalența culcușului în romanul burghez tradițional este dormeza din biroul domnului.

Există în elocința vetustă și sănătoasă a scrisorilor o polemică implicită, nici măcar visată de Nicolae, împotriva intoleranței. Scrisorile mai arată că învățase să trăiască bine și frumos, fără să le facă rău altora. Nu

întorcea prea meșteșugit cuvintele, nu era tare la ortografie, dar era un om întreg. Cel mai frecvent sfat, dat de el fiilor săi, este să fie cinstiți. Nu le cere să se descurce, să se orienteze, ci să muncească, să pună osul.

Nicolae a murit la timp. N-a mai apucat să vadă ruina formei sale de viață. Dar a avut parte de primele semne. Prin 1946, când Lelu mai plutea încă în iluziile sale, el i-a trimis o scrisoare, de această dată impecabilă ca ortografie, cerându-i să-l ajute împotriva noului primar al satului. N-am găsit decât sfârșitul acestui text. Se vede clar că bătrânul nu pricepea vremurile, spera în eficacitatea unui demers legal, semănându-i, în materie de naivitate politică, fiului său mai mic.

...ba mă tem că mâine poimâine îmi ia și calul care face azi 80-100.000. Că îi foarte răzbunător, cu toată lumea este certat, așteaptă ca toți să îi cadă în genunchi. Pe mine mă paște pesemne pentru că mă vedea pela vechiul primar. Anul trecut mergeam pela primărie până le-am vândut taurul. Iar el venea mereu pe acolo. Cred că de acolo se trag ponoasele astea pe care sunt silit să le suport acum la vârsta mea de 65 de

ani. Vorbește cu cine știi să-l ia din capul nostru și al întregii comune, că se abate prea dela datorie! Alăturat îți trimit și cererea semnată de noi 11 inși. Primește multe sărutări de la iubita ta mamă care te iubește și te dorește așa de mult. Nicolae.

Scrisori din primul război, venite parcă de pe altă lume... Le citesc, în noaptea liniștită. Molii strălucitoare intersectează cu mișcări ezitante lumina vechii veioze. Fără să vrea, Nicolae pleda pentru toleranță. Nimeni n-are dreptul să-i facă pe alții fericiți cu de-a sila, să le bage pe gât forma lui de viață, să-i constrângă s-o adopte.

#

Bunicul meu era abonat la mai multe publicații, în casa lui exista și o bibliotecă destul de mare, ce cuprindea cărți strânse de cei trei fii. În vara lui 1952, tatăl meu a luat decizia de-a o epura. Auzise că în sat acționa o echipă aflată în căutare de tipărituri dăunătoare. O dimineată întreagă am ars periodice și cărți. În cuptorul de pâine. Le-am cărat cu un coș de pleavă, mare. Aveam treisprezece ani pe atunci, eram cam firav. Tata avea grijă să nu pună prea multe cărți la un transport. S-a format o grămadă înaltă de vreun

metru, ce astăzi mi-l evocă pe *Bibliotecarul* lui Arcimboldo.

Aș vrea să-mi amintesc cât mai multe titluri, dar vizualizez mai ales flăcări verzi-albăstrui. Așa ardeau volumele unei enciclopedii germane. Cărțile groase se aprindeau greu. Le rupeam mai întâi coperte. Tata, eu nu aveam destulă putere. Le sfâșia cu brutalitate, părând când scârbit de sine însuși, când atins de panică. Zgomotul fără nume al pânzei rupte brusc – un fel de plesnet prelungit – acoperea pentru câteva clipe duduitul flăcărilor din cuptor.

Da, au fost mai întâi colecțiile de ziare ale bătrînului. Așezate în părțile de jos ale dulapurilor pentru cărți, aflate în două dintre camere. *Foaia interesantă*, pe ea mi-o amintesc cel mai bine, *Libertatea*, *Cele trei Crișuri*, *Vestul*, *Suflet nou*, *Primăvara*. Și altele, nu mai știu. Sunt burgheze, trebuie arse, spunea tata, încercând să fie ironic. Au urmat cărțile. Luam amândoi din grămadă și aruncam. Din când în când, tata se oprea, se uita atent la câte un volum, îmi spunea când și în ce împrejurare l-a cumpărat. De vreo câteva ori, la gura podului – cuptorul se afla într-o încăpăre de unde începea scara spre pod –, s-a ivit mama. Neliniștită și ea, ca și cum funesta

echipă ar fi ajuns în vecini. Mama Sâna a venit spre sfârșitul operației. Ne-a spus că iese un fum gros, greu. N-a avut nimic de obiectat. Băiatul ei știa, de bună seamă, ce face. Că doar atunci când era în bătaie, Lae îi scria cărți, povățuindu-l să se poarte ca un bărbat, să aibă grijă de familie. Fiul cel mai mare, *self made man*, poliglot, esperantist emerit, funcționar superior de bancă până în 1948, membru al Partidului Social-Democrat și, după unificarea acestuia cu P.C.R., al P.M.R., exclus în 1951, în urma unui incident bizar, amorsat de neputința lui în materie de slugărnice, apoi concediat și acționat în judecată penală. Incendiator de bibliotecă în 1952.

În primele decenii de după 1900, când cei trei frați deveneau niște intelectuali, apăreau la noi diferite colecții populare, ieftine. Am ars multe asemenea broșuri, păstrând doar câțiva clasici români și ruși. Au dispărut în flăcările vesele ale cuptorului și destule cărți groase, frumos legate. Pe cotoarele lor, se vedeau litere aurii. Volumele amintitei enciclopedii, dar și altele. Am ars și cărți tipărite cu litere gotice. Mă intrigau, mi se păreau de nedescifrat. Tatăl meu mi-a spus că nu este cine știe ce complicat.

Au fost și destule cărți în franceză. Printre ele, memoriile în multe volume ale cavalerului de Seingalt. În timp ce le arunca în foc, tata șoptea enigmatic: Imoral! Imoral! Peste vreo treizeci de ani, le-am revăzut în vitrina unui anticariat. Mi-am amintit disprețul de sine, văzut pe fața tatălui meu în minutul când ardea opera impetuosului Giacomo. Le-am cărat melancolic, gândindu-mă la cele dispărute cândva.

La urmă, după ce întreaga grămadă a dispărut în flăcări, am golit un scrin, până atunci încuiat. *Gândirea, Viața românească, Neamul românesc*. Înainte nu văzusem decât numere răzlețe, probabil dublete. Colecțiile au ars foarte bine. Copertele colorate ale *Gândirii* au născut flăcările mele preferate, verzui-albăstrui.

Poate este un fenomen de falsă memorie, dar revăd continuarea. Fețele adulților exprimau jena și umilința. Până și Mama Sâna părea întristată, în ciuda antipatiei sale față de cărți. Uneori îmi spunea cu năduf: „Mai lasă-le-n pustie de cărți! Nu mai ceti atâta, mă!”.

Era neștiutoare de carte, dar nicidecum săracă cu duhul. Dimpotrivă. Avea un anumit talent matematic și o memorie foarte bună. Nimeni nu reușea s-o înșele la vreo socoteală. Pentru evidențele mai complicate, se

ajuta cu un răboj, un baston lung de vreun metru și jumătate, crestat cu semne doar de ea înțelese. Nu disprețuia din principiu litera tipărită, niciodată n-a stricat vreun periodic sau carte, dar moartea lui Victor se asocia în mintea ei cu surmenajul intelectual.

Am uitat repede episodul. Dar astăzi, aflat alături de cărți poate salvează atunci, revăd lamentabilul autodafe.

De unde teama grozavă a tatei? Zvonul cu echipa ce umbla prin sat nu explică suficient excesul său de zel. Un pamflet împotriva lui Zelea Codreanu a rămas în bibliotecă, când legionarii erau la putere (unul dintre ei era prefect la Timișoara). Normal era ca în noile condiții să fie păstrat. De ce l-a distrus?

Explicația ține de logica politică a momentului. Era foarte posibil ca numele de pe copertă să stârnească o reacție imprevizibilă, independentă de conținutul cărții. N-ar fi încăput nici o explicație, dacă șeful echipei era în toane rele. Și alte cărți au fost arse, probabil, în urma acestui raționament.

Tata nu-și pierduse simțul realității. Cu câteva luni înainte, el fusese lovit de un anumit mecanism și se ferea. Întâmplarea s-a petrecut în timpul unei ședințe de partid.

Se discuta problema pavoazării. Cineva a spus că la bancă pavoazarea a lăsat de dorit. N-am avut fonduri suficiente, a replicat tata. Conducătorul ședinței a zis: Tovarășul Herzovi ar fi bine să bea mai puțin și să rezolve.

Aici a intervenit zdruncinătura politică, șocul ce consolida o serie neagră. Atmosfera s-a destins. Șeful glumise, lumea știa, directorul nu era băutor. Tata și-a arogat dreptul la umor. O eroare, oportun ar fi fost să-și facă autocritică. Și-a mângâiat obrazul cu dosul palmei, mimând gestul mânăuirii unui brici, în epocă, „te bărbierești” însemna „exagerezi, minți”. Brusc, ședința a luat un alt curs. Șeful s-a înroșit și a strigat: „Cum, dumneata îți bați joc de noi? Adică eu mă bărbieresc, atunci când spun cât de importantă este pavoazarea? Cum îți permiți așa ceva? Propun excluderea! Cine este pentru?”.

Unanimitate. Tata a depus carnetul pe masa roșie și a ieșit. A venit gânditor acasă și ne-a povestit cele întâmplare. Mama a plâns puțin, dar nu i-a făcut reproșuri. Oricum, nimic nu mai era de dres.

Îmi amintesc câteva replici din dialogul lor de atunci. Tata înțeleșese, șederea noastră în acel orașel nu mai putea să dureze mult. Așa s-a și întâmplat.

În anul următor, unchiul Lelu a fost închis. Tot în urma unei atitudini nesupravegheate față de un șef. O simetrie frapantă. Tatăl meu a înțeles, epoca era a imprevizibilului politic. Puterea dictatorială te face capricios, ar fi putut el să-mi explice. Trebuie să eliminăm cât mai multe dintre premisele posibile ale unor capricii. Tu și fratele tău trebuie să aveți un tată. Nu-mi pot permite nici un risc.

#

Pe bunicu-meu l-am văzut citind ziare. Seara, lângă lampa cu gaz (uzina electrică își înceta prestația destul de devreme), în unghiul format de lungile ramuri ale verandei, concului, înconjurat de constelația gălbui-argintie a gâzelor atrase de lumina expresionistă a lămpii cu abajur, din porțelan alb-lăptos. Serios, purtând ochelari cu rame de metal, rotunzi. Corpulent, dar fără moliciunea supraponderalilor de la oraș. Mâinile sale erau atît de bronzate, încât păreau cafenii.

Era august. Mă uitam cu respect la el, tăceam. Nu-mi dădea nici o atenție, dar mă simțeam ocrotit. Mai întâi, fiindcă era un bunic bun. Iar apoi, pentru că lectura lui, aproape evlavioasă, îmi stârnea solidaritatea intelectuală, abia acum conștientizată. Ceva asemănător

trăiesc astăzi, citindu-i jurnalul de război, un text perfect în felul lui.

Era o liniște vie, cu vagi adieri de vânt și fâșâit slab al frunzelor. Mă uitam înspre grădinița aflată lângă noi, lumina galbenă a lămpii o transforma într-un tărâm misterios ce mă atrăgea și-mi inspira teamă. Din întuneric, apărea una dintre mățele casei, subtilă, parcă prelingându-se, ochii ei fosforescenți se stingeau pe măsură ce se apropia de noi. Se auzeau hămăituri îndepărtate. Câinele nostru răspundea, alene. O potaie leneșă, ținută mai mult pentru a respecta tradiția. Îl chema Tache. Când mâncam, era lăsat să iasă din curtea cea mare și să se apropie de noi. Rămânea la o distanță respectuoasă, ne privea cu mare atenție, de fapt ne urmărea mișcările fălcilor și ale buzelor, ni se uita în guri. Bunică-mea mă certa, într-o doară, atunci când îi aruncam câte un os de pui, rău curățat. Mățele se isterizau cu moderație, își înteteau forfotitul printre picioarele noastre. Miorlăiau intim. Le ascultam cu delectare. Dacă metempsihoza ar fi adevărată, aş accepta o existență de motan.

Atunci, starea de preaplin îmi aparținea. Acum o caut ca pe un fluture dintr-o specie practic dispărută, asasinată de insecticide, o zburătoare miraculoasă,

gratuită, imaterială, indecisă, muzicală în fluturarea ei capricioasă, perfectă. Și cum n-o regăsesc, încerc s-o obțin prin sinteză, să combin amănunte, cât mai multe, să reconstitui decorul și atmosfera de atunci, când vibrația savuroasă a sinelui meu mai era posibilă. Mă străduiesc să obțin vizualizări cât mai clare. Simt, aceasta este calea, singura.

Nicolae Herzovi citind ziarul în noaptea ușoară de august. Fața lui neașteptat spiritualizată.

L-am cunoscut când părul și barba îi erau încărunțite. Era blond, de-abia acum aflu. Dintr-un *Buletin de înscriere* eliberat în 1924 de *Biroul de populație* din comuna Constanția. Culoarea ochilor: blonzi. Ce-nseamnă asta? Gălbui? Parcă erau albaștri. Ca ai unchiului Lelu. Să fie o greșeală a funcționarului? Niciodată nu voi afla.

Câteva fotografii din tinerețe. Cea mai reușită îl înfățișează în chip de *Korporal*, împreună cu trei camarazi ai săi: un sergent, un fruntaș și un soldat. O poză făcută în Tirol, anul 1917. Nicolae și sergentul stau pe scaune. Ceilalți doi, în picioare, în spatele lor, ținând câte o mână pe umerii superiorilor lor ierarhici. Toți patru sunt tunși scurt, poartă mustați. Fruntașul, învățător în viața civilă (precizare făcută de unchiul Lelu pe spatele fotografiei), are în plus – ca un posibil

însemn al apartenenței sale la intelectualitate – niște barbete stufoase. Privesc în depărtare, pierduți într-o autocontemplare răbdătoare.

Sergentul și fruntașul poartă decorații, însemne discordante cu fețele lor de piatră, ce exprimă hotărârea de a rezista, dar și un dezgust independent de mizeriile cotidiene ale războiului. Nu le plăcea în armata străină, dar decorațiile le purtau, le arătau – cu mândrie sumbră – și celor de acasă.

Duplicitate tragică. Rezistență la deznaționalizare, dar mândrie tulbure, perversă, de a fi cetățean al unui imperiu.

Nicolae și-a îndeplinit cu resemnare obligațiile militare, arătându-și sentimentele de român doar prin cele câteva ironii din jurnalul său. Dacă aș fi apucat să-l întreb de ce nu s-a răzvrătit, probabil mi-ar fi spus: N-am avut încotro, mă, asta-i toată explicația.

Și, din când în când, uitând de nedreptatea istorică și de război, s-a bucurat pur și simplu de faptul că există și e tânăr.

Însemnările lui de după intrarea României în război s-au pierdut. Păcat.

În carnet, sunt și textele unor cântece patriotice românești, compuse în perioada războiului. O

percheziție l-ar fi pus într-o situație dificilă. Le-a purtat cu seninătate în tolba lui, prin Galiția, Austria, Ungaria, Rusia. Nu i-a trecut prin minte că ar putea-o păți. Frondă sau naivitate?

Ultimele pagini sunt o expresie simbolică a personalității lui de atunci. Ele mai conțin o idilă de Coșbuc, o colindă, probabil cântată cu camarazii lui români de Crăciun, o romanță, *Nu mă abandona*. Nici apolitism, nici demagogie.

La mobilizare 1914

În 26 Iulie de dimineață era Duminică o zi frumoasă însă plină de griji nu știu cum mi se părea acuș vine șușteru Hanț la mine cu o veste acuș cu alta dar mie sara mio fost venit fôia mea mult plăcută „Libertatea” și cetisem nițel în ia că ai noști vorbă să fie or trimes Serbiei ultimatu și că pînă Sâmbătă sara la 6 ore în 25 Iulie are timp să se cugete. Iar fôia zice nu gândeți voi cetitori că Rusia nu suferă umilirea Serbiei față de Austro-ungaria adecă va să zică nu cu Serbia avem să luptăm ci cu Rusia.

Așa s-a și întîmplat în 26 Iulie după amez neam hotărît să mergem la Komloș să vedem de Mașină de

trierat când pe drum ne întîlnim cu notarul zice încătrău cu voi spunem asta și asta și dânsul aideți napoi lasă să triere cine o vria mergem să luptăm pentru țară și tron auzi mă ce țară. Apoi ne scrise biletele care unde avem să ne înființăm și luni în 27 Iulie cu D-zeu am plecat la Timișóra cu inimă frântă de durere după ai mei trei feciorași și mama lor cari mor petrecut cu cocia pînă la gară în Nákófalva de aici i-am lăsat cu ochii umezi de plâns.

În Timișóra Dómnă atâta lume de te mirai ore de unde atâta om. Până Mercuri în 29 abia am dat biletu înluntru la prezentir și apoi îmi spuse că sunt la al 12 lé arbeit abteilung să mergem la Ujszentes căci mai sunt acolo și așa am mers în Ujszentes aici am primit haine și întreg ristungul ce se cere și în 10 August am jurat și în 11 sara la 10 ore și jumătate neam pus pe vagóne și am mers cale de 3 zile și 3 nopți pînă în Galiția în orașul Stryj.

Dimineața în 16 August avem abmarș în Stanko lângă Stryj aici neor încvartirat la un Domeniu Jidan întrun Ștălog fôrte mare. Nó bun când colo sara alarm mergem de aici unde nu știm când colo nóptea pela 11 ore suntem Stryj iar la nește Casarme noi zidite dar

neisprăvite. Aici Duminecă noi avem să lucrăm să băgăm pământ în stălóge căci erau negata și trebue folosite deja să bage caii în ele. Căci erau Casarme pentru Husari cu multe și scumpe Ștalóge dar nu erau gata.

Am lucrat două zile și apoi vine befel de abmarș la Demenka cale de o zi întriagă și apoi aici am stat o zi și atunci am mers mai întâi de am ajutat la pioneri de or făcut un pod de scânduri peste râul Nistru căci până atunci era numa skelă. Și intro zi am fost și eu la un jidan adecă țugul întreg de am trierat cu mașina săcară și grâu se zicea că pe bani dar nu știu plătit ceva ori nu. O săptămână am stat în satul ăsta așa slab și prăpădit apoi iar am mers napoi în Stanko și pe aici am stat până în 1 Septemvrie.

La 27 Aug. mo făcut Gefräiter ce să mai zici.

Și așa la 1 Septemvrie am mers iar la Stryj dar aici ce auzim și ce vedem Dómne atâta răniți ce veneau cu trenu de ne îngroziam.

În 2 Sept. ani părăsit Stryj și am lóto cătră Drohobyez. Apoi acum țanete băiete la Marșuri vreme de 16 zile întruna nóptea poposiam la câte un sat iar diminița mai departe. Am ajuns lângă Sambor la

Kulceța aici nóptea am avut Alarm am eșit cu toți când colo nui nimic mergem iar și ne culcăm care pe unde am fost. Diminița se aude că pe Leitnantu de la 2 abt. lor pușcat din greșală cică nește țivili. Și apoi napoi iar până la Drohobycz.

Sâmbăta iar alarm la améz și apoi nóptea avem frei lagăr în câmp. Și apoi diminița mergem până la Rudki când am ajuns aici deloc napoi căci se auzeau puștile nu glumă și veni befelu numa să ne ștergem de pe aci apoi haide până nóptea iar Luni diminéța mergem la Slonczko. Aici am săpat cel dintâi decung nici nu știam cum sël facem aici am stat 4 zile și apoi napoi la Sambor.

De aici la Sary Sambor și de aici în munți Carpați. Sara alarm nui bine până nóptea la 12 aru mers apoi neam oprit și care unde am putut neam culcat până la ziuă când colo nui vorbă de cafă or ceva ci la lucru iar pită nui aci iar am lucrat vreo câteva zile iar apoi o luarăm pintre munți către Ungaria cinci zile am mers până în Kiskemencze aici am stat 2 zile apoi iar către Galiția pe drum în Zemplemorszi am lucrat 6 zile chiar la graniță sus. Aici în 1 Octombrie mor făcut Korporal ce să zici. Apoi am mers mai departe cătră Galiția în Vetlina.

Aici am dus o viață amară nu era pită gata defel și în 12 Oct. o nins însă ca vreo 6 zile apoi so dus iar atunci am mers la Turka aici tot era jefuit casele ce or fost mai frumoase erau arse. De aici am mers la lavara Isaia însă cu tot nu am stat mai mult ca vreo 18 zile căci veniau ruși cu puterea pe noi și noi eram siliți să ne retragem napoi și apoi neam retras din Sianki și Fenyvesvölgy și apoi la Csontas în 14 Nov. neam pus pe vagon și nu știam că unde mergem. Cociile fără de cai le coborau oameni noști cu toate patru roțile împiedicate era un lucru foarte fioros numai de văzut dar săl mai faci pe 5 dintre oameni iau sluițit cociile căci cum zic era foarte periculos lucru. De aici apoi am poposit peste noapte la Kisvölgy și de aici am mers până în N. Bereszko aici iar am poposit o noapte și de aici am plecat spre Ungvár până la Kiskolon aici am poposit și de aici am plecat îa 12 ore.

În 5 III am mers până la Tágsany aici am poposit întrun pod mare la unu Domeny și de aici am mers diminéța la Zemplen și aici încă am poposit până diminéța și apoi iar am plecat la ½3 am ajuns la Csisna în Galiția și apoi de aici am mers cale de un cias și am ajuns la Jablonki. Aici atâta lume era adunată de te mirai că ore de unde se mai află atâta om. Și se auzea

că scopul e că până la 16 Martie sēi bată pe ruși înapoi ca sē pôtă elibera Przemyslul căci la din contra sunt siliți cei de acolo a se prada rușilor din cauza lipsei alimentelor căci se gată și apoi sē dea lupte înverșunate. Iar noi lucrăm la un munte foarte înalt săpăm scări sē poată coborâ și urca mai lesne în contra lunecuşului în muntele Berda uneori ne scula nóptea sē mergem sē aducem pe cei prezeriți jos din munte și sē aducem puști și ristunguri.

Nicolae nu și-a asumat războiul, dar înțelegea să fie conștiincios. Nu știa să se dedubleze. Și nici să saboteze. Inclus printre combatanți și nu într-un detașament de muncă, poate altfel ar fi reacționat. S-a mulțumit să lucre bine și să-i îndemne și pe ceilalți la muncă. Repede a fost avansat. N-a fost harnic din slugărnice, ci fiindcă era incapabil să lenevească. Nici nu știa ce înseamnă să trișezi la muncă. Dacă n-ar fi avut pământul și gospodăria lui, ar fi cunoscut trucuri de slugă rea.

Ironia lui frustă l-a ajutat să se distanțeze de evenimente. La urma urmelor, și-o fi spus, joc un rol, ca bohoții de la teatrul Spăiniței. Bătaia se va sfârși, voi

trăi din nou ca un om în rândul oamenilor. În sinea lui a rămas în afara detașamentului de muncă austro-ungar.

O soluție de intelectual, s-ar zice. Una dintre multe posibile. Bunicul meu dinspre mamă, Gheorghe, leat cu Nicolae și cetățean al aceluiași imperiu, a găsit o soluție mai pe potriva firii lui de claun – ceva din stilul lui lamentabil de Înșală-viața a trecut de buna seamă în felul meu de a fi –, a simulat surzenia. Aflat cu alți concentrați într-o gară, s-a așezat pe linia unde urma să le sosească trenul, jucând rolul celui căzut pe gânduri. Când locomotiva s-a arătat, camarazii au început să strige la el: Mă, Gheorghe, dă-te la o parte! El, nimic. Oamenii îl știau glumeț, au crezut că face vreo șotie de-a lui. Când locomotiva era la câțiva metri, au sărit și l-au tras deoparte, mânioși. El le-a spus că degeaba îl înjură, fiindcă n-a auzit nimic. Cum era un actor înnăscut, reușea să imite foarte bine felul poticnit de a vorbi al surzilor. A fost declarat inapt. Trucul cu surzenia l-a folosit toată viața. Auzea numai când voia. Asta nu înseamnă că a fost un om de nimic. Și-a reprezentat satul la Alba Iulia, în decembrie 1918 (ca și Nicolae), a fost apoi primar. Consătenii lui îi cereau sfatul în te miri ce împrejurări.

Iar la 26 III am lucrat ziua întrégă la decung și sara am căpătat minaje și apoi se mergem sus în muntele de luptă la șvarmlinie după Colonița și mergând sus se ducem munițiuni cu noi sus la șvarm tot doi ómeni câte o ladă iar plumbi din puștile dușmanului șuerau și piunau peste noi unii pocneau ziciau că sunt dum dum și așa de sara la ½2 ore nóptea am ajuns sus prin angrifuri asalturi ce se dădeau de Regimentele nóste erau al 6-lé și al 70-lé Regiment.

Și când am plecat pre un român deal nost îl nimeresc două glónțe unul prin picior și celelalt prin fóle și până diminéța șia dat sufletul în mâinile creatorului a fost Moise Nerodia de fel din Remetea un om vrednic de lucru și plăcut la tot abteilungu om bun D-zeu să-l erte și să-l odihnească cu dreptii lui. Iar apoi noi am stat acolo până sau revărsat zorile bine și încă nu vine nime să ne arete ce avem să lucrăm dar glónțele vin șueră pocnesc nui glumă iar al 9-lé abteilung lucrau pe coastă de munte și și de la ei or picat 2 morți și 3 prezeriți și atunci la orele 7½ vine leitnant Schvabi de la saperi și ne arată unde avem noi să lucrăm chiar în jața dușmanului.

Auzeam de casă bucuros maș fi dus dar nu știu merg acas ori că merg pe vreo câteva zile la șpital și

apoi de aici la șvarmlinie. Mă cugetam în mine să las pe D-zeu ce o vrea el drăguțul căci aici la locul ce sunt până acum mam dedat și am scăpat cu zile până acum numai sămi ajute D-zeu să fiu sănătos și sămi pot împlini cauza mai departe.

18 Aprilie Duminecă am mâncat diminéța cafea și apoi am mers în munte la lucru și la 12 am venit jos la minaje (prânz) și după amiază am avut întâiul rast după 9 luni de zile atunci Dl. Leitnant al nost nea fotografiat mai întâi abteilungul cu tot apoi pe a noști patru țugsfireri și apoi pe cei cu Tapferkeitsmedeile și atunci pe doi bărboși și la urmă cuinarii noștri.

Luni în 19 am lucrat iar la decung până sara la 4 ore apoi am venit acasă și am avut minaje și la 6 ore tei. Marți în 20 am avut diminéța cafea și apoi la ½ la 7 am mers afară la lucru iar la decung și am lucrat până la 9 și o venit un befel avem deloc abmarș la Utcraș și de aici am mers la Vegász. Și aici lucrăm la drum în 21 IV și sara am căpătat tot omu ½ litră vin.

22 IV trebuie să facem târguri pentru dus piatră și așa am făcut și așa în totă sara cât am stat aici și am stat în Vegász până la Primul Mai n. În 1 Mai n. am avut abmarș la Sziroka Ofalu adecă va să zică suntem iar

ableșuiți dela corpscomando și iar la divizion transportați.

Dumineca în 2 Mai n. era vorba că la 9 ore se mergem cu toți la Sfânta Biserică când colo la 8½ ora ne veni altă poruncă adecă se mergem la lucru la drum și așa, Luni în 3 iar la drum lucrăm și așa am lucrat până Sâmbătă în 8 Mai.

Dar auzeam în cursul săptămânii că la un loc între două râuri ar fi rupt rândurile rușilor și or prins 160.000 și ce so auzit so adevărat că azi Sâmbătă am și căpătat befel se mergem înainte până la Zemplemoroszi.

Aici am sosit sara la 7 ore dar era befelul un cias rast și apoi deloc la lucru.

Iar la socaci lea dat befel deloc să pună se fiarbă și carne de vită iar Dl. Leitnant so dus în cursul rastului se vadă cei de lucrat căci aveam se lucrăm la drumul serpentin între granița Ungariei și Gallezia.

Iute se întorse napoi că so fost dus călare și spuse că lucru nui de lipsă dar și oamenii dormeau deja toți osteniți văzând el că ómeni dorm dădu ordin să nu se fiarbă căci nici nu era lipsă că ómenii or fost mâncat care ce a avut și sor culcat așa și dânsul înțelegând că ómeni sunt osteniți io lăsat să dormă.

Diminiața ploia când neam sculat era Duminecă în 9 Mai n. 1915 atunci căpătarăm cafă și tei și merserem la lucru la drum la améz am căpătat minaje supă și carne de vită si țușpais de orz și 4 d.l. vin și de acasă am căpătat 2 pachete întrunu o fost păcărae și întrunu 2 d.l. rum.

De ce notează atât de conștiincios numele localităților? Doar nu-i geograf și nici istoric militar?!

Mi-l închipui ajungând la marginea unui sat necunoscut, după un marș de mai multe ore. Celorlalți prea puțin le pasă cum se numește. Dar el se uită atent la cuvântul străin, scris cu litere mari pe tabla din dreapta drumului. Când călătorește cu trenul, la fel. Notează numele gărilor în carnet. La fel, numerele unor unități militare, ca un spion. De fapt, o face numai de dragul exactității.

Era un om foarte conștiincios. Avea deprinderea lucrului bine făcut. Dacă m-am apucat să scriu ce văd și pe unde trec, apoi cel puțin s-o fac bine. Felul său de a fi îi aduce două avansări în câteva luni de zile.

Dovedește și o curiozitate lingvistică, mai puțin obișnuită la un țaran. În această privință, l-am

moștenit. Admir câte un nume neobișnuit de localitate, îl contemplu ca pe un mineral semiprețios, mă străduiesc să-l pronunț corect.

Dar cuvintele nemțești (cele mai multe notate după ureche)? Nu cunoaște termenii românești de tehnică militară, dar are și o vocație de colecționar lexical. De exemplu *Tapferkeitsmedeil* (corect *Tapferkeitsmedaille*) putea fi înlocuit prin decorație. Dar Nicolae păstrează incomodul cuvânt.

Bătrînul se făcea înțeleș în sârbește și șvăbește. Odată, când s-a exprimat în *Hochdeutsch*, tatăl meu mi-a făcut un semn de mustrare. Uită-te la el, se descurcă mai bine decât tine.

Nici Sâna nu era mai prejos. Am auzit-o tocmindu-se cu o țarancă vârstnică. Îi vindea lână. Pe neașteptate, de unde până atunci discutaseră potolit, bunică-mea a început să vorbească mai tare, agrăind-o pe vizitatoare într-un idiom aspru, având parcă prea multe consoane. Ca și cum i-ar fi dat niște comenzi. Amatoarea de lână i-a răspuns în aceeași limbă, îmbunată. Apoi i-a dat banii, a băgat sculurile într-o traistă frumos colorată și a plecat.

Vorbind șvăbește o auzisem mai înainte, la piață. Se vorbea un fel de germană, asta era clar, de ce nu

pricepeam aproape nimic? S-a tocmit cu o femeie foarte mare. Noa, noa, a spus în cele din urmă roșcovana, pistruiata, opulenta vânzătoare de brânză, *gut, gut*.

Îmi amintesc o anecdotă lingvistică, spusă de Tata Lae. Un sârb și un șvab își dispută un cârnaț. Un român hâtru îi sfătuiește să-l apuce de câte un capăt, cu dinții. Și-apoi să tragă. Ruda de cârnaț se va rupe, fiecare dintre ei va rămâne cu câte o bucată, la noroc. Zis și făcut. Sârbul spune, printre dinți: *Dîrji, svabo!* Ține (trage?), șvabule! Celălalt răspunde: *Ja!* Da. Deschizând gura. Sârbul câștigă.

Revin la traseele lui Nicolae în Galiția. Într-o enciclopedie mai veche, descopăr un articol destul de întins. O regiune cu veche și încurcată istorie. Este cum am presupus, în jurnalul lui Nicolae cele mai multe nume de localități sunt notate corect. Înspre sud-vest, văd teritoriul României înainte de 1918. Simt un fior de spaimă.

În 12 Mai n. am căpătat poruncă de abmarș adecă să mergem nainte. De la Zemplemoszi să trecem granița în Galiția la Baligrad.

În ziua de Înălțarea Domnului am făcut améza în Baligrad și am mers până sara am ajuns în Hangiu aici am poposit peste nópte și am mers mai departe în 14

Mai n. si am mers până sara la 7 óre am ajuns în Ustjevanec aici am poposit peste nópte și diminéța a doua zi am căpătat cafă și stăm să mergem mai departe dar chiar departe nu vom merge că așa bat tunurile și puștile că ți se scóla părul în cap și zici Dómnne ferește. Și am mers ca 1½ oră și am ajuns la Sadcovițe și aici am lucrat la poduri și la améz am venit la prânz și apoi iar la lucru. Însă aici în Sadcovițe și tóte satele din jur atâta tren atâta cal de te miri că de unde sor putut aduna atâți și tot mai vin. La améz au trecut multă infanterie Reg. 33, 29 și 101 fórte multă cătană or mers la foc și aici în Sadcovițe am lucrat dóuă zile la pod și apoi 2 zile am avut rost și în 22 V am mers de am făcut cvartire pentru oficeri în Krucsiovka. Și aici în marginea satului la o cóstă de deal o să mâncăm Sf. Rusale.

Duminecă în 10/23 Mai la 12 óre când era să mergem la prânz așa nește glonte de tun și șrapnele și grenade nea trimis Rusu încât nea trecut deja pofta de mâncare însă multă mulțămită celui de sus căci am scăpat teferi deodată. După améz iar o pușcat și o nimerit în rezerva de la bosneci și o omorât 4 ómeni și 15 răniți sara am căpătat poștă și pachete de acasă.

Luni la Rusale am avut abmarș am mers cale de 3 óre mai la aripa stângă la un sat și aici am stat întro

pădure până sara și apoi am cinat și am plecat până la sfarmlinie cale ca de 2 ore și aici lucrăm noaptea la șanți și ducem drot gata pentru hinternis (redute) lucrăm până la $\frac{3}{4}$ la 2 ore. Dimineața când se luminează de ziuă plecăm la cvartir iar cvartiru ne este iar într-o pădure ceva mai înlături de la focul puștilor iar tunurile bat totă ziua peste noi.

În 27 am mers la lucru am dus drot și când neam întors napoi se mai aducem or început rușii se puste, peste noi de nu era glumă atunci ce era de făcut neam dat iute de marginea unei păduri și era un șanț însă de tot îngust și scund ne culcăm iute în el și cu mâinile făceam grópă să fie capu mai în jos mă uitam să fug ore înainte căci naintea noastră ca la 300 pași era un decung bun numa departe dar plumbi așa cădeau ca plóia căci era o lună ca ziua dar praul așa se scula unde cădeau glónțele și am ramas acolo până când so muiat focul că a ținut ca 20 minute mă socoteam perdut însă D–zeu nea ferit și nici unu nu a fost vătămat.

În 28 ziua iar am durmit și nóptea am mers iar la lucru însă nu ne-am putut apropia de pușcături și așa om stat nóptea întrégă și nam lucrat nimic.

În 29 iar am lucrat nóptea om lucrat la un laufgraben am făcut mai afund până la $\frac{1}{2}$ la 2 ore diminéța.

În 30 Duminecă am stat totă ziua în pădure fără de lucru și astăzi auzisem tristă veste adecă ne ablezuiește de la arbeit și ne pune la șvarmlinie.

În 31 Mai diminéța la 3 ore am venit de la lucru am mâncat cafea și totă ziua am stat până sara să mergem la lucru și am lucrat între trupe de la $\frac{1}{2}$ 10 ore până la 1 după mezul nopții.

În unu lunie n. am căpătat diminéța cafea și am mers la lucru și am lucrat până la $\frac{1}{2}$ la 2 ore diminéța căci pe diminéța de 2 lunie au fost hotărât așa ceea ce sa și întâmplat un puternic asalt sa dat bubuiau și tunurile fără întrerupere dela 3 până la 9 ore. Și apoi sara încă am mers la lucru ci o parte din noi am fost întorși napoi cu scopul că mâne sară să ablezuim pe ceilalți și apoi am auzit că Przemysl lau dobândit în VI 3 și sara am mers iar la lucrul nost dar cu mare frică căci așa veniau plumbi de nu era glumă. Eu am avut 6 oameni supt a mea comandă pe 2 din ei iam lăsat într-un șanț să lucre iar cu patru sunt silit se ies afar să merg prin glónțe ca 30–40 pași apoi mersei cu ajutorul Dlui cât pitiș cât grăpiș până acolo în un șanț dar ai mei 4 ómeni nu vin apoi aștept nu vin sunt silit se merg încă o dată afară din șanț după ei. Și rusu pușcă glónțele vin nu glumă de trei ori am făcut calea asta

periculósă și D-zeu ma păzit și am scăpat teafăr astă dată pela vreo 11 ore ½ la 12 or încetat pușcăturile minune așa odată nimic ne miram cu toții când mai ca ½ oră vine patrula și ne spune că rusu so dus so retras.

Nóptea în 3 pe 4 lunie și eu cu ai mei ómeni am venit la cvartir lucru nu am mai avut.

În 5 lunie sunt în slujbă ca Tagscorporal am mers cu 6 ómeni marozi la vizită în un sat cale de 4 km. și un om a rămas sē miargă în șpital și cu 5 am mers napoi sara am mers mai departe într-o pădure adecă mai aprópe de joc și aici am mers nóptea pe urma oștilor si am adunat puști munițiuni și am îngropat soldați morți astălaltă nópte iar Luni am avut abmarș ceva mai în-lături de la foc în 7 lunie aici diregem un drum cu lemne iar de foc suntem așa vreo 5 km.

Csontos la 13 Novembre a murit Dl. Oberleitnant Pataki.

În 12 Nov. am părăsit Galiția și în 14 Nov. neam suit pe Tren și am călătorit cu Trenul preste Ungvár, Debreczen, Szolnok, Budapest, Wien, Oderberg, Ratibor și în Kreuzburg neam dat jos în 17 Nov. d.a. 2 ore și am mărșăluit până la Lanzberg și în 18 Nov. Diminiața am mers în Rusia. Orașele cele dintâi le chema Prașca, Rudnikij, Gyalașe. Timpul e fórte rece am lucrat la un

drum făcut din lemne de brad pentru că năsipul e până genunchi și nu pot resbi cu trăsurile ori cu tunurile.

În sara de 26 Nov. la 7 ore am avut abmarș până Diminiața la 2 ½ ore apoi neau încvartirat până la 7 ore apoi am bcut cafea și nea lót napoi 10 km. și apoi aici așteptēm befel.

Nislejov aici am petrecut sărbătorile Crăciunului și anul nou. Botezul într-un castel (closter) și de aici am plecat la 17 Ian. la Catușev și aici încă am stat 14 zile și de aici la Slanțki aici încă am stat vreo 10 zile.

E trecut de miezul nopții. Liniște nefirească. Simt luciditate și emoție, ca înaintea unui examen, dar nu este preaplinul. O prevestire a lui? Poate.

Preaplinul nu-i prisosește nimănui. Este la fel de important pentru cine creează și pentru cine trăiește.

Mă uit înspre soba de teracotă, dar o văd doar cu intermitență, ca și cum prin fața ochilor mi-ar trece niște mini-nori. Carnetul cu însemnările din bătaie se află în fața mea. Îl recitesc cu lupa. Mă simt un savant pozitivist.

Caut exemple de oameni aflați într-o neîntreruptă posesiune a preaplinului. Mozart... Ușurința lui

supraomenească... Conectat în permanență la o sursă supremă de energie, eventual în câmpul morfogenetic al lui Sheldrake... Poligrafii prodigioși, capabili să scrie mult, neîntrerupt și bine...

Invidia mea pentru prolificii literari este mai sofisticată, îi pizmuiesc pentru lipsa lor de ezitări. Se etalează cu nonșalanță, adesea cu inconștientă și suficiență, spun tot ce știu, indiferenți la orice zâmbet disprețuitor sau compătimator. Polihistori impudici! Eșuarea în ridicol nu-i deranjează, se simt bine în ei înșiși. Chinul este al celor incapabili să-și asume riscul ridicolului. Indecișilor pudibonzi, lor le este rezervată setea de preaplin. Ezitanți, neîncrezători în intuițiile lor, refuțați, ei se mulțumesc să latre de pe margine, nu-și dau drumul.

Această ultimă expresie mi-a fost cadorisită de un amic, nu l-am mai văzut de vreo cincisprezece ani. Bombeu era porecla lui. O ființă modestă, având însă atuul maxim al lipsei de veleități. Omul nu voia decât să trăiască, atât. Drept recompensă, destinul îi desfunda din când în când sinapsele și-i dădea un fel de clarviziune. I se arăta, cum ar fi spus Nicolae Velea. O dată la trei ani, spunea ceva foarte adânc. Pe vremea când mă străduiam să-mi părăsesc echitabila

îndeletnicire de profesor, spre a deveni un jurnalist agitat, gata de orice colaborare, mi-a adresat într-o bună zi un zâmbet timid, binevoitor și milos. Bă, mi-a spus, tu ești ca un câine fricos, stai pe margini și latră. Nu te bagi la bătaie. (Era mare spectator de box și de fotbal. Astfel se explică metafora încăierării.) Ai zis bine, îi spun acum, dacă omul nu intră în învălmășeala vieții, va căuta zadarnic sentimentul și starea de preaplin, va aștepta la nesfârșit momentul când conștiința lui va deveni explozivă, va tot amâna, în așteptarea clipei optime, faste, a *big-bang*-ului său personal. Va acumula la nesfârșit, se va fortifica la infinit.

Situația poligrafilor prodigioși sau, caz cu totul special, a grafomanilor de geniu mi se pare semnificativă. Preaplinul, spun ei în mod implicit, nu se obține prin acumularea de forțe interioare, prin mărirea tensiunii, ci tocmai prin cheltuirea nebunească! În fond, vrei să te simți optim în tine însuși, nu? Ba da.

Căutarea unor variante bune de viață sau de literatură – iată încă o cale sigură de ratare a preaplinului. Să tot bâjbâi după formule, forme de viață, să le calculezi la rece avantajele, întârziind a te decide, să pendulezi în neștire între mai multe femei atunci

când te afli la vârsta căsătoriei și să constăți într-un târziu că timpul ți-a trecut, să tot pritocești un proiect de roman până când începe să ți se facă silă de el și altul ți se insinuează în minte, la început cu sfială, apoi tot mai îndrăzneț. Iată calea spre ratarea preaplinului. Ezitare, îmbrățișare simultană a două variante opuse, antinomice... Nenorocit viciu al gândirii – oximoron trăit...

Să fii decis, da. Simplu de spus. Iar uneori chiar de făcut. Iată-l pe Z., secretarul general de redacție de la „Nova”, combativul neobosit, jurnalist și autor de versuri, în viața mea n-am văzut un om mai decis politicește decât el, mai lipsit de dubii. Cu toate acestea... Lipsa lui de ezitări i-a îngăduit oare accesul la preaplin? Nu s-ar spune. Gândirea lui exprimată în scris sau prin viu grai este confuză. Suferă de amnezii, are dese rateuri ținând de inteliecție. Nenumăratele lui articole sunt incoerente, pline de inadvertențe. Are o gândire vâscoasă. Nu curge, nu este fluidă, se prelinge trudnic, precum o miere foarte groasă dintr-o sticlă de lapte. Te-apucă durerea de cap când încearcă să depășească nivelul unor fraze gata făcute. Cu toate acestea, Z. este înțepenit, bătut în cuie într-un post de conducere. Din cauza combativității sale politice,

desigur. Un ins univoc, lipsit de orice dubiu. Asta impune. Are el vreo legătură cu starea de preaplin? Este avantajat de paroxistica și caricaturala lui opțiune politică? Nu, fiindcă nu este apostolul pur al unei ideologii, ci un veleitar literar încrâncenat – specia cea mai cumplită –, care folosește o retorică bănoasă.

Z. a apărut printre literați în rolul unui catalizator politic, al profesorului de fermitate revoluționară. (Este cunoscută teza proletcultistă a scriitorului ezitant și stăpânit de lașitate mic-burgheză.) Z. s-a străduit să încarneze principiul combativității, cu rezultate jalnice, în scurtă vreme s-a transformat într-o caricatură de activist cultural al anilor cincizeci. Intoleranța sa a crescut în mod constant, dovezile incompetenței sale profesionale s-au înmulțit.

Între veleitarism și starea de preaplin există o relație, așa cred. Frustrații preaplinului să fie niște veleitari ai propriilor existențe?

A fi veleitar înseamnă să dorești ceva, eventual cu ardoare, dar să nu deții mijloacele interioare de a-l obține.

Dar nu cumva veleitarismul are și determinări obiective?

Apoi de la Slațki la 9 II neam întors la Sulcirov de aici la Petricov și din Petricov la 21 II am suit toți în cupee nemțești și am mers până 24 sara am ajuns în Csontos aici am descălecat jos și am dormit în o baracă în Csontos am mers în stânga în munți în un sătuleț Patakyfalu aici am stat 2 zile și două nopți și apoi a venit alt befel să mergem la Kisvölgy nu era zăpadă de fel iar când ne apropiam în munte sus se vedea zăpada și așa întrun marș de 2 ore dăm de o zăpadă de un metru și pe alocurea, și de 2 m. lucru ne mai văzut de noi și ninge întruna.

La 2 Martie vine befel, să mergem jos la altă parte la aripa stângă iar în Galiția în Jablonki. Atunci să fi văzut lucru Dne sfinte.

În 10 Iunie iar ani lucrat la drum asta de dimineță or trecut mulți Honvezi napoi dela foc ziceau unii că merg la Italia în 11 Iunie iar am lucrat la drum eu cu 3 ómeni am tăiat lemne în pădure în 12 Iunie iar am mers la lucru unde am fost și eri însă numa ce am ajuns și deloc a venit o poruncă se mergem mai departe va să zică avem abmarș.

Și am mărșeluit la Balamovițe și aici am lucrat la drum dar mai mult am umblat decât am lucrat.

În 13 Iunie Duminecă am lucrat la drum și am ajutat că astăzi or trecut sus tunurile cu automobil or mers nainte și în noaptea acesta Duminecă pe luni so dus rusul napoi cu vreo 25 km și noi tot lucrăm la drum și întruna ne vin vești că o să mergem și noi la marș companie în 14 iar am lucrat la drum și în 15 și 16 tot la drum am lucrat între Polanovițe și Tomanovițe în 17 am fost în slujbă iar de lucrat am lucrat tot la drum în 18 iar la drum am lucrat iar în 19 am avut abmarș înainte până sara am făcut 30 km întrun sat.

În 20 iar am mers până la améz am ajuns în un oraș lavorovki și aici am avut două ore rast și apoi am mai mers încă 9 km. până la un sat lajiov și aici am poposit peste noapte și apoi am mers mai departe în 21 Iunie 1915 și apoi dimineța am plecat iar la drum și aduceau 2000 de Ruși prizoneri și am mers până lomov mai rar așa jau și pradă satul întreg jăfuit și ars din anul trecut încă. Și apoi de aici încă am mers mai departe până la Divizion iar când am ajuns la 11 ore chiar atunci steteau să plece nainte căci Ruși au părăsit Lembergul la ora 10 din zi 22 Iunie 1915.

În 23 iar am plecat la marș nainte și până la 11 ore n.a. am ajuns în Pilițcamali și aici ne ferbe minaje. Din satul acesta numai eri în 22 Iunie or plecat Ruși și

încă și acum fumegau casele arse aprinse de ei și după ce am prânzit am mers mai departe până sara am ajuns în Prusy și aici am poposit peste noapte dar și Tunurile băteau furios la 23 Iunie 1915.

În 24 am avut lucru am făcut pe o vale un drum cu lodve căci lucru interesant și ne mai văzut de noi așa un pământ că se fac țagle din el ca material de foc căci o taie din apă țiglă din pământ de ala și când o arunci în apă stă pe apă asupra și când mergi pe pământ cu tot se clatină. Am stat cu toții jos la rast și pe lângă noi or trecut 6 husari călări în trap mare minune nea fost când ne uitam unul la altul cum se clătina pământul cu noi.

Dimineața în 25 Iunie iar avem abmarș și apoi iar neam dus napoi cale de 5–6 km. de acolo ne mână la lucru de eri no servus și pe noapte nu știm sânğuri unde om sta. Și apoi am mers la al doilea Divizion în Pikuluvițe și aici am stat astăzi în 26 Iunie fără de lucru neam spălat cămeșile și pe noi. Și aici a avut loc o înmormântare a unui Oberst dela al 85 lé Regiment cu pompă cu Musica am fost și eu. Musica militară zicea a jele după un astfel de erou mare iar altă Musică a Tunurilor încă zicea foarte aspru și vitejește așa încât nu ne prea lăsa să ne apropiem de sf. biserică căci era la un loc sus și se temeau nu cumva se ne vadă rusu și să

ne trimită vrun sol la parada noastră. Însă până în zori iau silit pe ruși să se retragă și așa azi Duminică în 27 Iunie am făcut marș înainte și în un sat am îngropat pe cei căzuți morți și am adunat ristunguri și puști și în 28 Iunie n. leam dus la Div. și în 29 am fost în slujbă în Halupkij și aici am fost de am adunat abteilungu de la lucru la cvartir că a venit befel de abmars nainte în pădure iar când am venit cu ómeni napoi așa o detunătură puternică naintea noastră de cu toți am încremenit uni ziceau că a fost bombă.

Și apoi sara am mers nainte și acolo deloc la lucru până noaptea la un cias și apoi când am venit o fost teiu gata iar ziua la 10 ore iar avem abmarș peste un sat tot ars și aici așa ne trimitea Rusii la șrapnele sara am mers la lucru să ducem drot și apoi să facem șanț dar în drumul nost or prins ruși a face sturm și prinseră a pușca și de partea céstalaltă iar noi sus în vârful de deal ne aflam deci iute jos la pământ și întrun restimp de 40 minute mai încetară pușcăturile și apoi ne retraseră de ceailaltă lăture de drum în șanț ceva mai afund și de aici apoi la mai bun decung și așa D-zeu nea scăpat apoi de aici am mers nainte ca într-o ½ oră iar or prins a pușca și noi iar la pământ și iar am scăpat și apoi am ajuns la loc și aici am lăsat drotu jos și noi neam apucat

de făcut șanț dar sau revărsat zorile apoi neam lôt pe picióre către cvartir și așa am scăpat cu ajutorul Tatălui ceresc.

În 1 iulie st. n. ziua întriagă afn stat într-o grădină supt nește meri ca să nu ne observe și apoi sara la 8 óre am mers iar la lucru la șvarmlinie căci lucrăm, noaptea pentru că ziua nu ne putem apropia și lucrăm până se revarsă bine de ziuă și apoi iar ne înturnăm la grădina cu cvartiru.

În 2 Iulie astăzi am trimis acasă 40 cor. bani căci nu o vrut feldvebelu să primescă mai mulți. În sara acésta de 2 Iulie era o vreme plăcută chiar ne gândeam cum va fi secerișul acasă ah ce mai vreme iar noi umblăm pe aici cum am zice ca în poveștile eroice printre glónțe.

Când o fost trecut 9 óre sara am fost ajuns în un șanț bun apoi începură a pușca mai întâi dinspre noi și apoi ruși așa pârâitură de puști și așa bubuituri de să feriască D-zeu nu alta că pământul se cutremura de bubuitul Tunurilor. Or ținut așa ca 1½ óră și apoi mai încetară și apoi am mers la lucrul nost fără să ni se întâmple ceva. În sara de 3 Iulie am mers la al 67 Reg și aici am dus drot și apoi se facem șanț dar glónțele vin

de la o parte și de la alta apoi de la ruși nu prea mai vin.

Am devenit neatent. Revin asupra unor pagini din jurnal. Trebuie să-mi amintesc o idee importantă. Am formulat-o vag și apoi imediat am uitat-o, ca pe un vis.

Da. Nicolae nu se distanțează numai prin ironii. Scrie ce-a făcut și-a dres ca un reporter, n-are preferințe. Cuvântul „dușman” nu apare niciodată. Lipsește orice atașament politic sau sentimental.

Războiul nu-i al meu, nu mă interesează cine câștigă și cine pierde. M-au pus să muncesc, bine, dar nu-mi cere să mă preocup de mersul luptelor. Sunt pe front fiindcă așa a fost să fie. Nu țin nici cu unii, nici cu ceilalți. Merg la lucru, le dau ordine oamenilor mei, dar atât.

Sună telefonul. Tante Olga l-a pus la mic. În liniștea profundă, țârâitul lui de greiere cosmic mă face să tresar. Ridic receptorul cu o mișcare ezitantă.

– Bună, aud. Măria la telefon.

Vocea ei este netă, de șef.

– Bună, răspund, ascunzându-mi bucuria. Ce faci?

Am așteptat acest apel, dar nu simt decât un rudiment de emoție.

– Am știut că nu dormi... Și-o să răspunzi tu...

– De unde?

– Așa m-am gândit eu...

Nu reușesc să vorbesc în șoaptă. Spun:

– Vreau să duc telefonul în altă cameră. Da?

Voi folosi priza din bucătărie. De acolo și până la patul unde doarme liniștit uica Lelu este o distanță mare, dar tot încet va trebui să vorbesc. Lângă bucătărie, dorm cele două fete ale colocatarilor.

Cu telefonul în brațe, înaintez încet, evitând dulapurile cu cărți. Întuneric. Ajung la comutator, aprind becul de 25 wați. Descui ușa de la bucătărie, folosind o cheie mare. Aprind un bec la fel de slab.

Aștept. În fine, țârâitul. Sună altfel aici, încăperea este mai mică.

– Ai reușit? – Vocea Măriei este la fel de energică.

– Mi s-a părut că a trecut foarte mult timp.

– Este o casă mare. Tu stai la bloc?

– Da.

– O clădire veche. Nefuncțională. Acum sunt în bucătărie.

– Și?

– Și ce?

– Cum îți merge?

– Cum să-mi meargă, mă străduiesc, îmi dau silința. Tocmai picasem într-un soi de reverie...

– Ora e potrivită...

– Da, chiar așa. Mă întrebam dacă nu cumva sunt un veleitar al propriei mele existențe...

– Există și așa ceva?

– De ce nu?

– Eu știam că...

– Da, așa credeam și eu. Dar am avut o revelație. – Am căpătat accente de autoironie. – În noaptea asta. Mai înainte.

– Cum? Ce fel de revelație?

Fata asta are intuiții. Vocea ei de mezzo-soprană sigură de sine a devenit intimă. Este într-adevăr caraghios, cât de profund mă satisfac uneori asemenea acte de solidaritate. Revăd o secvență petrecută recent. O doamnă de vârsta mea, cândva atrăgătoare, încă deținătoare a unui piept opulent, mi-a aruncat o vorbă, în treacăt, odată când am mers împreună vreo cincizeci de metri. După ce m-a întrebat când m-am născut, m-a privit cu milă. Cauți o mamă în fiecare femeie, mi-a spus, privindu-mă pieziș. Poate vrei tu să mă înfiezi. Cuvinte binevoitoare... Am vrut să-i fac o plăcere, ceva

în genul mîngîierii silnice a unui câine bătrîn, cu blana lipsită de strălucire și urât adunată în smocuri. Mi-a zâmbit blînd–ironică. De atunci, n-am mai văzut-o. Modificarea din glasul Măriei mi-a amintit episodul.

– De ce nu-mi răspunzi? S-a întîmplat ceva? – A redevenit imperioasă. – Virgil!

– Nu s-a întîmplat nimic, scumpo! Mi-am amintit un episod, atîta tot.

– Ceva interesant?

– Cred că da, cel puțin pentru mine. O doamnă mi-a spus... În fiecare femeie caut o mamă. Asta ar însemna că și tu...

Se amuză.

– Am intuit nevoia ta de protecție maternă? Da? Asta vrei să spui?

– Nu știu. În noaptea asta mă preocupă veleitarismul. Conceptul. Dacă are doar surse interne sau nu. Iată dilema mea. Poți să râzi...

Nu râde... Îi aștept replica. Tace. Spun mai departe:

– Este o poveste cu veleitarii ăștia. Cei mai mulți nici nu știu foarte exact ce înseamnă... Cred ca sunt niște imorali, veleitarii... O carență de caracter... Nu?

– În orice caz, ceva rău.

– Vezi? De fapt, nu este atît un defect moral, cît o neputință mai specială. Seamănă cu ratații. – Ia stai, nu cumva o plictisesc? – Să-ți mai spun?

– Ba da. Mă interesează.

– Foarte bine. Veleitar și ratat... Amîndoi dau greș. Primul dintr-o neputință obiectivă, celălalt dintr-una subiectivă. Iată deosebirea. Vrei să faci psihiatrie, nu?

– Da.

– Este singura profesie ce m-ar fi tentat. În afară de... Știi, încerc să-mi analizez neamurile. Îi judec mai ales în funcție de veleitarism. Dacă au fost veleitari sau nu. Îți amintești ce-am discutat în tren? Despre statutul de mortăciune...

– Te ascult.

– Veleitarul este un inadecvat. Vrea mai mult decît poate. Asta este drama lui. Sau mai degrabă tragicomedia lui. Se bagă în treburi ce nu i se potrivesc.

– Și celălalt?

– Ratatul? Țsta vrea mai puțin decît poate. Lucrurile sunt destul de neclare. S-ar părea, este de-a dreptul nobil să fii ratat. Doar știi vorba... Orice succes este un eșec ratat...

– Sună bine!

– Într-adevăr. Problema mea... De exemplu, ce s-ar fi întâmplat cu unchiul meu dacă nu se schimbau timpurile? Iată întrebarea. El a fost scos din avocatură, apoi și din notariatul public. Nu știu dacă așa se spune... A fost închis. A ieșit la pensie ca jurisconsult obscur. În schimb, nimeni nu l-a împiedicat să facă literatură. Sau istorie. A rămas la stadiul proiectelor vagi, al străngerii de material. A fost un veleitar? Ce s-a întâmplat cu el? Nu cumva o forță obiectivă l-a obligat să devină un veleitar?

Tace, așteaptă continuarea.

– Ceva asemănător trăiesc și eu. Problema mea nu este numai îmbătrânirea. Înțeleg că am trăit ca un veleitar. Asta mă scoate din sărite. Mortăciunea este un veleitar al propriei existențe. Asta-i situația.

Nu spune nimic. Reiau:

– Țasta nu e în toate mințile. Așa o să zici...

– Ba nu... Cred că te-nțeleg. Te roade problema autenticității...

– Bine ar fi! Dar nici măcar... Dilema standard a artiștilor. Doar știi... Clasică îndoială... Cu privire la talentul propriu, la adevărul trăirilor și așa mai departe.

Nu-i asta. De fapt, n-am exploatat bine sursa mea de energie vitală. De aici toate ponoasele...

Îi aud respirația în receptor. Spun mai departe:

– De exemplu, nemulțumirea cronică de sine, ceva extrem de neplăcut.

– De ce? E bună.

– Da, până la un punct. Perfecționism. Dar în exces este semnul unei firi mărunte.

Tace, gândește. Nu prea este potrivit telefonul pentru asemenea discuții,

– Ziceai ceva despre un veleitarism fără vina respectivului...

– Da. Este un fel de scuză... Sau nu, poate-i un adevăr...

Glasul meu exprimă îndoieli. Spune:

– Te ascult, mă interesează. Crede-mă!

– Păi da, unele contexte generează veleitarism, pur și simplu. Un lucru uimitor. Și îl încurajează. Unii ar avea existențe obișnuite, banale, anonime. Dar anumite împrejurări îi încurajează să devină veleitari, adică să se apuce de niște lucruri. Fără chemare, fără calificare. De aici deprofesionalizarea... Iar veleitarii propriilor lor existențe... Țasta este un caz extrem, nu cred să-l lămurim noi acum.

Încep să râd. Pare uimită:

– Ce te amuză? Mi se pare corect. Știu și eu cazuri...

– O idee simpatică. Dar numai dacă îți plac digresivii...

– Ce idee? – Pentru un moment glasul i-a devenit mic. – Spune-mi!

– Să-ți citesc câteva pagini, puține... Din jurnalul bunicului meu. Hm, ce zici? Un text scris în 1915. Să auzi și tu ce-i trecea prin minte unui ostaș român... Vrei?

– Da, bineînțeles.

– Să te sun eu?

– Hai, fii serios, citește-mi!

– Te rog să aștepți puțin. N-am aici carnetul cu pricina. Mă duc să-l aduc. Da?

– Te aștept.

O să-i citesc ultimele pagini.

Mă întreb cum vor suna cuvintele lui Nicolae la atâția ani de la scrierea lor.

Retragerea rușilor 1915

În noaptea de 3 pe 4 Iulie la 11 ½ ore sor retras mânezi am mers afară spre a aduna munițiuni și a îngropa pe cei morți și am găsit la un loc unde a luptat Reg. 85 de Inf. erau foarte mulți ruși morți era o grozăvenie a vedea așa ceva zăciau ca snopi feriască D-zeu așa ceva nu aș mai dori să văd neam apucat săi îngropăm la 11 ore am mers la minaje si ei or remas neîngropați până d. a. iar la 3 ore o venit befel de abmarș și morți or remas neîngropați și noi am mășeluit până sara lângă un sat. Aci am poposit peste noapte 4 pe 5 Iulie 1915. Și de aci am mers mai departe dupe Divizion dar el so retras și noi am mers după el în un sat și aci am stat în 6 Iulie. Sara am mers la lucru să facem gard de drot aci însă am pățito urât căci de către ziuă or început ruși a bate cu tunurile de nu știam cum să scăpăm ca 200 pași am mers târâș și grăpiș prin sămănături și iarba rourată ca se nu ne vadă ruși și sé nu ne lovescă glonțele căci veniau ca plóia și cu ajutorul lui D-zeu am scăpat încă o dată de la mórte. Și asta o fost înspre sara de sânziene în noaptea următoare

asemenia aci o și picat de la noi un om ungur Nagy György de fel din Gătaia are acasă 4 copii.

Și tot astfel nea mers și Vineri, Sâmbătă și Duminecă astăzi Luni în ziua de S. Petru și Pavel am căpătat ½ bere un om și clisă și sardine și acum facem șpanişireitecuadrat pentru la nópte să ducem afară la șvarmlinie.

În sara de Sf. Petru mergând cu drotu afară la front îndată ne pomenirăm cu vreo 4 bombe de tun de la ruși și noi jos. Nu fuse destul cu 4 și ne mai trimise vreo 14. Har Dlui că nu fuserăm vreo 15 minute mai timpuriu căci era reu și după aceea am lucrat în pace până la ziuă.

Astăaltă sară iar am mers acolo la lucru fără să ni se întâmple ceva veniau glónțe din puști însă har Dlui nu or nimerit pe nici unu.

Astăzi în 14 Iulie avem abmarș de aici din pădurea asta se zice că mergem la al 85-lé Reg. ca acolo să lucrăm la nópte.

În nóptea acésta iar am avut reu căci or pușcat ruși cu puștile în fața nóstă când noi mergém cu scânduri afar la șvarm pentru capschutz însă nu am ajuns căci nu putém de pușcături am scăpat încă o dată toți uzi și imăloși.

În 15 Iulie iar am făcut 100 Reitere și la nópte să le ducem afară la șvarm însă în sara de 15 Iulie nu am mers am avut rast în 16 Iulie am făcut dela améz capre și sara am dus la șvarm afară de 2 ori în mare periclu neo stat viața așa veniau glónțele de acuș acuș ne credeam loviți. Însă bunul D-zeu nea ferit pe toți pe drum mergând mă gandiam la copii și nevasta mea căci nu leam scris cel din urmă adio. Și așa mă hotărâsem că de mai scap pâne mâne am sēmi fac însumi testamentul meu și o scrisóre scrisă cu mâna mea proprie până mai sunt în viața cel din urmă salut către Părinții mei și către nevasta mia și ai mei trei feciori și la surorile mele pe cari de un an de zile nu iam mai văzut. Iulie în 17/1915.

În 18 Iulie ziua am făcut reitere și sara noi am avut rast adecă în nóptea asta eu am rămas în lagărul meu de mam culcat și chiar am nimerito căci nóptea întrégă o ploiat iar eu mă simțam mulțămít în zeltul meu.

În 19 iar ziua am făcut cărare și acum desară să le ducem afar si în 20 tot același lucru am lucrat 21 iar așa si în 22 am fost de neo oltoit în contra morburilor și d. a. iar facem reitere pentru să ducem nóptea afară

sara am mers cu ele printre glónțe ca plóia în 23 tot astfel și în 26 tot.

Astăzi în 5 August am primii befel că Warsovia a căzut în mânilé nóstre vorba vine.

În 8 Aug. am făcut reitere ziua întrégă o ploiat și sara încă ploia când era sē mergem afară atunci veni Zugsfirer Kovacs și m spune că mâne merg cu 3 ómeni la Brigadă sē lucrăm acolo și așa în 9, 10, 11, 12 am lucrat ziua iar nóptea am avut rast neam odihnit.

Dela 13 August până la 28 tot același lucru am lucrat nóptea.

Azi este duminică. Micul dejun. Mâncăm toți trei la masa rotundă din bucătărie. Un fel de parizer, margarină dubioasă. Pâine sfărâncioasă.

– Ce zici de uica Leiu? mă întreabă *Tante* Olga, radioasă.

Alura ei de capră infatigabilă și inteligentă mă înduioșează.

– Da, e într-o formă bună.

– Prezența ta îi face bine. E destul de curios. Persoanele din afară îl neliniștesc, îl enervează. Acum, nu. A și dormit foarte bine.

Îl privesc. Știe oare că vorbim despre el? E foarte serios când mănâncă. Asta ține de noua lui personalitate. Pe vremuri, la masă era volubil și vesel. Glumea, înțepa, spunea anecdote. Acum, nu. Mușcă grav din bucata de pâine unsă cu margarina. Soarbe din ceașcă. Cei.

– Simte că suntem neamuri, zic. Sau poate figura mea îi aduce aminte de a lui însuși, în urmă cu treizeci de ani. Doar semănăm, nu?

– Semănați.

Mătușa pare oarecum contrariată de ideea mea. Mă explic:

– S-ar putea să mă considere un *alter ego* al lui. Totul este posibil.

Pare sceptică, într-adevăr, speculația mea este un pic prea îndrăzneță, dar cine ar putea spune ce se petrece în mintea lui? Îl desfid pe psihiatrul care mi-ar declara că știe.

Apare colocatarul. Un bărbat subțire, de vreo treizeci și cinci de ani. O aduce pe fetița cea mică. Unsprezece luni. O lasă în cărucior, pe balconul strâmt, ce dă înspre o îngustă curte interioară, dincolo de care se află un șir de ferestre deschise. Pe două pervazuri, sunt așternuturi puse la aerisit.

Mă ridic de la masă și ies pe balcon. Fetița scâncește. Mă retrag.

– Nu te cunoaște, spune mătușa.

Rămânem toți trei la masă. Unchiul a redevenit vesel. Mă privește cu o urmă din vechiul lui surâs complice. Apoi, fără veste, începe să fluiera încet. Să șuiere, mai degrabă. Este o arie din opereta *Ana Lugojana*, interpretată cu justete. Fluier și eu. Pentru scurt timp, formăm un duet, nu știu cât de reușit. Mătușa ne privește înduioșată. Zice:

– Vezi? – Pare extrem de satisfăcută și ușor emoționată. – Cât de bine fluieră!

Unchiului i s-au aprins ochii. Și-a ținut buzele mai mult decât ar fi cazul. Din pură și adâncă plăcere. Își mișcă bustul, îl pendulează. Alt gest al savurării.

Secvența muzicală se sfârșește repede. Este preocupat acum de șervetul lui. Îl împăturește cu mare atenție. Apoi se ridică încet, în stilul lui precaut, se îndreaptă spre ușă. Fluieră iarăși. Nu mai este o melodie, ci niște triluri, ciripitul unei păsări necunoscute. Iese pe balcon.

Cum va reacționa fetița? Privesc prin fereastră, printre frunzele late ale plantei ornamentale.

Copila se bucură, râde. Unchiul Lelu stă cu spatele spre mine. Pentru a-i vedea fața, trebuie să-l privesc dintr-o parte. Mă apropii tiptil, nu vreau să denaturez scena.

Continuă să-și emită trilurile, dar într-o manieră îmbunătățită, cu modulații și nuanțe. Un adevărat cod ornitologic. Stă în fața căruciorului, la o distanță rezonabilă, aplecat din șale. Fața lui ușor înroșită este iluminată. Este fericit, cuprins de beatitudine. Un extaz vesel, un paroxism decent al buneii dispoziții. Copilul îl privește cu ochi încrezători și inteligenți, râde, scoate sunete melodioase drept răspuns. Se plac.

Aș vrea să folosesc secvența trilurilor ca argument în favoarea lui Lelu. Cazul lui, îmi spun, nu este doar o simplă degradare a inteliecției. Ceva s-a pierdut, altceva s-a câștigat.

Mă întorc la masă destul de tulburat.

– Se înțelege bine cu fetița, spun.

– Da. – Bucuria mătușii este amestecată cu nostalgie. – Îi plac foarte mult copiii. Ar sta ore în șir, așa, în fața fetiței, dar nu rezistă.

– Și ea îl place.

– Simte, copiii simt...

Apare mama Corinei. Lelu se retrage încet, pășind cu precauție. Reapare în bucătărie. Șuieratul său continuă, dar cu o intensitate mai scăzută. Pe fața sa, bucuria s-a stins. A apărut o expresie de confuzie. Vine către noi, se răzgândește, se întoarce spre ușă. Iese în coridor. Mătușa îl urmează.

Peste câțva timp se întoarce singură.

– Ce face? o întreb.

– Și-a luat o carte. E foarte cuminte.

Urmează surpriza de duminică. O ladă mare, lângă ușa de la intrare.

– Pe vremuri aici țineam făină, spune mătușa. Se simte mirosul.

Mă aplec, adulmec. Într-adevăr. Iată și lopățica de tablă galvanizată, pentru făină. Are forma unui cilindru tăiat oblic, nu este deloc ruginită.

Obiectele de lemn moștenite trebuie păstrate, fiindcă în ele se conservă pentru un lung timp sufletul celui plecat, spunea Mama Sâna.

În ladă, se află cărți și alte tipărituri. Multe reviste vechi. Iau un teanc de hârtii prăfuite. Scrisori lipsite de importanță. Iată și una mai deosebită. Sună foarte bine. Cine-o fi necunoscutul?

I-o arăt mătușii. O întreb:

– Cine este băiatul ăsta? Îl cunoști?

Își scoate ochelarii din buzunarul rochiei, citește.

– E un prieten. Era slab la matematică. Lelu îi dădea meditații. Ca să-și treacă examenele, corijențele.

– Dar uite ce talent literar are! Scrie foarte bine!

– Da?

– Absolut! Aparent vrea doar să-și dea importanță, dar plictiseala lui de vacanță este doar un pretext.

Mătușa nu pare captată de speculațiile mele.

Interesul pentru scrisoarea necunoscutului din anii '30 îmi scade brusc. O reacție de ziarist preocupat doar de texte bune de folosit în vreun articol. Fac un efort. Spun:

– Sunt și alte scrisori de la el?

– Da, dar trebuie să le găsești. Cine știe pe unde le-a pus... – Privește gânditoare înspre ladă, apoi se apleacă și ridică un dosar. – Și aici trebuie să mai fie.

– S-ar putea face un volum din ele... Dacă ar fi suficiente.

– Da? Ia te uită! Cine-ar fi crezut?!

Mă grăbesc să dau înapoi:

– Nu sunt sigur. Doar știi, dacă nu ești un om cunoscut, nu stă nimeni de vorbă cu tine. Nu ești

notoriu, n-ai dreptul să fii inteligent. De fapt, să-ți faci publică inteligența...

– Cum?

– Ar mai fi o precizare. Trebuie să fii inteligent la vârsta potrivită... Băiatul ăsta sosește prea târziu cu deșteptăciunea lui... O fi murit până acum... Mai trăiește?

– A murit.

– Vezi? Editorul nu acceptă un volum cu scrisorile unui oarecine din anii '30. Dacă erau ale unui autor cunoscut... Era altceva. Bine era și să fie scrise de o celebritate din alt domeniu. Dar așa...

– Unchiul Lelu putea să se gândească... Ar fi avut șanse?

– Știu și eu?

Meditatorul de acum șaiszeci de ani se ivește pe coridor. Se apropie de noi, zâmbind vag.

– Este terifiant să nu-l pot întreba nimic, spun în șoaptă.

– Ai întârziat prea mult.

– Da, parc-ar fi fost un blestem... M-am tot gândit să vin... A tot intervenit câte ceva... Nimicuri, de cele mai multe ori. Asta este.

– Poate că-i mai bine așa, totuși. Era foarte... Cu arhiva lui. Și cărțile... Ținea mult de tot la ele. Nu le dădea nimănui pe cele importante. Nici nu le arăta.

– Nici mie?

– Nu știu, cred că nu. Poate că unele... Ce-ar fi crezut el că este cazul. Pe când așa...

Lelu s-a oprit la vreun metru de ladă și pare a asculta ce vorbim.

Multe ar fi putut să-mi povestească... Am tot amânat, de parcă aș fi așteptat conjunctura actuală, când ironicul, causticul Lelu s-a metamorfozat, a trecut dincolo de cuvinte și concepte, ajungând să-mi ofere doar o prezență enigmatică. Cum e, așa e bine, zicea Mama Sâna. O vorbă într-adevăr măreață. Potrivită atunci când faptele te-au depășit, au luat-o la fugă într-o direcție nici măcar visată de tine.

– De ce n-ai stat cuminte la tine în cameră? îl întreabă mătușa cu blândețe.

O întrebare retorică, desigur. Lelu nu răspunde nimic, nu pare să o fi auzit. Se apropie de ladă, se apleacă puțin, se uită, alege cu privirea. Apoi, ia o carte potrivit de groasă. Face un pas înapoi, se îndreaptă din șale, începe s-o răsfoiască, serios, mișcându-și ușor buzele de cal bătrân.

– A fost un bărbat frumos, la viața lui, nu? o întreb pe *Tante* Olga.

– Da, da. Un bărbat adevărat. – Privirile ei se înșeninează. – Chiar a fost... – Îl măsoară cu atenție, ca și cum ar vrea să-i controleze ținuta. – Nici acum nu arată rău.

– Ai dreptate. Am văzut multe fotografii. Un zâmbet foarte seducător... Avea succes la femei... Nu?

– Cum să nu...

– Apropo, știi ceva despre a doua lui căsătorie?

Se indispune abia perceptibil, dar repede redevine binevoitoare.

– Nu prea știu. Nu-i plăcea să vorbească... Despre treburile acestea...

– Totuși...

– A fost foarte scurtă. Vreo două sau trei săptămâni. S-a supărat pentru un lucru de nimic. A divorțat.

– Ce lucru?

– Îi călca rău cămășile...

– Nu se poate!

– Ba da. Așa a fost.

– Poate-a fost doar un pretext. Nu?

– Nu știu.

- El ți-a povestit?
- Nu, am aflat întâmplător, în tren.
- Cum?

- Am cunoscut o doamnă. Aveam cunoștințe comune. Aflând cum mă cheamă, m-a întrebat dacă nu-l cunosc pe Lelu. Ba îl cunosc, este chiar soțul meu. M-a privit cu niște ochi mari, de parcă Lelu ar fi fost un diavol periculos...

- De fapt, a fost un om cumsecade, eu așa cred.

- Bineînțeles. Avea darul de-a jigni, atât. Dar nu era rău. Eu îl cunosc cel mai bine...

- O dovadă ar fi și modul lui actual... Omul evoluează în direcția firii lui...

Încuviințează. Apoi își mută privirea de la mine. Se uită în gol.

Unchiul Lelu se pune încet în mișcare. Se întoarce în direcția de unde a venit, luând cu sine cartea scoasă din ladă. Mătușa își întoarce privirile la mine, zâmbește șugubăț:

- A treia căsătorie... Este mai interesantă. A doua a durat prea puțin. A fost ceva scurt.

Discutăm în picioare, lângă ladă. Nu pare defel deranjată de ortostatism. Mi-a spus că este într-o bună condiție fizică și vrea să se apuce de yoga. Ajută la

sănătate. Am niște probleme cu vederea, sper să mi le rezolv. O prietenă a mea a reușit.

- Și...? Cum...?

- Știi, mă întreb cum de l-au suportat femeile, spune, ocolindu-mi întrebarea.

- La ironie te gândești?

- Da, nu se putea abține. Tot timpul găsea ceva de înțepat.

- Da, știu. Avea și alte ciudățenii. Pe vremuri, când intra la noi în casă, la București, zicea că mobilele și tablourile sunt prost aranjate. Uite așa și așa trebuie puse. Mi-a povestit mama.

- Da? Îl recunosc.

- Și-atunci?

Nu răspunde, se gândește.

- Poate în perioada de cucerire, ca să zic așa, renunța la ironii. Devenea fermecător, nu? Doar știa să fie, când voia.

Încuviințează:

- Ai dreptate. Oricât de inteligentă ar fi o femeie, nu-i cade bine să glumească atunci când este vorba despre iubire. - Râde. - Mă refer la o femeie tânără. După o vârstă, aproape nici nu-l mai auzi ce spune.

– Ziceai că-mi povestești... Despre a treia... Sau ți-a pierit cheful?

– Nu, de ce? A fost ceva interesant. Amănuntele cu nunta le știu de la Tata Lae.

– Parcă nu vă prea aveți bine...

– Numai la început. De altfel a și murit la scurt timp după ce-am apărut eu la Comloș. Antipatia și simpatia noastră au durat doar o vară.

– Și cum a fost?

– Cum să fie? Prin 1946, Lelu avea mari succese. Politice, profesionale... A fost un avocat priceput, îi mergeau toate strună.

Da, atunci s-a aflat la zenitul iluziilor sale de mărire și de succes. Și s-a conformat unui tic al sexului său, ca să zic așa. S-a gândit să se însoare, să-și adjudece un trofeu viu. Spun:

– S-a decis să se-nsoare...

– Da, din interes. Tatăl fetei era un fel de șef în Timișoara. Lelu n-a băgat de seamă în ce direcție merg lucrurile, întotdeauna a fost cam naiv.

– Atunci era o naivitate istorică.

– Da, dacă vrei. El avea un complex...

– Ce fel de complex? De inferioritate? Îl deranja faptul că părinții lui erau țărani?

– Ceva mai complicat. Era mândru de părinții lui. Doar știi, au muncit din greu. Au pornit de la nimic.

– S-au autoexploatat...

Pare nedumerită:

– Cum adică? Au muncit, pur și simplu! Nu înțeleg ce vrei să spui.

– Există o teorie... Destul de interesantă. Omul poate căpăta o nevroză a muncii, depășește limitele dictate de bunul simț... Oricum, ai dreptate, n-a fost cazul lor. Ei s-au oprit când au intrat în rândul oamenilor. N-au vrut să fie niște bogătași.

– Sigur că da. Au fost oameni de bun simț.

Se aude un zgomot pe scară. Cine-o fi? Nu este nimeni.

– Să revenim la complexul de inferioritate, dacă vrei, spun.

– Da. Era mândru de părinții lui, dar se și jena un pic de ei... I-ar fi plăcut să fie niște boieri, eventual mici nobili... I-ar fi plăcut să-și modifice trecutul, dacă prin absurd ar fi fost posibil...

– Iar în anii '50 poate c-ar fi vrut să-l schimbe în sens invers, adică bătrânii să fi fost niște oameni săraci...

Mă privește cu atenție:

– Nu, asta nu. N-a fost un om fără caracter. Copilăros, așa cred. N-a reușit să se maturizeze pe deplin. Am spus că i-ar fi plăcut să le modifice trecutul, bătrânilor, dar asta numai în mintea lui, cum să-ți spun...

– Pe un plan poetic?

– Așa, ceva în acest gen. Îi respecta foarte mult, dar uneori, mai mult în sinea lui, se lepăda de ei.

– Și cum a fost cu nunta?

– Da, îți spun. A fost o căsătorie din interes politic. Ea trebuia să consfințească, în imaginația lui Lelu, primirea lui în clasa superioară a Timișoarei.

– Julien Sorel...

– Da, oarecum. El credea că totul este foarte simplu...

– Și mai departe?

– Nunta s-a făcut la cel mai mare restaurant. Invitați de onoare de la București. Toate mărimile din Timișoara. Lelu era în culmea bucuriei.

Se întrerupe. Privirea ei îmi sugerează o tentativă de vizualizare.

– Puteai fi invitată și dumneata. Nu?

– Da, în principiu. Deși tatăl meu nu era suficient de bogat pentru așa ceva. Era la limită, mai bine zis. –

Se înviorează. – Să-ți spun mai departe cum a fost. Lelu l-a invitat la nuntă doar pe tatăl lui. Mama Sâna oricum nu s-ar fi dus. Cu toate acestea, el i-a spus, acolo nu este de dumneata. Desigur cu multe menajamente, fiindcă o iubea. Pur și simplu, nu i-a găsit un rol potrivit.

– Dar lui Tata Lae i-a găsit?

– Da. Bătrânul era un om deosebit. Când voia, știa să vorbească domnește, ajunsese să scrie foarte corect, tot citind ziarele. Avea și o înfățișare plăcută, chiar impresionantă.

– Ai dreptate, pe fața lui se putea citi o grozavă siguranță de sine.

– Absolut. Avea și simțul umorului. Este un dar de familie. – Râde. – Și tu îl ai. Dar ești mult mai blând decât ei. Chiar atunci când iei peste picior pe cineva, o faci cu multă blândețe.

Mă mir:

– Chiar așa? Eu și luatul peste picior!

– În fine... Cert este... Tata ar face frumos la nuntă. Așa și-a spus Lelu.

– În fond, era și un argument viu. În perorațiile lui politice de atunci, unchiul făcea mult caz de țărănime.

Da, așa trebuie să fi fost. A raționat impetuosul avocat: Îl aduc pe tata aici. Toată lumea să vadă cum arată un țăran bănățean, autentic, om puternic, sigur de sine, dotat cu umor și inteligență. Nu se sfiește să discute cu indiferent cine, nu se fâstâcește. Poate tu ești mare aici în Timișoara sau la București, dar la mine în sat eu sunt om la casa mea, am copii și nepoți, nu-mi lipsește nimic. Așa gândește.

– Nu prea știu ce spunea în discursurile lui. Și nici în articole. Nu le-am citit, spune *Tante* Olga. Pe mine m-a interesat el, m-a fascinat. Era un om puternic. Nu găsești?

Încuviințez. Urmează un destul de lung moment de tăcere. Se aud pași pe coridor. Mătușa se duce să vadă cine este. Se întoarce liniștită. Nu e unchiul Lelu.

– Îmi spui ce ți-a povestit Tata Lae?

– Da. Deci bătrânul a fost invitat la nuntă. Și-a făcut un costum de haine nou, pentru ocazie. A cam mârâit el... Lelu l-a chemat la Timișoara pentru probe. S-a supus. O fi fost și el curios să vadă menajeria de la oraș. Se distra în sinea lui, la vederea orășenilor. Chiar și a noastră. Nu cu răutate...

– Toți țăranii autentici sunt așa. Cei tradiționali, cel puțin... Nu prea înțeleg modul de viață al

orășenilor... Le este oarecum milă de ei. Am simțit asta de multe ori. Chiar ei, bătrânii... Ne tratau ca pe niște suferinzi.

– Și a venit ziua nunții. Ți-am spus. La un mare restaurant. Tata Lae a fost așezat în capul mesei, alături de cuscii săi. Totul a mers bine. Bătrânul a conversat, a făcut față. Îmi amintesc ce zicea. Am vorbit doar când m-am priceput. Când mă întrebau de nu știu ce, spuneam că nu știu. Îi rugam să-mi explice ei, eu nu cunosc. Și pe atunci se făceau daruri, ca azi. Lelu a venit lângă taică-său și a început să-i vorbească în șoaptă. Bătrânul a simțit că îi bagă ceva în mână. Era o monedă de aur, un cocoșel, nu știu dacă ai văzut vreodată, erai prea mic pe atunci.

– Am văzut.

–... și i-a spus cum și când să i-l dea înapoi. Și ce să spună. Bătrânul s-a supărat. Cum, mă, îmi dai tu mie banul ăsta într-ascuns? Vrei să fac teatru față de oamenii ăștia? Lelu a încercat să-i explice, să-l îmbuneze, dar n-a mers. Tata Lae s-a ridicat de la masă. A plecat direct la gară.

– Și Lelu nu s-a dus după el, să-l împace?

– Nu. O fi anunțat la masă: Bătrânul are o treabă urgentă...

– Și cu moneda ce s-a întâmplat?

– Am uitat să-ți spun, înainte de a pleca, i-a băgat-o lui Lelu în buzunarul de sus al hainei. Și dus a fost.

Gustul unchiului pentru înscenări! De la el i s-o fi tras cheful de-a face politică? Sau vocația de mic politician i l-a dezvoltat? Greu, imposibil de răspuns.

Ne apucăm să închidem lada. Punem lacătul. Aflu de unde pot lua cheia, dacă mai vreau să mă uit înăuntru.

Intrăm în camera mea.

– Și cum s-a terminat a treia căsătorie?

Mătușa Olga se așază într-un fotoliu. Oftează abia perceptibil.

– Istoria s-a repetat. Lelu nu s-a înțeles nici cu asta. Au stat împreună doar vreo trei luni.

– Nici ea nu i-a călcat bine cămășile?

Râde. Se mișcă înveselită:

– Nu mai era cazul. Cealaltă era o fată mai modestă. Asta era o doamnă, nu se punea problema. De la un lucru de nimic s-a pornit.

Trebuie să fi fost de vină tot stilul lui... Prin 1947, Lelu își cam pierduse iluziile politice. Se punea deci problema unei asociații obișnuite, de supraviețuire în

doi. Or, tocmai la acest capitol nu era el tare. Familia fetei, a doamnei, și-o fi spus: la să-l eliminăm pe acest țărănoi! Își permite să ne ironizeze?! Pe noi, auzi! Cine știe ce sugestii s-o fi apucat să le dea... Și apoi, prea se preocupa de cărți. Țsta chiar ia în serios literatura! Nu este omul nostru. Și l-au debarcat.

#

Ușa se deschide încet. Apare unchiul Lelu, corect îmbrăcat. Pantaloni gri, cămașă bleu, haină de casă vișinie, legată cu un cordon bine înnodat. Păr cenușiu, destul de des, pieptănat cu grijă înspre spate. Frunte neobișnuit de lată și de înaltă. (Semn de imaginație puternică, spun fiziognomoniștii.) Bine bărbierit. Obrajii îi sunt înroșiți de o cuperoză rămasă între limite rezonabile. Nu arată ca un bătrân neputincios. Confuzia și inadecvarea i se transformă uneori într-o armonioasă resemnare. Când neliniștea vagă i se metamorfozează în renunțare, uica meu pare atins de o seninătate adevărată, contagioasă. Parcă ar spune: Umblu printr-o lume de neînțeles. Din când în când, îmi amintesc vag niște reguli bine știute cândva, dar repede mi se șterg iarăși din minte. Un timp, am încercat să lupt cu uitarea. A venit o dimineață când am renunțat la orice

împotrivire. M-am muiat pe dinăuntru, m-am blegit. (Spunând aceste ultime vorbe, uica Lelu ar chicoti, foarte amuzat.) Și apoi, s-a petrecut minunea. Tensiunea din mine, chinul de a lupta clipă de clipă au dispărut, ca și cum n-ar fi fost niciodată. M-am simțit bine, ușurat, ușor, parcă plutind într-un lichid cald, ferit de primejdii, ocrotit, la adăpost de orice întâmplare rea sau doar sâcâitoare. Nu m-am mai străduit să înțeleg lumea pe bucăți și nici să o trec în vorbe. Și-atunci, am simțit că m-a luat sub protecția ei.

Unchiul Lelu nu mai are cuvinte, dar zâmbetul lui diluat, de nesiguranță depășită, lăsată în urmă, cam așa ar trebui interpretat.

Personalitatea lui actuală are într-adevăr coerență. O formă de viață misterioasă, paralelă, o alternativă. Idiot savant? Debil mintal cu aptitudini excepționale, în stare să calculeze foarte rapid, să improvizeze mici compoziții muzicale, să țină minte cifre? Nu este cazul. Cert este că stârnește în mine o rezonanță pozitivă, în soția sa la fel. Energia ei este ieșită din comun, iar devotamentul ei conjugal ține de fanatism. Noua ipostază a soțului său o galvanizează. În prima seară mi-a spus: „Niciodată n-a fost atât de bun ca acum!”.

Zâmbitor, precaut, ușor stânjenit, ca și cum ar fi nimerit din greșeală într-o locuință străină, îi vorbesc blând, nu cumva să se sperie:

– Intră, uică! îi zic. De ce nu intri?

Face un pas înspre mine, dar apoi se răzgândește. Spune ceva de neînțeles, își ridică mâna dreaptă, într-un gest semicircular. Ca și cum ar vrea să-mi spună: Sunt în inspecție, trec în revistă apartamentul.

Spun vorbele ce-i dau un sentiment de siguranță:

– Bine, bine. Bine faci.

Îmi înclin de câteva ori capul a aprobare, cu mișcări cât mai line. Pare mulțumit, se retrage încet, închide cu grijă ușa.

Știu ce face dincolo. Ia o carte dintr-un raft, se așază încet, o răsfoiește fără grabă, se oprește la ilustrații. Mai ales, la portretele de bărbați. Un reflex al interesului său pentru personalitățile Banatului. Dă peste una din cărțile lui Victor, îi repetă numele, apoi spune, tot în șoaptă: Fratele meu, fratele meu. Vecinătatea cărților îi face bine. Semănăm, din acest punct de vedere. Când nu le mai vede, se neliniștește.

Mă duc după el. Mă așez pe un fotoliu. Iau și eu o carte. Mă uit prin ea, dar mai mult la el. Se foiește, pare derutat. Îi spun:

– E bine, totul este în ordine.

Zâmbește, zice:

– Dacă-i bine, atunci e bine.

Mă simt solidar cu el. Probabil și fiindcă seamănă cu tatăl meu. În plus, îl simt radiind nu știu ce efluvii stimulative, favorabile.

Caut aur într-o mină demult secătuită? Ar trebui să-l socotesc un semn iremediabil deteriorat? Nu, vechiul Lelu și cel de azi formează o unică hieroglifă.

#

Un haos de fotografii și cuvinte. Vorbe tipărite în mii de cărți, reviste și ziare, dactilografiate, scrise de mână. Teancuri groase, în stare să-l aducă la disperare pe oricine nu este arhivar de meserie sau nu deține misterioasa resemnare apărută în mine de îndată ce l-am reîntâlnit pe fratele tatei.

De unde să încep?

Încerc să găsesc un sistem, o metodă. În bibliotecă există și un tratat de arhivistică. Am dat peste el încă de la început. Reguli judicioase, dar inaplicabile în cazul meu. Doar sondaje... Căutatul la

întâmplare răspunde unei vechi așteptări ce până acum a dormitat în mine, un vis de depersonalizare.

Trăiesc uneori și sentimentul unei trădări de sine. Apare atunci în mine o forță centrifugă ce tinde să mă smulgă din vechea casă.

În fiecare zi, parcurg mai multe reprize ale unei lupte între tentația abandonării și presimțirea unei șanse miraculoase de aprofundare. De regăsire a preaplinului și implicit a drumului spre literatura mare. Spre entitatea iremediabil distantă.

Travestești mitul romantic al inspirației. Scriitorul modern este un artizan, nimic altceva. Da, desigur. Dar de ce specialiștii în trucuri narative lipsiți de har reușesc doar niște romane ce agită spiritele un sezon și apoi cad lent, melancolic, pe fundul oceanului literar, cochilii inanimate? Nu, hotărât, fără o stare intensivă, fără o ultraconștiință nu merge. Aici este esența: unchiul Lelu, stea aproape răcită, totuși centru al unui sistem solar de hârtie, este în stare să-mi inculce tocmai această stare.

O explicație ar exista, dacă-i dau crezare lui Rupert Sheldrake, teoriei lui despre câmpul morfogenetic.

Există o cauzalitate formativă, susține el. Viața noastră anterioară respectă aceleași legi ca și lumea inanimată. Dacă într-un laborator oarecare se obține o cristalizare inedită, la puțină vreme ea reușește și în altele, independent de situarea geografică. Ca și cum fenomenul s-ar transmite. O situație analogă apare și în cazul unor descoperiri științifice. Ceva de domeniul mentalului. Ideea răsare în mai multe creiere la interval de zile sau săptămâni. Coincidențe? Nu. De fapt, au acționat câmpuri morfogenetice.

Nu este vorba despre arhetipuri platoniciene. O formă oarecare este determinată de ceva în genul mediei statistice a tuturor formelor asemănătoare din trecut. Ghidarea se face prin intermediul rezonanței morrice. Drept urmare, la constituirea unui fetus uman contribuie toată umanitatea, de la începuturile ei.

Mai sunt și creodele, văile infinit de multe ce brăzdează câmpul morfogenetic. Fiecare dintre noi aparținem la mai multe creode: a mamiferelor, a umanității, etnică, familială etc. O creodă este cu atât mai adâncă cu cât formele ce o reprezintă sunt mai numeroase.

Dacă Maria ar fi de față, aș gândi mai coerent. I-aș spune: Sentimentul apartenenței la un tot este o

promisiune de obținere a preaplinului. Mi-ar obiecta, poate, caracterul prea abstract al conceptului. I-aș vorbi atunci despre splendoarea brahmanică, super-orgasmul lui Da. Senzația de iluminare intelectuală acuzată de marii artiști și transmisă întrucâtva prin capodopere (mai ales muzicale). Intuirea Universului ca întreg, aducătoare de emoție deplină și de sentiment al propriei omnipotențe spirituale. Ironic, aș scoate în evidență latura ecologistă a problemei. Cine are intuiția participării la un întreg nu mai vrea să lupte cu Natura și s-o învingă. Și repede aș ajunge la problema problemelor. La înviorarea psihică și mentală, la mărirea creativității. Chiar la întinerire!

Ar avea un surâs de mamă-fiică. Respectivul capătă charisma, i-aș spune, începe să radieze energie pozitivă, devine foarte atrăgător, independent de vârsta lui. Un bărbat de cincizeci ar fascina o fată de douăzeci și trei. Precum Chaplin, nu?

Există mai multe căi pentru obținerea ultraconștiinței. Unii nimeresc în ea din întâmplare. Ce norocoși! Alții se străduiesc ani de zile și nu reușesc.

Un mit frumos. Foarte potrivit pentru mine în secvența actuală, îmi place să cred. N-ar fi exclusă o poleire a creierului meu, o zincare a lui, o cromare,

astfel încât... Imagini nu prea reușite. Ar trebui ceva referitor la randament, metafore automobilistice, de înțeles pentru orice om cumsecade.

Un mit, ar spune Maria, sceptică. Uitându-mă la buzele ei, aș uita pentru o clipă despre ce discutăm, dar apoi aș redeveni elocvent și aș relua descrierea stării miraculoase. Obținerea ei ar fi providențială pentru un presenescent.

#

De fiecare dată, când urmează să înnoptez într-o localitate, mă interesez – cu un plăcut sentiment de așteptare – unde voi alerga dimineața.

Fac, practic *jogging* de zece ani. Am început la vârsta când sportivii de performanță au devenit de mult niște *old boys*.

Prima mea cursă a fost un fiasco. Deși am alergat doar vreo opt sute de metri, m-am întors acasă cu plămânii în flăcări, gâfâind, aproape sufocat. După vreo trei săptămâni, am început să mă descurc. Am avut și probleme de altă natură. Cum să alerg printre pietoni? Cum să rezist privirilor ironice? Eram jenat, ieșeam foarte de dimineață, înainte de animarea străzii.

În acea vreme l-am auzit vorbind singur pe un bărbat între două vârste. Avea o dicție bună. Înjura

domol frigul dimineții, se ocăra pe sine, fără patimă, făcea aluzii la o femeie, o certa pașnic, se plângea de niște dureri, dar în ansamblu nu părea prea rău dispus. Supărarea lui era de rutină, ca să zic așa. Cred că avea vârsta mea actuală.

De-abia acum înțeleg, nu mai avea energie pentru a se mânia de-a binelea. Schița și el o supărare, acolo.

Mi-am amintit de el zilele trecute, pe stradă. Am trecut pe lângă un bătrân mic de statură. Mi se adresase? Așa mi s-a părut. L-am întrebat dacă a spus ceva. Mi-a trimis o privire bizară, de cloșcă uitându-se după uliu. Ce, dom'le, n-am voie să vorbesc singur?

Iar într-o dimineață geroasă, când ajunsesem în parcul unde-mi închei turul, o fată dintr-un grup de trei – aproape sigur muncitoare, ducându-se la schimbul unu – m-a salutat, spunându-mi cu o voce foarte plăcută: *Good morning!*

În acel moment, am depășit jena de-a alerga pe străzi. Mi-am dat seama, unii pietoni ar putea să mă simpatizeze, iar celor mai mulți le sunt indiferent.

Am continuat să alerg. După vreo șase luni, am devenit un ins antrenat.

Mă țin cu dinții de antrenamente. Alergarea prelungită îmi aduce împăcarea cu mine însumi, ba

chiar ceva oarecum asemănător extazului. Bărbatul între două vârste face pregătire fizică nu fiindcă ar fi obsedat de bolile cardiovasculare, o nu! La început este mimetism și dorință de a-și dovedi: Sunt încă în stare de unele performanțe. Repede își dă însă seama: Am dat peste o plească psihotropă. Fără să înghit nici o tabletă, reușesc să-mi modific în bine felul de a mă simți în mine însumi. Există o explicație. Efortul fizic duce la apariția în creier a unor substanțe înrudite cu morfina, euforizante. Un premiu dat de Natură, inaccesibil suferinzilor de lene fizică. Iată de ce femeile îi preferă pe bărbații în bună condiție fizică. Fiindcă sunt euforici! Tonici! Nu este deci vorba numai de anumite performanțe.

În fine... Alta este problema mea actuală, nu aspectele teoretice ale crosului. Nu prea mai obțin efectul așteptat. Trebuie să alerg din ce în ce mai mult, vânatul meu, starea de împăcare cu sine, este tot mai greu de găsit, s-a împușinat grozav de mult. Sunt zile când dau greș. Cumplite rateuri! Să alergi mai mult de o oră și să te întorci mai pleoștit decât ai plecat! Alergarea durează prea puțin, indiferent de durata ei reală, așa ți se pare. Se împușinează și diminețile când

mi se pare că forța gravitațională s-a micșorat datorită alergării.

Am căpătat o psihologie de jucător: pe măsură ce pierd, mă înverșunez, mă încăpățânez să dau lovitura cea mare. Astfel se explică ambiția de a alerga maratonul.

La cincizeci de ani? De ce nu? Multe acțiuni nu reușesc doar fiindcă n-au fost încercate. Încă de acum câțiva ani am ajuns la un nivel promițător. Până în prezent n-am îndrăznit, cea mai lungă distanță parcursă a fost treizeci de kilometri. Și asta doar de vreo patru sau cinci ori. Fac uneori crize de tahicardie paroxistică. La efort mare. Sunt extrem de neplăcute. M-am apucat mult prea târziu, se pare. N-am încotro, nu pot să-mi modific trecutul.

Îmi pun pantalonul de trening, un tricou de asemenea bleumarin, decolorat de multe spălări, adidașii foarte vechi, păstrați din superstiție (cu ei am alergat prima oară, acum zece ani). Apar în bucătărie. Mătușa este singură. Scoate sâmburii din niște caise, pune jumătățile de culoarea alamei în borcane. Are aerul abstras al unui alchimist.

– Mă duc să alerg, îi spun.

Nu pare defel mirată. Meseria mea mă scutește de multe uimiri. Oamenii consideră firesc ca literatul să fie un original. La mijloc este o confuzie între literatură și existență. Viețile autorilor sunt în general mult mai plate decât s-ar crede. Energia necesară aventurilor intelectuale nu poate fi obținută decât prin economii pe seama celor efective. Ori trăiești, ori scrii. O banalitate mai puțin cunoscută.

– Da? Pe unde te duci?

– Nu știu. Mi-ar plăcea de-a lungul râului. Se poate oare?

– Sigur că da. O iei la stânga, pe strada noastră. Cea pe unde ai intrat în casă. Apoi, din nou la stânga. Vezi apa.

– Așa o să fac.

– Stai mult?

– Nu, cel mult o oră. Unchiul Lelu?

– E liniștit. Stă cu o carte, știi tu...

– Când mă întorc, sun, da?

– Da, da, să suni!

Vine cu mine până la ieșire. Cobor primele trepte, aud cheia întorcându-se în broasca demodată. Cele două zgomote metalice îmi evocă, în chip bizar, mânuirea unei puști.

Ajung la poartă. Două femei stau pe prag. Le salut, îmi răspund, abia privindu-mă. Una se ridică alene, reușesc astfel să ies. În urmă cu zece ani, aș fi recepționat scurte sclipiri de recunoaștere, semnalizări de rutină, firești în cazul unui bărbat încă tânăr. Acum, nimic.

Când sunt pe punctul de-a o lua la stânga, mă las în voia unui impuls subit. Ce-ar fi să arunc o privire pe strada principală, cea cu podul?

În vestimentația mea sportivă, sunt practic deghizat. Probabilitatea de a întâlni un cunoscut este foarte mică. Am motive să fiu relaxat.

Fac vreo douăzeci de pași și mă opresc în colț. Nimeni nu pare-a mă vedea, de parcă aș fi translucid. Provincialii s-au molipsit de la bucureșteni în materie de indiferență stradală.

Este șase și jumătate. Pot să-mi permit o scurtă contemplare a pietonilor. Am privirea imparțială a unui sociolog, dar în fond mă interesează mai ales fetele. Ce să-i faci? Sunt un individ de serie mare, un cincantenar atras de adolescente. Ba nu, încă nu!

Sentimentul de-a fi doar un supraviețuitor... Într-un anumit punct al vieții sale, omul realizează: Am

trecut dincolo, mă aflu într-un alt tărâm, de unde-mi pot contempla nestingherit trecutul, dar nu mai mult.

Conceptul de mortăciune vivantă îmi place, îi zâmbesc, ca unei amintiri plăcute.

Două fete – orașul îmi pare literalmente invadat de adolescente – mă observă, îmi adresează scurte priviri binevoitoare, cu efect benefic. Niciodată nu voi afla impresia lor fugitivă despre mine. Se îndepărtează, m-au uitat.

Există un sistem de semnalizare erotică, aflat în permanentă funcțiune, un joc. În el intră cei mai mulți dintre pietoni. Priviri de legitimare, în fond. Voturi de încredere... Recepționându-le, bărbatul sau femeia înțelege că este omologat ca posibil partener. Dacă nu ești prea bătrân, în cursul unei rute stradale, este exclus să nu recepționezi măcar un semnal. Este o chestiune de statistică. Sentimentul de viață este dependent de aceste priviri, iar cel de supraviețuire se ivește în absența lor. Ești bătrân, nimeni nu se mai uită la tine. Nimeni nu te mai alege, nu mai recepționezi scurtele, rapidele priviri, tropismele erotice ale străzii. După ce omul se obișnuiește cu absența lor, mimica stradală i se modifică, exprimă absența, lipsa așteptării.

În fața mea, se oprește o pereche de tineri. Fata îmi zâmbește amabil, cu îngăduință amuzantă. Probabil cunoștința lor se află în spatele meu. Ba nu, este Maria, altfel îmbrăcată.

– Salut! spun. Ce mai faci?

Mă bucur, dar unda emoției mele este slabă, debilă. Deși în sinea mea i-am atribuit statutul de mit personal! Oricum, mai bine o subțire șuviță sărăcăcioasă decât un robinet uscat.

– Uite, mă plimb. – Zâmbetul binevoitor nu vrea să-i coboare de pe față. – El este prietenul meu.

– Cristian, zice companionul, incipient amuzat.

Îmi spun numele. Mâna lui este puternică. Strângerea ei exprimă, dacă este să mă iau după cele citite cândva într-un almanah, indiferența. O apăsare ușoară, foarte scurtă, o retragere grăbită a palmei. Are vreo douăzeci și cinci de ani. Brunet, frumușel, înalt, alură de sportiv. Masă musculară remarcabilă. Genul atlet cu unele curiozități intelectuale. Ochi limpezi cu sclipiri ironice. Tonsura îmi amintește moda de acum trei decenii. Trăsături regulate. Copleșitoare impresie de prospețime virilă.

– Ce faci aici? mă întreabă Maria. Studiezi trecătorii?

Îmi dau seama, de fapt speram s-o întâlnesc.
Mint:

– Da, este interesant. Fețele... Au expresii oarecum asemănătoare. Aceeași tonalitate...

– Cum adică? se interesează Cristian. Eu nu văd așa ceva.

Este cu vreo zece centimetri mai înalt decât mine.
Mă privește parcă dintr-o altă sferă. Dau înapoi:

– Da, poate mă înșel. – Ar fi o nebunie să angajez o discuție în contradictoriu. – Să fie doar o impresie, nu-i exclus.

– Ba nu, spune Măria, devenită gânditoare. S-ar putea să ai dreptate.

– Speculații, zice tânărul, privind în sus și stăpânindu-și un căscat.

– Cristi! îl muștră Maria cu gingășie.

El zâmbește conciliant.

– Nu vă supărați, mă întreabă, de ce v-ați îmbrăcat așa?

– Cristi, ești culmea! exclamă Maria, în continuare iubitor-mustrătoare. Fiecare se îmbracă așa cum are chef.

Spun neutru:

– Alerg. Așa, pentru sănătate...

Cristian râde.

– Da, ia te uită! Mă bucur... Și alții fac sport...

– El e poloist, spune Maria.

Aha, un băiat cu mușchi lungi și umeri de statuie!

– În ce divizie?

– A.

– Mă bucur. N-am cunoscut până acum nici un poloist. Este un sport frumos, nu?

– Da. Cam dur. – Buna mea opinie nu l-a îmblânzit. Mă privește înainte, cu mica lui ironie. – Și? În fiecare zi alergați?

– Da, deși este bine doar la două zile.

– De ce?

– După o anumită vârstă. Inima, știi... Sistemul cardio-vascular...

În minte, îmi apare o idee diabolică, hai să-i spun așa. Ce-ar fi să... Trebuie să conduc discuția cu abilitate,

– Și poloistii aleargă, nu?

– Da, bineînțeles. Facem și noi pregătire generală.

– Și... Cât?

Cristian se amuză.

– De ce? Vreți să vă întreceți cu mine?

A mușcat din momeală. O iau în glumă:

– De ce nu?

Mă măsoară cu milă de generație. Se uită pe furiș la Maria. Știi, s-a cam ramolit prietenul tău, cunoștința din tren.

– Bineînțeles, o alergare de rezistență. La sprinturi nu mă bag. Nu sunt pentru mine. Hm, ce zici?

– Sunt de acord, dar nu văd sensul. Nu este cinstit. Eu sunt un om tânăr, antrenat. Nu-i corect!

– Ei, nu! De ce să nu fie?

Maria mă privește consternată. Am dezamăgit-o. Îl provoc pe zeul ei personal, splendidul mascul, virilitatea întruchipată și pe deasupra brici de inteligent? Asta este o gafă.

– Tu ce zici? o întreb. Îi dai voie să facă o mică întrecere cu mine?

Poloistul se enervează vizibil. L-am capacitat, ca să zic așa.

– Nu trebuie sa-mi dea ea voie!

Doar agresivitatea îl va înviora suficient de mult. Spun:

– Atunci, să mergem chiar acum. Avem timp destul. Mai e mult până se-ntunecă. Îți iei un echipament și începem. Ce zici?

– Chiar vreți asta! – Buna lui dispoziție s-a dus pe apa sâmbetei. – Dar să știți, punem un pariu. N-o fac pe gratis.

Maria, rugătoare:

– Hai, Cristi! Te rog! De ce...?

Poloistul este nemilos:

– Dânsul a propus.

– Sunt de acord, spun. Ce sumă ai în vedere?

Maria este gata să izbucnească în plâns. Buzele îi tremură într-un mod adorabil.

– Bine, fără bani, spune poloistul posomorât.

– Și, cum? întreb politicos.

– Eu zic să mergem la stadion. Facem ture. Doar n-o să alergăm de nebuni prin oraș. Ce ziceți?

– Să mergem. Dar echipamentul?

– O să găesc acolo. Îi cunosc pe toți.

Ne îndreptăm tăcuți spre stadion. Maria își revine repede. Are din nou buna sa dispoziție obișnuită. Îmi aruncă din când în când câte o privire de îngăduință filială. Are aerul unei nepoate mândră de bunicuțul ei.

Stadionul este mic, relativ bine întreținut. Ne ducem pe pistă. Cristian dispare, intră undeva sub tribună. Nu se vede nici un suflet de om.

– Este o prostie, nu te supăra, spune Maria. N-ai nici o șansă. Doar îți obosești inima.

– Da, desigur, spun.

N-am chef de conversație. Simt în mine o încordare de cea mai bună calitate. Da, acum nu mai este supraviețuire, ci trăire. Sunt un norocos.

S-a făcut șapte. Ziua de vară pare interminabilă.

Cristian se întoarce echipat. Pantofii săi sunt speciali, pentru maraton. N-are importanță. Îl însoțește un bărbat la vreo șaizeci de ani. În ochii lui, văd o sclipire de complicitate. Ei, ia să te văd, bătrâne, mai ești în stare de ceva? Cred că da, îi transmit. Telepatic.

Dăm mâna.

– Dânsul este antrenor de atletism, spune poloistul. Bine că era aici, nu? Avem nevoie de un arbitru.

– Cum vreți să alergați? Întreabă antrenorul.

– Ture pe stadion, spun. Cine face mai multe. Viteza nu se ia în considerare. Numărul de ture.

Poloistul se uită la mine ca la un animal ciudat sau mai degrabă ca la o insectă nu tocmai simpatică. Nu-mi arăt prin nimic iritarea.

Antrenorul – Cristian îi spune nea Titi – pare nemulțumit de ceva.

– Fiți atenți la mine, zice. E prea târziu. O să vă apuce noaptea. Eu zic s-o lăsați pe mâine. Dimineața, stadionul e liber. Vin și eu. Vă țin contul turelor.

– De ce, dom'le, se impacientează adversarul meu. Mai este mult până se înnoptează. Până atunci terminăm.

– Lasă, nu fi tu atât de sigur. Ce te faci dacă v-apucă noaptea, ai? Aici e beznă.

– Mai bine renunțați, intervine împăciuitoare Maria, uitându-se cu blândețe la mine.

– Eu nu renunț, spun. De ce să renunț?

Cristian își continuă mișcările de încălzire. Se oprește. Face un gest de renunțare.

– Bine, nea Titi, să fie cum zici dumneata. Mâine la opt vă convine?

– Da, bineînțeles. Ne vedem aici.

Nea Titi împreună cu poloistul se întorc în direcția de unde au venit. Rămân cu Maria.

– Nu te supăra, spune, dar asta este o prostie. Ar trebui să-ți faci un control cardiologic înainte de a alerga.

– Da, este o prostie. Pe mâine!

Mă îndepărtez singur. Ieșit din stadion, încep să alerg încet către casa unchiului Lelu. La noapte, voi dormi bine.

#

Îmi dezbrac echipamentul. Cursa de mâine mi se pare ceva de domeniul fanteziei, al utopiei. Oare eu l-am provocat pe superbul efeb? Mă văd silit să răspund afirmativ.

Înainte de-a mă culca, răsfoiesc un dosar ce cuprinde texte scrise de Lelu. Veselie, bună dispoziție constantă, oarecum uimitoare la un om trecut prin atâtea necazuri. Firea fericită nu ți-o schimbă nimic. Apoi, plăcerea grozavă de a scrie, de a umple pagini. De fiecare dată când dactilografiază, îndesește rândurile cât se poate. Semn de zgârcenie? Economie de hârtie? Mai degrabă lăcomie de vorbe, poftă de a consuma cât mai multe cuvinte în unitatea de timp.

Când scrie de mână, literele îi ies foarte mici. Ce spune grafologia? Ia să vedem! Am la dispoziție un tratat din 1939, in-octavo: *Précis de graphologie pratique* par Le Docteur Camille Streletski. Pentru scrisul mic: Atenție, finețe, minuție (mai ales dacă scrisul este ordonat și îngrijit), „Scalpează purici”. *On voit tout par le petit bout de la lorgnette*. Într-un

Robert aflu sensul exact al acestei expresii. Înseamnă a vedea lucrurile printr-o parte neînsemnată a lor, printr-un aspect accesoriu, a cărui importanță este exagerată, a avea puncte de vedere meschine și spirit îngust. Mai departe, din tratat: Spirit de analiză. Nevăstuică a vieții spirituale. Persoană curioasă, indiscretă, iscoditoare. Răceală, oboseală, depresie, inhibiție, miopie.

Frapantă este supradimensionarea majusculilor în iscălitură. Semn de orgoliu sau de vanitate, dorință de a ieși în evidență. Trebuie să rețin și plăcerea manifestă de a-și etala propria iscălitură. Lelu adora, după cum văd, să se semneze, o făcea pe toate fițuicile, indiferent de importanța textului. Un mod pueril de a-și afirma personalitatea, îmi amintesc, mania asta am avut-o când eram adolescent.

Scris înclinat spre dreapta, într-un mod destul de pronunțat. Asta semnifică franchețe și un caracter bun. Există și argumentele unui anumit simț estetic. Barele literei t (semn foarte prețuit de grafologi) indică o voință situată între limite normale, ceea ce nu este puțin lucru. Se termină ascuțit, ca niște lănci, denotând spirit critic și caustic.

O analiză modestă. Un grafolog rutinat face sinteze, pricepe coabitarea unor elemente contradic-

torii. Seamănă cu un medic, sub acest raport, înțelege cum un defect sau altul este sau nu compensat, echilibrat de anumite calități.

Lelu a cultivat fragmentarismul. A fost un sprinter, da. Nu-l atrăgeau distanțele lungi. Ideea mea de a alerga maratonul nu i-ar fi plăcut. Ar fi zis: O nărozie!

A fost un om superior sau nu? Să-l acuz sau să-i iert benignele păcate de ins, în fond, cumsecade? Uneori zic: Spirit minor, fastidios, nedemn de a fi aprofundat. Alteori, înclin să-l scuz, să-i justific stilul veleitarist. Adultul din mine îl privește de sus, cu îngăduitoare ironie, pe veleitar, bătrânul îl justifică, îl iartă și-l înțelege! Intransigență combinată cu îngăduință!

În plus, un sentiment: Trăiesc o identificare ce-mi va aduce revelații capitale în legătură cu mine însumi. Constat destule asemănări, mai ales în privința stilului intelectual, dar și în altele. Există și deosebiri, desigur.

Ironia mea, de pildă, seamănă mai mult cu a tatălui meu. Acesta din urmă ignora până și oportunitățile elementare. Dacă găsea un adevăr de spus, nu-l cruța nici pe șeful său direct. A străbătut spre o poziție superioară numai fiindcă era un

profesionist excepțional. Sub acest aspect, minus ascensiunea, lui îi semăn. Spuma felului meu de a fi este a lui Lelu, straturile profunde sunt, cum este și firesc, ale lui Gheorghe. Semeni cu Lelu! îmi spunea uneori mama, cu reproș amuzat. Sau: Lelu! Parcă el te-a făcut! Asta la vreo atitudine batjocoritoare a mea și chiar la o anumită varietate de zâmbet.

Fișcalul nu făcea gafe majore. Deși lăsa impresia că ironizează la întâmplare, după inspirația momentului, își alegea victimele. Asta se vede și din copiile unor scrisori cu destinatari cât de cât importanți. Sunt precaute și prevenitoare.

Găsesc și alte asemănări.

Cândva, am dorit să urmez dreptul. Poate din admirație pentru unchiul Lelu, nu-mi mai amintesc.

M-am pregătit pentru admitere, în ziua înscrierii am discutat cu un alt candidat. S-a comportat ca și cum ne-am fi cunoscut, iar eu la fel.

„Salut!” mi-a spus. „Ai o țigară?”

Aveam. Nu l-am refuzat.

„Ai și un foc?”

Cererile lui mi s-au părut normale. Pe atunci, eram foarte sociabil.

„La ce dai?”

„La filologie. Sunt mai puțini decât la drept.”

„Ai vrut să dai la drept?”

„Da. M-am răzgândit.”

„Materiile? Când mai ai timp să înveți?”

Băiatul părea foarte sigur de el. A zis:

„Este o singură diferență, în loc de constituție, istoria universală. Cartea nu este prea groasă.”

M-am răzgândit pe loc. Ne-am înscris împreună la filologie. El n-a reușit. Nu l-am mai văzut de atunci. Iată cum am fost deturnat de la o meserie mai potrivită, se pare, cu aptitudinile mele.

Dacă scenariul inițial se concretiza, aș fi devenit poate un unchi Lelu, n-aș fi intrat într-un menaj distrugător cu literatura, m-aș fi mulțumit să-i dau târcoale platonice...

Metafora literaturii ca femeie greu accesibilă. O trecătoare tristete, o profesională îndoială. Deși am publicat multe cărți, nu sunt cumva un veleitar? Destinul de literat minor al unchiului Lelu n-are un ecou în marginalizarea subtilă trăită de mine?

Felul meu speculativ de a concepe literatura este avocățesc? Am sau nu vocație de scriitor?

Un an după încheierea facultății, eram încă un cetățean fără curiozități culturale. Colegii mei se

informau avid, păleau în sălile de lectură, făceau fișe. Eu mă ocupam de lucruri fără nici o legătură cu literatura.

Examenele le-am luat grație unei anumite îndemânări în potrivirea cuvintelor, datorită unei elocințe înnăscute – de existența acesteia mi-am dat seama prea târziu, când nu mai era nimic de dres. Ca un avocat abil, alegeam puținul știut cu certitudine și îi improvizam o montură potrivită. Insistam asupra câte unui amănunt, aparent din dorință de aprofundare, de fapt din ignoranță, fiindcă atât știam... De obicei, profesorii cădeau în cursa mea. Am luat nota maximă la un examen de istoria literaturii române, citind și apoi analizând în mod copios un epigraf. Poemul cu pricina nu apucasem să-l citesc, dar cele patru mici versuri mă frapaseră și le memorasem fără să vreau. Profesorul, spaima anului – intransigența lui anticălinesciană mi se pare astăzi destul de naivă –, a devenit victima unui *bluff*. M-a oprit exact în momentul când nu mai aveam absolut nimic valid de spus. Fie-i țărâna ușoară!

Trucuri avocațești folosite în chip inconștient. Spre sfârșitul facultății, un profesor mi-a spus: Știu, manifesti un interes special pentru fenomenul literar. Nimic nu putea fi mai inexact.

M-am apucat de critică literară în urma unui pariu, într-o noapte geroasă, în satul din Bărăgan unde realizam figura profesorului fără vocație, preocupat în mod obsesiv de culturism. Iubita mea știa cât de puțin mă interesează literatura. S-a amuzat grozav când, vorbind mai mult pentru mine însumi, am zis:

„Ce-ar fi să devin un critic literar român?”.

Îndoielile ei m-au catalizat. Ironia soartei a decis ca primele rezultate ale partidei mele de tenacitate să apară când ea mă părăsise de mult. Acum este soția unui mic industriaș din R.F.G. și *Hausfrau*.

Am ales critica jurnalistică, fiindcă trucurile ei sunt mai ușor de deprins. Am învățat câteva procedee retorice. Am înțeles niște concepte, dar atitudinea mea profundă a fost una de inaderență afectivă. Am publicat cărțile unui avocat nimerit în literatură. Mi-a fost indiferent în favoarea cui pledez. M-a preocupat câștigarea procesului, nu adevărul. Am trăit satisfacția perversă de a minți bine, plauzibil, între marginile bunului simț, de a-mi doza argumentele astfel încât demersul meu să fie acceptat. În conștiința mea, nici nu apărea ideea de minciună, îmi spuneam numai atât: Am găsit cuvintele potrivite. Pentru un sofist și pentru un avocat, adevărul și minciuna sunt egale între ele. Asta

nu înseamnă imoralitate, ci meserie. Dar pentru un scriitor?

Avocatul nu se mai interesează de un proces după ce l-a câștigat sau l-a pierdut, scriitorul își exprimă întotdeauna același adevăr interior. A fost necesar să încep a îmbătrâni pentru a înțelege.

Aș mai fi în stare să abandonez avocatura literară, după atâția ani? Nu cumva sunt iremediabil contaminat?

Mult a mai scris! Scrisori în copie. Tăieturi din ziare. Articole publicate în deceniile al patrulea și al cincilea. Demagogie umanitaristă. Euforie adesea nemotivată.

Lelu a corespondat intens cu un țăran-condeier din Comloș. Acesta i-a primit cu atenție respectuoasă sugestiile (inclusiv frivolitățile intelectuale), ba chiar a folosit un ton de vagă subordonare spirituală. Atitudinea lui discret subalternă l-a satisfăcut pe Lelu, l-a plasat oarecum într-o postură de mentor, probabil jinduită. Multă vreme, m-a socotit un învățăcel al său și m-a tratat ca atare. Îmi trimitea lungi epistole cu sfaturi și sugestii culturale, din când în când devenea imperios. Erau necesare niște proteste destul de vehemente din partea mea, pentru ca scrisorile lui să redevină acceptabile. Fiecare dintre declarațiile mele de

autonomie culturală era urmată de o mică supărare, de o răcire în stil provincial. (Istoria oricărei familii este o succesiune de supărări și împăcări.)

Ghiță, fidelul său corespondent din Comloș, nu l-a contrariat niciodată. L-a dat atenție, l-a ascultat. Este greu de spus câtă naivitate culturală și câtă complezență se află în scrisorile acestuia. L-a considerat ceea ce de fapt nu era, alinându-i suferințele de veleitar, întreținându-i iluzia că a devenit în fine un maestru.

Lelu și-a dovedit și altfel dorința de-a fi o eminență cenușie culturală. Prin 1947, avea un cenaclu literar personal, cu ședințe menționate în presa timișoreană.

Întâlnirea de miercuri după masă, în locuința d-lui Lelu Herzovi, a câtorva dintre publiciștii și poeții timișoreni a constituit un prilej de a scoate în evidență preocupări de artă și cultură pe care le dorim cât mai des mărturisite și cât mai larg difuzate. A fost o întâlnire amicală, în cadrul căreia de față fiind d-nii dr. C. Groșoreanu, Petru Sfetca, Petre Pascu, Mircea Șerbănescu, Al. Jebeleanu, Iosif Aldan Moise, Lelu Herzovi, s-a făcut prezentarea sculptorului Ilie Baia, de

promițător talent și două piese din lucrările sale de până acum, două busturi în ghips.

Deosebit de interesantă a fost însă comunicarea d-lui Lelu Herzovi cu privire la un manuscris nu de mult intrat în posesia Academiei Române, cuprinzând o cronică a Banatului dintre anii 1683–1827. E vorba de cronica lui N. Stoica de Hațeg folosită ca izvor de toți istoricii bănățeni. Dl. Lelu Herzovi își publică observațiile cu privire la acest manuscris și la datele cuprinse în el, într-un volumaș care va apărea în curînd. Mai pe larg vom reveni asupra lui după ce va eși de sub tipar.

Aceste întâlniri îi provocau o stare de jubilație, îl satisfăceau în cel mai înalt grad. Într-o scrisoare, își exprimă inocent bucuria de-a fi amfitrionul unor scriitori și se miră de placiditatea epistolară a tatălui meu. A fost expediată în ziua ședinței de cenaclu. Euforic și naiv. Lelu savurează micul său succes.

...Mama mi-a trimis un colac, niște păcăraie și niște cârnaț fiert cu hrean, delicioase. Am invitat la ele pe prietenii de condei și i-am tras un „cenaclu literar” de i-a mers buhu! În acel cadru l-am „zăit” pe Ilie Beia

cu opera lui plastică, am comunicat presei despre Cronică și am tras la măslea un excelent vin dat de Baia. De seară vin iar băieții pe la mine, că sunt singurul care m'am înfiripat dintre ei. Bem în cinstea fratelui amfitrionului, că a reușit să scrie cea mai modestă frază din toată antologia literară cu ocazia unui eveniment personal. Spre a ți-o aminti o transcriu: „La 6 Febr. a.c. am mai primit o avansare, am intrat și eu în Direcțiune.”.

– Brava, frate-mio! Te pup și te felicit cu inimă caldă și cu bucuria pe care tu eviți a ți-o manifesta (dintr-o strâmbă concepție) deși numai cât suntem vii putem să realizăm ceva și să le considerăm evenimente toate aceste înfăptuiri. Dacă tu ești zgârcit în vorbe, nu mai zic de vin, în schimb îmi permit eu a te sărbători, iar paharul băut în modestul meu apartament de visător îl va cunoaște tot Banatul cu întreaga-i semnificație. Tata Lae va fi surprins și va lăcrima, așa cum numai în ceasurile sfinte o poate face, fiindcă pentru părinții noștri sunt singurele bucurii ce le putem face și adevăratele bucurii, ele marcând valoarea morală a odraslelor pe care le-au ridicat din trudă și chin. Dat fiind că ai început în sucursala timișoreană cariera era cazul să-mi fi spus cineva de la bancă în răstimpul de o

lună despre acest avans al tău în instituția în care văd că ești un factor indispensabil, fiindcă pe noi nimeni nu ne-a dus de mână, nu ne-a deschis ușile și nu ne-a pus o vorbă bună. Numai capacitatea noastră și moralitatea ne-au dat micile pedestale de pe care ne învrednicim a face mândrie satului și colțului de țară în care am văzut zorile vieții acesteia frumoase pentru cei care au înțelepciunea să ascensioneze cu picior sănătos.

...Dar mă solicită treburile. Datoria e mai presus de orice. Te îmbrățișez cu drag, Lelu.

Peste puțină vreme, urma să înceapă declinul. În rândurile lui facile, naiv emfatic, nici-o presimțire rea. Plesnește de satisfacție. Se mulțumește cu puțin.

Ciugulirea câtorva firimituri de succes îl face euforic.

A încercat și postura de animator teatral.

CONVENȚIUNE

Încheiată azi 23 Martie 1943 între dl. Ion Tălban societar la Teatrul Național din Cluj și Lelu Herzovi, domiciliat în Timișoara I Piața Unirii 11.

1. Dl. Ion Tălban se obligă a juca cu ansamblul Teatrului Național din Cluj „Patima roșie” de M. Sorbul sau „Suflete tari” de Camil Petrescu după cum urmează:

În seara zilei de 1 Aprilie în Deta, în seara zilei de 4 Aprilie în Jimbolia, în seara zilei de 6 Aprilie în Oravița iar în 7 Aprilie în Anina, pentru suma de 25.000 lei, sumă globală de fiecare spectacol. Banii vor fi plătiți de dl. Lelu Herzovi.

2. Dl. Lelu Herzovi se obligă prin aceasta să plătească la mâna d-lui Ion Tălban suma de lei 25.000 în ajunul zilei spectacolului. Toate celelalte cheltuieli și venituri ocazionate de spectacol revin d-lui Lelu Herzovi.

3. Din beneficiul net dl. Lelu Herzovi se învoiește prin aceasta să plătească d-lui Ion Tălban jumătate.

4. În caz de nerespectarea convențiunii de mai sus, adecă atuncea când din motive neprevăzute reprezentația n-ar putea avea loc, de comun acord se va fixa o altă dată, cu cel puțin o săptămână înainte de ziua fixată pentru spectacol.

5. Toate cheltuielile ocazionate de deplasarea, hrana, dormitul trupei, afișajul privesc pe dl. Ion Tălban.

6. Drept acot dl. Ion Tălban primește de față cât martorii de la dl. Lelu Herzovi suma de 20.000. Deci această sumă se va reține în două rate la primele două spectacole.

*Drept pentru care am încheiat prezenta convenție.
Timișoara la 23 Martie 1943.*

Notă ulterioară

S-a jucat piesa dar escrocul de Tălban a pus mâna pe bani și ca cel mai ticălos dintre ticăloși nu mi-a restituit nici un ban.

Am rămas cu satisfacția că am stimulat arta în vreme de război, făcînd ca THALIA să desmintă dictonul latin „Inter arma silent musae”.

Experiență, tinerețe, idealuri...

L. Herzovi.

(1967)

Sunt remarci de contactare a posterității, nu încapă nici o îndoială. Umorul lor involuntar este enorm, cabotinismul naiv mă înduioșează.

Lelu nu l-a urmărit în justiție pe „cel mai ticălos dintre ticăloși”, deși ar fi avut bune șanse de succes. A

preferat să apară în ipostaza de victimă neajutorată, preocupată numai de obiective sublime.

Caricaturala lui faptă culturală și-a așteptat aproape o jumătate de veac ratificarea. Acum, în noaptea amuțită de august, sunt în măsură să-i spun: Da, unchiule, ai fost mare! Ai fost un mecena, ce să mai discutăm!

Persoane interesate de istoria Banatului l-au căutat adesea pe Lelu. Și în asemenea prilejuri s-a situat pe un mic soclu, obținând astfel o indispensabilă stare de autosatisfacție. La fel interpretez preocuparea lui pentru Comloș. O altă cale spre postura de curator sublim, dătătoare de satisfacție și echilibru psihic. Asta nu înseamnă desigur că nu-și iubea satul natal.

#

Am dormit bine. Vecinătatea tipăriturilor nu m-a deranjat, ba chiar dimpotrivă.

Îmi stabilesc bioritmul. Port la mine tablele necesare. Ce să-i faci? Manii de presenescent... Calculele sunt foarte simple.

Am trei de plus! Iată ce înseamnă să fii un om norocos. Statistica arată că majoritatea accidentelor cardiovasculare se petrec în anumite zile, așa-zise critice. Teoretic, astăzi sunt scutit de așa ceva și mă

aflu la nivelul maxim al posibilităților mele fizice, emoționale și intelectuale.

Nu știu nimic precis despre pregătirea unei alergări îndelungate. Nea Titi ar găsi destule greșeli în conduita mea. N-am habar cum arată dimineața unui maratonist. Îmi rămâne bunul simț. Ba nu, am văzut și un film. Îmi amintesc și de niște romane. Și în ele se alerga pe distanțe lungi.

Mă bărbieresc alături de cada cu labe de leu. Mă spăl. Mă reîntorc în cameră. Câteva exerciții pentru elasticizarea încheieturilor. Respirații pentru mărirea agresivității. Omul poate să își pregătească psihicul în funcție de scopurile sale. Asta nu înseamnă obscurantism și nici meditație transcendentă.

Îmi fac o cafea tare. Este o inconsecvență. Cine face exerciții și respirații yoga nu are voie să consume excitante. *Et, pourtant...*

Să mănânc ceva sau nu? Până la urmă, forțând convenția tacită de-a nu umbla la frigider, îmi încălzesc puțină supă de legume și apoi o beau încet.

Rămân gânditor pe scaunul cu rezemătoare semicirculară. Mă reculeg, încerc să mă concentrez. Ce tactică să adopt? Bun ar fi un antrenor!

Important este ca efebul să creadă că sunt un maimuțoi bătrân, frustrat de simțul realității. Astfel și-ar consuma fără socoteală forțele. Sau s-ar deconecta prea repede.

Apare mătușa. Ne salutăm.

– Am mâncat niște supă. Te rog să mă ierți! N-am știut că te trezești atât de repede. Aș fi așteptat.

– Bine-ai făcut!

– Nu. Trebuie să am stomacul gol. Mă duc să alerg.

– Iarăși? De două ori pe zi?

Râde.

– Nu. Numai astăzi. Fac o excepție.

– Stai mult?

– De data asta, s-ar putea să stau mai mult. Vin până la prânz, oricum. Mă privește cercetător.

– De ce ești așa grav? Ai dormit bine?

Trec peste prima întrebare. Ar fi prea multe de explicat, dar n-am chef de vorbă.

– Da, foarte bine, spun.

Ies încet din clădire. Mă străduiesc să-mi păstrez hotărârea sintetică, obținută în distileria nu știu căror instanțe raționale. Mult mai puțin valoroasă decât cea naturală, ce se ivește în conștiință precum un orgasm

sau, dacă este să recurg la o metaforă geologică, mai potrivită pentru pudibonzi, ca erupția unui vulcan.

Merg pe străzi destul de populate. De această dată, nici o trecătoare nu-mi întrerupe contemplarea de sine. Azi nu sunt un observator, nu stau pe marginea vieții căutând motivațiile altora. De această dată, nu este literatură, e viață.

Aproape de stadion, o văd pe Maria. Poartă o rochie albă, de înger. Prospețimea ei este aproape jignitoare. Mai exact zis, ar putea fi pentru vreo femeie între două vârste, fiindcă mie nu-mi stărnește decât o senzație de galvanizare, de conectare la o sursă ocultă de energie.

Este într-adevăr curios cum prezența ei mă biciuiește, precum pe un cal bătrân apropierea de casă. Îmi amintesc cum bătrâna Pleasa – Tata Lae mă lăsa s-o mân – o lua singură la trap din aceeași intersecție, de parcă ar fi fost un robot. Simte ștălogul ei, îmi spunea bunicul.

Am viziunea unei morți sub privirile ei verzi, agravate de sprâncenele negre, groase, ce n-o virilizează, împrumutându-i doar o mică severitate adorabilă. Un exitus frumos, fără vreo agonie degradantă. Să cad pe pista stadionului dintr-un orașel

bănățean, doborât de scurta durere crâncenă ce însoțește un infarct de miocard, ea să alerge spre mine, să mai apuc s-o văd dintr-un unghi insolit, familiar numai iubitului ei poloist, picioarele ei bronzate, ideal epilate, să fie ultima mea imagine.

Mă opresc, îmi ridic mâna dreaptă. Salutul gladiatorilor. Îmi răspunde în același fel.

Adversarul meu o însoțește. Pare rău dispus, parcă scârbit. Se mulțumește să încline absent din capul său frumușel.

– Speram că n-o să vii, spune Maria.

Pe fața ei, o nesiguranță. De fapt, nu știe cum să mă ia. Într-adevăr, este o situație inedită. Maria este pe punctul de-a mă compătimi, în chip de fiică sau chiar nepoată îngrijorată, compasivă, caritabilă, miloasă. În același timp însă, intuiția îi spune că lucrurile ar putea evolua mai original. Pe scurt, nu reușește să mă includă într-o categorie. Moș sau bărbat? Iată nedumerirea ei! Oamenii au impulsul de a-și îngloba semenii în două grupuri distincte: ori tânăr, ori bătrân.

– Ei, cum să nu vin? Din moment ce ne-am înțeles...

Cristian nu spune nimic. Este amabil–plictisit, precum un maestru de șah, rugat de mama sa să facă o

partidă cu un invitat, om onest, desigur, dar fără nici o clasificare sportivă, diletant.

Maria mă privește rugător. Spune:

– Eu cred că este o prostie. Nu te supăra!

– De ce să mă supăr? Îndreptățit ar fi prietenul tău... Poate că avea ceva mai important de făcut. Vreun antrenament, ceva...

Poloistul mă privește pieziș. Ar vrea „să-mi spună vreo două”. Se calmează, zice:

– Nu trebuie să vă preocupați de soarta mea. Dimineața asta v-am consacrat-o. – Zâmbește strâmb, cu efort. – Poate intru și eu în istoria literaturii.

– S-a terminat cu istoria literaturii... Așa că...

Am uitat, ei nu cunosc codul umoristic al scriitorilor. Gluma mea a picat în gol.

Mergem în tăcere. O fi venit nea Titi?

Intrăm, ghidați de Cristian, într-un coridor cu uși de culoare verde. Din ultima încăpere pe dreapta, apare antrenorul. Ne-a auzit vocile. Fața lui palidă de spân cândva blond, foarte ridată, este destinsă. Arată de parcă tocmai a auzit un banc bun.

– Ați sosit? ne întreabă în chip de salut.

O întrebare fără răspuns.

– Hai că mergem numaidecât!

Intră în cameră. Se întoarce cu un cronometru și un carnețel.

– Vreți să ne cronometrați? Întreb.

– Nu, dar l-am luat... Mă interesează în cât timp faceți fiecare o tură. Așa, pentru cultura mea generală.

– Ca fapt divers...

Gluma mea, fiindcă așa ceva a fost, nu recoltează nici măcar un zâmbet.

Este o dimineață frumoasă, clară. Răcoarea nopții aproape a dispărut. Peste vreo două ore, va fi zăpușeală.

Nea Titi are un aer întreprinzător, cumva posesiv. Ne consideră elevii lui dincolo de vârste și marafeturi cum ar fi profesia. Nu-și confecționează vreo atitudine specială.

– Hai, spune, încălzirea! Zece minute.

– Să nu vă supărați, zic, n-am avut niciodată un antrenor. Eu mă încălzesc în legea mea...

Zâmbește, regăsindu-și privirile complice de ieri. Îmi șoptește, întorcându-se cu spatele la Maria:

– Dacă te-ajută boabele, atunci merge și cu o încălzire mai rău făcută. – Apoi continuă cu voce tare. – Să pornești foarte încet! Nu te grăbește nimeni.

Nu-mi mai spune dumneavoastră, mă consideră un discipol al său. Un om simpatic.

– Da, zic. Așa m-am gândit și eu.

Lui Cristian, nea Titi nu-i dă nici o atenție. Este și normal.

Poloistul este sportiv de performanță. O fi făcut și facultatea de educație fizică. Atunci, chiar m-am ars. Orice absolvent este un „atlet perfect”, presupun. O să mă spulbere, pur și simplu. „O să-mi mănânce ficații.” Am citit cum un alergător abandona din pricina unei crize hepatice.

Încerc o alergare pe loc. Nu simt nici o durere la tendoanele achileene. Asta este bine. Fac niște mișcări de brațe. Totul, cu multă economie de energie. Voi porni încet, primele ture vor fi o încălzire.

– Gata! spune imperativ nea Titi. Pornim! Eu vă țin socoteala la fiecare în parte. – Râde subțire. – Că doar n-o să mergeți umăr la umăr!

Poloistul are un zâmbet disprețuitor și în același timp, milos. Nu pricep de ce băieții ăștia îi cotează atât de rău pe presenescenți. De ce judecă ei categorial? De ce nu lasă măcar o șansă întâmplării surprinzătoare? Nu lasă. Simplu de răspuns. Intervine principiul comodității.

Nu poți să te bazezi pe excepții. Mergi la statistică, la medie.

Pornim. Un moment lipsit de orice tensiune. Pentru mine, cel puțin. Știu, este nespus de ușor să urnești ceva, dar mai greu de încheiat, da.

Alerg cât pot de încet, mă târăsc, mai bine zis. Un asemenea început îmi priește, mă curăță de neputință.

Cristian a luat-o înainte. Cât de frumos aleargă! Este elastic, relaxat, elegant, ce să mai vorbim! Maria poate fi mândră de el. Vor face o pereche foarte reușită. Dacă destinul va permite, firește.

O să simulez epuizarea, asta este ideea. Știu cum să procedez.

– Ai o tură! îmi strigă nea Titi, făcând un semn în carnețelul său cu coperte de culoarea vișinei putrede.

Nu mai vede prea bine, îl ține departe de ochi.

Nu mă interesează cât avans are poloistul. Îmi premeditez mica farsă. Să-mi compun și o figură chinuită, de om la capătul puterilor? Nu, o ușoară strâmbătură de efort va fi suficientă.

Încă nu mă simt cum ar trebui, n-am atins viteza de croazieră, ca să zic așa. N-a dispărut cu totul înțepeneala și relativa dificultate în coordonarea mișcărilor.

– Ai trei ture! strigă nea Titi.

Glas de profesionist. Nu-l preocupă subtilitățile zadarnice. Alergi? Foarte bine! Cât timp te afli pe pistă, în mișcare, ești omul meu. Restul nu mă interesează. Nici stilul, nici mișcărilor tale de marionetă defectată, de lamentabil maimuțoi bătrân, nimic!

Foarte bine, antrenorule, așa te vreau! Discută cu tânăra medicinistă înfloritoare! Privește-l patern, cu mândrie, pe poloistul tău! Poate ți-a fost elev cândva, mulți sportivi de performanță încep la atletism, se știe.

Cristian trece pe lângă mine. Elastic. O forță a naturii! Un băiat atât de arătos! Tuns *punk*, codița șugubeață îi flutură în spate, precum un stindard. Perfect relaxat, ca orice alergător serios, profesionist.

Îmi încep manevra de derutare. Mâinile mi se ridică încet, dar sigur înspre umeri, pumnii mi se strâng – taman cum nu este indicat! –, caracterul mecanic al alergării mele se accentuează, devine tot mai vizibil. Genunchii mi se ridică exact atât cât să pot face pasul. Da, un ageamiu obosit înainte de începerea cursei propriu-zise.

– Ai patru, zice nea Titi. Nu te crispa! Umerii jos, dom'le! Ce naiba!

Nu mă uit la el.

Mă târăsc înainte. Broasca țestoasă și Ahile cel iute de picior.

– Relaxează-te! Îl aud. Ce naiba! Nu știi nici atâta lucru?

Poloistul a băgat de seamă decăderea mea precocă? A căpătat certitudinea că sunt terminat, ridicol, stors, împachetat, mototolit, lamentabil?

– Ai cinci! zice antrenorul. – În glasul lui a apărut mila. – O ții așa înainte, da? Nu vrei să te relaxezi? Îți ridici umerii până la cer, ai? Nu-ți pasă de ce zic eu aici?

Nu-i răspund. În ciuda poziției greșite a umerilor și a brațelor, încep să mă simt destul de bine. M-am încălzit ca lumea, se pare.

La început, când încă mai alerg printre blocuri, iar parcul mi se pare foarte îndepărtat, deși se află doar la două stații de troleibuz, mă apasă o forță malefică, iar o voce interioară îmi șoptește fără milă: Renunță, renunță, du-te acasă, amărâture! Ce dracu' cauți tu aici? Du-te acasă la tine! La intrarea în parc tentația renunțării dispare.

Aleg cu umerii ridicați și pumnii strânși, dar mușchii nu-mi sunt atât de contractați pe cât s-ar crede. Micul meu truc! Am reușit să-l înșel până și pe antrenor!

– Ai zece ture! îmi strigă nea Titi. Cristi are trei-sprezece.

Dau ușor din cap. Am luat notă. Îl aud spunându-i Mariei:

– E pe dric! Nu mai poate! Cel mult cinci ture o mai duce. Ascultă-mă pe mine!

Îi aud foarte distinct vocea subțire, de scapet.

Vorbele lui îmi stârnesc o furie rece. Cu acest ultim ingredient, ciorba mea psihologică este gata.

Nu mai știu cât timp a trecut, întotdeauna pățesc așa. Vine un moment când sentimentul obișnuit al duratei se suspendă. Capăt impresia că timpul devine vâscos, tinde să se solidifice. Prezentul se dilată, invadează trecutul, apoi se extinde și asupra viitorului, aproape anulându-l, reducându-l la proiectul fulgerător îndeplinit al următorului pas.

Imperialismul prezentului explică savoarea alergării pe distanțe lungi. Scufundarea în clipă duce la sentimentul de plenitudine. Simt că trăiesc! Preaplinul!

Inadaptarea ar fi deci efectul unui sentiment de rarefiere a prezentului. Este însoțită de invazia regretelor sau de cea a proiectelor.

Cunosc bizara suferință a pierderii de prezent în favoarea viitorului. Am încercat s-o exprim într-un

personaj bolnav de mania proiectelor. Neputință specială, manifestată prin însăilarea unor eboșe bine articulate, interesante, întreg impulsul literar se consumă astfel. După ce-a pus la punct un proiect de roman sau de povestire, se simte satisfăcut, nu mai ține să treacă la realizare. Ca și cum te-ai îndrăgosti de o starletă TV, dar ai uita-o după încheierea emisiunii.

Și în această privință, îi semăn lui Lelu. Ce-i drept, el n-a declarat că are în vedere cutare lucrare, dar nemaînceiata lui strângere a unor materiale este echivalentă cu niște proiecte implicite.

Am uitat de cursă, nu știu pentru cât timp. Au fost doar câteva clipe de absență, probabil.

Am început să transpir, dar este o sudoare plăcută, parcă provocată de-o muncă utilă. Să fie o oră de când am început?

– Ai cincisprezece!

Vocea antrenorului exprimă indiferența. Un strigăt de rutină. Nu știu ce este în mintea lui. Nici nu mă interesează, sunt preocupat de planul meu.

A sosit clipa. Mă sugestionez. Sunt ruinat de oboseală, nu sunt în stare să închei tura, trebuie să mă opresc, picioarele nu mă mai țin, nu pot respira ca lumea, mâinile îmi alunecă în jos, bustul mi se apleacă,

trebuie să mă odihnesc, cu orice preț. Înaintez tot mai încet.

Poloistul mă ajunge din urmă și aleargă lângă mine. Nu zice nimic. Trecem astfel, târându-ne, prin fața Mariei și a antrenorului. Poloistul rămâne în urmă.

– Ce faci? De ce te oprești? aud vocea antrenorului.

– Păi nu vezi? S-a terminat. Asta a fost.

Vocea lui Cristian exprimă o compasiune adresată unei întregi generații de bărbați transformați în mortăciuni. Da.

– Alo! strigă strident antrenorul. Nu ieși de pe pistă! Cristi! Tu n-auzi ce spun eu aici!? Te abandonez!

– Am șase ture avans, nea Titi! Nu-ți dai seama? Nu mai aleargă el atât! Ce dracu', nu-ți dai seama?

În timp ce mă îndepărtez, aud foarte distinct dialogul lor.

Încep marea metamorfoză. Mă relaxez, îmi scot din buzunarul treningului boneta mea albă și mi-o pun pe cap, tacticos. Revin treptat la ritmul de dinainte. Când ajung în partea opusă locului unde se află nea Titi și Maria, văd că poloistul și-a reluat alergarea. Mi se pare că văd în mișcările lui o oarecare indecizie. Nu se mai grăbește să mă ajungă...

Și-o fi dat seama că mi-am bătut joc de el? Sau se gândește la o revenire miraculoasă, la un fel de renaștere a păsării fenix din propria sa cenușă?

– Ai șaisprezece, îmi spune nea Titi. Adversarul dumitale a ieșit de pe pistă, s-a oprit. Pot să consider că a încheiat după douăzeci de ture.

– Să continue, spun. Sunt de acord.

– Bine. Am luat notă.

În glasul lui, decelez niște urme de respect.

Alerg cum trebuie, la fel ca maratoniștii dintr-un film văzut de vreo cinci ori în câteva zile.

De acum înainte, nu mai este nimic de spus. Comedia s-a terminat. Vom vedea cum stau lucrurile. Manevra mea a fost lipsită de *fair play*? Sau a fost doar un semn de naivitate? Poloistul deține forța tinereții, nu se lasă el dereglat de-un mic truc psihologic. Se va conecta la loc. Va alerga înainte, întrebarea este cât. Da.

Mă ajunge din urmă, zice:

– V-ați bătut joc de mine, da? – Pentru prima dată mă tratează ca pe un egal. – Ați reușit, să știți.

– Nici vorbă. A fost o slăbiciune. Mi-a trecut.

– Da, da, bine. O slăbiciune.

Mă depășește încet, îl urmez.

Nu-mi mai pot permite nici o schimbare artificială de ritm.

Alergarea este euforizantă doar când nu concurezi cu nimeni. Când te întreci cu cineva, treaba se schimbă, devii agresiv. Nu mai poate fi vorba de beatitudine. Dorința de victorie este poluantă.

Figura Mariei. Pentru prima oară mă privește cu deplină seriozitate. *Mă ia în considerare!* Am acest sentiment. Nu mai văd în ochii ei nesuferita sclipire abia perceptibilă de șăgălnicie filială, de iremediabilă, înspăimântătoare condescendență amicală, de toleranță, de superioritate infailibilă, indiscutabilă.

O înțeleg. Vine un moment când un bărbat nu mai este socotit capabil de performanțe somatice. Indiferent de condiția fizică, de felul cum arată, de performanțele concrete. Există o asemenea graniță subiectivă. Dincolo de ea, orice ai face și ai drege, ești socotit un ieșit din viața de adult. Ceva în acest gen.

Urmează niște ture banale. Transformat într-un robot răbdător, sunt atent doar la sunetul intim al energiei ce se scurge din mine.

– Ai treizeci, aud.

Dau încet din cap. Îi spun Mariei:

– Te rog foarte mult să aduci niște apă! Dacă nu te superi!

– Nu bea încă, spune nea Titi. Mai așteaptă un pic! Eu așa zic.

Sunt de acord cu el. Nici nu mi-e sete. Mă feresc doar de deshidratare. O să beau din mers, ca alergătorii din film. Nu prea mult.

Creierul meu nu mai „secretă” idei, a renunțat la ele. Întreaga lui energie s-a concentrat în jurul picioarelor și plămânilor. Le trimite fără încetare ordinul de-a rezista, de-a nu ceda.

Nu mai există trecut și viitor. Niciodată nu mi-am resimțit prezentul mai compact, mai greu și mai deplin.

Un moment dificil. Punctul mort, sau cum i-o fi zicând. Îl știu. Corpul dă mari semne de oboseală, dorința de abandon crește dintr-o dată, ca un taifun stârnit din senin. Dificultatea durează mai puțin decât aș fi crezut. Am ajuns la anestezierea de asemenea cunoscută. De acum înainte pot să mă aștept doar la epuizarea finală. Vor fi picioarele sau respirația? De fapt, nici nu mă interesează. Vreau să alerg, iată singura mea problemă. Maria, poloistul, nea Titi sunt niște vechi amintiri, aproape șterse. Da, să ajung la o sută șase ture, nu mai mult.

– Ai cincizeci.

Nea Titi mi-a strigat mai devreme decât de obicei, îl văd pe marginea pistei, cu paharul în mână. Mi-l întinde.

– Bea cu înghițituri mici! îmi spune grijuliu. Aruncă-l pe gazon!

Beau din mers. Apa are un gust ciudat. Nu este rece. Probabil au ținut-o câțva timp în soare.

Un tunel fără sfârșit. Ce-o mai fi făcând amicul meu, poloistul? În ultima vreme, nu m-a depășit. A lăsat-o și el mai încet.

Soarele este destul de sus. Foarte cald. Mă simt mulțumitor. Treaba merge. Sunt un mecanism ce funcționează.

Este un vis prelungit, calc parcă pe vată, nu mai aud nimic. Un vis mut. Nu știu numărul turelor.

– Ai optzeci.

Redevin lucid, înseamnă că mi-am depășit recordul. Am treizeci și doi de kilometri.

Sunt un altul. Din mine a ieșit un om necunoscut. S-a produs o smucitură, un salt, poate ireversibil. Indiferența față de orice nu are legătură nemijlocită cu alergarea, se estompează. Simt o luciditate parcă nemiîncercată vreodată.

Antrenorul îmi întinde paharul cu apă stătută. Mi-e greu să-mi înclin capul pe spate, de parcă vertebrele mi s-ar fi sudat, înghit cu greutate, îmi simt gâtul uscat, parcă friabil. Mi s-a ridicat mult temperatura, cred, simt că ard. Apa se prăbușește într-un stomac devenit imens de mare. Îmi face bine, mă menține în ciudata stare de luciditate.

Este însă o clarviziune de vis, așa mi se pare. Stadionul nu mai este cel de dimineață. Mult mai larg, verdele terenului de fotbal a devenit mai închis, ca și cum l-aș privi prin ochelari fumurii. Maria și antrenorul s-au odihnit un timp în tribună. Acum și-au reluat locurile. Ridurile lui nea Titi s-au adâncit, fața îi este o mască neclară.

Cristian aleargă în fața mea, la o jumătate de tură. Din când în când, dispare din raza mea vizuală, parcă volatilizat, evaporat în aerul fierbinte.

O adiere de vânt abia perceptibilă îmi aduce o microscopică bucurie.

Mai trec câteva ture. S-a dus luciditatea. Sunt abrutizat, transformat în picioare și plămâni chinuiți. Rămă, rămă orgolioasă, pe pista acoperită cu zgură roșcată.

Îl zăresc pe poloist în tribună. Stă pe prima bancă. Se sprijină cu spatele și coatele pe a doua. Antebrațele îi atârnă. Nu reușesc să-i văd fața, de parcă aş purta niște ochelari cu lentile nepotrivite. Să nu fie el? A apărut o dublură a lui?

– Ai optzeci și cinci, îmi strigă nea Titi. Cristian a abandonat. Mai faci opt ture și câștigi.

Nu zic nimic. Antrenorul urlă cu glas subțire:

– Ai auzit?

Dau din cap în semn de încuviințare. Am înțeles ce-ai spus, nea Titi, dar nu sunt în stare să vorbesc. Și nici să mă bucur.

Alerg în continuare. Fac ture. Nu mai am identitate.

Trece timpul, trece.

#

A fost un moment când am intuit: Voi ajunge la tura o sută șase și o voi parcurge până la capăt. Nu știu cât timp a trecut până când vocea ușor îngroșată (de emoție?) a antrenorului m-a anunțat:

„Ai nouăzeci și trei. Ai câștigat. Poți să te oprești.”

Am continuat să alerg. L-am auzit:

„Vrea să facă maratonul. Mai are treisprezece ture.”

Vocea lui de scapet mi-a ajuns distorsionată, parcă trecută prin nu știu ce filtre.

Știrea că sunt câștigător m-a relaxat probabil. Ultimele ture au fost un coșmar. Pista mi s-a părut ondulată și ușor mișcătoare, propriul meu trup mi-a devenit străin și ostil. M-am luptat cu dorința de a mă lăsa pe pistă, spre a adormi sau a muri. La încheierea ultimei ture, nea Titi mi-a ieșit înaintea. M-am agățat de el. S-a apropiat și poloistul. L-am simțit brațul puternic.

L-am auzit ca prin vis pe antrenor:

„Hai, hai, mai fă câțiva pași! Nu-i bine să te oprești dintr-o dată.”

L-am ascultat. Destul de curând, pierderea de sine s-a atenuat. A rămas senzația că mă aflu pe punctul de a îngenunchea, precum și cea de anestezie a picioarelor.

Am mers înspre vestiare, agățat de umerii celor doi. Pe coridorul zugrăvit în albastru cobalt, mi-am revenit și m-am degajat cu mișcări lente de somnambul. În camera lui nea Titi, se afla un pat îngust, de felul celor din cabinetele medicale. M-am întins încet, sfărâmat, terminat, având psihologia unui muribund dezinteresat de problemele celor vii și sănătoși. Maria mi-a luat pulsul. Apoi mi-a ridicat

tricoul și și-a pus urechea pe pieptul meu chinuit, scofâlcit, curățat de țesut adipos. Atingerea a strecurat o microscopică satisfacție în starea mea de profundă obnubilare.

A ascultat destul de mult. O slabă adiere de umor. Am alergat maratonul pentru a-i simți urechea pe piept. Am zâmbit slab. Am prins privirea poloistului, îmi trimitea o undă de simpatie. Mi-a zâmbit.

„Aveți un telefon pe aici?” I-a întrebat Maria pe nea Titi

„Da.”

„N-am nevoie de salvare”, am spus. – Erau primele mele cuvinte de după încheierea cursei. – „N-am nimic. Pulsul îmi revine mai încet. Fără salvare, da?”

Eram regele secvenței. Nu puteam fi refuzat. Medicinista s-a conformat.

Peste vreo jumătate de oră, m-am dres suficient spre a pleca împreună cu Maria și cu un Cristian ieșit – pentru câtă vreme? – din nesuferita lui atitudine de superioritate implicită. În ochii verzi ai Mariei, n-am mai văzut nimic din mentalitatea aducătoare de segregatie. Cu ce preț!

Ar fi bine să mergi la un control cardiologic. Nu mă duc nicăieri. Cine aleargă maratonul nu va muri de

inimă. Eu sunt acela! În viața mea n-am văzut o privire mai cuminte, mai curată, mai fățiș admirativă decât a ei! A fost un triumf, ce să mai zic.

Ajuns la ușa unchiului Lelu, am sunat. *Tante* Olga a venit să-mi deschidă. Când m-a văzut, a făcut mai întâi o jumătate de pas înapoi, apoi m-a privit din apropiere.

„Ce-i cu tine?” mi-a spus. „Ești bolnav?”

„Nu sunt. N-am nimic. Sunt doar foarte obosit.”

„Tu te-ai uitat într-o oglindă? Ai slăbit cu cinci kilograme, cel puțin. N-am mai pomenit așa ceva. Unde ai fost? Ce-ai făcut?”

„Am alergat maratonul. Pe stadion. Am tot făcut ture, la nemurire.”

„Virgile! – Niciodată n-am văzut-o mai consternată. – Tu uiți ce vârstă ai?! Doamne! Puteai să mori, Virgile! Cât este cursa asta?”

„Patruzeci și doi de kilometri.”

Fiecare dintre aceste ultime informații m-a îngrășat, literalmente, mi-a redus deficitul provocat de alergare.

M-a privit ca și cum aș fi venit de pe lumea cealaltă, în chip de fantomă. Apoi, încet-încet, scena s-a stins, lucrurile au reintrat în normal.

#

Dimineață de august cu lumină tare. Stăm față în față la masa rotundă din bucătărie.

Mătușa mă privește oarecum ciudat. În ochii ei albastru-oțel, nuanțe conspirative și pișichere, dar și o mica îndoială: Nu cumva planul meu este nepotrivit sau inelegant? Se decide.

– Virgile! – Are seriozitatea unei tragediene. – Virgile!

– Da, te ascult. – Intuiesc: Oricât de surprinzătoare, spusele ei nu mă vor emoționa. – Să n-ai nici o ezitare, te rog!

Se mișcă în scaun, se apleacă peste masă, își încleștează mâinile.

– Uite, Virgile, începe șovăitor, pentru ca în clipa următoare să-și recapete aplombul, tu n-ai vrea să te însori?

Lansez un rudiment de râs. Ha, ha. Cu amară superbie. Mă vizitează și o tribulație de fată bătrână. Clasică dilemă: tentația sincronizării cu un „băiat bun”, teama „ciutei sfioase” de proximitatea unui animal păros.

Umorul înainte de toate:

– De ce mă întrebi? Ai vreo fată bună pentru mine?

În ceea ce mă privește, vremea unor asemenea aranjamente a trecut. O firavă speranță într-un miracol mai există, îmi amintesc savuroasa clipă când am simțit: peretele de sticlă dintre mine și Maria a dispărut, o poveste amoroasă este posibilă, a ieșit din domeniul purei utopii, al fanteziilor de presenescență. Succesul de orgoliu... Maratonul... Satisfacția mi-a dispărut, din păcate.

Din încrucișarea scepticismului cu minuscula speranță într-o minune, iese o veselie destul de artificială.

– Da, Virgile. Este fiica unei prietene. O fată foarte bună, crede-mă! – Pe fața rasată a mătușii apare seriozitatea fanatică. – Am fost colege de școală.

– Cu cine?

– Cu mama ei.

Întreb într-o doară:

– Dar câți ani are?

– Treizeci și trei. Este prea tânără pentru tine? – Expresia de îngrijorare îi apare și îi dispare la fel de repede. – Da? Așa crezi?

– Păi, nu? Șaptesprezece ani... O eternitate... Aproape o generație... Ridicolul.... Nu-mi prea place, iată adevărul.

– De ce, Virgile? Nu-î nimic ridicol aici. S-au mai văzut de-astea... Lucrurile au mers foarte bine. Uite, eu de pildă... Unchiul Lelu este mai mare cu treisprezece ani.

– Da, desigur, dar fiecare an contează. Enorm. Nu merge să...

Pare decisă să nu renunțe ușor. Mă privește țință. Pe fața ei, se succed rapid seriozitatea și amuzamentul. Zice:

– Tu arăți foarte bine pentru vârsta ta. Nimeni n-ar spune că ai atâtia ani.

Gafa clasică. Expresia fatală... Un mod de-a spune că stadiul de mortăciune a fost atins.

– Da, da, desigur... – Îmi ascund mica, neînsemnata iritare. – Știi dumneata... Sunt ca mărul... Pe dinăuntru... Putred...

O scurtă cascadă de râs voios, exprimând pura plăcere de a fi în viață:

– Nu ești putred, tu... Ai fugit atât de mult.

– N-am fugit, am alergat.

– Așa, așa... Maratonul... Știi, în oraș s-a aflat... – Chicotește ca o adolescentă. – Mi-a spus o vecină. Nu oricine este în stare. Și tu spui că ești bătrân! Eu sunt bătrână...

I-aș putea plasa o idee simpatică. Da, ar fi un bun prilej. Bătrânețea este un sentiment, în primul rând. Cum spune poetul Radu Stanca... Într-o bună dimineață, într-o dimineață rea, te trezești îmbătrânit, picat într-o altă vârstă, trăind regrete de om anesteziat... Da.

Spun:

– Adevărul este că amândoi suntem în aceeași oală. Ce să mai vorbim...

Devine melancolică, dar numai pentru o clipă:

– Astea sunt lucruri... N-are nici un rost! Vrei s-o vezi sau nu?

Bat în retragere. În definitiv, n-am de pierdut decât lanțurile... Cătușele nesiguranței de sine, diabolic montate de „pârdalnica” presenescență. Îmi trece prin minte: Ciudățenie, este prima întâlnire „la vedere” din viața mea! În definitiv, *why not?* Am alergat maratonul la cincizeci, de ce nu și...?

Spun brav:

– Da. N-am nimic împotrivă.

– Mă bucur, dragă Virgile, mă bucur, exultă *ma tante*. Vei vedea, o să-ți placă mult. Este o fată atât de liniștită!

Se ridică și se dă vreo doi-trei pași înapoi.

Mă ridic și eu. Mă privește cu atenție, estimându-mă.

- O fată minunată, crede-mă!
- Este mai înaltă decât mine? Hm? Spune-mi, te rog!

Parcurge o pasageră stare de stânjeneală:

- Da, este înăltuță...
- E bună pentru baschet, atunci...

Se învionează brusc, se animă în chip vizibil:

- Să vezi ce corp frumos are! Și ce ținută!
- O regină!

Mustrător, fără pic de umor:

- Nu glumi, Virgile! Poate să fie destinul tău!

Aici a zis-o bine. Am băgat de seamă, reprezintă suma unor relații cu alți oameni. Schimbările nu sunt dictate doar de vârstă și de mentalitate. Cu fiecare om întâlnit intru într-o reacție chimică, mă modific. Aici ar trebui gândită o scară a importanței. În materie de relații și contacte. Unde încetează tropismele și încep secvențele cu adevărat semnificative?

– Scuză-mă, te rog! Am zis și eu o vorbă într-o doară.

Nu se supără. Capătă un aer lucrativ. Vrea să treacă la fapte. Se uită la mine, apoi la aparatul telefonic. Zâmbește conspirativ:

- Știi ce, Virgile? Te-aș ruga să... Dacă nu te superi...
- Să plec de aici? Să-i dai telefon colegei dumitale, da?

Face semnul încuviințării. Este foarte bine dispusă. Ochii ei albaștri exprimă nevinovăția.

Ies din bucătărie. Străbat lent coridorul. Fetița colocatarilor țipă. Sunete identice, lansate la intervale de timp egale. Le-am cronometrat. Mamei ei i-a fost întârziat momentul nașterii. Fiindcă medicii plecau în *week-end*. Creierul a fost grav lezat. Nu este nimic de făcut. Un copil atât de frumos! Am văzut o scenă ce m-a impresionat dureros și cathartic. Mama își mîngâia fetița handicapată, îi vorbea drăgăstos. Iar ea, ghinionista, mica victimă, zâmbea confuz, parcă în somn. Îi plăcea. Surâsul ei de conștiință lacunară este din aceeași familie cu al unchiului Lelu. Amândouă sunt precare și neliniștitoare, mesaje prezumate ale unei lumi psihice necunoscute, poate mirifice.

Vrafurile de hârtii mă așteaptă.

Unchiul Lelu s-a preocupat de o mie și una de probleme. A fost un fluture vesel, nepăsător... Și-a muiat trompa intelectului în nenumărate flori... De la orhidee și până la floarea găinii... Da...

A fost și o primadonă. Așa i-a spus un bun prieten al său, mort demult, într-un azil din Paris. Plecase din Țară înainte de al doilea război, nu s-a mai întors. Suferea de o melancolie accentuată, scrisorile lui sunt nostalgice.

Paris, 8 III 1946

Dragă Lelu,

Am cetit cu plăcere rândurile tale și m'am bucurat că ești teafăr și însuflețit de același robust optimism și încredere în tine, cum te-am cunoscut totdeauna. Ce e drept, o încredere mai puțin ostentativă, dacă-mi dai voie, așa cum șade bine dealtfel omului mai copt, călit de încercările vieții și care începe să-și dea seama de nimicnicia tuturor lucrurilor din lumea asta, hélas!

Din când în când îi ceream Emiliei vești despre tine și n'am ignorat nici faptul că erai „aviator”, lucru care se pare că te umple de mândrie (nu-ți cunoșteam

acest „penchant”!), ba chiar ți-am gustat și unele reportaje din „Vestul”, care-mi ajungea câteodată în mâni venind unui coleg.

Iată-te, deci, întors la „uneltele tale”. Te felicit. Mai ales pentru piosul cult cu care întreții amintirea neuitatului nostru Victor și mi-ar plăcea să-mi trimiți prin vreo ocazie oarecare tot ce-ai publicat. Poate mai vine Pia, căci se dedulcise cu Parisul și ne-a spus la plecare „pe curând”. Cred și eu, când aveai 4000 fr. diurnă pe zi! Dar ia sa se hrănească și ea la cantine studentești, ba de multe ori numai cu pâine și apă ca pușcăriașii, și să vedem dacă-i mai vine să-l savureze!

Ca să revin la tine, am primit pe vremuri chiar câteva rânduri din parte-ți și ți-am răspuns dacă-mi aduc bine aminte, căci mi-a slăbit foarte mult memoria din lipsă de vitamine în mâncare pare-se, dar cred că cenzura antonesciană a confiscat-o, lăsînd să treacă numai cea adresată sorei mele. Avea „Anastasia” stupidități de felul acesta căci am pățit-o și cu alții. Andrei, săracul, așteaptă și acum răspuns la o scrisoare trimisă cu una din partea Emiliei. Asta dacă e adevărat, ce-mi afirma Emilia în scrisoarea ei și dacă nu cumva vreun „proțăs” l-o fi împiedicat până la urmă s'o mai facă. Nu sunt nici acum pe deplin lămurit, căci cu „voi”

*Românii rămîne totdeauna ceva ce nu e clar...
(Glumesc!) Cum, vezi, m'am franțuzit și ca orice urmaș
al lui Descartes cer și eu claritate „avant toute chose”.
Dar mi se pare că aveam eu defectul ăsta încă din țară...*

*Dorel mi-a scris și el, dar nu e optimist ca tine, ci
trist și grav ca un amurg de toamnă. Pe lângă o
primadonă ca tine, am impresia că Andrei trebuie să fie
cavernos ca un bas! Ce să-i faci, fiecare cu nota lui
personală și noi patru făceam un cor complet. Oricâte
divergențe vor fi existat pe vremuri între noi, copilării
mai mult, mi-aduc aminte totdeauna cu drag de voi și
cum ar putea fi altfel, când anii cei mai frumoși i-am
petrecut împreună? N'am prea știut noi însă cum să-i
folosim și eu îmi dădeam seama cu părere de rău de
acest lucru. Dar să nu mai vorbim, că iar mă lovește o
criză de melancolie... În numele acestor amintiri
comune din anii noștri frumoși, dă-mi voie totuși să te
rog ceva: aveți grijă și de surioara, mea, căutați s-o
distrăți de câte ori aveți prilejul, înlocuindu-mă pe
mine, îi va face mult bine acest lucru.*

Lelu s-a conformat cu asupra de măsură acestei
rugăminți. Unele scene văzute de mine pot fi
interpretate într-un singur fel.

*În legătură cu cele ce ți-a spus Pia, află că am
făcut o întreagă antologie a poeziei noastre, dela
Dosoftei până în zilele noastre. N'a fost șagă
întreprinderea asta, în care au eșuat toți până în
prezent. Am făcut-o însă cu mare plăcere, căci mi-a
mai înseninat zilele sumbre din timpul războiului.*

Ghici de unde-i asta?

*Sur un col verdi,
Seuil de paradis,
Voici que se montrent
Et que se recontrent
Trois troupes d'agneaux
Et trois pasteurs...*

Dar astea?

*Il luit d'un indicible amour
Pour apaiser ma plainte,
Mais s'élevant plus haut toujours
Il rente hors d'atteinte.*

.....
*Du sombre poids de l'infini
Delivre-moi, Dieu sage,*

*Et sois du monde entier béni
Jusqu'à la fin des âges.*

.....

*C'est du chaos que je sortis,
Je veux y disparaître...*

*Et du repos dont je naquis
La soif me brûle, o Maître!*

*Ce zici, îți place? Cartea va apărea în cursul anului
și o să v'o trimit. Scrie-mi si dă-mi noutăți din Comloș
și Timișoara.*

Cu drag, Ioan.

Rămâne de văzut dacă antologia a apărut sau a rămas doar un proiect frumos.

Ioan îl cam ia peste picior pe Lelu, deși cu duioșie. Am mai parcurs și alte scrisori de-ale lui. Apar și în ele ironii, de asemenea îngăduitoare. Îl aseamnă pe Lelu și cu o piculină. Avea mania metaforelor. Comparația cu instrumentul muzical ce scoate sunete ascuțite ar sugera micul calibrul intelectual. Și pe atunci jurnalistica nu era prea agreată de intelectuali. Ioan laudă fără nici o convingere reportajele lui Lelu, asta se simte.

Într-o zi, va trebui să mă pronunț asupra jurnalisticii lui Lelu, să-i caut „grundul”.

Da, primadonă, soprană de coloratură atrasă de tot felul de arii... Noian de proiecte... Nămol de bruioane... Eboșe, cât cuprinde... Piculină...

Se aud ciocănituri sfioase în ușa dinspre coridor. Este mătușa Olga, bine dispusă, conspirativă.

– Am discutat, spune.

– Cu colega?

– Da. Și?

– I-am spus ce fel de om ești tu... Și ea este o femeie deosebită. Un om superior...

– Și?

– Vin duminică la cinci... O să fac un tort de biscuiți...

Capătă un aer intrepid, de parcă ar vrea să treacă pe loc la fapte.

Nu va fi tocmai un tort de biscuiți. Va folosi așa-numitul blat cumpărat de la cofetărie, va face o cremă de cacao. Dacă va găsi lapte. O prăjitură modestă. Unchiului Lelu îi place nemaipomenit de mult. Când o vede, în ochii lui apoși apare pofta.

#

Nu cumva preocuparea mea pentru Lelu este derizorie? Un jurnalist dintre cele două războaie, un diletant însuflețit. Autor de proiecte literare și istorice neconcretizate.

Nu cumva suntem amândoi în aceeași oală a mediocrității? Demersul meu este o dubioasă tentativă de înnobilare a unui metal banal? Un fel de poleire sofistică?

Scriitorul este obligat să practice o retorică a măreției.

Și implicit, a propriei superiorități. Este o eroare să produci un elogiu, fie și pieziș, al mediocrității. Sau, în fine, nimeni nu te împiedică, dar asta înseamnă să-ți dai foc la valiză.

În romanul trăit al acestor zile, nu sunt cumva autorul terminat? Mi-am ales un personaj minor, pentru că eu însumi sunt astfel? Iată întrebările.

Dar, dar... Bizarul, senilizatul, zâmbitorul ambiguu, lent mișcătorul prin largile spații ale locuinței sale, satrap caricatural al unui imperiu erodat, dictator ruinat, plătind o viață de ironist, ispășind înțepăturile ușoare, pornite poate dintr-un sucit suflet bun și suferitor de nesiguranță, dar și rănirile dureroase, greu vindecabile... Dacă Lelu este autentic?

Argumentul unor asemănări l-am mai gândit. Între viața lui Lelu și a mea există o relație de omologie. Nici eu, autor publicat, devenit doctor în condiții meschine, nu sunt cu mult mai mult decât un veleitar literar.

Vorbe apărute în conștiința mea „cu litere de foc”. Îl exorcizez pe diavolul lucid, inspiratorul lor, le resping cu indignare și scârbă. Mă scutur ca de o omidă căznică pe umărul meu dintr-un copac.

Tribulațiile mele țin de fenomenul discutat în tren cu Maria. Totalizarea eșecurilor, preludiu al cedării finale, al încheierii luptei cu entropia „ce ne soarbe”. Da. Înclin să-i pun în cărcă lui Lelu eșecurile și inconsecvențele mele. Nu sunt în stare să-l privesc în ceea ce îi este propriu, îl măsoar cu tipare potrivite pentru mine.

Iar apoi, încerc să-l justific, să dau un sens global existenței lui: Viața i-a fost coerentă și destul de armonioasă, gunoiul de proiecte și de însemnări ce-i umple sertarele și fișierele este fertil, reușește să mă mobilizeze. Dacă acest om ar fi fost insignifiant, nu i-aș cotrobăi la nesfârșit printre hârtii, cu sentimentul de-a mă afla în proximitatea unui tezaur. Și nici n-aș

simți ciudata empatie, pe zi ce trece mai accentuată, senzația de identificare. Sofisme? Poate.

Am la îndemână rețeta infailibilă. Retorica măreției, a propriei superiorități. Umană, morală, intelectuală. Civică. Dacă aș adopta-o, lui Lelu i-ar reveni rolul de victimă. L-aș considera cu o superbie filtrată, de la înălțime, parcă în trecere, insistând totuși, ca dintr-un capriciu, asupra scăderilor lui. Aș arăta că fragmentarismul și mania proiectelor sunt manifestările unei carențe de superioritate. Retorica propriei măreții îți oferă posibilitatea de a fi spiritual pe seama unor (presupuse) defecte ale altora. Admiratorul repede devine anost, neinteresant, fastidios, da. Cât de ușor mi-ar fi să par deștept pe seama lui Lelu! Dar așa, cu nătânga mea străduință de-a căuta o hieroglifă cuprinzătoare acolo unde nu se află poate decât mângăleală suprealistă!

Îmi este imposibil să-mi reprim solidaritatea cu el. Iată concluzia. N-are rost să mai încerc.

Am citit un număr de pagini dintr-un roman de Ernesto Sábato. Personajul central este un scriitor. Cât abil țese plasa (tapiseria) propriei măreții! Nici vorbă despre vreun autoelogiu lipsit de orice rezervă. Personajul numit Sábato este un om cu slăbiciuni, dar

scăderile lui sunt nobile și slujesc ca elemente de contrast ale unor calități. Și mizele filozofice! Infinit mai importante decât ale mele. Cum ar fi descris personajul vizita lui la un unchi decrepit, fost jurnalist obscur între cele două războaie? Nu este greu de răspuns. L-ar fi ironizat cu blândețe, repede l-ar fi lăsat în plata Domnului cu proiectele lui cu tot.

#

A venit ziua vizitei. Timpul trece repede. Am rugat-o pe Olga să renunțe la orice strategie, să se comporte și să vorbească foarte natural, pe față. Doar despre maraton să n-aduci vorba, te rog! Dar de ce, dragă? Uite-așa, e ridicol. Orice-ar face și-ar drege, un om de vârsta mea nu mai poate impresiona prin performanțe fizice. Ce s-o mai sucim!?

Vor sosi la ora cinci. *Five o'clock*, ora maximei mondenități. Voi aștepta în camera mea, citind netulburat. Sunt bine bărbierit, port o cămașă frumoasă, bleu cu dungulițe discrete. Sunt destul de bronzat, fără burtă, cu mișcări abia vizibil parazitare de o ușoară anchiloză. Fac zilnic exerciții pentru elasticizarea încheieturilor, dar nu reușesc cu nici un chip să-mi recapăt modul juvenil de-a mă mișca. Și nici nu vreau să pic în agitația zisă tinerească a unor

persoane din generația mea. Vioiciunea mecanică, posturile de puști le transformă în niște marionete. Am și o altă problemă. Când stau mai multă vreme pe scaun și mă ridic brusc, simt o vie durere în șale. Spondiloză. Trebuie să fiu atent, nu cumva să scap vreo grimasă de suferință sau vreun geamăt.

Nu cumva întâlnirea cu fata fostei colege este meschină? Un scriitor autentic ar fi acceptat să participe la o asemenea mică, inocentă farsă? Poate că Olga nici n-ar fi îndrăznit să-mi facă propunerea, dacă m-ar fi simțit un „mare” și nu m-ar fi considerat un biet amărât singuratic, preocupat de chestiuni fără nici un sens pentru un om cumsecade.

Se aude soneria, puternică, electrocutantă. Pe coridor, pașii repezi ai mătușii. Glasuri de oameni în vârstă. Intră în camera cea mare. Discută. Cuvintele nu li se disting. Trece o vreme. Nu este de *bon ton* să mă cheme imediat, presupun.

A trecut un sfert de oră de la sosirea vizitatorilor. Ușa dinspre camera mare se deschide. Apare *Tante* Olga și-mi spune cu glas suav, nespus de blând:

– Virgile! Vrei să vii puțin?

Nici vorbă că da. Mă ridic și mă îndrept spre ea. Este elegantă, are o rochie frumoasă.

Mă privește cu duioșie și complicitate tandră.

Intru. O văd mai întâi pe fată. Îmi face impresia unei persoane resemnate. Poate din pricina privirilor stinse. Mă prețaluiește calmă. Are ochi albaștri, suferă de un ușor strabism.

Pe vremuri, un prieten al meu a rostit un aforism memorabil. Un ușor strabism le împrumută femeilor tinere o expresie angelică. Am fost silit să-i dau dreptate. Baschetbalista este o excepție, are un aer mai degrabă plictisit decât îngeresc.

Părul creț. Sau nu se spune așa? Ondulat, da. Și ușor încărunțit, își ține mâinile pe masă. Le mișcă ușor. După lungimea degetelor, îmi dau seama, este într-adevăr o persoană înaltă. Este îmbrăcată cu o geacă de culoare gri. La tricoul ei galben, purtând numele unei universități americane, s-ar potrivi niște blugi.

Părinții par emoționați, contaminați de-o așteptare excitantă. Nu i-am dezamăgit sub raport fizic, mi-am dat seama.

Mama este o persoană corpolentă. Rochia de mătase i s-a potrivit mai bine cândva, dar asta nu contează. Din grupul nostru de cinci, nimeni nu dorește să treacă drept un arbitru al eleganței. Are șaiszeci și șapte, vârsta mătușii mele.

În ochii ei, citesc bunăvoința și așteptarea miracolului.

– Și, întreabă tatăl, după ce unele replici referitoare la vreme și la călătoria lor au fost schimbate, cum vă place aici?

– Foarte frumos. Citesc tot felul de lucruri interesante.

– Da, da, spune el, domnul Herzovi este un om deosebit, un intelectual de rasă.

Priviri rătăcite, de fanatic îmbătrânit. Costum negru, confecționat mai demult. Siluetă ascetică, un aproape imperceptibil tremor al capului.

– Așa este, încuviințez, un om deosebit.

Privirea lui exprimă teroarea. Ce s-a întâmplat? Își revine.

Are vreo șaptezeci și cinci. Am noroc, probabil vede în mine un bărbat tânăr. Confuzia clasică. Mi se întâmplă și mie să cred că o femeie la treizeci este o fată de optsprezece. Trebuie să recurg la indicii mai deosebite, pentru a obține estimări cât de cât corecte. Pentru un om de optzeci, cincizeci este egal cu treizeci și cinci.

În ochii doamnei mame, văd aceeași eroare. Nu pare a sesiza că are în plus doar șaptesprezece ani.

Aceeași diferență ca între mine și fată! Mă privește cu o simpatie neascunsă.

– Și eu citesc foarte mult, spune bătrânul. Acum reiau filozofii. Cei mari. Sunt la Hegel.

Specificul retro al secvenței mă binedispune.

– Da, da. zic. Eu nu mai am timp pentru textele fundamentale.

Privirile lui de profet neascultat trec peste mine și se pierd dincolo de marile ferestre. Continuă, depunând un oarecare efort în articularea vorbelor:

– De fapt, ce caut la acești filozofi? Să aflu unde s-au înșelat în privința divinității. Asta mă interesează.

– Interesant...

– În privința dumnezeirii... – Mă privește, în fine. – Nu un dumnezeu cu barbă albă! Nu!

– Bineînțeles, spun. Principiul.

– Problema mea este să-mi reamintesc ideile lor. Sunt teolog, poate nu știți...

– A, da?

– N-am profestat, dar am făcut teologia, este normal să... De pildă, la Hegel, știți...

– Napoleon...

– Napoleon?

– Da. A spus ceva despre el, nu-mi aduc aminte prea bine. Ceva interesant, șocant.

– Ceva șocant?

Vocea lui are un ce impersonal.

– Și cât stați pe la noi? Întreabă mama. Prin Banat?

E binevoitoare, are privirea muiată de încredere.

Mă place.

– Nu știu nici eu... Cât mă ține tanti...

Olga zâmbește.

– Poți să stai oricât dorești... Doar ești la neamuri...

O persoană surprinzătoare, mătușa mea. N-aș fi crezut-o în stare de o asemenea amabilitate agresivă. Da, chiar așa! Agresivitate? La adresa cui? Nu a mea și nici a musafirilor noștri de duminică. Ea atacă destinul! Încearcă să-l forțeze! S-a angajat pătimaș în negocierea mascată, în înduioșătorul, utopicul *show*! Dorește, ține ca lucrurile să iasă bine și „tinerii” să se ia! O admir, îi adresez zâmbete corect dozate, așa cum o cer uzanțele retro. Ideea de discordanță adie prin marea încăpere în chip de boare tragicomică, dar nimeni nu-i dă atenție.

Fata n-a rostit încă nici un cuvânt. Se păstrează într-o mefiență amuzată. Strabismul său mă neliniștește întrucâtva: nu sesizez când se uită la mine

cu tot dinadinsul și când nu. Are un zâmbet ușor, abia vizibil. Emoția celor trei oameni în vârstă nu i s-a transmis deloc. Nici mie, drept să spun.

Apoi vine vorba despre ceva delicat.

Există o manieră elegantă de a se afla vârsta cuiva, îl întrebi când a absolvit facultatea și apoi calculezi. Doamna mamă cunoaște procedeul.

Le spun câte ceva despre Iași, oraș cândva pitoresc.

– Și când ați terminat?

– Doamnă, vă rog, am împlinit cincizeci acum o lună. Asta este situația.

Scurtcircuitarea dialogului aduce descumpănire pe fața ei, dar repede se lasă reinvadată de bunăvoință maternă.

Întrebarea este dacă Olga i-a spus dinainte câți ani am. Așa ar fi fost normal. Este informația inițială a unor asemenea negocieri.

Cifra cincizeci are ceva frigorific în ea, orice s-ar spune. Enunțarea ei nu schimbă expresiile musafirilor, dar tonalitatea conversației – poate sunt subiectiv – se modifică ușor. Ca și cum adierea de tragicomedie s-ar fi răcorit puțin.

Un impas.

Încerc un procedeu simplu. Mă interesez despre datele de naștere ale doamnelor. Precizez: Astrologia este un joc, la urma urmelor, dar unul statistic, tulburător uneori.

Glasul fetei este de mezzo-soprană, aspru, straniu de nesupravegheat. Doina, acesta este numele, folosește vorbe și pronunții dialectale, deși este ingineră sau economistă. Nu poate fi vorba de sărăcie cu duhul, ci de un orgoliu mai special.

Femeile cu astfel de voci au o componentă masculină, presupun. Orgoliul ar veni din virilizare.

Jocul astrologiei presupune complezență și ambiguitate. Spun: Doina este o persoană foarte inteligentă, cu aptitudini de conducător și apetit pentru victorii.

– Poate de aceea face sport, închei.

Baschetbalista nu zice nimic. Privirea ei secret amuzată este incertă din pricina strabismului, își contemplă mâinile cu degetele lungi.

Olga aduce tortul de cacao. Tava și farfurioarele sunt foarte frumoase. Lingurițe de argint.

În realitate, părerea mea despre felul de a fi al fetei nu este matematic cea declarată. De pildă, a acceptat caraghioasa vizită patetică nu pentru că este o

fiică supusă (teoria emisă anterior de Olga), ci fiindcă a presimțit că se va distra. În această privință, semănăm. Spre deosebire de mine însă, ea nu intră în secvențe ieșite din comun spre a le folosi mai târziu în nisaiva narațiuni, ci pentru a le consuma pe loc, proaspete, ca să zic așa. În comparație cu ea, pot spune: Sunt un amator de conserve. Culeg fructele întâmplării (o exprimare pretențioasă), dar nu le mănânc imediat, cu nonșalanță, scuipând sâmburii în rigolă, precum un copil al străzii, le păstrez la rece și apoi le ambalez în borcane bine închise, oferindu-le apoi altora, pe bani.

– Interesant, spune mama.

O denegație de salon. Nu pare convinsă. Observația referitoare la pofta de succes a fiicei ei nu i s-a părut credibilă.

Tatăl, teologul cu facies de fanatic și decență speculativă (n-a adus vorba despre insuficiența morală a ateismului), ar mai reveni la tema lui preferată, dar atmosfera s-a cam deteriorat. Enunțarea cifrei cincizeci a fost un moment crucial, se pare.

Se emit câteva miloase laude la adresa „tortului” de cacao. Modesta prăjitură le merită mai ales sub raport moral. I-aș putea reproșa lipsa de savoare, dulceața brutală și nenuanțată, dar n-o fac. Nici măcar

în sinea mea. Resemnat, accept a doua bucată și o rumeg, ascunzându-mi incipienta rea dispoziție.

Apoi, într-o ultimă încercare de a anima atmosfera, aduc o foaie de hârtie și un pix.

– Ar trebui să am cărți de vizită, spun vesel. Nu am. În ocazii mai speciale, mă apuc și confecționez una. Uite-așa...

Rup un mic dreptunghi din fila îngălbenită, provenită dintr-un vechi dosar al unchiului Lelu. Îmi scriu numele și prenumele, adresa și telefonul. Doina găsește amuzant procedeul, mă imită.

Cum secvența este în stil retro, părinții încep să interpreteze ceva ce s-ar putea numi preludiul plecării. Probabil schimbul de cărți de vizită li s-a părut un semnal. N-am avut nimic asemănător în minte, dar așa ies lucrurile. Nu este nimic de făcut.

Finalul este destul de abrupt. Sunt totuși respectate unele principii vetuste. Astfel, cei trei musafiri rămân câțva timp în picioare, fac o haltă în drumul lor către ușa înaltă. Tatăl își ia pe după umeri fiica și împreună cu ea se oferă parcă unui fotograf. Vom vorbi la telefon. Ne vom căuta. Doina va mai veni, doar are mașină. Vom discuta mai pe îndelete. Despre una și despre alta. Neapărat ne vom telefona, în fond,

vremea este atât de frumoasă. Cu mașina nu face nici o oră până aici, în orașelul unchiului Lelu.

Musafirii mai zăbovesc puțin la ieșire. Olga este extrem de bine dispusă, chiar radioasă, ca și cum totul ar fi fost perfectat. Asemenea scene nu reușesc decât dacă toată lumea își dă o oarecare silință teatrală. Aici nu merge cu adevăruri spuse pe șleau. Este un fel de idilă, ceva în acest gen. O oază de ficțiune, da. În literatură ar cere registrul comic, dar în realitate, iată, secvența s-a desfășurat în stil de roman obiectiv.

#

Stau de vorbă cu mătușa mea. Lelu doarme liniștit. De la vizită, au trecut vreo trei ore. Mai întâi, Olga s-a arătat foarte veselă și încrezătoare.

„Ei, ce zici? Ți-a plăcut fata?” m-a întrebat, aproape triumfătoare.

N-am spus nimic. M-am mulțumit să ridic din umeri. Tăcerea înseamnă acceptare.

„Deci ți-a plăcut! Să vezi ce bine o să fie!”

Treptat a devenit mai circumspectă. Acum, în preajma orei nouă, constat că optimismul i-a cam dispărut.

Am devansat-o, în privința unor concluzii sceptice. Din prima clipă am intuit: Va fi un *show* al

zădărniceii, o scenă falsă. Oamenii acceptă așa ceva din plăcere ludică, dar și ghidați de o misterioasă damnare.

Stăm în camera mea. Ce fel de om a fost Lelu? Este oare dispusă să dezbatem această temă?

Ce este mai important, textul sau viața? Noianul însemnărilor disperate? Sau amintirile nesigure ale unor martori, mitul, povestea cu amănunte neverificabile, ce se schimbă de la o convorbire la alta?

– Ți-a spus cum a fost la închisoare? o întreb.

Stă într-un fotoliu prea jos, cu arcuri rupte ce scot clinchete bizare.

– Sigur că da. Deși nu-i prea plăcea...

– De ce?

– Era foarte reținut... Doar știi, optimismul lui... Mândria... Nu putea să suporte ideea că a fost umilit.

– Chiar așa?

– Da. Foarte greu povestea lucruri urâte.

– Au fost și de-astea?

– Sigur. Multe, destule...

Am în față un jurnal de închisoare. Lelu l-a scris la câțiva ani după ce a fost eliberat.

– Pe-ăsta îl știi? o întreb.

Flutur filele de foiță, dactilografiate la un singur rând. Mă ridic și i le duc. Își pune ochelarii, citește.

– Nu le cunosc. Unde le-ai găsit?

O întrebare ce nu așteaptă vreun răspuns.

– Observi? spune. Începe direct cu episodul de după Canal. Or, el la Canal, în 1952, a îndurat cele mai mari necazuri. Acolo era să moară.

– Să moară?

– Bineînțeles. A avut septicemie. Nu știu cum s-a infectat. A scăpat ca prin minune. – Ridică privirile înspre becul destul de slab. – Îmi este greu să citesc... Rândurile astea înghesuite... Nu vrei să-mi citești tu?

– Ba da. Dar nu știu ce ți-ar plăcea mai mult. Aici sunt tot felul de întâmplări.

– Ce vrei...

... Am făcut, cele trei mii de oameni, un cerc uriaș în jurul unei comisii care citea liste întregi și ne împărțea grupându-ne misterios. Tu treci acolo, tu treci aci! Fără nici un comentariu. Pe unii îi întreba câte ceva. Pe mine m-a întrebat dacă-l știu bine pe vînătorul Maxân alu Maxân din Comloș. I-am răspuns scurt, afirmativ: Desigur! Se vede treaba că asta o fi atârnat în cumpănă: am fost trecut la munci agricole la ferma de stat Fundulea din Bărăgan. Până să se facă formele de plecare am mai împletit la saltele din snopi de nuiele,

lungi de 16 pe 16 metri. Le cufundam în Dunăre, și aruncam peste ele bolovani ca să strâmtăm albia fluviului.

Încolonați „pe cinci” am ajuns la gară, iar de-acolo în vagoane de marfă închise am ajuns la gara Fundulea.

La vreo 5 km. era situată ferma de stat împrejmuată cu sârmă ghimpată. Un grajd vechi din cărămidă avea capacitatea de 200 de oameni, iar două barăci de scînduri aveau capacitatea dublă. În mijlocul curții era o fântână cu găleată, de unde abia răzbăteam să ne luăm o porție de apă pentru spălat și băut.

– Hm? Ce zici? Ți-a povestit cum a dus-o la Fundulea?

– Da, sigur că da. A pățit-o și-aici. Cum scrie despre...?

– Despre ce?

– Episodul carcerii... Atunci, i-au degerat mâinile și picioarele.

– Să-l caut...

A doua zi ne-au dus cu jumătate de brigadă ca să desfundăm întreg drumul dintre gospodărie și comună,

că zăpada se înălțase peste un metru și jumătate. Pe alocuri erau dune de peste doi metri înălțime. Aveam cu noi lopeți de lemn cu care se lopătează bumbacul în magazii. Am fost grupați câte trei într-un rând. Era distractivă munca asta.

Cu dunga lopeții croiam din două tăieturi un cub, iar latura de bază o croiam când înfigeam lopata. Apoi ridicam calupul de zăpadă spre a-l arunca la vreo 3–4 metri lateral, înaintam ritmic sub paza blajină a unui milițian ardelean.

Deodată dă peste noi, venind din urmă pe drumul curățat, o căruță doldora de sticle cu băutură destinate probabil vreunei cooperative de consum. Căruțașul era beat crișă nici nu ne mai vedea. O sticlă cu lichior de vin gălgâia la picioarele lui răspândind un miros ispititor.

Unii dintre noi au oprit căruța în loc. Milițianul striga să o întoarcem. Au pus mai mulți mâna și au reușit. În mișcarea aceea grăbită au căzut câteva sticle în zăpadă. Nici una n-a fost destupată acolo, ci când ne-am întors în colonie. N-a fost nici un târboi, dar un imbecil, din cei de la dreptul comun (aceștia erau iscoade printre noi, ca să-și facă merite) a „turnat” cazul la milițieni, iar până la urmă țapii ispășitori am fost eu și un timișorean, Danciu, om ceva mai în etate.

De la Danciu am primit a doua zi dimineața, în gamela de ceai, cam un sfert din sticla cu lichior. Turnătorul a primit înainte de mine, a băut și apoi l-a reclamat pe Danciu. Acesta a declarat că mi-a dat și mie. În loc să mă mai duc la desfundarea drumului de zăpadă, am fost oprit în colonie împreună cu Danciu și am fost băgați la carcera de scânduri descoperită, așezată sub un nuc tânăr, în care cârâiau niște ciori. Comandantului nu-i venea să creadă că totul a fost atât de simplu. Gândea – deformație profesională? – că a fost un fel de jaf, însă nu avea nici o reclamație. Ne-a legat totuși, cu câte o frânghie, cu mâinile la spate. Nu era prea rău, n-am simțit gerul, dar pe gură ne ieșeau aburi. Danciu a început să se vaite ca o babă. Mă îndemna în șoaptă să-l imit, ca să-i determinăm să ne dea drumul. Dar n-a reușit să mă convingă. Ar fi fost nu numai nedemn, ci și periculos, fiindcă i-am fi întăritat poate pe cerberii anchetatori. Aceștia erau nemulțumiți de proporțiile neînsemnat de mici ale faptei descoperite. După amiază ne-au scos din carcere pe amândoi. Până atunci nu s-a sinchisit nimeni de urletele lui Danciu. Am fost introduși fiecare în alt birou. Pe Danciu l-au bătut măr pentru nedenunțare și nepredarea sticlei. Mie mi-au pus cătușe la mâini și la

picioare. Fierarul Ion Ionaș, prietenul meu bănățean, a făcut cătușele destul de largi. Puse peste pantalonii de flanelă, nu m-au jenat. Mâinile îmi erau încătușate în față, nu la spate. Era o situație tolerabilă. Așa am petrecut noaptea. N-am implicat pe nimeni. A doua zi de dimineață a fost trimis Ionaș să-mi scoată fiarele și am ieșit din nou la muncă. Mi-am auzit vorbe bune de la cei scăpați de ponoase grație tăcerii mele.

– N-a fost așa, spune Olga. Altfel mi-a povestit... Se mișcă în fotoliu. Arcurile scot sunetele lor ciudate.

– Cum?

– Atunci pe el l-au bătut. Nu pe Danciu. Iar la carceră a stat mai mult, două zile și două nopți. A avut noroc cu vremea, în prima zi n-a fost atât de ger. Mâinile și picioarele i-au degerat a doua zi... A avut noroc. Un om foarte sănătos la trup...

– Și cătușele?

– I le-au pus. Dar foarte strâns, semnele i se văd și acum. A stat cu ele vreo săptămână. Nu mai țin minte ce l-au pus să facă... Să muncească, nu știu ce... Să se chinuiască așa...

Se uită în gol, pare mirată. Spune:

– N-aș fi crezut să modifice... Curios... Înțeleg să...

– Ce?

– A fost o chestiune mai șoadă... Mai caraghioasă, cum să spun... În același timp tragică. El a pățit fiindcă n-a vrut să facă unele lucruri. Pentru alții, de la sine înțelese. Intrau în regula jocului...

– Ce lucruri?

– Ți-am spus, caraghioase. La prima vedere... Pentru el a fost o chestiune de principiu. Așa mi-a spus. Foarte târziu am aflat...

– Ce?

– Uite, dragă, poți să râzi dacă vrei. Uica Lelu nu voia să curețe veceurile. N-a acceptat niciodată. I s-a părut degradant.

– A refuzat?

– Da. A zis că mai bine moare decât să... La Comloș, treaba asta o fac ȝiganii. Eu n-o fac... Nici astăzi nu-l înțeleg. Dacă vrei să supraviețuiești, nu te uiți la amănunte, nu? Ce zici?

O nouă justificare a simpatiei mele pentru Lelu. Cum în închisoare este regim cazon, neexecutarea de ordin este un mare lux.

În timpul lunilor de pregătire militară de după încheierea facultății, am pățit ceva asemănător. De fiecare dată când îmi venea rândul la veceuri, spuneam: Mă simt foarte rău... Era un fel de lașitate agresivă, sugeram: În cazul unei repetări a ordinului, mă voi insubordona. O frondă caricaturală. Eram totuși un licențiat, iar ofițerii aveau un oarecare respect pentru ideea de intelectual. Pe când Lelu se afla la închisoare, cu totul altceva.

– Și ce pățea? Fiindcă refuza? Întreb.

– Îl băgau la carceră. Îl și băteau. Era un milițian... Tot timpul îl ciocănea. Sunt cuvintele lui. A fost un coșmar pentru el. Era atât de mândru. Nu-i de mirare că-a ajuns așa.

– În jurnal este așa ceva, dar în legătură cu altcineva. Nu ți-a spus?

– Nu știu nimic. Doar despre el.

– Să-ți citesc? Da?

Încuviințează.

– Este vorba despre un om destul de pitoresc...

... Nea Nae Popescu, ginerele generalului Moșoiu. Om la peste 60 de ani, serios, deținea ordinul „Mihai Viteazul” din întâiul război mondial. A ajuns și la Pesta.

Îmi povestea uneori scene din război, îl ajutam la săpat ca să poată răscoli mai abitir interesantele sale amintiri. Fusesse bun viorist și apropiat al prințului Carol, despre a cărui fugă la Odesa cu Zizi Lambrino știa multe amănunte. L-a revăzut pe excentricul prinț și la Năsăud, unde era surghiunit ca să nu mai poată relua legătura cu Zizi Lambrino. Spunea Nea Nae că acea faimoasă călătorie în jurul lumii făcută de prinț în compania unor ofițeri superiori era nu de dragul lărgirii orizontului, ci s-a făcut ca să fie izolat „Cărluță” de soție și copilaș. Scenele cu lăptăresele din Năsăud cu care bea „Cărluță” câte o țuică în fiecare dimineață, la cel mai bun restaurant. El nu voia să fie rege.

Nea Nae Popescu era aliniat „Naică”. Unul Vulpe îi purta de grija pachetelor trimise de soția lui. Era foarte boem, nu se interesa de conținutul geamantanului său. Nu-i păsa cine-i consuma alimentele sosite de-acasă.

– Lelu făcea așa, spune Olga cu glas neutru. Asta n-am aflat-o de la el, ci de la unul... Mulți ani după aceea, când lumea nu se mai temea atât de tare. Poate că și alții făceau la fel. Totul este posibil.

– Să citesc mai departe?

– Citește!

Am asistat la două ghinioane avute de Nea Nae. În seara de ajun a Crăciunului li s-a părut milițienilor că nu au intrat deținuții destul de repede în baraca-dormitor. Cum Nea Nae nu se îmbulzea, a căzut în pumnii unui milițian tânăr. A picat la pământ, iar milițianul l-a lovit cu picioarele, până l-a lăsat în nesimțire. Medicul l-a refăcut cu masaje și cu niște soluții băbești avute la îndemână. Altădată, pe câmp, același milițian, fără motiv, l-a căpiat pe Nea Nae cu lovituri de pumn peste cap. L-a trântit de câteva ori în țarină, spre stupoarea noastră. Era figură monumentală Nea Nae, cu părul, barba și sprâncenele albe colilie și chipul bronzat. Ne-a povestit cum în tinerețe a fost de multe ori confundat cu Cezar Petrescu.

– La fel, spune Olga. Și asta mi-a povestit-o despre el. Un milițian îi purta pică. Dacă nu-l transfera, din asta i s-ar fi tras. A avut noroc.

– Așa să fi fost?

– Da, da. Când mi-a povestit cum îl băteau, plângea. Se și potrivesc amănuntele. El a fost.

– Se prea poate. Ce zici de mania lui... Înfățișează închisoarea drept un loc destul de confortabil. Nu e ciudat?

– Ba da. Așa era el. Îi era jenă. Era pudic. Se jena să-și arate suferințele. Asta s-a văzut și acum, în prima parte. Când își mai dădea seama. Se petrece cu el ceva deosebit. Ceva nu mai este în ordine. Era foarte stânjenit. Îmi cerea scuze, îmi mulțumea.

– A fost curajos.

– Da, foarte. Destule-mi amintesc. Poate cândva o să-ți povestesc mai mult. Și în război... A fost decorat...

– Poate-și ascundea frica din orgoliu.

– Posibil, dar nu prea cred. Mai degrabă, un fel țărănesc de-a fi. Mi-e greu să-ți dau amănunte, înțelegi singur... Așa era și tatăl tău. Oamenii de la țară, altfel vedeau viața.

– Textul ăsta al lui este de-a dreptul idilic. Am găsit și niște însemnări de pe front. La fel. Refuza să înregistreze aspectele terifiante, îngrozitoare.

– Depinde și când a scris. Trecerea timpului... A început să cam încurce lucrurile.

– Omul este înclinat să-și înfrumusețeze trecutul. Așa i s-o fi întâmplat și lui.

Un astfel de proces este vizibil în ultimele scrisori. Incisivitatea și ironia se estompează. Un fel de idealizare, iată fenomenul. Simț al realității aflat în declin. Poate eu însumi trăiesc o analoagă modificare

de optică, o subtilă alterare a inteliecției. Maniera de înfrumusețare practică de Lelu are poate o echivalență în tentativa mea de a înnobila viețile celor trei frați Herzovi.

– Ar mai fi ceva, spune Olga.

Se ridică din fotoliu cu oarecare caznă și vine lângă mine.

– Ce anume?

– Într-un singur om se află uneori niște extreme.

– Așa este.

Altfel viața n-ar mai avea nici un haz.

– Lelu te interesează într-adevăr...

– Da, mult.

– El era un om curajos, dar avea și lașități...

– Și ce legătură...?

Se îndreaptă spre fotoliu, se reșază. Spune:

– După ce l-au ridicat, noi am avut aici mai multe percheziții. Ne-au luat destul de puține cărți. Nici acum nu știu de ce ne-au iertat. Se pare că Lelu s-a temut. După ce s-a întors din închisoare.

– De ce s-a temut?

– Să nu mai vină din nou...

– Și atunci a făcut niște texte flatate, pentru orice eventualitate? Ca băieții să nu-i poată reproșa nimic?

– Eu așa cred.

S-ar putea să aibă dreptate. N-am găsit nimic ce-ar putea fi socotit compromițător. Poate doar brevetul și medalia. N-a scris absolut nimic împotriva regimului actual.

– S-o fi gândit la familie, nu?

Nu răspunde nimic. Se gândește. Spun mai departe:

– În acest caz nu mai este lipsă de curaj...

– Bine, dar putea să le-ascundă undeva, însemnările... Sau să nu le mai scrie. Ce sens avea...?

– Am o altă teorie. Unchiul Lelu a avut un comerț intelectual cu posteritatea, așa zic.

– Cum?

– Da, aici se află originalitatea lui.

– Ce vrei să spui?

Interesul ei pentru discuție este în scădere. Am observat mai demult, tribulațiile de atelier literar și alte speculații înrudite n-o prea preocupă. Probabil Lelu n-a prea fost încurajat de ea în activitățile sale de cărturar.

Mătușa mea provine dintr-un detașament marginal al marii burghezii, este deci explicabilă atitudinea ei condescendentă pentru oamenii de condei. Sub acest raport, între Lelu și ea a existat probabil un

conflict de mentalități. Cei din categoria socială a lui Lelu au privit altfel literatura și gazetăria. Se știe, cei porniți de jos nu disprețuiesc ideea de a trăi din scris. Cei din elită, da.

Punctul de întâlnire a fost oratoria. O fată din lumea bună îl disprețuiește pe un jurnalist, dar îl admite pe un avocat, deși amândoi vând cuvinte. Olga i-a admirat elocința de fișcal. Nici jurnalistica n-ar fi fost atât de rea, dacă alegerile din 1946 s-ar fi încheiat altfel... Lelu ar fi devenit om politic, simțul său pentru dreptate, deprins la țară, în copilărie, l-ar fi împiedicat să practice compromisul dincolo de niște limite rezonabile.

– Tanti, unchiul a trăit ca un artist. Aici este cheia problemei.

– Ca un artist?

E sceptică. Mă privește îngăduitor, n-are de gând să mă contrazică, dar nu mă crede.

– Îți spuneam mai înainte. Comerțul intelectual cu posteritatea. Da?

Încuviințează.

– Ei bine, și-a falsificat trecutul, l-a contrafăcut, a construit o imagine neconformă cu realitatea. În scris, vreau să spun.

Nu mă crede.

– Vrei să te distrezi, îmi faci mie o teorie fantastică... Ce spui tu nu se poate, dragă Virgile. Eu l-am cunoscut mai bine decât oricine. Tu crezi... Te uiți câteva zile prin hârtiile lui și gata. Întorci totul pe dos...

– Nu vreau asta. N-a fost altfel decât l-ai știut dumneata. Nu aici este problema. Și-a construit prin scris o altă imagine a lui însuși. S-a transformat într-un personaj de roman. Asemănările cu prototipul real sunt mai mult niște coincidențe biografice.

Întreabă șovăitor:

– Și, imaginea... Cea falsificată... Cum este?

– Înainte de-a ți-o descrie... Întrebarea este... Cui i-a fost adresată?

– Cui?

– Aici este o altă ciudățenie. Doar acum, când am obținut unele date mai... Pot să spun...

– Poate s-a gândit la tine. Te pomenea des. Era mândru de tine. Până la un punct...

– De ce numai până la un punct?

– L-ai dezamăgit... Nu te preocupai suficient de Comloș. Țăsta era reproșul lui.

– Da, este posibil. Să-și fi imaginat vizita mea de recuperare. Sau chiar să se fi văzut personajul unui roman scris de mine. Ar mai fi o ipoteză...

Așteaptă resemnată. Dar, în privirea ei, văd și nașterea unei mândrii. Lelu a reușit o asemenea performanță!?

– Ce ipoteză?

– Nu s-a gândit la mine. A acționat precum naufragiatul dintr-o insulă pustie. A scris un mesaj și l-a aruncat în valuri, într-o sticlă. Dacă cineva o găsește, bine, dacă nu...

Olga s-a binedispus. Ciudata idee a nepotului din București îi convine. Zâmbește, poate-și imaginează cum ar reacționa Lelu auzind despre contrafacerea existenței sale reale prin scris. S-ar bucura. Ar fi foarte fălos.

Teoria justifică fragmentarismul și mania de colecționar. Un eficient, avid de lucruri finite, va vorbi despre eșec. Dacă Lelu a vrut să construiască, pentru uzul unui biograf al viitorului, tocmai imaginea pointilistă a unui artist al ezitării? Dacă transformarea documentării în lucrări definitive i s-a părut meschină?

– Ar mai fi un aspect...

– Ce anume?

– Uite, poate o să ți se pară ciudat, dar ideea mă atrage. Părinții dumitale au considerat căsătoria cu Lelu o mezalianță, da?

– Numai mama, tata a murit mai înainte. Ți-am mai povestit. Lelu și mama nu s-au înțeleș niciodată.

Nici la urmă? Când a murit? Vreau să spun, înainte de moartea ei?

– Ba da, numai atunci s-au împăcat. S-a dus la spital, a rugat-o să-l ierte. Și ea i-a cerut iertare.

– Ca la țară...

– Da, exact. Numai atunci. Cu o zi înainte de a muri. Ce spuneai de mezalianță?

– A trăit un complex de inferioritate. Mama dumitale era o mare doamnă, el un țăran. Nu?

– L-a disprețuit. Indiferent de ce-ar fi făcut. Era la fel de puternică. Săreau scânteii între ei. Nici unul n-a cedat. Era surdă la orice argument. Nu i-o arăta întotdeauna. Între ei au mai fost, cum să spun...?

– Armistiții?

– Da, așa. Repede găseau un nou motiv de ceartă.

– Este normal, mi se pare. Să revenim, te rog. El a căutat, nu știu cât de conștient, să-și suplinească o carență de noblete...

– Carență de noblețe?

– Da. Exact așa. Și nu din snobism.. Nu era omul...

– Cum?

– El nu voia să-și convingă soacra. În propriii săi ochi dorea să devină un nobil. Arta era singura cale. Vreau să spun, după ce a dat greș cu politica. A ținut să rateze în chip nobiliar o carieră de istoric și una de scriitor...

– Dar traducerea? Cât s-a străduit! Nici nu-ți închipui... Ani în șir...

– Și asta se explică. Și-a oferit o partida de masochism. S-a zbatut pentru o miză insignifiantă, simbolică. Doar știi, i-au rămas vreo două mii. O nimica toată.

– Și de ce-a luptat?

– A fost un donchișotism, eu așa zic. Tot o manifestare de nobil. Un om vulgar nu perseverează într-o întreprindere nerentabilă. A făcut-o de amorul artei...

Tante Olga mă privește destul de satisfăcută. I-a plăcut teoria mea despre felul ascuns de a fi al lui Lelu. Tenacitatea, aș putea să-i spun, este inelegantă. Vulgară. Un nobil depășind un anumit grad de stăruință începe să-și trădeze clasa, nu?

#

Ajung la figura cea mai interesantă. Victor Herzovf, mort la douăzeci și patru de ani. Jurnalist preocupat de istoria Banatului. Aș vrea să discut despre el cu Maria. După episodul maratonului nu mi-a mai dat telefon.

Îmi amintesc numele ei de familie. Face medicina? Înseamnă că și părinții ei sunt medici. Cam așa se întâmplă.

Olga își dă imediat seama de cine ar putea fi vorba. Totul este foarte simplu în provincie. O găsesc. Răspunde chiar ea. Nu se miră. Poți să vii cu Cristian, îi spun. Dar vino! Am să-ți povestesc ceva interesant. Un caz de dezrădăcinare. Aș vrea să aflu punctul de vedere al generației tale.

Va veni fără Cristian. Știe unde locuiește unchiul meu.

În așteptarea ei, cuprins fără veste de o prosperitate psihică ce-mi amintește pierdutul preaplin, citesc documente legate de Victor Herzovi.

Mai întâi, scrisorile. Avea o mare energie. O cotă nici măcar visată de mine. În anii '30, expresia nu exista, dar astăzi, despre oamenii de felul lui, se spune cu respect și invidie: Un bulldozer!

Mai reușesc să descopăr nesăbuinta și expeditivitatea. A avut o fire jurnalistică? Echivalența existențială a modului de viață jurnalistic, bazat pe sincronizarea la oportunitățile momentului?

Se aude agresiva sonerie. Mă duc să deschid. Iau cheia cea mare din cuiul ei. Simpatice uzanțe retro!

Olga este în bucătărie. Fac prezentările. Zâmbetul mătușii este oarecum ambiguu. Parcă ar spune: Eu îți găsesc o fată bună de treizeci și trei, iar tu, uite... Cu bunica Mariei este prietenă. Se știi de cincizeci de ani.

Intru împreună cu Maria în camera mea. Se miră de mulțimea documentelor. Trec peste orice introducere.

– De fapt, îi spun, mă interesează un mod de a fi...

– Ce mod?

Stă picior peste picior. Maximă nonșalanță, impudoare perfectă a tinereții!

– Uite, eu am avut un unchi, fratele celui de aici, Victor Herzovi. Ai auzit de el?

– Nu cred...

– E normal, a murit în 1932. Un om vechi... A scris, a fost jurnalist. Uite-i cărțile...

I le dau. Le răsfoiește. Se uită lung la o fotografie.

– Semenii cu el!

– Da, într-adevăr. Acum, mai puțin. A murit la douăzeci și patru de ani.

– Ce-a avut?

– Endocardită lentă.

– Astăzi, s-ar fi vindecat.

– Cu antibiotice?

– Da. – Se uită la o fotografie mai mare a lui Victor. – Era un bărbat frumos. Uite, are bărbia despicată.

– Semn de energie. Așa se spune, îl are și unchiul Lelu. Și tatăl meu...

– Tu nu-l ai.

– Nu. S-a pierdut. Nici n-am o prea mare energie.

– Nu mai fi atât de modest. Ai destulă. – Râde amuzată. – Știi, Cristian te respectă acum... Țasta este genul lui.

– Nici nu se prea înșală, la urma urmelor. Să revenim la Victor, dacă vrei. Ce impresie ai despre el? Așa, la prima vedere?

– Nu prea știu ce să zic. A fost o mare promisiune. Mă întreb ce s-ar fi ales de el, dacă nu murea și persevera...

– Murind, și-a interzis accesul spre ratăre.

Răsfoiește o carte, citește câteva aliniat. Zice serioasă:

– Scria bine, fluent.

– Da, absolut, era un meseriaș. O expresie la modă. E meseriaș! Așa se spune. Cu un ton de respect.

Mă privește întrebător.

– De ce te-am chemat aici, da? Asta vrei să știi – Încuviințează prin aplecări rapide ale capului. Un gest adorabil. – Ca să fiu sincer, am vrut să te văd. Ești și un fel de catalizator.

– Ești îndrăgostit de mine?

– Nu degeaba ești la medicină... Ai și deprins cinismul... Nu sunt îndrăgostit de tine, scumpo! Poți să te liniștești! Folosesc un truc mai special, dacă vrei să știi...

– Ce truc?

– Mitul personal, ăsta este...

– Cum adică?

– De câțiva ani încoace, de fapt cam de unul, simt un fel de neputință cronică. Știi tu... Ți-am povestit în tren... Trebuie să trăiesc mai departe, nu? Nu pot să mă pun jos și să mor. Asta a fost o expresie a bunicii mele, îmi place. Și atunci mă agăț de câte o femeie... Într-un

mod spiritual, vreau să spun. Lucru curios, procedeul reușește! Uite, acum m-am agățat de tine...

Se amuză. Are ochi de un verde aproape vegetal, nu cred să mai fi văzut vreodată o asemenea nuanță.

– Și... Cât te ține un mit personal? Hm?

Se tot uită la fotografia lui Victor și apoi la mine, de parcă ar executa din ochi niște măsurători antropometrice.

– Depinde... De regulă, până închei romanul...

– Acum lucrezi la așa ceva?

– Nu, n-am reușit să încep, dar am planuri... Simpatice... Aici există o asemănare între mine și unchiul Lelu. Amândoi excelăm în proiecte.

– Da?

Îi dau un plic cu fotografii de familie. Le privește cu interes. Cel puțin așa am impresia. Stau în picioare, alături de ea, în chip de ghid. Mă feresc s-o ating.

Apoi, mă reșez în fotoliul adânc și inconfortabil. Zgomotul bizar scos de arcuri a început să-mi placă.

O privesc. Din acest unghi, figura ei arată altfel. Se uită la fotografii. Pe trăsăturile ei de frumoasă levantină persistă un zâmbet slab, parcă neîncrezător.

– Să revenim la Victor, spun. Dacă n-ai nimic împotriva...

– N-am. Mă interesează. A murit demult, dar în același timp este tânăr. Un paradox.

– O coincidență. Mă gândeam la paradoxurile trăite.

– În ce fel?

– Mă întrebam dacă le guști. Generația ta, vreau să spun. Ce zici?

– Depinde la ce te gândești.

– Alăturarea într-o singură persoană a unor calități în aparență incompatibile.

– Dă-mi un exemplu, te rog!

– Sunt cam lipsit de modestie, cum să-ți spun... Poate, în sinea ta, m-ai încadrat deja în vreun egotism... Sau egofilie... Hm? Nu este așa. Discut despre mine din dorință de exactitate. În mine coexistă un om terminat și un maratonist. Asta este de natură să șocheze, e un paradox trăit... Așa am apreciat...

– Da, ai dreptate. Cât privește generația mea... Nu știu dacă am voie să vorbesc în numele ei.

– Voie ai...

– Da, bineînțeles, dar nu mă simt în stare. Oamenii sunt foarte diferiți. Imprevizibili. Uneori am impresia că suntem niște marionete. Nu este vorba numai despre... Știm amândoi despre ce. Ca și cum ar fi un blestem, o condiționare mai puternică decât

conștiințele noastre, îmi este mult mai simplu să mă gândesc la oameni de demult, ca unchiul tău.

– Într-adevăr, ei au un avantaj, sunt finiți, cum să spun... De pildă, Victor... Cu impetuositatea lui disperată... Când alții de abia se gândesc cum să înceapă, el atinsese viteza de croazieră. Știa, simțea că o să moară curând. Pe vremea aceea, jurnalistica era altceva. Trebuia doar să ai condei, dar nu în sensul de azi. Lucrurile erau mai simple. Victor era cam naționalist, cam șovin. Nu mult, nu într-un mod exagerat. Doar atât cât să i se precizeze apartenența politică. Asta era esențial, în jurnalistică, îți asigura un protector și lucrurile începeau să meargă. În cazul lui, protectorul a fost Sever Bocu, Fondatorul „Vestului”, nu știu dacă ai auzit de el.

– N-am auzit.

– O figură interesantă. La noi, nu se spune nimic despre el, fiindcă a fost țărănist. Aici, la unchiul meu, i-am citit memoriile. Texte absolut corecte din punct de vedere politic și, cum să spun?, patriotic. În fine, nu cred că te interesează. Au fost o surpriză foarte plăcută..

Se uită la niște scrisori ale lui Victor.

– De ce sunt tăiate unele rânduri? mă întreabă. Cu pastă...

Acțiunea de flatare a trecutului, opera de ajustare a lui Lelu.

– Unchiul este o figură, în felul lui. A selectat doar documente favorabile. A tăiat ce-i mai puțin convenabil. Victor a fost cam bețiv, iată adevărul. Mai bine zis, băutor. Le cerea tot timpul bani părinților lui. În fine... Nu era un lord... A avut și o legătură amoroasă foarte reprobata. Mă întreb dacă fosta lui iubită mai trăiește.

– Asta e?

O femeie mică de statură, urâtică, mai în vârstă decât el cu vreo cinci ani, croitoreasă din București.

– Da, o ființă foarte devotată, în familie se spunea că ea l-a băgat în groapă, deși nu văd cum. N-a făcut decât să-l păstreze. S-a aflat într-o permanentă admirație față de el. Vechiul truc. O să râzi, dar i-am făcut horoscopul lui Victor. Nu era tocmai sigur de sine și de posibilitățile lui intelectuale, da. Ea s-a extaziat fără încetare în fața lui. Putem deci spune, l-a ajutat... Sau i-a întezit de fapt arderea, distrugerea de sine? Nu știu ce să zic...

– Spuneai... Despre egotismul tău... Văd că-mi vorbești numai despre el. Hm?

– Da, sunt un digresiv. Mă interesa apropierea între două tipuri de eșec, al lui și al meu. Prezența ta îmi va ajuta, îmi va... desfunda sinapsele. Așa mi s-a părut.

Râde. Se ridică și începe să umble prin încăpere, ca și cum ar dori să se dezmoștească. Spune veselă:

– Și?

– Am prins un fir, mi se pare, dar nu reușesc să clarific...

– Ce?

– În ce fel modul lui jurnalistic de viață a fost repetat, în linii esențiale, de mine...

– Parcă mi-ai mai spus asta... Nu?

– Posibil... Este una dintre marotele mele. Deosebirea dintre modul de viață jurnalistic și cel literar. De fapt, romanesc. Sună mai bine așa. Victor ar fi trăit în stil jurnalistic. În cazul meu, acest stil s-a manifestat mai molcom, cronic. Pe el l-a ucis de-a binelea, pe mine m-a anihilat cu-ncetul, lent.

– Asta este ceva interesant! – În ochii ei văd excitația intelectuală. – Și pe mine mă privește...

– Ei, tu ești mult prea tânără...

– Dar el?

– Da, ai dreptate. Uite cum văd eu lucrurile. Individul cu existență jurnalistică, indiferent de profesie, este dominat de aspectele oportune ale vieții. Unii, în moduri foarte subtile, bineînțeles. Ce este jurnalistica, la urma urmelor? Un mod de a te mula după evenimente exterioare. Fatalmente, jurnalistul se trădează pe sine însuși fără încetare.

– Nici chiar așa...

– Ba da. Chiar dacă ideea în favoarea căreia combați este foarte pură, curată... Identificarea totală cu ea e o iluzie. Jurnalistica presupune o înregimentare, o aliniere. Ea sfârșește (sau poate începe) prin a fi un joc de natură politică, aici se află marele ei neajuns. Trebuie să începi a farda adevărul, dacă nu cumva să minți de-a dreptul, în favoarea grupului ce te include. Regula aceasta este valabilă până și în literatură, unde, ai spune, este domeniul artiștilor puri... Dacă faci jurnalistică literară, trebuie neapărat să faci parte dintr-un grup, altfel nu merge, ești eliminat, marginalizat. Asta a spus-o și Stendhal...

Mă ascultă? Este oare realmente interesată? Spun mai departe:

– Se produce o îndepărtare a ta de tine însuși, asta este fatal, de neînlăturat. Un fel de alienare specială, nestudiată de medicină. În plus, insul capătă o mobilitate morală nefastă. Eu am trăit așa ceva...

– Cum ai trăit? Doar ești scriitor...

– Da, în principiu sunt. În fapt, am practicat nenorocita mobilitate jurnalistică. În acest punct, asemănarea mea cu Victor... Întrebarea este dacă această formă de existență este ucigătoare. Sau, mai bine zis, cât de dăunătoare...

– Unchiul tău avea preocupări de istorie. Ele ar fi putut să-l ducă înspre celălalt tip de viață, de existență.

– Da, teoretic. Pasiunea lui pentru surse... Dragostea pentru trecutul Banatului... Puteau fi niște semne de pasiune intelectuală, pură. N-a fost așa.

– Dar cum?

– Ți-am spus, era cam naționalist... S-a aliniat la politica „Vestului”. Un program îndreptățit din punct de vedere istoric. Cel puțin, în cea mai mare parte a lui. Pe mine nu mă interesează însă, dacă Victor se situa sau nu pe o poziție „progresistă”. Calea intelectuală aleasă de el putea să ducă la ceva bun? Iată întrebarea.

– Bine, dar au existat jurnaliști scriitori.

– Zici că teoria mea este principial greșită, da? Presupui că este o falsă problemă, opoziția mea...

Încuviințează cu mișcările ei rapide din cap, de fetească. Am ajuns să i le cunosc și să i le aștept.

– Naiba știe... Ai dreptate, bineînțeles. Probabil te gândești la Eminescu, nu? Exemplu tipic de poet genial și jurnalist strălucit.

– Da.

– El confirmă. Prin modul cum a sfârșit. Existența lui tragică poate fi legată de intrarea în jurnalistică. Amintește-ți, dacă vrei, cele spuse de mine mai înainte. Indiferent de puritatea opțiunilor, jurnalistică devine ucigătoare, în mod special pentru cei puri.

– Interesant. – Mă privește pieziș, foarte serios. – Psihologic s-ar putea justifica.

– Evident. Cei puri, cum să spun?, cei univoci ar trebui să nu se bage în jurnalistică. Să rămână în literatură. Asta este părerea mea. Un pur, hai să rămânem la cuvântul ăsta, în lipsă de unul mai bun, devine o victimă. Dacă intră și persistă în jurnalistică. Victor a murit din prea multă forță, iată paradoxul. Iar eu...

– Iar tu?

Pare într-adevăr conectată la conversație.

- La mine s-a întâmplat la fel. Aici este descoperirea... Moartea mea psihică este echivalentul morții fizice a lui Victor.

- Ai fost și tu un pur?

- Poate ești ironică, dar asta mă lasă rece...

- Nu, deloc...

- Încerc să-ți răspund... La plecare, am fost. Ca orice om tânăr. Apoi, s-a trezit în mine nu știu ce frivolitate funestă. O neseriozitate intelectuală, vreau să spun. Anii au agravat-o. Mă întreb cum s-a declanșat totul...

- Ce spui seamănă cu un fel de psihanaliză socială... Nu?

- S-ar putea... Să existe un moment generator. Acum îmi zic: De vină a fost minciuna generalizată, devenită atât de uzuală, încât omul nici n-o mai consideră ceva rău, dăunător.

- Ce vrei să spui?

- Știi foarte bine la ce mă refer... - Arăt cu degetul înspre tavanul înalt al încăperii. - Din moment ce minciuna este practică la asemenea niveluri... Omul începe s-o considere ca făcând parte din regula jocului social. Jurnalistica presupune o concepere relativistă a adevărului. Rigoriștii n-au ce căuta în ea. Bineînțeles,

cei autentici, nu cei care adoptă o retorică a francheții sau ceva în acest gen. Aici trebuie să deții o anumită versatilitate. Altfel nu se poate.

- Parcă ziceai nu știu ce despre alte profesii.

- Da, o existență de tip jurnalistic poate trăi aproape oricine. Așa cred. Pe planul practicii, ea se exprimă prin oportunism. Nu unul catastrofal, periculos, cu mize foarte mari, asta nu. Unul mai restrâns, ca să zic așa... Un mod de-a te face că uiți un anumit substrat nu tocmai curat. Să tot pui între paranteze niște adevăruri știute de toata lumea. Ce să mai discutăm... Știi foarte bine la ce mă refer...

- Nu prea înțeleg...

- Ba înțelegi foarte bine, sunt sigur. În cazul tău, intervine însă ceva mai deosebit. Între tine și necesitățile sociale, sunt interpuși părinții tăi. Pur și simplu, ei se complac într-un anumit joc social, pentru a te întreține și pe tine, printre altele. Tu nu știi încă foarte exact cum stau lucrurile cu frivolitatea morală. O să înțelegi numai când vei începe să te întreții singură.

- Pot să dau un telefon? mă întreabă.

Da, este posibil. O conduc în bucătărie, apoi mă îndrept spre camera unchiului Lelu. Ușa este întredeschisă. Bat foarte încet.

– Intră, intră! șoptește Olga.

Unchiul Lelu doarme liniștit, cu fața în sus. În somn, figura lui arată și mai înstrăinată. Asemănarea lui cu tatăl meu este aproape pierdută. Cer încuviințarea pentru telefon.

Duc telefonul în bucătărie. Maria se uită la calendarul ortodox, fixat deasupra aragazului.

O las să vorbească și mă întorc în camera mea. Răsfoiesc dosarul Victor Herzovi. Multe fotografii. Cele mai incitante surse, pentru mine. Cât de senin pare furibundul jurnalist!

Maria se întoarce.

– Spuneai ceva despre momentul inițial...

– Da. Primul contact efectiv cu politica... în 1946, la alegeri. Aveam pe-atunci șapte ani. Știam de existența unei confruntări, un fel de ceartă...

– Cum ai înțelege?

– Pe zidurile Bucureștilor, se aflau afișe și inscripții, lozinci. Cea mai frecventă era „Votați B.P.D.!”. Adică Blocul Partidelor Democratice. Erau și semne. Ei bine, unele afișe erau sfâșiate de la o zi la alta. Am priceput, se ducea o luptă între semne. Și Soarele...

– Soarele?

– Simbolul B.P.D.-ului. Erau pline zidurile de el. Nimeni nu-l ștergea. Adversarii lui erau mai corecți. Asta o spun acum, bineînțeles...

– Ce semne mai erau?

– Mai era ochiul, al P.N.Ț.-ului. Adică Partidul Național Țărănesc. Și cele două linii paralele, al liberalilor. Liniile erau cele mai puțin numeroase. Mă întreb dacă nu cumva mă înșel în privința lor. Să fi fost un alt semn? Se poate verifica. Văzând că semnul Soarelui este mult mai bine reprezentat decât celelalte două, mi-am dat seama de o anumită realitate, de un raport de forțe... Numai astfel se explică comportarea mea din ziua alegerilor...

– Ce-ai făcut?

– Uite cum a fost. M-am dus la votare cu mama. Tata fusese, urma să meargă, nu mai știu. Dimineața, nu prea devreme. Mama a luat un buletin de vot și am intrat împreună într-o cabină. Ulterior aveam să aud multe despre supravegherea votanților. Oglinzi orientate potrivit... Făină presărată pe umeri... Am urmărit-o pe mama cum votează. Trebuia să pui ștampila pe unul dintre semnele văzute de mine mai înainte pe zidurile orașului. Mama a ștampilat Ochiul, dar cumva greșit, numai într-un colț. A făcut un fel de compromis cu ea însăși. A votat sincer, dar în același

timp s-a asigurat pentru o eventuală deconspirare. Se știa, până și de mine, voturile neștampilate în mijlocul unui semn erau anulate. Poate, în acest fel, a dorit să se abțină de la vot. Încurcată socoteală! Oricum ar fi fost, când am ieșit din cabină și m-am îndreptat spre urnă, un domn surâzător m-a mângâiat pe cap și m-a întrebat foarte mios: Cu cine ai votat, puiule? Cu Soarele! am răspuns eu, cu o spontaneitate de care ar trebui să mă mir până în ziua de azi, fiindcă nu sunt un mincinos de felul meu. Și, notează, părinții mei nu-mi făcuseră nici un instructaj pentru o asemenea eventualitate! A fost prima mea minciună politică! Dacă vrei să faci psihanaliza vieții mele de tip jurnalistic, probabil de aici trebuie să pornești.

– Și-apoi?

– Nu știi? Partidele istorice au pierdut. Nu mă întreba cât de corecte au fost alegerile...

– La școală ni s-a spus că au fost corecte.

– Bineînțeles, desigur. – Arăt din nou cu indexul tespre tavan. Apoi îmi ating urechea dreaptă. – A trecut multă vreme de atunci. În curând va fi o jumătate de secol.

Încep să mă plimb prin cameră, atins fără veste de-o nervozitate fără obiect precis, încerc să-i determin sursa. Da, numai asta poate fi: N-am găsit încă esențialul despre existența jurnalistică.

– Dar existența literară? mă întreabă Maria, neinteresată într-adevăr de problemă, vorbind doar pentru a întrerupe tăcerea.

– De ea mi-am dat seama numai în anii din urmă. Într-o bună zi, n-am mai fost în stare să scriu și nici chiar să gândesc anumite lucruri. Era însă prea târziu. Trebuia să-mi dau seama de asta acum douăzeci de ani, ba chiar și mai demult, când eram ca tine. Ar fi fost altfel, totul.

– Ai fi avut o stare psihică mai bună?

– Cu siguranță. Existența jurnalistică uzează foarte tare, foarte repede. Mai mult, tocește nu știu ce facultate creativă, îl îndreaptă pe individ spre formule simple, mai bine zis ușoare, de minimă rezistență.

– Și...? Cum?

– Vrei probabil să știi cum s-ar desfășura o asemenea existență. Ar fi o viață morală, fără nici-un compromis. La prima vedere pare absolut imposibil. Poate chiar și este. Doar știi singură la ce mă refer. Un anumit joc social... Trebuie jucat, pentru supraviețuire. Omul nedispus la compromisuri nu intră în joc, asta-i tot. O duce mai greu, dar ceea ce obține este mult mai important pentru comoditatea lui interioară.

– Comoditatea?

- Am folosit cuvântul pentru a te șoca puțin. De fapt, important este cum te simți în tine însuși. Bătrânii nu erau proști când recomandau cinstea. Naivitate, așa ni se par vechile precepte, credulitate, sloganuri burgheze. Da? Să vezi ce sfaturi le dădea bunicul meu fiilor săi! Și lui Victor... La urma urmelor, le spunea să nu facă jurnalistică în viețile lor. Nici scrisă și nici trăită. Să scrie un mare roman, unul autentic sau să trăiască unul la fel de adevărat. Țsta este nodul problemei. Eu plătesc acum pentru că nu m-am putut sustrage jurnalisticii. Deși, prin profesie, aveam șansa mare de a pricepe mai repede decât alții cum stau lucrurile. M-am lăsat manipulat de-un flux misterios ce m-a îndemnat spre acte aproape imperceptibil mincinoase, ușor ajustate după niște interese ale momentului. Mi s-a părut mai atrăgător să reușesc niște „lovituri” ușoare, lesnicioase. Mi s-a părut că realizarea lor ține de o abilitate specială. Uite, sunt jumătate ardelean, jumătate bănățean, dar sunt în stare să concurez în materie de șmecherie cu regățenii... M-am felicitat.

#

După plecarea Mariei, mă străduiesc să ies din postura de auto-acuzator. Aproape am dat-o afară. Nu s-a supărat. Am beneficiat iarăși de un privilegiu al

profesiei mele: oamenii înclină să-mi scuze extravagantele.

Răsfoiesc documente. Ar ieși un roman din ele. O prefață de Sever Bocu la o carte a lui Victor, apărută postum, în 1941. La Editura Lelu Herzovi. Unchiul Lelu s-a improvizat în editor, a făcut-o și pe asta. În afară de două cărți ale lui Victor, a mai editat doar o culegere de poezii. I s-a părut suficient. Nici nu s-a înșelat, la urma urmelor. Aș putea să-i reproșez numele editurii, putea să găsească altceva, nu? Mai neutru. Și așa a fost bine.

În acea vreme, prefectul Timișoarei era un legionar. Cenzura lui a tăiat o mare parte din rândurile scrise de Bocu. Probabil, cele mai interesante.

Asistăm de zece ani neputincioși la o nebunie colectivă, cu marșuri pe străzi ale unei noi armate alături de Armata țării, formată din elevi ai liceelor, ai Universităților, îmbrăcați în uniforme și înarmați, cărora li s-a sugerat că ei sunt singurul factor în stat, dându-li-se și steag, altul decât tricolorul, încât țara ajunsese țară cu două steaguri, nebunie la început crezută inofensivă, pe urmă devenită pericol public, care a dus la pierderea hotarelor și până la urmă la

descompunerea internă. Și când te gândești ce se urmărea. Nici mai mult nici mai puțin decât crearea Omului nou!...

Eșecul a fost complex și pretenția care nici nu mai rivaliza cu oamenii, ci deadreptul cu Providența ca și cum Cristoșii ar răsări pe toate potecile, a fost atât de fulgerător zdrobită încât nici nu-i găsim o asemănare decât în cunoscuta cădere a îngerilor... STAT DE TINERI? Nu cunoaște Istoria... Avem meritul de a'l fi inventat noi. LUPTA ÎNTRE GENERAȚII! O cunosc, dar numai ca maladie, ca epidemie. Statul în care apare ori o poate înăbuși, în fașe, așa cum au făcut Consulii cu Catilina, ori cade el, lăuntric, inexorabil. Lupta între generații l-a făcut pe Clement să exclame în secolul I către Corinteni: „O, NEBUNILOR, ASEMĂNAȚI-VĂ CU VIȚA DE VIE: – MAI ÎNTÂU CADE FRUNZA, APOI DAU MUGURII, CREȘTE FRUNZA, ÎNFLOREȘTE, APOI SE COC STRUGURII, ACRI, PE URMĂ DULCI.”. Această idee a vrut probabil s'o exprime și actualul Patriarh, Nicodim, când într'un articol proclama strania necesitate: „A NORMALIZĂRII RAPORTURILOR DINTRE COPII ȘI PĂRINȚII LOR...” Dar maladii și epidemii de acestea nu vin și nu se înrăesc deodată. La început a apărut pe la Universități, pe urmă s'a comunicat la licee. Elevii puneau note profesorilor,

Statul a ajuns al „camarazilor”, „Camarade profesor”, „Camarade elev”, „Camarade ministru”, „Camarade ușier”, până într-atât încât „Revoluția” ce a izbucnit s'a putut contura precis de ce era: o revoluție a liceelor, a internatelor, în mijlocul unor populații necăjite dar pașnice, licee și internate făcute de „mizerabila democrație” care dorea ca toți copiii poporului să învețe, pe banii țării, să fie toți licențiați. Licențiații, evident, nu se mai pot întoarce la coarnele plugului. Ce vor face? – Vor împărți averile altora. Ale jidanilor. Când se vor isprăvi le vor împărți pe ale lor. Și pe urmă? – Se vor omorî între ei!... Minunata idee răsărit-a ea din vreun creer românesc? Avut-am noi asemenea precedente în trecutul nostru bimilenar? Sau este o invenție a altora pentru stricarea, pierzarea noastră? E sigur că este aceasta, numai aceasta! Sunt idei străine, inoculate în mentalitatea noastră, microbi, lăsați de o propagandă străină, pe plaiurile noastre, încât se poate spune cu drept că tot ce e anarhie azi în noi nu e decât străinism. Organismul nostru n'a putut digera acest toxic. Regimuri corupte i-au fast patul cald, de desvoltare, adâncire, transmite. Care putea fi apărarea contra acestei contaminări? Una singură, profilactica: eliminarea toxinelor prin reajustarea la

circulația de sânge, organică, istorică; apelul la trecut, în care zac izvoarele de viață, de împlinire, de înnoire; împăcarea cu părinții. Șaguna spune în 1849 în o scrisoare către Simeon Bărnuț: „AM AJUNS LA ÎNTRISTĂTOAREA CONVINGERE CĂ NU NUMAI SINGURATICI CI ȘI NAȚIUNI ÎNTREGI POT FI NESINCERE, AȘA SE STRĂMUTĂ PRECUM LE DICTEAZĂ ÎNCHIPUITUL INTERES.”... Privită în adânc criza e în adevăr de sinceritate, căci după toate rânduilele, dumnezești și omenești, nu există dușmăni între fii și părinți. Acestea când se ivesc sunt demonice. Le-am recunoscut la timp. Pentru a le combate am înființat înainte cu 10 ani „Vestul”. Le-am combătut până’n ultimul moment. Și subțeroare. Pentru două articole publicate numai cu 3–4 săptămâni înainte de declanșarea prăpădului „Vestul” a fost suprimat din nou. Am trista satisfacție că s’au împlinit, profetic, literă cu literă, tot ce am scris în acele articole. Dar cu ce hipertrofie tânărul prefect din fruntea județului îmi refuza sfaturile! Prin o scrisoare ce mi-a trimis la Lipova îmi arunca sfidarea: – NU ÎNVĂȚ DELA D-TA NIMIC! – Și totuși!... Ce bine era de învăța. N-ar fi curs atâta sânge, fratern! Și n’ar pribegi prin țări străine, atâtea, ca niște Câini rățăcitori. Dar nu, d. Prefect e mândru: „Mi-s mândru pe țoalele mele.”,

spune lauda din partea locului. Ceeace e cu totul altceva. E făloșenie, nu mândrie. Eu îl știu mândru, dârz, pe omul din graniță, dar nu pe omul din câmpia Timișorii. Acesta e oportunist. Aici simplamente n-au fost posibile lupte naționale subțasupire. Oportunismul a devenit astfel aci istoric, concepție de viață.

Dacă aș folosi vreodată cuvintele lui Sever Bocu într-un roman, în mod sigur ideea cu oportunismul n-ar putea să rămână. N-ar avea nici o importanță faptul că textul a fost scris în 1941 și se referă la o conjunctură istorică demult apusă. Să nu-i supărăm pe timișoreni, mi s-ar spune... Nu se poate! Cine știe, se va interpreta că alte nații, etnii, mai puțin oportuniste ar fi îndreptățite să conducă în Banat. Iar dacă aș replica, aducând în discuție naționalismul lui Bocu, spunând că este absurd să-i atribuim vreun antiromânism, de asemenea n-aș avea nici o audiență.

Nici alte fragmente din ineditul text, păstrat doar pe un șpalt tăiat cu creion roșu și purtând o ștampilă cu „Serviciul de cenzură Timiș–Torontal”, n-ar merge. Asta este absolut sigur. Omul nou, în primul rând, dar și sugestiile despre o intoleranță neținând de o epocă

istorică anume, ci existând sau nu. Nu contează, în definitiv, ce grup social își proclamă preeminența asupra celorlalte. Ideea în sine este nocivă. Ar mai fi și disprețul omului politic pentru intelectual. Și altele. La obiecția mea timidă, că este totuși vorba despre legionari, mi s-ar spune: Este mult mai bine să te lași păgubaș. Ce sens are să mai răscolim treburile acestea?

Dela înălțimea acestui oportunism deci probabil îmi zvîrle fiul acestui ținut mândru apostrofa: „Nu învăț dela d-ta nimic.”. Pe mine nu m'a supărat, acea scrisoare pe care eu nici n'am văzut-o, iar soția mea care a primit-o, în lipsa mea, nu s'a gândit mult ce să facă cu ea, i-a retrimis-o, scriind pe ea: „Faptă de tânărl! Ți-o retrimis ca mai târziu să nu-ți fie rușine de ea.”. Mă interesează numai ca document. Era în dosul frazei aceleia baremi o atitudine? Fuga însăși arată că nu.

Dar mi se comunică un episod din ziua rebeliunii pe care îl socot caracteristic. În edificiul teatrului erau masați mii de elevi și eleve. Armata noastră i-a somat să capituleze. Epic răspundeau dinlăuntru șefii ca și în asediile de cetate: nici morți! Într'acestea Armata așeza tunurile în fața clădirei. Iar înlăuntru scenele se

perindau și mai epic: pregătiri pentru primirea maiestatică a morții cu comanda: „toți la rugăciune” și altele. Își poate închipui orcine la ce n'au fost supuși nervii unor adolescenți. Armata își repetă somațiunile. De astă dată parlamentarii sunt primiți cu huiduieli. Atunci Armata care vroia să evite cu orice preț neroada vărsare de sânge se gândi să trimită doi parlamentari din armata germană. Ofițerii germani s'au dus și pe un ton cominatoriu i-au somat: în 5 minute să evacuați. Nu în 5, în trei minute, cu început evacuarea. Ce înseamnă aceasta? Că mândri față de ai lor s'au supus prin reflex străinilor. Secole de umilințe vorbeau în acest gest. Nu te poți improviza în erou, dela o zi la alta, căci în fiecare minut te pândește sclavul ce renaște în tine. Sclavul iubește vorbele mari, dar nu le caută vreo consistență. El va cere și libertate nu însă pentru că i-ar trebui, în realitate el nu știe decât de frică. Și fiindcă străinul n'a glumit cu el, s'a supus. Sclavul cere stăpân.

Aici, sunt câteva rânduri de nedescifrat. Hârtia îngălbenită a șpaltului s-a fărâmițat.

Mă gândesc din nou ce s-ar întâmpla dacă aş introduce asemenea considerații într-un roman istoric. Încă de la editură aş fi privit ca un nebun. Cum,

domnule, dumneata vii cu asemenea afirmații despre români? Cum îți închipui că vei putea publica așa ceva? Aș spune, nu sunt opiniile mele, ci ale unui patriot autentic. Din nou, printre clătinări părintești din cap, mi s-ar aminti că Bocu a murit în închisoare și reabilitarea lui va fi operată, poate, în viitor.

Aș veni atunci cu propunerea ca fragmentul scos de cenzura legionară să apară fără menționarea autorului. Să fie al unui jurnalist bănățean din epocă, om interesat de multe, printre altele și de psihologia grupului uman. Jurnalistul nu insultă poporul român în totalitatea lui și nici pe timișoreni, în bloc. El se referă la o componentă de psihologie istorică. Un anumit fel de a accepta stăpâni cu totul ilegitiimi s-a manifestat și în alte epoci istorice, aș gândi. Și, poate, această componentă curioasă, dificil de explicat, se va mai manifesta. Într-un popor, se află totul. Și lașitatea și sublimul curaj. Și sufletul de slugă și cel de stăpân. Despărțiri și îngroșări ale unei calități sau unui defect operează numai jurnaliștii. Bocu, fără îndoială, scriind despre episodul cu teatrul, se manifestă ca un jurnalist improvizat în moralist. El are nevoie să șocheze cititorul. Asta ține de retorica lui. În fine...

Ideea continuității, a tradiției, a respectului pentru trecutul nostru, pentru eroii, luptătorii noștri, a fost pentru care a luptat „Vestul”. Timpul va dovedi cu ce folos.

În afirmarea apostolatului de la „Vestul”, Herzovi n-a fost numai un scriitor de articole, ci precum Grozescu, un militant. L-am lăsat [text ilizibil] în redacție. Era pe timpul când s-a pornit o prigoană contra „Vestului”. Cenzura politică a dispus să se strice zațul articolului în care erau precizări la adresa favoritei lui Carol al II-lea. Herzovi n-a vrut să se supună, a scos „Vestul” și contra opreliștei. Oamenii poliției au pătruns atunci în tipografie. El s'a opus și forței. N-a putut fi făcut inofensiv decât în lanțuri. Cu lanțuri pe mâini a fost purtat pe ulițele Timișorii. Eu mi-am putut da seama, abea în acea împrejurare, de esența sa nobilă. Extracția sa, țărănească, n'a desmințit, a confirmat această nobleță.

Din textul lui Bocu, Maria ar fi înțeles poate mai bine decât din teoretizările mele ce înseamnă să duci o existență jurnalistică. Victor plimbat pe străzile Timișorii cu lanțuri la mâini, cu cătușe probabil! Lanțuri este mult mai spectaculos să scrii într-un articol de

ziar; cătușele sugerează o culpă de drept comun, lanțurile au un ce romantic, nu pot fi legate decât de o vinovăție sublimă, revoluționară. I-aș fi atras atenția: Textul pentru care Victor a protestat atât de vehement a fost o bârfă de presă. Atitudinea lui disproporționată este semnificativă. Jurnalistul practică opțiunea personală la un nivel destul de superficial, ajungând să considere că orice poate fi argumentat. El este un om de partid, în sens larg. Își dă măsura numai atunci când alții au decis în prealabil anumite direcții. Adoptă anumite idealuri, dar le dă un sens practic, chiar lucrativ. Este omul capabil să se monteze, să preia un slogan sau un eșafodaj propagandistic și să se încălzească foarte tare, ilustrându-le. Elocința lui este cu atât mai ardentă – aici este paradoxul –, cu cât în sinea lui este mai indiferent față de teza respectivă.

Sever Bocu are spirit analitic și intuiție psihologică, trebuie să recunosc. El s-a pronunțat și altădată asupra lui Victor, în necrologul din 1932. Excelente caracterizări ale ziaristului devotat! Sugestivă ilustrare a sofismului întodeauna necesar atunci când este să elogiezi activitatea unui jurnalist!

Am avut într'ânsul un desgropător al figurilor istorice bănățene. Un desgropător entuziast, poate prea entuziast, un apologet, nu fără discernământ, dar cu multă, cu foarte multă indulgență pentru orice scădere din trecutul idealizat, din care trebuie să renască ideea bănățeană, această formă nouă și concretă a iubirii de Patrie și Neam.

De aceea figurile bănățene atrag, dela prima lor apariție, viu, atenția asupra tânărului lor autor.

Rămânea pentru mine o singură chestie: erau aceste articole scrise sub acel speciaie soli natali, ce le dădea toată savoarea, niște bucăți reușite, de fabrică, ale unui om de talent, care executa o comandă cu talentul cu care ar fi putut face un meseriaș o pereche de ghete, sau erau convingeri curate, sincere, profunde, ale unei tinere conștiinți ce se anunța? Stăteau, da sau ba, forțe morale în dosul acelor exhibiții intelectuale? Aceasta era întrebarea.

Răspunsul, un răspuns neîndoelnic, spre bucuria mea n'a întârziat. Când am văzut că Herzovi se lasă ferecat în lanțuri pentru convingerile lui, când l-am văzut apărându-și într-un asemenea mod cetatea credințelor lui, care era „Vestul” – spre gloria intelectualului lorga, care va rămâne cu acest stigmat, –

primind să fie purtat cu lanțuri pe mâini, pe ulițele Timișorii, eram în clar, că am în fața mea o valoare, o natură de om liber, nu o natură de sclav, că era ceva deosebit între el și acei derviși urlători, cari figurează azi în presă, mâncând și cântând pe la toate banchetele.

Pe marginea vieții noastre publice, avem viziunea că apărea raza unei promisiuni.

Deci moralitatea, curățenia opțiunii sunt deduse din apartenența politică! Aici este sofismul fundamental, aflat la originea unei tragedii existențiale. Victor a simulat că este un om de partid, a făcut eforturi pentru a trăi astfel și asta l-a pierdut.

Într-un sens mai întortocheat, a fost și cazul meu.

PARTEA A DOUA DECEMBRIE

Au trecut patru luni de la vizita mea în orașelul unchiului Lelu. Se apropie sfârșitul anului 1989. După cele întâmplăte la Timișoara, tribulațiile mele de astă-vară mi se par insignifiante și derizorii, dar mi-e greu să le repudiez, să le abandonez; în definitiv, mă exprimă.

Încerc să citesc documente împrumutate de la *Tante Olga*, constatând că nu mă mai atrag.

Aș dori să știu mai multe despre represiune, dar n-am la cine să mă interesez. Singura sursă este „Europa Liberă”. Sunt mii de morți. Au tras și în copii. Cum a fost posibil? Mă simt indignat și umilit.

Este joi, ziua solstițiului de iarnă. O dimineată relativ călduroasă. Am ieșit în oraș. Nu-mi place centrul, dar astăzi mă atrage.

Am fost nevoit să vin pe jos. Circulația este perturbată, în Piața Palatului are loc un miting. Probabil este legat de Timișoara. Am auzit ce-a spus Ceaușescu despre represiune. Au fost elemente antiromânești, instigate de puteri străine. Un miting de adeziune, altceva nu poate fi. O ticăloșie trebuie consolidată prin alta.

Trebuie neapărat să aflu amănunte. La Brașov nu s-a tras, totuși. Au dispărut oameni, dar nu s-a tras. La

Timișoara a fost o premieră. Să faci acum miting? Inabilitate sau tâmpenie? Este senil, prost sfătuit? Sau vrea să-și ducă batjocura până dincolo de toate limitele? Să ne calce moralmente în picioare?

Au tras, au fost tancuri, au murit copii. Când este vorba despre copiii lor, oamenii reacționează altfel.

Principiul dominoului... Suntem ultimii... Ar fi rândul nostru. Este posibil? Nicăieri aparatul de represiune nu-i atât de puternic. Securiștii sunt mai mulți decât militarii. Așa se spune.

Sunt în apropierea hotelului „Lido”. Din dreapta, apar oameni în fugă. Femei cu fețe înspăimântate, unele plâng. Asemenea expresii de groază și panică n-am mai văzut din 1977, de la cutremur. Ce se întâmplă?

– A fost o petardă, spune un bărbat nebărbierit. Lumea s-a speriat.

– Mai ales femeile.

A vorbit un tânăr. Pare student.

– Și? Întreb.

– Mai întâi, după prima explozie, a fost doar o mișcare. Lumea s-ar fi calmat. Încă o petardă, a doua.

– Nu cred c-au fost petarde, spune altcineva. Au făcut un zgomot prea mic. Și nici fum n-a fost. După a doua, a fost panică.

Mă retrag. Rămân singur. Stau pe loc. Antipatie resemnată, lasitudine, dezaprobare neputincioasă, indignare, amețală fricoasă, iată ce simt. Nu reușesc să îndrăznesc în mine însumi, nu sunt în stare să cred într-o schimbare. Trăiesc doar presimțirea animalică a unei primejdii.

Strada este bătută de turbioane umane. Așa îmi trece prin minte să le numesc. Grupuri formate din câteva zeci de oameni se deplasează pe neașteptate și apoi se opresc brusc. Aud huiduieli repede stinse. Nu reușesc să văd cui sunt adresate. Și, din nou, femei brutalizate, ultragiate, cu fețe schimonosite de suferință. Vederea lor stârnește în mine o agresivă, poate puerilă, dorință de revanșă. Cine s-a purtat atât de urât cu niște femei trebuie pedepsit. Un fel de cavalerism nepotrivit cu situația. O iau la dreapta, în direcția de unde au apărut foștii participanți la miting. Ajung la marginea Pieței Palatului. Câțiva ofițeri de miliție nu permit accesul mai departe. Vreo trei pietoni le vorbesc și arată înspre Palat. Sunt lăsați să treacă. Ofițerii par destul de descumpăniți. Unul dintre ei, rotofei, palid, spune de câteva ori:

– Erau să mă calce în picioare!

Piața este aproape goală. Cei rămași, câteva sute, sunt securiști, presupun. Portrete, lozinci, steaguri roșii abandonate. Mult material plastic spongios, de culoare albă, sfărâmat. Din el se confecționează obiecte de propagandă. În stânga, destul de aproape, un vehicul de mari dimensiuni prevăzut cu megafoane. Nu poate fi decât mașina de aplauze și urale. Am auzit demult de ea. O văd pentru prima oară. De grilajul Palatului sunt răzimate steaguri tricolore.

Aud partea finală a discursului. Nimic nou. Uralele au scăzut în intensitate, proporțional cu numărul celor rămași în piață. Meseriași, cei din mașina cu megafoane.

Aspect de câmp al unei bătălii pierdute, după o retragere în neorânduială. N-am mai văzut așa ceva.

Discursul se încheie. Apare un camion cu remorcă. Se oprește în partea dinspre hotelul „Athénée Palace”. Sunt strânse obiectele abandonate. Camionul și remorca sunt umplute cu vârf. Se pun lent în mișcare. Marginile câtorva pancarte depășesc bordurile, se balansează, amenință să cadă în stradă.

Plec înspre Știrbei Vodă. Femei încă înspăimântate. Câteva șchioapătă. O fată de vreo treizeci, cu blugi, jersey și coapse rotunde. Are

genunchii apropiați, merge într-un fel ce întotdeauna mi-a sugerat intimitatea. Fața ei comună exprimă umilința exasperată. O însoțește un bărbat cam de aceeași vârstă cu ea. Femeia-fata este lovită. Merge încet, buzele frumoase i se strâmbă într-o grimasă de durere. Cel de lângă ea o susține de braț, din când în când îi vorbește, dar gesturile sale de compasiune sunt destul de mecanice.

#

După-amiază, mă întorc în centru. Vin pe Știrbei Vodă, adulmecând atmosfera electrizată de sentimente contagioase. Trecători încruntați. Unii fac glume. Zâmbetele lor se vor sceptice, dar sunt doar crispate.

În dreptul Sălii Palatului, un baraj. Milițieni și oameni cu scuturi și căști de protecție, albe. Blochează accesul către Piața Palatului, în spatele lor, mașini blindate. Câteva femei, părând a fi intelectuale, strigă de câteva ori „Jos Ceaușescu!”, dar mulțimea nu le imită. Ascult stupefiat, dominat de un ciudat amestec, încă nemaîncercat: teamă și satisfacție. Aud prima oară un protest public împotriva dictaturii. Picioarele mi se înmoaie, nu știu dacă de frică sau de uimire.

Micul grup de protestatari pleacă înspre dreapta, prin fața magazinelor, străbate colonada. Le urmez,

buimac. Pe gazonul din fața Sălii Palatului, militari în ținută, de campanie, cu pistoale automate, și căști. Încerc să le văd fețele, expresiile, dar sunt prea departe.

Pe strada 13 Decembrie, accesul este interzis. Câțiva ofițeri de miliție, straniu de bine dispuși. Veselia lor este însă una de roboți, așa mi se pare. Pentru a ajunge în Calea Victoriei sunt nevoit s-o iau la dreapta, pe un drum noroios, ce mă scoate în latura din stângă a Telefoanelor. În intersecția Căii Victoriei cu 13 Decembrie, un alt baraj format din oameni cu scuturi și căști. Lângă ei, ofițeri de miliție.

Îmi amintesc de niște secvențe din Coreea de Sud văzute la TV. Trupe speciale pentru anihilarea demonstranților.

Pietonii, puțini, au fețele împietrite. Discută cu glasuri scăzute. Trece în viteză o mașină a miliției, se aud huiduieli.

Mă uit lung la cei cu scuturi și căști. O altă premieră. Sunt puși la punct. S-au gândit la toate. Antrenamente speciale, probabil. Au bastoane de cauciuc. Se balansează ușor. Nu reușesc să mi-i imaginez punându-se în mișcare, șarjând, atacând mulțimea. Fețele nu li se văd în spatele vizierelor translucide de plastic. Au un aspect terifiant.

– Duceți-vă la „Intercontinental”, spune cineva. Aici stați degeaba. Acolo, la „Intercontinental”... Strigă împotriva lui... Mulți oameni, tineri...

O iau prin pasaj. Încep să aud murmur confuz, amestecat cu zgomotul mașinilor.

Întâlnesc un cunoscut. Palid, schimbat, cu fața schimonosită de o suferință secretă. Îmi strânge mâna cu o scurtă disperare, parcă agățându-se de mine.

– Acolo, îmi spune cu glas micșorat, de parcă i-ar lipsi aerul. Strigă toți...

Și îmi arată în direcția de unde vine, cu indexul puternic spatulat.

Trec prin spatele Arhitecturii, apoi prin piațeta unde se vând flori.

Strigătele se aud din ce în ce mai bine. Se nasc, cresc, ajung la paroxism, se sting pe neașteptate, lăsând loc altora, ce la fel apar și mor. Grupul de demonstranți nu este prea numeros. Mai mulți sunt privitorii, cei rămași pe trotuar sau urcați pe bordurile intrării subterane. Unii zâmbesc sceptici, dar neîncrederea lor se clatină, se fisurează, amenință să se spargă.

Apare un alt cunoscut. Adolescent, îl știu de la un cenaclu. Un blond nesigur de sine.

– Ce ziceți? mă întreabă.

Nu spun nimic. Acum, fiecare își dă singur răspunsul.

În grupurile de pe bulevard, nu văd nici un om trecut de treizeci și cinci. Ar fi posibil să mă înșel.

Cunoscutul meu este bucuros, dar ochii nu i s-au luminat pe deplin, precum ai demonstranților. Se uită cu aviditate, dar în același timp privește și în el însuși. Se îndoiește.

Mă simt luat de braț cu oarecare brutalitate. Mă întorc. Maria și Cristian!

Mă bucur. Aveam nevoie să simt lângă mine pe cineva apropiat.

Îmi zâmbesc, dar repede redevin gravi.

Nu mai fac prezentări. Acum toată lumea se cunoaște. Conveniențele și-au pierdut rostul.

– Sunteți demult aici? mă întreabă Cristian.

– Nu. De vreo jumătate de oră.

– Și?

Își stăpânește surescitarea.

– Voi când ați venit în București?

– N-am plecat, spune Maria. Trebuia să merg în vacanță.

– Știți ceva despre Timișoara? îi întreb. Amănunte.

– N-am putut să vorbim. N-am reușit. Au venit niște prieteni de-ai noștri...

– De-acolo?

– Da. Nu i-am văzut încă. Avem întâlnire aici. Trebuie să-i căutăm.

Maria arată altfel de cum am cunoscut-o astă-vară. Atunci, pe fața ei predomina o expresie de concentrare calmă. O fată stapână pe sine, cu preocupări intelectuale. Așa îți spuneai, văzând-o. Acum, arată ca și cum ar fi lepădat o mască, dezgolită, dincolo de ceva ce s-ar putea numi pudoare socială, de comodități și prudențe, de micile minciuni vitale.

O invidiez pentru starea ei intensivă și, în același timp, cu o abandonare interioară, mă bucur resemnat. Bine că unii sunt capabili de așa ceva!

Stăm lângă porticul de metal cu inscripția „Parking Ciclop”. Pe el, sus, se află un tânăr, în picioare. Strigă lozinci. Uneori reușește să-i determine pe cei din bulevard să-i repete cuvintele. Jos dictatorul! Grevă generală! Se clatină, dar nu cade. Are o voce aspră. Lângă el, se cațără cu greutate un ȋigan. Fața lui neagră-gălbuie este imobilă, de somnambul. I se întind bucăți de hârtie cu lozinci. Un lunetist ar putea să-i

doboare pe amândoi, fără nici o problemă. Împuşcăturile nici nu s-ar auzi.

Cei doi băieţi, simpli, nu se pricep la vorbe. De jos, alte lozinci. Le arată, le afişează cum pot pe marginile porticului de metal.

– Mai alergaţi? mă întreabă Cristian.

Pare în continuare foarte agitat. Se stăpâneşte. Vorbeşte ca şi cum ar vrea să-şi abată atenţia de la ceva ce-l obsedează.

– Da, da, spun mecanic.

În ultimele zile, strădaniile mele pentru întreţinerea unei bune forme fizice mi se par puerile. La fel şi preocupările literare.

– Aţi fost bun...

– Da, da, mulţumesc.

Maria a văzut pe cineva în bulevard.

– Tu stai aici, îi spune, lui Cristian. – Are un ton de comandă. – Vin eu să te iau.

Poloistul se supune. Rămâne lângă mine. Cunoscutul meu de la cenaclu a dispărut. Nici n-am observat când a plecat.

Ne uităm în continuare la cei urcaţi pe portic. Țiganul coboară pe o scară ținută de un copil. Celălalt

primeşte nişte franzele. Le rupe în bucăţi mari şi le aruncă mulţimii, cu gesturi largi de semănător.

– Pâine! Luaţi pâine! strigă.

Încerc să-i văd faţa. Parcă trăsăturile i s-au estompat. Se clatină, dar nu cade.

Maria se întoarce încruntată. Se uită în direcţia de unde a venit:

– Nu i-am găsit. Erau alţii.

– Ce facem? o întreabă Cristian.

Ea îl priveşte fix. Faţa i s-a uscat, trăsăturile i-au devenit dure, virile.

– Mergem şi noi, n-avem altceva de făcut...

Acum se uită la mine. O combinaţie, de severitate şi îngăduinţă. Mă întreabă:

– Tu vii?

– Unde?

Îmi arată cu capul înspre bulevard. Bătrâne, asta nu este pentru tine, dar dacă eşti în stare, te primim.

– Duceţi-vă voi! spun. Eu rămân aici.

Pentru a reuşi să scriu, nu trebuie să trăiesc, ci doar să privesc.

Înţeleg ei acest gând îndoielnic? Nu ştiu. Par mulţumiţi de mine. Bine măcar că stai aici, bătrâne. Bine că n-ai tulit-o. De teamă ca nu cumva să te vadă băieţii

și să te fotografieze. Din vreun apartament al „Intercontinentalului”. Sau să filmeze. La urmă, iau cadru cu cadru. Măresc. Pentru cartotecă. Așa au făcut la Brașov, se spune.

Se îndepărtează. Maria îmi aruncă o ultimă privire verde, de neinterpretat.

Pe lângă mine, trece un scriitor. Cu câteva luni în urmă, a semnat un protest în legătură cu un poet disident. Este însoțit de o doamnă. Și ea face parte din lumea scriitorilor. El nu m-a zărit. Sau nu mi-a făcut cinstea să mă vadă. Și așa ceva este posibil. Pare foarte abstras. Are umerii ridicați, ca și cum ar fi ger. Ea m-a observat, o salut, îmi răspunde. O aud, spunându-i, oarecum veselă:

– Uite-l pe Herzovi!

Se îndepărtează, dispar pe lângă vitrinele din stânga.

A trecut mai bine de o oră de când mă aflu aici. Un elicopter a început să se rotească deasupra noastră. Mai întâi, la o înălțime mare, apoi, mai jos. De fiecare dată când se apropie, oamenii huiduie. Urutul lui mi se pare amenințător. Am auzit, la Timișoara s-a tras și din elicoptere. Nu vor îndrăzni, în plin centru al Capitalei. Așa ceva nu este posibil.

Rămân pe loc. Nu intru printre demonstranți, rămân la câțiva metri de ei. N-am puterea să ies din postura de spectator, nu sunt în stare să îndrăznesc.

Nu sunt anesteziat și nici nesimțitor. Mă simt solidar, dar o forță mare mă împiedică să renunț la savurarea statică a acestui sentiment.

Emoție, emoție. Unii dintre cei aflați pe margine încep să strige. O femeie mică de statură, cam de vârsta mea, cu o voce subțire, alterată de plâns. Un bărbat cărunt, roșu la față. Două fete îmbrăcate la fel, în jachete tricotate de culoare cărămizie. Nu reușesc să scot nici un sunet, o forță mai tare decât mine mă împiedică. Sunt prea bătrân? Îmi este jenă? Slaba, nevolnica suferință a renunțării mă străbate. Suspin neauzit. Plâng în mine însumi.

Tinerii demonstranți se află într-o altă sferă. Mă uit la ei cu umilință de învățăcel. Sunt mai presus de admirația mea.

Simt: Am ocazia să mă vindec de ironie, să sparg damnarea de-a fi distanțat chiar și de propriile mele trăiri.

Jalea de-a nu fi în stare să fraternizez efectiv, de-a rămâne într-o comuniune incompletă.

Mă urc pe bordura intrării în garajul subteran.

Grupuri de tineri cu fețe iluminate, transfigurate. Așa ceva nu voi mai vedea niciodată. Multe fete. Una dintre ele, purtată pe umeri, strigă îndemnuri. Spune cuvinte așteptate și gândite de toată lumea. În mâinile ei a apărut un buchet de flori galbene. Cu o geacă neagră. Plânge, zbiară, își ridică mâinile. Imploră și amenință. Nu mai este un om, o fată, o femeie. Nu știu ce este...

Simt, în fine, preaplinul, starea căutată cu atâta obosită disperare în ultimii ani, plâng, tremur.

Voi cu arme, noi cu flori! Grupul fetei o ia la dreapta, oprindu-se în fața unui bănuț cordon de oameni cu scuturi și căști albe. O văd pe fată împărțind flori.

#

Poate îmi atribui o trăire ce în realitate mi-a fost străină.

Am stat la „Intercontinental” până după lăsarea întunericului. M-a alungat teama. Nu i-am mai întâlnit pe Maria și pe Cristian.

Am auzit împușcături, am văzut traiectorii roșcate de trasoare. Un haos de informații. Cele mai multe, de la „Europa Liberă”. Destul de vagi. La posturile noastre, un fluviu dur de marșuri. Atmosferă de război.

Este cinci și jumătate dimineața. Trebuie să merg acolo. Plec. Parcurg traseul urmat ieri. Nimic nu s-a schimbat, s-ar zice.

Este întuneric. De departe, văd în fața „Intercontinentalului” mașini de spălat străzile. Siluetele lor greoaie îmi par stranii. Parcă sunt prea multe. Se rotesc pe o arie destul de restrânsă. Se duc și se întorc, lansând jeturi de apă. Țștia spală bulevardul!

Între Teatrul Național și Spitalul Colțea, două tancuri.

Încă nu-mi vine să cred ce-mi trece prin minte. Nu se poate! Chiar atunci văd în stânga mea, lângă zidul ce mărginește terasa cofetăriei, doi adidași desperecheați și niște haine. Iar în dreapta, sclipind în lumina becului fluorescent, o baltă de sânge. Au tras! Au tras! Aici n-au apucat încă să spele. Asta este.

Am scăpat cu viață. Mă bucur și în același timp mi-e silă de mine.

Bulevardul este pustiu. Dacă veneam peste-o oră, aș fi putut să cred că manifestanții s-au împrăștiat și atâta tot.

Băieții, porcii, au tras din nou, ca la Timișoara.

Nu mai am ce să fac aici. Trebuie să plec. Mă simt amenințat. Dacă s-a tras, se va mai trage. Rămân totuși

pe loc. Milă și durere. Vitrine sparte. Probabil de provocatori, ca la Timișoara, pentru a avea motiv de represalii. Demonstrații de ieri n-ar fi putut face una ca asta. Pavajul ud... Am privirile înceteșate. O, Doamne, unde ești Tu, Dumnezeu al românilor?

Aș vrea să stau de vorbă cu cineva, să întreb ce s-a întâmplat, dar nu trece nimeni. Bulevardul este gol. Unde sunt tinerii de ieri? Unde sunt Maria și Cristian?

Plec spre casă buimăcit.

#

S-a luminat bine de ziuă. Strada este liniștită. Puțini trecători. Să se fi terminat totul? Ar fi prea simplu. Nu se poate așa ceva. Vor fi urmări.

Încerc să mă gândesc la șansele românilor împotriva dictatorului. Mă simt redus la amintiri vizuale, nu reușesc să le depășesc. Sângele din stradă, Maria, Cristian, tinerii demonstrați, cei urcați pe porticul din fața „Intercontinentalului”, mașinile de spălat strada, vitrinele sparte. La radio, marșuri.

Voi merge din nou acolo unde am fost ieri și azi de dimineață. Vreau să aflu amănunte.

Oamenii cu scuturi și căști albe. Îmi par din ce în ce mai amenințatori. Stau pe loc, se balansează ca bătuți de un vânt ușor. Ei au tras? Sau din elicoptere?

În locul unde am văzut balta de sânge, asfaltul este curat. O mare de oameni. Pe un tanc, mulți civili. Au fraternizat cu militarii? Înaintez, ajung chiar în locul unde am stat ieri. Câțiva bărbați părând foarte obosiți se uită în jos, ca și cum ar căuta ceva. Îl apuc de braț pe cel mai apropiat de mine. Este un om la vreo patruzeci, neras, cu fața strâmbată de durere și scârbă.

– Stai puțin! Îi spun. Ce-a fost?

– S-a tras, dom'le!

Se uită înspre o vitrină spartă. Face un semn neclar.

– Au intrat în mulțime, pe margini au venit. Tanchete. I-au strivit. Au și tras.

Aștept. Privirile mi-au rămas agățate de fața lui. Furie și scârbă, oboseală.

– I-au cules cu camioanele, spune fără să mă privească. Pe jos era o pastă... Sânge amestecat cu noroi. I-au culcat... Am auzit că i-au ars...

– Să nu rămână urme...

– Da, de-asta.

Pleacă. Merg în urma lui, înspre Piața Romană. Mulțime, masă de oameni. Strigă, mai întâi cu puțină convingere, apoi tot mai încâlziți. Un grup mare se află în fața unui baraj format din militari.

Trece timpul. Tensiunea emoțională de aseară a scăzut. Sau poate nu mai sunt în stare s-o resimt.

A început o nouă etapă. Beatitudinea tinerilor de aseară, binecuvântată de Dumnezeuul românilor, a produs poate o mutație în sufletul colectiv, a început ceva ireversibil. Nucleu emoțional ce încă degajă energie. Ezit să aleg cuvântul miracol, dar altul mai bun n-aș putea găsi. Urmări ale unei explozii emoționale.

Stau printre demonstranți. Aștept. Timpul trece repede. Nu mă uit la ceas. Cât să fie? Zece? Unsprezece?

Unii ascultă la un tranzistor. Ce s-o fi transmițând? Deodată, strigăte:

– Și-a dat demisia!

Bucurie. Unii plâng. Alții schițează pași de dans. Ceva nu este însă în ordine. Cine a adus vestea? Cineva de sus, dintr-un balcon, a auzit la radio.

– Ar fi prea frumos!

Aud la un tranzistor, s-a decretat starea de necesitate pe întreg teritoriul țării. El semnează. Lumea află și reîncepe să strige. Bucuria de dinainte s-a șters. Cuvinte strigate celor din baraj:

– Și voi aveți copii! Și voi aveți copii!

– Timișoara-București! Timișoara-București!

Militarii nu spun nimic. Au fețe îngândurate.

La o fereastră, apare un bărbat îmbrăcat elegant și începe să semnalizeze ceva. Își încrucișează mâinile, apoi mimează încuierea unei uși, dar nimeni nu-l ia în seamă.

– Ăla vrea să ne facă să credem că a fost arestat, spune cineva.

Simt, este momentul să plec de aici. Nu știu în ce direcție. Inerția mă mână pe același traseu, înspre Universitate, apoi pe lângă Arhitectură. Sunt foarte obosit, dar în același timp, lucid, ca și cum mintea mi s-ar fi cuplat la un generator exterior de energie.

Nimic nu s-a schimbat: Se aud strigăte. Urale? Nu. Tot proteste.

Când ajung aproape de intersecția străzilor Știrbei Vodă și 13 Decembrie, aud voci:

– Se retrag! Pleacă!

– Armata e cu noi! Armata e cu noi!

Dinspre Palat, încep să coboare tancuri, mașini blindate, camioane cu soldați. Trecătorii le fac semne militarilor, dau mâna cu ei. Aceștia zâmbesc. Câțiva plâng.

Cei cu scuturi și căști s-au urcat mai înainte în autobuze. Drumul spre Piața Palatului este liber. Lumea

merge într-acolo, cu multe semne de bucurie. Nu sunt în stare să mă exteriorizez, dar savurez ceea ce simt.

Intru într-o stare nouă. Dezangajarea armatei este dătătoare de bucurie și stupefacție.

Urc spre Piața Palatului. Mulțime. Mă întreb cum au reușit să ajungă atât de repede. Ba da, după ridicarea barajelor au fost suficiente câteva minute. Eu am mai ezitat, ca întotdeauna.

În stânga, văd o mașină cu megafoane. Mai mică decât cea oficială, zărită ieri la spargerea mitingului. Se vorbește. Se expune un program politic. Se fac propuneri. Sunt citate numele unor disidenți. O atmosferă de bucurie și de așteptare, încerc să pătrund cât mai aproape de sediul Comitetului Central. Acolo se află nucleul.

Întâlnesc un cunoscut, îl știu de la redacție. Un publicist fervent. I-am citit un articol unde ataca o carte foarte bună, în cunoscutul stil de la „Nova”.

Este foarte impresionat. Are lacrimi în ochi. Poate și trăsăturile mele sunt la fel de muiate ca ale lui. Avem aceeași vârstă.

Mi-a vorbit, odată, elogios despre un bătrân a cărui carte m-a impresionat cândva. De atunci am fost

înclinat să-i scuz colaborarea la „Nova”, s-o pun pe seama lipsei de bani.

O zi cu vizibilitatea foarte bună. Trece un elicopter alb. Lansează un nor de manifeste, dar prea departe. Vântul le poartă repede, fluturi paradoxali, capricioși.

Se aud voci:

– El... Sunt ale lui...

– Ce naiba mai vrea...

Vocea amplificată prin megafoane este foarte decisă. O ascult cu atenție, dar nu rețin aproape nimic. Acum îl întreabă pe dictator cum justifică donarea unor mari sume în valută forte către unele state din lumea a treia. Nimeni nu-i răspunde.

Este un balans al puterii. Armata s-a dezangajat, o lovitură decisivă, dar el este încă aici.

În clădirea unde se află, am pătruns în urmă cu mai bine de zece ani, pe una din intrările din partea opusă. Atunci am discutat cu un om distant și inteligent. La puțină (sau mai multă?) vreme după aceea respectivul a fost scos.

Îmi amintesc destul de bine secvența. Mai întâi, securiștii de la poartă, liniștea și siguranța lor de sine. M-au privit parcă de la mare înălțime, ba chiar dintr-o

sferă principal inaccesibilă mie, o lume paralelă. Uși de metal, făcute probabil pentru a rezista unor explozii. Birou spațios, un bărbat cărunt, distins. Nu mi-a întins mâna. M-a invitat să iau loc. Am conversat despre un proiect literar al meu, o carte de interviuri. S-a arătat interesat cu moderație, a fost extrem de politicos, în timpul conversației s-a ridicat și a luat dintr-un raft ultima carte ce-i apăruse. Mi-a scris o dedicație neutră. Totul în atitudinea lui m-a făcut să simt că aparținem unor caste diferite. Fraternitate intelectuală? Depășire a unor conveniențe între colegi de breaslă? Nu. Doar o audiență glacială.

Politețea demnitarului a sfârșit prin a-mi părea, retroactiv, amenințătoare. Am tot amânat să-l sun. Apoi am renunțat la ideea de a-l intervieva.

Nu cu multă vreme în urmă, l-am văzut pe stradă. Un bătrân prudent, rasat, așteptând un autobuz ce nu mai venea. Nu m-a recunoscut.

Iarăși, elicopterul. Un alt mic nor de manifeste. Din nou au lansat greșit. Fluturii strălucitori zboară în direcția opusă, înspre sud-vest.

Mașina cu megafoane se pune în mișcare. Vrea să ajungă în dreptul balconului. Lumea este rugată să facă loc.

Nu se poate! În balcon se ivește el, cu paltonul și căciula purtate și ieri, de culoare neagră. Vrea să spună ceva printr-o portavoce. Mulțimea începe să huiđuie. Cei aflați mai în față aruncă în el, nu văd cu ce. N-a ieșit singur. Unul dintre însoțitorii lui îl trage înapoi. N-a apucat să spună nici un cuvânt, după cât se pare.

Un incident ce-mi pare neînsemnat. O marionetă reprezentând un dictator. Timpul lui a trecut. Reapărând după moartea sa politică, dovedește încă o dată ca-i lipsește simțul realității. O fantomă.

Sunt mai mult stupefiat decât indignat. Pe fețele color din jurul meu văd același sentiment.

– Țsta-i nebun! spune cineva lângă mine. Ce mai speră?

l-a fost în fire să facă abstracție de realitate. După ce ai dat ordin să se tragă în mulțime, nu mai ții discursuri. Poate a fost un *bluff*, vrea să câștige timp. Pregătește o contralovitură. Numai așa ceva poate fi.

Mașina cu megafoane a ajuns în fața balconului. La ferestrele Comitetului Central apar tineri. Aruncă portrete și cărți. Unii au ajuns pe terasă. Sentiment patern de identificare. Senzația că faci parte dintr-un organism este uimitoare și îmbătătoare.

Cei de sus au acoperit o parte din cuvintele scrise acolo cu litere mari. Din locul unde mă aflu văd numai român. Atac simbolic al comunismului.

Se vorbește prin stația de amplificare din mașină, dar nu mai reușesc să înțeleg decât câte un cuvânt răzleț. Să se aducă mașina în mijlocul pieței! Transmiteți din om în om! Mașina rămâne pe loc. Firele dintre microfoanele de pe balcon și ea sunt scurte.

Elicopterul alb aterizează cu eleganță în partea din dreapta a terasei. Rămâne acolo. Palele i se rotesc în continuare. Le văd doar capetele, un arc de cerc, o umbră vibratilă profilată pe cerul senin.

– Nu-l lăsați să fugă, strigă lumea.

– Faceți ceva!

Nu departe de elicopter apar niște oameni liniștiți. Simt, nu fac parte dintre demonstranți. Lumea nu-i huiduie.

Trece un timp. Ploaie istovitoare de impresii. Am renunțat la orice interpretare. Cândva, voi încerca să-mi aduc aminte, secvență cu secvență, prin ce-am trecut.

Elicopterul decolează, la înălțime, dispare. Lumea comentează destul de puțin. Este un fel de *fair play*. Lasă-l să fugă! Să-și încerce și el șansa până la capăt! Sau este indiferență față de un mort politic?

– O să-l prindă, fiți liniștiți! spune un om în vârstă, cu o barbă de patriarh.

Mă înghesui în urma cunoscutului meu. Încercăm să pătrundem cât mai în față. Reușim destul de ușor. Ajungem în apropierea balconului.

– A fugit! A fugit!

A trecut clipa mării comutări sau nu?

Se țin discursuri. Pe mulți dintre vorbitori îi știu.

Un moment crucial. Puterea este preluată de un front al salvării naționale. Printre membrii noului organism se află și liderul pronosticat de mine. Este o mișcare revoluționară spontană, desigur, dar toată lumea știe cine va fi noul șef. Până și eu.

Oamenii sunt fericiți. Toți vor să ajungă în față. Câteva femei palide, aproape leșinate, încearcă să iasă din înghesuială. Li se face loc. Ca și ieri, după spargerea mitingului oficial. Este totuși altceva. Parcă își cer scuze pentru slăbiciunea lor.

De la balcon, un apel la ordine. Să nu ne călcăm în picioare, oameni buni.

Stau pe loc, sprijinit din toate părțile de trupuri. Trebuie să fiu atent, nu cumva să ajung prea aproape de camionul aflat lângă mine și să fiu strivit.

– Mai stăm? mă întreabă amicul bătrânului autor.

Am rămas împreună dintr-o sumară solidaritate de generație, dar și fiindcă bucuriile apropie.

– Unde să mergem?

– La redacție, să-i dăm jos pe ăia!

Pare doar pe jumătate convins. Și-a păstrat o urmă de zâmbet. Pentru orice eventualitate. La nevoie poate să spună: Am glumit. Cum, chiar m-ai luat în serios?

În gruparea revistei a jucat un rol minor. Poate nu este prea mânjit. În textele lui o fi vorba numai despre literatură. Lăcrima când mi-a relatat ce-a văzut astă-noapte. Probabil este un om cumsecade. A publicat și el pe unde-a putut. O fi venit la „Nova”, ca destui alții, fiindcă erau exigențe mai mici, practic publica oricine voia, dacă respecta niște parole ideologice și înjura (sau lăuda) după indicațiile redactorului șef adjunct, eminența cenușie a redacției.

Cea mai slabă și mai politizată revistă din țară. În ea, dictatura a fost lăudată mai mult chiar decât în Scânteia. La „Nova”, s-a practicat relansarea. Se cereau trei articole ditirambice? Apăreau șapte. Cât mai slugarnice, mai deplin așternute pământului, mai târâtoare. Băieții au fost niște hiperzeloși. Nimeni nu i-a întrecut în materie de laude. Au mai făcut ei și

altele... Multe. De câțiva ani, de când unul dintre laitmotivele ședințelor de partid și de redacție a devenit necesitatea demisiei sau concedierii mele (și a câtorva colegi nealiniați), strâng material pentru o monografie de sociologie literară. Despre „Nova”. Ba chiar m-am gândit să scriu un roman cu teroriști culturali. Să-i dăm afară din redacție? Nu mi-ar dispăcea.

– Bine, spun, hai să mergem!

leșim cu greutate din mulțime. Nimeni nu se supără fiindcă este împins. Oamenii au dobândit o anume imaterialitate. Acum, fiecare trăiește o levitație miraculoasă.

Ajungem pe bulevardul Magheru. Mulți se îndreaptă către Piața Romană.

– Unde vă duceți?

– La Televiziune.

Trec mașini claxonând. Au steaguri tricolore cu stema decupată. Oamenii nu mai vor *resere*.

Avalanșa de noutăți mă apasă. Sindromul de agresiune informațională? Primejdia este să nu mai reușesc decât o preluare la rece a evenimentelor, să mă transform, dintr-un romancier potențial, într-un jurnalist avid.

Până la un anumit moment, am reușit să particip la năvala schimbărilor. Redevin un martor, din lipsă de energie.

Un fel de angoasă, îmi dau seama de ea pentru prima oară. Rușinoasă, dar reală! Cât de lamentabil pot fi, Doamne! Am scăpat de opresor, mă bucur, simt o ușurare inedită, dar mi se accentuează o senzație de disconfort. Ce ai, amărâtule? Ce te supără?

Profit de tăcerea însoțitorului meu și încerc să înțeleg. Da, da, numai asta poate fi. O manevră de lungă durată mi-a impus un pact pervers.

Dictatura i-a oferit fiecăruia șansa de a se descurca pe cont propriu, în dauna conaționalilor săi, prin mijloace ilicite sau numai imorale. Un joc murdar cu destui participanți. Stai în lagăr, dar poți să-i trișezi pe ceilalți deținuți. Sau să fii trișat de ei. Mulți au ajuns astfel să confunde libertatea autentică cu posibilitatea de a te descurca pe cont propriu.

Astfel se explică mica mea angoasă. Trezit pe neașteptate în libertatea reală, mă simt derutat și frustrat. M-am obișnuit cu surogatul! Am pățit ca o bătrână vecină a mea. Ani la rând nu și-a permis decât nechezol. Când i-am oferit o cafea naturală, mi-a spus că nu-i mai place, preferă înlocuitorul.

Mai rămâne de lămurit nostalgia după nu știu ce pierdută protecție. Explicația ține tot de psihologia deținutului. Jucând rolul paznicilor din lagăr, dictatura le-a inculcat celor opresați certitudinea de a-și cunoaște foarte bine agresorii, precum și un infirm sentiment de-a fi în siguranță. Fiți liniștiți, numai noi vă stăpânim, nimeni altcineva.

Înaintăm pe bulevardul Ana Ipătescu. Mergem pe carosabil, împreună cu mulți alți oameni. Din partea opusă, vine puțină lume. Mașini străine, fețe de diferite culori. Zâmbesc toți, fac semnul victoriei, dau mâna cu pietonii.

Din Piața Victoriei, unii o iau către dreapta, spre Televiziune. Noi mergem spre Arcul de Triumf.

În Piața Aviatorilor, este multă lume.

– Sergiu Nicolaescu are nevoie de o sută de mii de oameni! aud.

Ce-o mai fi și asta?

Înainte, către redacție. Același decor. Mașini claxonând. Oameni zâmbăreți, euforici.

Ajungem în „Casa Scânteii”. Intrăm fără probleme. La redacție, totul neschimbat. Redactorul șef este la post, în veșnicul său jersey din lână groasă. Colțurile gurii îi sunt lăsate mai jos ca niciodată. Fața lui îmi

sugerează, a mia oară, lipsa de energie, precum și o firavă, amărâtă conștiință a acestei lipse.

Apare și adjunctul, blondul îmbătrânit, zâmbetul său frumos m-a surprins întotdeauna.

Tânăr critic literar promițător în urmă cu două decenii, actualmente interesat tactic de istorie și sociologie. Emfatic, agresiv, revoltat, împăciuitor, după situație. În esență, avid. În cincisprezece, ani l-am văzut interpretând destule roluri. Am înțeles și obsesia sa: „puterea” în lumea scriitorilor. Nu prost! Asta nu! Dar lipsit de dragoste pentru literatură, nimerit între scriitori printr-o cruntă ironie a sorții și rămas, ținând fără greș avantajul practic, neuitând, între două campanii teoretice, să se mute dintr-o locuință mai bună într-alta și mai bună, as în stabilirea unor alianțe utile, putând fi abandonate la momentul oportun, lipsit de „organ” pentru artă, programatic preocupat de tămâierea unor autori de mâna a doua, dispuși să-l ajute compensatoriu, măcar moralmente, în lupta sa pentru putere literară. Personaj de roman în toată puterea cuvântului. Mic dictator, tiran de comedie. Cu ticuri și clișee verbale memorabile.

L-am privit ani întregi, admirându-i consecvența, cum se străduiește să pară un scriitor, am așteptat, mai

întâi cu nerăbdare, apoi cu blazare, să-și piardă prerogativele administrative. Cei mai buni oameni din redacție au murit sau au plecat. El a rămas, s-a ținut cu dinții de scaunul său, devenind parcă semnul unei fatalități istorice.

Străin de viața reală a literaturii, maestru al diversiunilor de politică literară și culturală, menite să satisfacă dictatura, dar și apetitul său insașiabil pentru intrigi și manevre de culise.

În ultimii zece ani, războiul său împotriva scriitorilor autentici i-a consumat multă energie. N-a mai reușit să scrie decât texte ocazionale. În această renunțare escamotată, văd o răzbunare a Literaturii.

Dictator caricatural, el a fost sufletul malefic al redacției. Pe lângă el, ideologul gelatinos – așa l-a numit pe redactorul șef un om de spirit – este un neinteresant. Neputința lui intelectuală și morală mi se pare lipsită de orice condiment.

Iată-l și pe secretarul general de redacție. El m-a eliminat, practic, din presa scrisă. Înainte de venirea lui, cu patru ani în urmă, revista se menținea încă la un ultim nivel de decădere. El i-a dat lovitura de grație. Agresivitate plus prostie! Iată formula lui. Și asta, cu ifosele lui compensatorii, este un personaj de roman.

Îi nutresc o paradoxală recunoștință. El m-a determinat, prin fabuloasa, via, activa sa incompetență, să analizez foarte serios revista și propaganda făcută de ea. Cum a fost posibil ca un astfel de ins să vină și să rămână într-un post de conducere? Mi-am pus această întrebare. Desigur, în România, incompetența este un blazon politic. Țsta depășește însă toate recordurile.

Mă preocup prea mult de „Nova”? Sunt ranchiunos? Vreau să le-o plătesc pentru șicanele făcute în legătură cu refuzurile mele de a scrie despre „epoca de aur”? Nu. Este doar o convingere: „Nova” este un model caricatural de regim totalitar.

Secretarul general de redacție se mișcă încet, de parcă ar fi bolnav. Mutră de înmormântare. De acum înainte, nu prea văd unde-și va mai publica textele.

Buimac, rămân printre ei. În definitiv, sunt și ei oameni. Suferă pentru moartea unor tineri. Nu pot să le confisc acest sentiment.

Pregătesc o ediție specială a revistei.

– Vrei să scrii ceva? mă întreabă adjunctul.

E palid, arată ca un convalescent extenuat. Scrie trudnic la mașină.

– Da. De-asta am venit.

Mă așez la cealaltă mașină de scris.

Evenimentul cel mai important este uciderea unor tineri. Căderea dictatorului vine pe locul al doilea. Măine, raportul de interes va fi inversat. Nu fiindcă oamenii uită. Emoția trece, politicul redevine cel mai important.

Încerc să re trăiesc seara de ieri. Mi-au rămas în memorie numai imagini filmate parcă de altcineva. Mă simt frustrat.

Încep să scriu. Fac un proces-verbal. Ce-am văzut ieri în fața hotelului „Intercontinental”. Nu pun nimic de la mine. Povestesc simplu despre demonstranți. Nu amintesc de simpatia mea neputincioasă. Fără tribulații, nu este momentul pentru confesiuni. Relatez apoi ce-am văzut a doua zi de dimineață. Despre bălțile de sânge. Dictatorul a căzut și acum vom putea spune adevărul despre toate. Unii vor plăti. Pedepsa altora va fi doar disprețul..

Sper să nu-mi umble în text. Deviza lor este, a fost: nici un material, în afară de cele ale câtorva „seniori”, să nu apară fără intervenții, fie și numai minimale, ale conducerii. Cel mai aprig, în această privință: secretarul general de redacție. Asta și pentru simetrie: cel mai incompetent este cel mai activ.

- Sper să nu mi se modifice nimic, îi spun adjunctului.

Își ridică privirile galbene. Exprimă suferința depășită printr-o renunțare de martir, încearcă să zîmbească. Spune:

- În situația actuală, nu mai poate fi vorba despre cenzură.

- Bun. Așa da.

Sunt încă odată naiv. N-ar fi trebuit să vin aici pentru a-mi oferi textul. Așa a ieșit. Merg până la capăt. În definitiv, articolul va fi semnat, nu-mi pasă cine va apărea alături de mine.

Am căzut în cursa atașamentului meu irațional pentru revistă, înțeleasă ca entitate independentă de componența redacției. Prezența mea aici, acum... Devotament inerțial de pisică ce rămâne într-o casă indiferent de locatari. Adjunctul îmi privește lung textul.

- Articolele or să fie nesemnate, spune.

Se strâmbă, ca și cum l-ar fi apucat pe neașteptate o durere de dinți.

- De ce?

- Așa este bine. Scriem la urmă cine a participat la redactarea numărului.

Consecvenți până la capăt! Vor să mă facă solidar cu ei. Cine știe ce au de gând să scrie în textele lor? Va rezulta că și eu sunt amestecat.

- Asta nu, spun. Eu îmi semnez textul meu. Așa este corect.

Se holbează la mine. Începe să articuleze foarte apăsător vorbele, în stilul atât de cunoscut:

- Dumneata nu înțelegi momentul în care ne găsim? Acum nu este timp pentru semnături. Noi trebuie să...

Aștept liniștit să termine. Spun:

- Eu nu insist să public textul aici. Pot să merg la altă revistă. Nu este nici o problemă.

Se moaie:

- Bine. Să vedem ce putem face.

- Domnule, pretenția mea este minimă. Eu îmi semnez textul meu. Ceilalți să facă cum vor.

Se privește cu redactorul șef, tocmai apărut din biroul său.

- Bine. O să facem cum vrei dumneata.

Apare unul din grupul botezat de cineva al tinerilor teroriști culturali de la „Nova”. Țsta a afișat întotdeauna o mare siguranță de sine. Aduce un articol.

- Am scris despre resurecția națională, spune satisfăcut.

Înfățișare de *bookmaker* portorican. L-am privit întotdeauna cu atenție. În echipa ce stăpânește revista, este replica mai sofisticată a adjunctului. Între ei sunt doar vreo cincisprezece ani diferență, dar, în materie de mentalitate, mai tânărul este ca un pistol automat față de o pușcă.

- De ce nu ascultați radioul? îl întreb pe șef. - Arăt înspre biroul lui. - Pot să-l deschid?

- Da, da, deschide-l!

Pic peste un anunț. Dictatorul n-a fost prins încă. Se continuă urmărirea lui. Mai înainte se auzise că a fost arestat. O fi scăpat, în textul meu am scris și ora capturării, acum falsă. Nu fac nici o modificare. În fond, nu sunt istoric.

Adjunctul scrie mai departe la mașină. Nu prea găsește tonul potrivit, s-ar spune. După anunțul de la radio, ușor înviorat, începe să vorbească cu mine, dar mai mult cu sine însuși:

- Hm, hm, asta-i treabă cu dus-întors!

Îmi aruncă o privire cercetătoare, radiografică, purtând ceva din vechea lui energie. În ochii lui, citesc câteva întrebări: Dacă scapă? Dacă întoarce partida?

Hm? Ce ne facem atunci? Nu cumva este bine ca textele noastre să fie mai... echilibrate? Suntem noi niște politicieni literari foarte abili? Da. Atunci de ce să tăiem toate punțile?

Apoi, o decizie: la s-o sucim un pic, să nu fim chiar atât de intransigenți!

Simt indignare, dar și stupefacție. Aproape îi admir oportunismul. Să-i ia dracul, gândesc. În câteva zile, vor deveni niște particulari. Lasă-i să se destrăbăleze pentru ultima oară. Mi-ar plăcea să-i dau eu singur afară, dar n-am energia necesară. Doar n-o să mă încaier cu ei.

Redactorul șef a scris și el un text. Cine să i-l dactilografieze?

Cum o fi întors-o? Mă trezesc vorbind:

- Îl bat eu.

O atitudine barocă. Cum adică, faci acum un act de slugărnicie? Nu, este altceva. Doar curiozitate. Și dorința de a-i deruta.

Să vedem la ce l-a dus mintea pe ideologul gelatinos. Ia să citim!

O tabletă. Deplânge crimele, uciderea tinerilor. Este inadmisibil... Cine a ordonat să se tragă? Nimic despre dictatură, despre cel fugit și încă neprins.

Cronica unei crime, deplângerea ei, nici o nuanță politică.

Dacă se schimbă roata, articolul este necompromițător... Omul poate s-o ia de la capăt!

Mă gândesc cu groază să nu-mi modifice și mie textul, să-mi bage nu știu ce șopârle de-ale lor. Ba nu, ar fi o variantă favorabilă pentru mine. S-ar putea să mi-l lase intact. Pentru contrast.

Ar trebui să rămân aici până va apărea pagina. Să-mi verific textul. Dar mă simt sfârâmat de oboseală. Cum mi-o fi norocul. Pe coridor, îl întâlnesc pe companionul meu din Piața Palatului. A scris și el ceva.

– Nu vii? îl întreb.

– Mai stau. Mă duc acasă la... Vreau să mănânc ceva la el. Mi-e foarte foame.

Îl așteaptă pe adjunct. O plimbare. Nu locuiește departe. Înainte de a-l alunga din redacție, colegul meu de generație s-a decis să-i facă o pagubă în stocul de alimente.

Nu circulă nici un mijloc de transport. Plec pe jos. Ce s-o fi spunând la radio și TV? Lucruri interesante. Desigur. Când participi personal, câștigi amănunte, dar pierzi ansamblul.

Dinspre Televiziune se aud împușcături. Ocolesc. Întunericul și zgomotul sacadat al armelor îmi accentuează oboseala.

E bine. Numai să nu-mi umble băieții prin text. Și să-l prindă pe tartor.

#

Articolul meu din seara de 22. Notății simple, expresii ale indignării și bucuriei. (N-am găsit numărul respectiv din „Nova”.)

Resimt o acută alergie la literatură și la jurnalistică, ceva deosebit. Explicația ar fi declarațiile de adeziune. Devalorizate, ca specie, de apariția la TV a unor persoane compromise. În mod ciudat, jena lor depășită se acumulează în conștiința mea, îmi întetește un sentiment de vinovăție.

Convingători mi s-au părut mai ales oamenii fără obișnuința vorbitului în public. Exprimările meșteșugite mi se par false. Este și de prost gust să faci fraze atunci când mai sunt uciși oameni.

Un cunoscut întâlnit azi pe stradă m-a întrebat de ce nu m-am dus la Televiziune, pentru a-mi încerca norocul. Ce noroc? Ei, ce noroc... Te băgau în emisie, poate... Citeai o adeziune. Ești și tu un om cu cărți

publicate, nu? Este ceva sănătos, ascultă-mă pe mine... Du-te chiar azi, nu rata ocazia!

Ar fi trebuit să-l înjur, dar m-am mulțumit să-mi iau un expeditiv rămas bun și să plec. Nu-i voi urma sfatul. Prefer să scriu în jurnal.

Intervențiile de presă din aceste zile se împart în adeziuni și demascări. Cele din a doua categorie mi se par mai potrivite cu dispoziția mea actuală. Aș putea, de pildă, să descriu atitudinea băieților de la redacție în după-amiaza zilei de 22. Fără mânie și diatribă. O scurtă relatare obiectivă a scenei. Sociologie literară.

Un sentiment de buimăceală. Probabil datorat unor contraste. Satisfacție adusă de mutația politică și regret pentru victime. Acutizare a sensibilității și anestezie afectivă, prostrație. Acum mă simt un monstru de insensibilitate, peste câteva minute mi se umezesc ochii de emoție.

Am fost ieri în Drumul Taberei, am trecut pe jos prin fața Ministerului Apărării Naționale. Au fost lupte pe-aici. Două cadavre neridicate. Zăceau în poziții ciudate. Manechine îmbrăcate în haine civile, copiii lui, așa se spune, ființe manipulate, mașini de ucis, roboți cu afectivitatea anulată, capabili să tragă în mulțime

cântând, zbierând șlagăre, așa au făcut, se spune, în aceste zile, sportivi ai crimei. Puținii trecători se uitau la cadavre și-și făceau cruce, iertau în sinea lor sau doar se mirau: ucigașii invizibili arată ca niște morți obișnuiți, cu fețe destinsse, grave, fără rictusuri de ură sau de înfricoșare, măști gălbui de carton, plasate în susul unor manechine îmbrăcate în haine de oameni obișnuiți, de pe stradă.

În timp ce treceam, s-a mai tras în zona ministerului. Focuri izolate. Pietonii nu păreau înfricoșați. Eu însumi am înregistrat împușcăturile cu detașare. Am trăit și o mică sfidare interioară, ce mă ajută să-i înțeleg mai bine pe demonstranții din cele două zile ale Revoluției bucureștene.

Disprețul sfidător pentru moarte, ivit la Timișoara. Apărut în timp de pace, răspândindu-se cu o rapiditate inexplicabilă pentru simțul comun. Demonstranții au ars etapele unei campanii militare, căpătând în câteva ore psihologia unor ostași experimentați.

Adevărata scânteie a Revoluției a fost apariția unui sentiment capabil să dizolve frica de moarte. Ceva din reverberațiile lui mai persistă, alimentându-mi curajul de-a merge înainte pe stradă și neînsemnata sfidare adresată unor trăgători invizibili.

A fost o explozie de afectivitate.

Dorință logică de-a răsturna dictatura. Argumente grele și numeroase. Conștientizare bruscă a unei necesități politice. Explicații de manual. Li s-ar putea adăuga principiul dominoului, atmosfera din Europa de est, acțiunile înțeleșite, deși platonice, ale disidenților.

Cred că esențială rămîne dimensiunea de miracol. Am intuit-o în seara zilei de joi, o clipă am trăit-o. Mutația, saltul de la nemulțumirea latentă și vorbele neputincioase, la răzvrătirea pură, concentrată, la sentimentul absolut de revoltă, capabil să iradieze sufletele altora și să le aprindă. O minune favorizată de un Dumnezeu al românilor, exprimat prin tineri. Prin oameni până mai ieri priviți cu neîncredere de adulți, considerați superficiali, relativ incapabili de fapte socialmente utile... Eu însumi le-am nutrit o indiferență doar astăzi vinovată. Mi s-a părut: Prăpastia dintre mentalitățile noastre nu poate fi umplută, ci doar superficial regretată.

Mă uit la tinerii de pe stradă cu o nouă atenție, caut pe trăsăturile fiecăruia dintre ei cifrul miracolului. Băieții și fetele au redevenit cei obișnuiți. Doar componenții echipelor de control, în stațiile de metrou și pe străzi, în jurul zonelor fierbinți, au păstrat pe

fețele lor ceva din gravitatea tragică văzută de mine în cele două zile.

Am fost atent la declarațiile lor de la radio și TV. N-am auzit nici-un talentat al vorbitului în public. S-au exprimat prozaic: Nu se mai putea, n-am mai suportat și atunci am făcut Revoluția. Siguri de ei, necomplexați. Netransmițând nimic din trăirile celor două zile. Transa protestului s-a transformat în dorință de-a fi utili. Emoția originară, generatoare a tuturor evenimentelor, nu mai contează pentru ei, nu mai este valoroasă în sine, poate nici nu merită să fie reconstituită. Nu au vreo revendicare post-revoluționară. Nu pretind nimic. Nici direct și nici pe calea ocolită a adeziunii demagogice.

Ar putea să intenteze un proces moral generației de mijloc. Să-i întrebe pe fervenții adeziunilor vorbite și dramatizate de ce n-au făcut ceva concret atâția ani. Nimic asemănător nu se produce. Tinerii sunt dispuși să se retragă, depunând în mâinile adulților fructul Revoluției, puterea. Vor redeveni oameni obișnuiți. Va trebui să intervină ceva cu totul ieșit din comun pentru ca din ei să țâșnească iarăși emoția esențial spontană, de nedescris, de nepremeditat.

Teroriștii sunt tineri, se spune. Niște performeri, în felul lor. Foarte bine antrenați, mânuind arme sofisticate. Recordurile lor țin de un sport al crimei.

Nucleul emoțional al Revoluției pare inaccesibil până și celui mai mare poet. Un roman de groază despre acțiunile teroriștilor poate fi însăilat de oricine.

Tinerii eroi ai Revoluției nu sunt niște performeri, faptele lor nu pot fi cântărite decât parțial cu măsurile omenești, țin mai ales de domeniul imponderabilului miraculos. Teroriștii sunt doar niște sportivi fanatizați, nimic mai mult. Performanțele lor sunt strict tehnice, ale unor roboți umani. Tenacitatea lor, lipsită de motivație morală, este cea a unor insecte depersonalizate.

Contrastul dintre revoltă și modul tolerant de a fi al românilor. Mămăliga a explodat, a scris un jurnalist străin. O exprimare deșteaptă, dar nu și profundă. Omul n-are de unde să cunoască felul nostru de-a fi. Noi n-am fost niciodată moi, lipsiți de vlagă. Ne-a paralizat însă un prea mare simț al umorului. Decenii în șir am crezut: Este suficient să ne distanțăm interior de o situație, pentru a rămâne în afara ei, neatinși. A fost și comunismul. Pâna acum câțiva ani, ni s-a părut a fi un inexorabil destin istoric.

Evenimentele politice tind să ridiculizeze problemele individuale ce nu țin de sfera tragicului.

De-un timp, privesc condescendent jurnalistica. Îi reproșez recursul la fapte brute și la comentarii bazate pe un număr limitat de atitudini intelectuale, fatalul ei apel la clișee de gândire și vorbire. În aceste zile, trebuie să recunosc, este o vreme a ei. Abundența extraordinară de fapte interzice subtilitățile și interpretările prea rafinate. Preeminența jurnalisticii a devenit zdrobitoare. Literatura, cu nuanțările și individualizările ei, apare ca o prisosință.

Găsesc astfel o explicație a stării mele de nesiguranță. Nu evenimentele mi-au inculcat-o, ci sentimentul agresiv că literatura a devenit neputincioasă în fața faptelor. Descoperirea mă liniștește.

Apoteoza jurnalisticii vorbite, întreruperea bruscă a unei lungi hibernări. Revoluția a gravitat, începând de vineri, în jurul Televiziunii și Radioului. Alături de Ministerul Apărării Naționale, acestea au fost punctele cele mai fierbinți. Armata le apără, ajutată de mulți tineri. Unii dintre ei veniți din alte localități. Apelurile transmise la radio și TV ritmează în mod dramatic evenimentele. Ieșind din apatia lor tradițională, spicherii și prezentatorii s-au metamorfozat în profesioniști redutabili.

A scrie literatură, acum. Să fie posibil?

Poezie ar trebui, nu jurnalistică. Cât de îndepărtate îmi sunt cuvintele de empatia trăită atunci! Emoția solidarității, precaritatea vorbelor străduindu-se s-o exprime

Poate totul se va schimba după trecerea unei anumite perioade de vreme. Evenimentele vor căpăta contururile imprecise ale unor mituri și astfel vor putea fi transformate în literatură.

Dificultatea maximă: autorul nu reușește să găsească un fir strict personal. Trăirile lui individuale au dispărut, absorbite de sentimentele colectivității.

#

Am auzit la radio, astăzi va avea loc o adunare a scriitorilor din București, membri sau nu ai Uniunii. Se are în vedere constituirea unei asociații. În ziua de Crăciun? O să merg totuși, pe la unsprezece.

Prin zona radioului, se aud împușcături. Ocolesc. Instituția unde va avea loc ședința este în centru. În preajma ei, sunt militari și oameni în uniforme albastre. Miliția s-a transformat în poliție. Poarta este închisă, în spatele ei se află trei bărbați necunoscuți, între două vârste. Zâmbetele lor politicoase și ușor condescendente... Le recunosc. Exprimă prețuirea

neconvinsă și o opinie: A fi scriitor este ceva totuși neserios. Asta independent de celebritatea unor autori.

În fața porții, un mic grup. O văd pe o fată devenită între timp mamă a doi copii, tânără scriitoare cu destin destul de neobișnuit. Fulgarinul cenușiu stă cam șui pe trupul ei subțire și înalt. Cândva, tocmai venită în București, a nimerit la „Nova”, pe atunci o revistă destul de onorabilă, încă departe de postura infamantă a ultimilor ani. Lucram la proză. Scria bine, n-am ezitat s-o debutez. Am rămas prieteni, deși ne despart vreo cincisprezece ani. Acum, observ pe fața ei o înrâncenare niciodată văzută înainte. Este neglijent machiată, ochii ei negri mă ațintesc pieziș, cu abia stăpânită ostilitate, îmi răspunde în silă la salut și apoi își mută privirile de la mine. Îmi reproșează ceva? Nu-mi găsesc nici o vină față de ea.

– Ce faci? o întreb fără rost.

– Au intrat ăștia înăuntru, spune indignată, uitându-se undeva în stânga mea. – Fața mică i se strâmbă în felul cunoscut, închipuind o fictivă pareză incipientă. Întotdeauna s-a comportat oarecum bizar. – Ce, Câmpulungeanu îi reprezintă pe tinerii scriitori?

– Asta e colegul meu de redacție, un mare sforar. În seara de 22 a apărut și el în anticamera redactorului

șef. Avea o mutră de înmormântare, fața lui scofâlcită, bizară la un om corpolent, m-a șocat.

Fina mea literară mă privește cu o urmă din bunăvoința ei obișnuită. Nu reușește încă să-și depășească ciudata înrâncenare. Niciodată n-am văzut-o atât de pornită, atât de revanșardă, așa spune. Ea, o persoană atât de blândă! Agresivă față de mine, un ins cu totul nepericulos în lupta pentru putere literară! Ceva, poate revendicările mascate în adeziuni publice au adus în stare de virulență un parvenitism până atunci latent. Sunt sigur, vechea mea prietenă nu are nimic concret în vedere. Se simte bântuită, așa, de o combativitate... Ar vrea să apuce și ea ceva...

– Cum a intrat? Văd că nu este voie...

– A forțat poarta, a intrat cu sila..

– Cine mai este cu el?

– El cu Onescu... Au intrat...

Flaviu Onescu, alt coleg de la „Nova”. I se spune Sconcsul. L-am văzut adesea la treabă. Am fost desigur dezgustat, dar în același timp m-a distrat felul cum exploata lașitatea tradițională a intelectualilor.

– De ce i-ați lăsat să intre? îl întreb pe omul din spatele porții.

– Nu i-am lăsat... Au făcut scandal, au spus că adunarea a fost anunțată în presă.

– Și acum?

– Încearcă să-i facă să iasă. Nu vor...

Omul zâmbește stânjenit. Apare un militar.

– Nu faceți bine că stați pe stradă, spune.

Este o indicație de rutină. Nu s-a auzit nici o împușcătură de când am venit.

– Cine mai este înăuntru? întreb.

– Domnul Cătinescu...

Un nume cunoscut mai ales cititorilor din generația mea.

– Și?

– A încercat să-i scoată, au sărit la bătaie...

Da, este chiar stilul casei. La „Nova” s-a practicat și violența fizică. Onescu a fost întotdeauna campionul ei. Și Câmpulungeanu a ieșit odată din biliardul intrigilor. Bătaia iscată atunci a făcut o oarecare vâlvă. Onescu și Câmpulungeanu au format o echipă. Oponenții lor sunt astăzi aproape celebri. Și fiindcă au știut să plece la timp de la „Nova”. Bineînțeles, nu s-au schimbat palme și pumni, atunci, au fost mai mult niște îmbrânceli, ilustrându-se astfel aspectul caricatural al luptelor din lumea literară.

– Știi ce, îi spun omului de dincolo de grilaj, lasă-mă și pe mine înăuntru. Poate reușesc să-i scot...

– Credeți că puteți?

Pentru prima oară, și-a pierdut cu totul zâmbetul.

– Da.

Îmi deschide poarta, înaintez în interiorul curții. Privesc înapoi. Omul pare sceptic.

În hol, sunt vreo douăzeci de persoane. Câmpulungeanu stă pe-o banchetă. Are privirea unui martir, se uită mai mult în sus. Lângă el, se află un alt redactor de la „Nova”, un om încă tânăr, foarte devotat conducerii revistei.

– L-a atacat pe un scriitor! strigă dramatic Onescu. A vrut să-l lovească. – Fața lui ciuruită este o mască a ultragiului profund, fără leac. – Acest om al lui Stalin! Cum a îndrăznit acest om al lui Stalin să atingă un scriitor român?

– Ați intrat în mod ilegal aici, spune scriitorul din anii '50. Trebuie să plecați. Anunțul vostru a fost dat în mod abuziv.

– Cum? se strâmbă Onescu, parcă scremându-și cuvintele. Abuziv? Tu ești în mod abuziv aici...

În asistență, se află mai mulți oameni în vârstă. Par totalmente descumpăniți. O doamnă mi se adresează:

- Nu vă supărați, eu nu sunt scriitoare...

- Da, vă rog, spuneți!

- Sunt profesoară de desen... Întotdeauna mi-a plăcut literatura. Am citit și eu ziarul... Am venit... Nu vă supărați... - Mă privește rugător. - Ce se petrece aici? Puteți să-mi spuneți?

- Bâlcii, doamnă, bâlcii...

- Și eu ce să fac?

- Vă sfătuiesc să vă duceți acasă. Nu se va constitui nici o asociație... Puteți fi sigură de asta...

- Vă mulțumesc foarte mult, vă mulțumesc.

Arată ca și cum s-ar afla pe punctul de-a începe să plângă.

Fac câțiva pași în direcția lui Câmpulungeanu. Joacă în continuare rolul celui bruscat. Îl întreb:

- Ce faceți aici? Dați o lovitură de stat? Vă constituiți într-o juntă militară, da?

Nu-mi răspunde. Mă privește. Expresia de suferință teatrală i se schimbă într-una de dispreț.

Urmează altă secvență. Onescu îi invită pe toți cei prezenți să urce în sala de sus. Vocea sa frumos timbrată a căpătat interesante accente de blândețe. Se apropie și de mine, deși nu ne salutăm de vreo zece ani. Îmi spune, privind într-o parte:

- Domnu' Virgil, dacă dorești și mata să participi...

Ești binevenit...

Apoi se îndreaptă spre grupul ezitant al unor oameni mai în vârstă. Aerul lor buimac indică neapartenența la grupul social al scriitorilor.

- Vă rog să poftiți sus! Poftiți, vă rog!

Glasul lui este mios și ușor amenințător. Nimeni nu mișcă.

Apar alți membri ai grupării de la „Nova”. Cei mai mulți sunt articleri modești și autori de poezii ocazionale. Oameni cumsecade, de altfel, dar veleitari. În fond, „Nova” a fost raiul lor. Văzându-i, înțeleg cu întârziere sensul anunțului apărut în presă. Onescu și Câmpulungeanu doresc să folosească foarte problematica forță de șoc a acestor oameni. Apar câțiva bărbați. Privirile mi se opresc asupra unuia dintre ei. Are un zâmbet nemotivat, înfricoșător.

În fine, grupul urmează indicațiile lui Onescu, urcă pe scară.

- Oameni buni, aud o voce venită de sus. Aici este o provocare. Pe străzi mai mor oameni, nu pentru asemenea întâlniri este momentul. Vă rog să vă duceți pe la casele dumneavoastră, pentru a sărbători Crăciunul!

- Nu-l ascultați pe-acest bețiv! izbucnește furibund Onescu. El vrea să împiedice demersul nostru legitim! Nu vă lăsați intimidați! Vom ține ședința! Vă rog foarte mult!

Este desfigurat, fața îi este roșie-vânătă. Are un rictus al dezgustului și al mâniei fără obiect precis.

Urmează un moment confuz. Apar alte câteva figuri cunoscute. În mod curios, toți cei prezenți sunt autori de mâna a doua. Nu văd nici măcar un senior.

De la bun început ar fi trebuit să le înțeleg absența. Scriitorii importanți întrețin relații personale. Înainte de-a da curs dubioasei invitații, și-au telefonat. Doar plevușcă a căzut în cursă... Ce să fac, asta este situația. Fac parte din ea...

Mă retrag. Când ies, văd doi ofițeri de poliție. Poetul din anii cincizeci i-a chemat pentru a restabili ordinea.

Ajung în stradă. A fost de prost gust convocarea unei asemenea adunări, acum... Recunosc, am trăit cu destulă intensitate farsa... Am uitat ce se petrece în lumea reală... Mi-aș cere scuze pentru prostie, dar n-am cui... Am pățit întocmai ca tânăra mea prietenă - n-am mai văzut-o, a plecat mai repede -, m-am lăsat contaminat de josnica, necurata poftă a participării la

nu știu ce împărțire de daruri... M-am gândit: Am de apărut, la urma urmelor, postul meu de redactor la „Nova”. Dacă revista se va desființa, ce mă fac? Rămân scriitor independent? Da? Dar voi reuși oare să mă descurc cât de cât acceptabil?

Încerc să mă scutur de meschina grijă și nu prea reușesc. Vârsta, îmi trece prin minte, numai ea este de vină. Mi-am pierdut curajul de a întâmpina situații violente noi. Nu mai sunt în stare să prelucrez informații venite prea repede și în prea mare cantitate... La redacție, am stat pe tușă atâția ani, am refuzat să scriu despre dictatură, să mă aliniez corului de elogi, dar leafa mi-a mers... Am luat banii, nu m-am sfiit să semnez la fiecare două săptămâni... Iar acum, când sunt în primejdie să-mi pierd postul păstrat cu atâtea umilințe, tremur ca un laș... Îmi este silă de mine, iată adevărul..

#

Înaintează pe strada pustie. Trec pe lângă niște militari. Sunt foarte tineri, probabil ostași în termen. Sunt obligați să se adapteze din mers la rigorile luptei urbane, să-i combată pe niște profesioniști. Au fețe obosite.

- Domnul Herzovi!

Mă strigă un jurnalist mai în vârstă decât mine, aflat în preajma pensionării. Lucrează la Radio. Până în urmă cu vreo zece ani, a fost mic șef pe la Televiziune. Nu știu de ce-a fost trimis într-o muncă mai modestă. Este genul luptător, nu depune armele, îi dă înainte, cot la cot cu tinerii reporteri. L-am auzit la radio cu unele confesiuni despre perioada dictaturii. Se pare, a fost și el un fel de disident. A predat un poem incendiar unui redactor șef de revistă literară, cu mult înainte de Revoluție. Acesta l-a citit și i l-a înapoiat cu rugămintea de-a nu relata nimănui despre acest episod.

Ne salutăm. L-am văzut mai înainte, în hol, dar de la distanță. Pe fața lui de motan avizat și incapabil de uluire, stătea o expresie compozită. Cunoscuta, pururi enervanta condescendență vagă ce se cuvine arătată artiștilor, dacă nu fac parte dintre seniori. Și o oboseală cronică.

– Ce părere aveți? mă întreabă.

– Mergeți înspre Radio?

– Da, da. Dumneavoastră?

Fac niște semne confuze de încuviințare. Nu contează. Pot să merg și înspre Radio, desigur.

– Hm, ce ziceți? repetă.

– Despre povestea asta de-acum? Sau în general?

Își scoate la iveală zâmbetul său de inițiat. Spune:

– În general totul este clar. Eu așa cred. Aici, dumneavoastră știți mai bine decât mine...

– Da, în principiu ar trebui să știu. Deși manevra asta m-a cam buimăcit... M-a cam debusolat...

– Am văzut, v-ați enervat foarte tare... Ați strigat la Flaviu Onescu... Colegul dumneavoastră, nu?

– Da, este. Am strigat la el... Am avut un mic acces de prostie... Iată de ce-am strigat.

Pare mirat. Pentru o clipă, arată ca un om în vârstă care a renunțat să se mai țină la curent cu mersul real al lucrurilor și se limitează la unele simulări, pentru alții și pentru sine. Zice:

– Cum așa? Ați avut dreptate!

– Doar în aparență... Din moment ce scena era falsă, înseamnă că și replicile mele au fost false...

Așteaptă continuarea.

– Vedeți, între literați se joacă o farsă interminabilă, fatală, așa spune... Nu cred că vreunul dintre noi doi va apuca sfârșitul ei... În general, nu mă bag, dar astăzi, parcă îndemnat de un demon, m-am trezit vorbind... Tocmai în aceste condiții tragice... Și venirea mea a fost total nepotrivită... Oamenii serioși stau acasă de Crăciun. Ar fi trebuit să-mi dau seama.

– Anunțul... S-a spus și la radio...

– A fost o provocare. Domnul acela care a vorbit de sus, a spus adevărul. Știți, nu? Erați acolo... Atunci când m-am trezit strigând la Onescu să-l lase să vorbească... Acela era un om de bun simț, fără îndoială...

– Ce fel de provocare? Nu mi-am dat seama...

– Asta fiindcă nu știți prea multe despre „Nova”. În ultima vreme ați mai citit-o?

– M-am mai uitat prin ea... Semnături necunoscute. Și se tot schimbau...

– Da, da, bineînțeles... Unele nu se schimbau. De pildă, cele din josul ultimei pagini...

– Conducerea?

– Da. Băieții rămâneau pe loc. Erau *ne varietur*.

O glumă nepotrivită, o regret. Nu este momentul pentru umor filologic.

– Și?

Mă uit la el cu atenție. Oare chiar dorește să știe subtilitățile de la „Nova” sau mă întreabă din politețe? În condițiile actuale, a te interesa despre un episod lăaturalnic din viața literară pare ceva aproape necuviincios. Se spune că la Televiziune lucrurile sunt încă neclare din punct de vedere militar. Iar noi...

Discuția noastră este totuși inocentă. Mă decid să intru în amănunte.

– La prima vedere, totul a fost un *show* ridicol, nimic mai mult... Nu-i așa?

Încuviințează fără convingere. Pare a se gândi la altceva, apoi redevine atent.

– ...Cu toate acestea, acțiunea a fost foarte logică. Băieții s-au dat unui soi de terorism...

– Ei, nici chiar așa...

– Ba da, ba da! Păstrând proporțiile... Și neuitând farsa luptei pentru putere... Lumea literară are dictatorii și democrații ei. Așa stau lucrurile. Caricaturile și parodiile pot să înșele, dar structurile sunt foarte clare. Cel puțin aceasta este convingerea mea.

– Posibil...

– Băieții voiau o asociație a scriitorilor. Da? Întrebarea este de ce. Simplu. Fiindcă vor să pună mâna pe „Nova”, s-o editeze ei. Ședința decreta statutul de autonomie al revistei. În condiții legale, așa ceva nu este posibil. După declarația Frontului. Doar știm. Structurile rămân neschimbate. Băieții de la „Nova” au simulat un act revoluționar. Au vrut să răstoarne o ordine stabilită. O altă revoluție...

– Și înainte atacau... Parcă așa am auzit.

– Da, atacau. Demersul lor era identic, dar venea din direcția politică exact inversă. Scopul era să fie preluată de comitetul central al utece. Într-un fel erau îndreptățiți, fiindcă revista nu mai era de literatură și făcea o propagandă turbată. Acum vin în numele Revoluției...

– Înainte de ce n-au reușit?

– Fiindcă oficialitatea se temea de schimbări administrative, indiferent de ce fel. Își spuneau că una va antrena o alta și-așa mai departe. De-asta.

– Și Onescu? Este chiar așa de furibund?

– Da. Ce-a arătat acum este ceva neînsemnat. A avut el alte reprezentatii mult mai tari. Incomparabil mai spectaculoase...

– Poate îmi povestiți cândva...

Nu cred să ni se ivească ocazia. Va afla amănuntele dorite poate doar din memoriile mele.

O nouă absență îl atinge. Nu-l mai interesează subiectul? Ba da.

– Cu toate acestea, este un poet destul de bun... Eu știu...

– Da, absolut. Figurează în enumerările unor critici.

– Și-atunci?

– Este o situație foarte interesantă. La „Nova”, sunt doar câțiva scriitori autentici. În rest, activiști. În ultimii ani, au apărut și niște băieți gata la orice, cu psihologie de jurnaliști stipendiați...

– Adică?

– Sunt gata să scrie orice li se cere, dacă sunt plătiți. Între anumite limite, ei desfășoară chiar și o oarecare profesionalitate. Esențialul este... Nu au o psihologie de scriitori...

– Cum?

– N-au opțiuni morale și nu țin să scrie doar adevărul. Acționează doar la indicații. Locul lor era la un ziar de partid. Și nu la o revistă literară.

– Acum or să zboare mulți...

A vorbit cu nostalgie. Îl înțeleg, trăiește regretul paradoxal al victimei eliberate. Orice schimbare, chiar și în bine, are efecte imprevizibile, presupune poate un efort de energie mai mare. Jocul victimă-călău îmi era cel puțin cunoscut, își spune el.

– Da, vor zbura. Așa este corect. Să vă spun mai departe... Este ceva într-adevăr interesant...

– Ce?

– Structura echipei lor... Onescu și Câmpulungeanu nu erau propriu-zis angajați în

propaganda revistei. Nu scriau texte și poezii de ridicare în slăvi. Rolul lor era altul... Să asigure conducerii o oarecare credibilitate literară și intelectuală. Câmpulungeanu nu publicase decât lucruri neînsemnate, conta mai ales Onescu. El era adevărata coadă de topor... Urletele lui de azi o dovedesc...

Zâmbetul nesigur al celui doritor să pară la curent. Îl întreb din priviri: Să vorbesc mai departe?

– Da, da, mă interesează.

– Este poet și nemânjit în mod direct. Deci are dreptul moral de a deveni lider de scriitori. Sunt doar niște veleitari? Oamenii lui? Nu contează. Oricare alt băiat ar fi apărut, ar fi fost ridicol, lipsit de orice credit.

– Se aud împușcături îndepărtate. – Teoretic, acțiunea de azi putea să reușească.

– De ce numai teoretic?

– Fiindcă Onescu este totuși mânjit...

– Cum?

– Într-un mod mai deviat, ce-i drept. A băgat și el mâna în sacul redacției. În numere pur propagandistice, el apărea cu câte un grupaj consistent. A semnat și destule înjurături. Adresate unor adversari ai revistei. I-a servit pe băieți în moduri mai subtile, ce să zic...

– Am auzit că-i nebun.

– N-aș spune. Are o componentă paranoică, nici vorbă. Dar nu... Inteligență și spirit malefic. El își administrează bine o presupusă scrânteală. Cândva, a reușit să-l intimideze pe-un șef și să obțină ceva de la el. Iată secvența originală. A mizat pe ieșiri de tip paranoic. Afacerile i-au mers foarte bine. L-am văzut la lucru. La o ședință... Neverosimil... Fascinant...

– Șefii se temeau ca de dracu' de scandal.

– Da. Nu oricine este în stare de violențe verbale. Pentru el era ușor. Trecea drept nebun. E nebun, dom'le, nu te poți pune cu el... Așa ziceau toți. Metoda intimidării. Mă întreb cum va manevra acum, în noile condiții.

Am ajuns în preajma Radioului. Un tanc. În jurul lui, ostași. Ne oprim la o oarecare distanță. Mă întrebă:

– De fapt, ce dorește Onescu?

– Puterea literară. Atât. Să fie redactor șef al unei reviste. Nimic mai mult.

– Poate-o să reușească...

– Nu cred. Are o strategie de mafiot trecut la represalii. Nu gloanțe, terorism verbal... În condițiile actuale, nu cred... Ameninți, zbieri, obții o locuință foarte bună, într-un anumit context. Dar conducerea

unei reviste... Sau a unei asociații independente a scriitorilor... Astăzi și-a dat în petic. A greșit.

Ne luăm la revedere, dar rămâne pe loc, ca și cum ar aștepta încă o precizare. Spun:

– Dacă tot simulezi nebunia, te scrântești de-a binelea.

#

Mă gândesc la un articol pentru „Nova”, primul număr al noii ediții. Despre felul cum vechea conducere a deslitteraturizat revista. Nu vinovații individuale. Orientarea generală, strategia. Am auzit, noul redactor șef este un fost coleg de-al meu, concediat anul trecut din motive politice. Un om de bună calitate intelectuală. Prezența lui printre literați mi s-a părut întotdeauna destul de bizară. Alura lui este mai degrabă cea a unui jurnalist independent din Occident. Sau a unui diplomat cinic cu eleganță.

Proiectul unei piese de teatru. Un terorist, iubita lui. Înainte de evenimente, ea îl credea funcționar. El profită de poziția strategică a apartamentului ei. Fata este o ființă barocă, se simte atrasă de insolitul situației, dincolo de considerentele morale. La început, se crede și ea un supraom. Alte personaje: o bătrână și un copil, sechestrați de terorist. Un soldat rănit,

prizonier. Teroristul îl ține în viață din perversitate. Modificarea felului cum își vede fostul iubit. Argumente empirice în favoarea dictaturii și a democrației. Personajele n-au opinii originale, vorbesc ca niște oameni de pe stradă.

Judecata morală și modulările ei. Dacă judecătorul renunță la orice demagogie, începe să se îndoiască de sine însuși. Doar vinovațiile juridice pot fi stabilite cu o aproximație mulțumitoare. În domeniul moralei, lucrurile devin contradictorii și cețoase, lipsește o scară de vinovații.

Relația dintre jurnalistică și literatură. Șansa actuală de a o clarifica. La noi, rolul jurnalisticii fusese preluat de câțiva prozatori. Cărțile „cu probleme” (apărute și neapărute) conțineau cazuri în mod normal de competența jurnalisticii.

Rolul jurnalisticii, azi. O comparație între verbalizările oamenilor politici ai zilei și cele ale jurnaliștilor, în general. Omul politic, la fel cu ziaristul, nu prea poate să-și permită exprimarea unor dubii. Opinia publică are nevoie de certitudini. Drept urmare, atitudinile sale publice sunt limitate. Pentru ca oamenii nu cumva să fie derutați asupra profilului său politic și moral. Ascultătorii și privitorii nu trebuie contrariați

prin ambiguități și neclarități. Iată de ce, cel puțin în aceste zile, artiștii și scriitorii improvizați în oameni politici trebuie să devină esențialmente jurnaliști. Altfel nu se poate. Problematizările lor, angoasele, tribulațiile trebuie să rămână în rezervă, păstrate pentru vremuri de pace, bune pentru viitoare romane. Acum este timpul atitudinilor tranșante.

„Un război revoluționar scoate multe personaje ciudate din obscuritatea care e mediul comun al vieților modeste într-o societate lipsită de perturbații.” (Joseph Conrad, *O poveste romantică: Gaspar Ruiz*)

Metafora lichidului ce conține numeroși corpusculi. Imaginea societății omeneste dintr-o țară. Cei moralmente imaculați se află întotdeauna la mijloc, precum niște corpuri solide având greutatea specifică a lichidului. La fund, se află răufăcătorii, în sens juridic. La suprafață, oamenii cu vocație politică, deținători ai unei mari mobilități psihologice și morale.

Actul politic poate fi moralmente pur doar în etapa inițială. La noi, în secvența cuceririi puterii din mâinile dictaturii. Revoluția stradală a fost curată, dar inerenta etapă a păstrării puterii nu mai poate fi. Apar fatalmente minciuni vitale, ascunderi și ajustări ale adevărului, pretinse cu necesitate de caracterul practic

al actului politic. Pe măsură ce impulsul inițial se îndepărtează în timp, se amplifică nostalgiile legate de o utopică revoluție rămasă pură până la capăt.

Revin la metafora lichidului agitat de revoluție. După un timp, oamenii cinstiți ajung din nou la mijlocul societății.

În mod ideal, politicienii ar trebui să facă parte din corpusculii aflați la mijloc. Este imposibil. Nu poți să fii moralmente pur și în același timp să admiți minciunile vitale cerute de practica puterii.

Caracterul biunivoc al actului politic. O declarație de loialitate față de o idee conține și o implicită declarație de nemulțumire cu privire la activitatea unor inși concreți. Când cineva încuviințează în public răsturnarea dictaturii, spune în mod implicit: Doresc să fiu beneficiarul practic al noii ordini politice.

Desigur, cei mai mulți se mulțumesc cu prima etapă a actului politic, rămânând cu o moralitate intactă. Altfel, societatea ar exploda.

#

26 decembrie 1989. În stația de metrou „Aviatorilor”, sunt oprit de doi tineri. Le arăt buletinul de identitate, îi las să se convingă: nu am arme asupra mea. Nu se poate trece, în piață se trage. La

Televiziune, se merge cu o mașină blindată. Se formează grupuri.

Rămân. Mă plimb printre coloane. Tineri obosiți. S-a amenajat un loc pentru odihnă. Câțiva dorm înveliți în pături. Se distribuie alimente și medicamente.

Va trebui să iau metroul în sens invers și să caut o altă soluție. Voiam să merg pe jos, prin Herăstrău.

Astă-noapte, în ciuda împușcăturilor, m-am odihnit destul de bine, vreo cinci ore. Simt o oarecare jenă, uitându-mă la tinerii nedormiți, nerași, gravi, maturizați. Sentimentul de vinovăție mi se accentuează, încerc să-i rezist. N-am nici o culpă, n-am de ce mă rușina. Cum să-mi dovedesc solidaritatea? Nici o posibilitate. Să țin un discurs de adeziune? Să spun: Sunt om de presă, merg la Televiziune? Să mă zbat pentru a ajunge în studioul patru? Am văzut în aceste zile convertirile povestite ale unor oameni nestimabili. În ochii mei, ideea de adeziune televizată este devalorizată. Toți au fost sinceri. Posibil. Contează consensul național. Da. Mi se pare suficient să fiu eu însumi sigur de ceea simt și gândesc.

Vine metroul meu. Îl las să treacă. Aș vrea să stau de vorbă cu cineva, dar mi-e jenă să încerc. M-ar interesa niște confruntări de mentalități. Dictatura a

fost rea. Asta este clar. Dar dincolo de această idee? De exemplu, cum își văd tinerii șansa socială în următorii ani. Sau ce cred despre eroism.

Lângă o coloană, doi băieți și o fată discută cu glasul scăzut. Schițez un salut și mă apropiu de ei. Le cer în mod tacit voie să ascult ce spun. Nu mă privesc cu prea multă simpatie, dar nici nu mă resping.

– Momentul declanșării, spune unul dintre băieți. Vreau să-l știu! Mă interesează foarte mult.

Are vreo douăzeci de ani, poartă ochelari cu rame de metal. Păr lung, de revoluționar romantic. Față emaciată de intelectual. Energie spirituală.

– Asta n-are nici o importanță, spune celălalt, cu glas răgușit. – Se strâmbă ușor, de parcă vorbitul i-ar provoca suferință. – S-a pornit și gata.

Este cam de aceeași vârstă, scund, cu o barbă deasă, neagră, nerasă de mai multe zile. Privește înspre liniile metroului. Un scârbit de cuvinte, de vorbe goale. Vrea fapte.

Sub acest raport, semănăm. Ce te faci, aș putea să-l întreb, cu meseriașii vorbelor? Ce trebuie ei să spună în aceste zile? Cum să-i împiedici pe cei ce-și schimbă rapid retorica? Cum afli cine spune adevărul și cine minte?

Îndoielile mele de moralist! „Mic-burgheze”. Lașitate, micime de suflet. Cum poți să te gândești la asemenea subtilități când, în oraș și în țară, mor oameni? Răspund: Mi-ar plăcea ca totul să fie curat ca lacrima. Știu, nu este posibil, dar așa aș vrea.

Mă întreb ce cred cei trei despre mine. Incomunicabilitatea nu este o vorbă goală. Poate nici nu-mi dau atenție, nu mă consideră un individ de sine stătător, ci un semn al masei.

Când vorbește, cel scund își freacă palmele mici, ca și cum ar vrea să și le dezghețe.

Fata este parcă ceva mai tânără. Frumoasă, foarte serioasă. Nu spune nimic. Se mulțumește să-și privească liniștită interlocutorii. S-a uitat de câteva ori înspre mine, fără să mă vadă ca individ. Un cetățean, o voce. Generația mea poate nici nu mai contează pentru ei.

Pe buzele pline ale fetei trece umbra unui surâs îngăduitor și obosit.

– Când au explodat petardele, spune cel înalt. Sau ce-or fi fost. Atunci...

– Ar fi prea simplu așa, spune celălalt, rău dispus. Mult prea ușor. Tu nu te gândești... Trebuie să pornești de la Timișoara. Ce naiba, nu-ți dai seama?

Fata încuviințează.

– Bineînțeles, spune cel înalt. Numai în condițiile date... La miting au venit și din Timișoara. Neinvitați. Și ei... Au strigat ceva împotriva lui. Panica. Indignarea...

– Atunci, zi și de miting, spune cel scund. Faci miting după ce ai tras în oameni? Neînarmați... Copiii... Doar știți. Au lăsat la vedere cadavrele a trei copii. Toată lumea să vadă și să se sperie. Așa ceva nu se înghite. Porcii! Ticăloșii!

În ochii negri ai băiatului vor apărea lacrimi? Nu, se stăpânește. Își strânge pumnii mici.

Cel înalt îl apucă de braț. Gesturile lui au o gingășie stângace. Zice stânjenit:

– Nu te supăra pe mine, te rog! Poate mă crezi nebun. Mă apuc acum să discut... Mai mor oameni. Și eu... Dar ai văzut... Nu mi-a fost frică. Nu este doar gura de mine.

Cel scund încearcă să zâmbească. Nu prea reușește. Se vede, sunt prieteni buni.

– Nu m-am supărat. Sunt două lucruri diferite. Tu, ca filozof... Ai dreptul să... Știu, nu vrei să jignești pe nimeni. Diferența dintre punctele de vedere. Unghiurile... De unde privești, da? Așa ai zis întotdeauna. N-am uitat.

- Toți avem dreptul..., spune fata.

Are o voce plăcută, de copil cuminte.

Se mișcă toți trei. Îmi dau de înțeles, vor să-mi audă opiniile, îmi fac loc. Acum formăm un grup de patru. Sunt între fată și cel scund.

- Îmi dați voie să spun și eu ceva? întreb. Deși poate nu este momentul...

- Într-adevăr, nu este, spune cel cu ochelari, totuși... Nu ne putem opri creierele. Eu, cel puțin... - Îl apucă din nou de braț pe cel scund. - Te rog, nu te supăra!

- N-am treabă cu tine, zice celălalt, posac. Poți să vorbești ce vrei. Când nu ești în tură. Nu vrei să dormi, foarte bine. Te privește. - Mi se adresează. - Spuneți! Aici este cercul filozofilor...

- De ce-a făcut miting tocmai atunci? Nu v-ați întrebat? Tragi în oameni la Timișoara. În copii. Lumea află. Tu chemi oamenii cu pancarte și tot tacâmul. Cum poți să fii atât de ticălos? Și de idiot?

- Nu era idiot, spune cel scund. Voia să ne calce în picioare, încă o dată. Nu-i păsa. Să ne arate, sunt călare pe situație, îmi pot permite orice.

- Și mai spui că mărești lefurile și pensiile, nu știi ce, intervine fata. Adică plătești morții... Sau ce?

- Da. Chiar așa, spun. Eu vreau să vă întreb, dacă sunteți de acord cu mine. A fost împins să greșescă. El și oamenii lui...

- De cine? spune cel scund, ațintindu-mă pieziș. Cine putea să-l împingă pe el?

Cel înalt mă privește cu interes, îmi așteaptă cuvintele.

- N-aș putea să spun. L-a fost anesteziat simțul primejdiei. Și cel al realității. S-a crezut un zeu, totul îi este permis. Asta l-a pierdut.

- Oricum era pierdut, spune cel scund cu ostilitate.

Fata pleacă, chemată de o colegă. Se numește Ortansa.

- Da, desigur, spun. Au fost împinși, așa cred. Anesteziere...

- Ce anesteziere, dom'le? Dar Brașovul? Doar a văzut, lumea este în stare și de revoltă. Nu?

- Așa este, intervine cel înalt, privindu-mă lung. După Brașov, a urmat o perioadă fără demonstrații sau așa ceva. Dânsul vrea să spună... - Face un semn cu capul înspre mine. - Un fel special al românilor de a reacționa. Ai văzut doar, în Europa n-au fost două situații identice. În fiecare țară a fost altfel. Deși, deși...

– Se uită sceptic înspre mine. – Nu se prea leagă. Nu. Mitingul a fost ceva accidental. La fel petardele acelea...

– O clipă, fața lui slabă exprimă confuzia. – Nu reușesc să găsesc un moment inițial. Acumulările, urmate de o izbucnire, nu văd altceva. Ideea cu anestezierea dictatorului și a oamenilor lui. Nu sunt de acord. N-am altceva în schimb, dar nu cred că...

– Teoriile astea, spun, nu trebuie luate prea în serios, sunt doar o bază de discuție. Nu mai mult. Vreau să spun, românul nu este o ființă lipsită de demnitate. Cum au zis unii... Am simulat supunerea față de dictatură... Cei doi și oamenii lor au ajuns să creadă. S-au crezut stăpâni pe situație, nimic nu-i amenință.

– Așa mai da.

În ochii scundului, văd pentru prima oară o sclipire de interes.

– Aș vrea să vă rog să-mi arătați actele, adaugă.

Zâmbesc. Îi dau buletinul și legitimația de la redacție. Se uită la ele cu atenție. Am scos din buzunar și niște hârtii dactilografiate. Mi le cere. Le despăturește tacticos. Citește primele rânduri și mi le înapoiază.

– Vă mulțumesc, spune neutru, în ordine.

Apoi pleacă amândoi, intră într-un grup de oameni din generația lor.

Rămân pe loc. Vine metroul. Urc.

Cum de-a comandat un miting imediat după Timișoara?

Mă gândesc la mărirea progresivă a agresivității. Război împotriva propriului popor. Dictatura caută mijloace de aservire din ce în ce mai perfecționate. Tiranul nu este niciodată pe deplin mulțumit. Totdeauna mai găsește ceva de retușat.

Prin acumularea unor acte agresive, se ajunge la ceva analog masei critice. Apare reacția în lanț și explozia.

În metrou, lumea discută încet. Aud lângă mine:

– Parcă-l avea pe dracul în el! Era fără astâmpăr. Tot timpul întreprindea ceva. Ne-ar fi pus la pământ până la urmă...

O bătrânică își face cruci mari. Buzele i se mișcă.

#

Cobor în Piața Victoriei. Pe-aici este liniște. Iau un tramvai.

„Casa Scânteii” a devenit „Presa liberă”. Sună bine. Mai toate ziarele și-au schimbat numele. Ideal ar fi ca și mentalitățile să poată fi modificate la fel de ușor.

Merg cu vreo cincizeci de metri în spatele unui vechi cunoscut al meu. Îl știu din facultate. Mai precis, din timpul pregătirii militare de după examenul de stat. În acea perioadă, am stat pentru prima oară de vorbă cu oameni cunoscuți doar din vedere în timpul celor cinci ani de facultate. El a făcut parte din această categorie a recuperărilor tardive.

Au trecut douăzeci și cinci de ani de când discutam despre succes literar. Mai mult vorbea el. Pe atunci, literatura mi se părea ceva iremediabil, făcut de alții.

L-am reîntâlnit după vreo zece ani, la București. Devenise și el redactor al uneia dintre revistele surghiunite la „Casa Scânteii”. Un om amabil, reușea să-mi stârnească o undă de simpatie prin nu știu ce atitudine visătoare, ușor întristată.

A publicat mai multe volume de poezie. N-am citit nici unul. M-ar fi interesat cum scrie, dar așa s-a întâmplat. Cert este că n-a reușit, ca și mine de altfel, să fie înglobat în plutonul fruntaș, printre autorii înșirați de critici în articole de bilanț. Poate sentimentul unei rămăneri de căruță îi genera atrăgătoarea melancolie.

Ultima oară l-am întâlnit recent, mi se pare în 19 decembrie, exact în locul unde mă aflu acum. A fost vorba atunci despre un dramaturg cunoscut. L-am rugat să mă ajute în stabilirea unui contact.

„Te-am văzut cu el”, i-am spus. „Păreați destul de apropiați. Poate îi vorbești despre problema mea.”

„De ce nu-i dai un telefon?”

„Nu îndrăznesc. Mi-e teamă să nu-mi strice psihicul prin vreun refuz nobiliar.”

„Refuz nobiliar?”

„Da, da. El este un senior, iar eu un biet pălmaș literar. Asta-i situația...”

„Nu cred... Ce treabă ai cu el?”

„Un unchi al meu... A purtat pe vremuri corespondență cu tatăl lui. M-ar interesa scrisorile, dacă mai există, bineînțeles. Ale unchiului... Aș vrea să le recuperez. Scrisorile tatălui său sunt la mine. Poate le vrea. Am și o fotografie... Dramaturgul, viitorul... Are vreo patru sau cinci ani.”

Fostul meu interlocutor de pe iarba unei unități militare din lașul anului 1964 s-a arătat oarecum distrat și vag agasat.

Atitudinea lui m-a făcut atent. Am legat-o de o observație anterioară. Felul lui de a-mi strânge mâna i

se schimbase. Există o manieră interesantă de a-î semna la cuiva că-l socotești ție inferior într-o scară ierarhică oarecare. Atingerea este scurtată printr-o mișcare surprinzătoare, pe orizontală. Urmează o desprindere bruscă. Acest procedeu mi l-a aplicat el, pentru prima oară de când ne cunoșteam.

Am găsit destul de repede explicația. I se jucase o piesă de teatru.

A făcut și el ca alți autori fără succes. Am dat greș în poezie? Mă apuc de teatru. Simplu. După jucarea piesei, a considerat că nu se mai află pe același palier literar cu mine, ci mai sus. Drept urmare, și-a ajustat comportamentul.

Cei mai mulți consideră lumea literară o structură de tip militar. Sub acest raport, am fost întotdeauna un disident. Când am constatat că unul dintre foștii mei amici sau aproape-amici se simte ajuns mai sus decât mine, în ierarhia literară, nu l-am mai salutat. O măsură disperată, fără îndoială. Am adoptat-o numai după ce-am trăit de mai multe ori o secvență stereotipă. Mă întâlnesc pe stradă sau la Uniune cu unul dintre recent avansații în ierarhia scriitorilor (apariția unei cărți bine primite de critică, obținerea unui premiu, căpătarea unei funcții de conducere la vreo revistă sau editură,

punerea în scenă a unei piese). Până mai ieri, amabil și comunicativ, omul mă privește cu ochi micșorați, ezitând sau întârziind să-mi răspundă la salut. Ba chiar, aspect și mai enervant, lăsându-mi impresia că se străduiește să-și amintească de unde mă cunoaște. Nu știe pe moment de unde să mă ia! L-am prins pe amicul meu din lași tocmai în etapa de ajustare a relațiilor sale din lumea literară.

Am mers totuși unul lângă celălalt până în fața „Casei Scânteii”. Ultimele mele cuvinte au fost: „Ce spui de Timișoara? Tancuri...”.

N-a zis nimic, a privit crunt înainte. Dus a fost.

Iată de ce, mergând în spatele lui și băgându-i de seamă mersul devenit fălos, privirile ce scrutează depărtările, nu-l strig pentru a-l ruga să mă aștepte.

În apropierea statuii lui Lenin, întâlnește un cunoscut. Se sărută spectaculos, se bat pe spate. Frumos, gândesc, se bucură de cele întâmplare. Deși, poate, într-un chip prea teatral. Se despart. El se apropie de statuie, citește un afiș. Ajung în dreptul lui. Nu prea știu... Să simulez neatenția? Cam așa ar trebui.

– Ei, dumneata, cel cu ochelari, mă aud strigat. Acum o să dai socoteală pentru că m-ai turnat...

Mă opresc și mă uit la el. Nu mă privește, se adresează unui auditoriu invizibil pentru mine.

– O să spui pentru ce m-ai turnat și am fost dat afară din facultate...

Mă las în voia primului impuls, încep să-l înjur cu glas tare. O femeie cu aspect de intelectuală, apărută parcă din pământ, pare consternată. Câtă murdărie! spun privirile ei mie adresate dintr-un ținut al purității morale absolute. Probabil a crezut bizara acuză... Înjur înainte, fără nici o jenă. Omul, acuzatorul meu, are un zâmbet de martir. Îl văd din profil, nu se uită la mine. Și-a rărit pașii. La fel însoțitoarea lui.

– Lingău nenorocit! spun cu voce scăzută, înainte de-a o lua înainte.

N-aș fi vrut să-mi amintesc, dar omul a semnat la viața lui un teanc de laude... Dă-o dracului de treabă...

Un animal ciudat! Cum naiba să-l torn? Eu eram la filologie. El, la istorie. De altfel, după câte îmi amintesc, nici n-a avut vreo problemă în timpul facultății. A terminat o dată cu mine. N-am auzit să fi fost cândva o victimă politică.

Mă calmez la gândul că am fost martorul unei reacții foarte interesante. Insul cu piesa jucată a lansat un mârâit social, a atacat primul, înainte ca unele acuze

justificate să-i fie aduse de alții. O încercare de-a mă intimida? Dar de ce? Să fie în legătură cu episodul de ieri? Nu-i exclus. Flaviu Onescu este în stare să dea telefoane spre a-i capacita pe unii dintre prietenii lui literari. Ia sperie-l puțin pe ăla! Vezi tu cum faci, te descurci! Fă-l să stea în banca lui!

Articolul aș vrea să-l public în primul număr din noua ediție. De ce să amânăm spunerea unor adevăruri? Poate gândirea mea politică este rudimentară, iar textul ar trebui păstrat pentru mai târziu. Când lucrurile se vor fi limpezit. Să nu uităm îndemnul oficial la concordie națională. Să înjurăm în mod strict numai vârfurile dictaturii. Vom vedea.

Cele două secretare sunt prezente. Par vesele. Le salut. Marile evenimente sunt cunoscute. Nu mai este nevoie să le comentăm, ne înțelegem din priviri.

– A venit noua conducere? întreb.

– Noua conducere?

– Păi nu?

– N-a venit nimeni.

Din biroul său, apare redactorul șef. Nu mă așteptam să-l întâlnesc. Demisie? Retrageră? Nici vorbă. Omul, nu tocmai dezinvolt, are în mână niște șpalturi. Face revista. Totul este ca înainte.

Mă uit la el ca și cum ar fi o fantomă. Nu dă nici un semn că m-ar fi văzut.

Se ivește și redactorul șef-adjunct. Palid, slăbit, rău dispus, parcă acuzând o criză de ulcer. Mă întreabă, cu un zâmbet chinuit de om suferind: Ai vreun material? Îl privesc uimit. Se face a nu observa. Sau poate nici nu ia în considerare protestul meu ironic, mă socotește o cantitate neglijabilă.

Să scot manuscrisul din buzunar și să i-l dau? Absurd. Ar merge doar ca experiment psihologic.

Ies pe culoar. Și ceilalți redactori din grupul fatidic sunt pe baricade. Un coșmar! Nu se poate! Uite că se poate.

Nu mai am ce face aici. Trebuie să caut o altă publicație pentru textul meu.

Când dau să plec, intră una dintre corectoare.

– Trebuie să ne grăbim, dacă vrem să ieșim repede, spune.

Așa, va să zică. Va apărea un număr special.

Trebuie să întreprind ceva. N-am nimic personal cu nimeni. Să fie toți scriitori, poeți, publiciști, critici, să scrie ce vor ei, în viitor. Nimeni nu va fi arestat, denunțat, cercetat. Echipa campioană în materie de laude trebuie însă măcar modificată.

Ce-aș putea face? Mă duc în biroul meu și adaug o relatare despre secvența tocmai trăită. Apoi mă îndrept spre o redacție situată la același etaj. Le voi oferi articolul. Mă opresc lângă o fereastră și-mi recitesc textul. Este exact, deși cam emfatic. N-am reușit nici să ocolesc niște formulări prea banale. Spus plat, adevărul parcă își pierde ceva din strălucire. Sau mă înșel? Poate acum tocmai exprimările elaborate trebuie ocolite.

Încep să nu mai fiu convins de oportunitatea articolului meu. Este scris cu o anume stângăcie și are o notă de brutalitate. De parcă ar fi al unuia de la „Nova”, proaspăt convertit.

Din moment ce l-am făcut, trebuie să-l ofer. Înainte de asta, voi încerca să împiedic cumva tipărirea „Novei”. Cum?

Merg în tipografie, îl văd pe un inginer în halat albastru. Cândva, l-am cunoscut personal, dar, după un timp, am încetat să ne mai salutăm, cum se întâmplă.

Îi spun despre ce este vorba.

– Oamenii aceștia nu pot fi lăsați să scoată revista, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Ei au fost cei mai mari lăudători, nimeni nu i-a întrecut. Nu se poate una ca asta!

Omul este politicos, dar circumspect. Mai întâi mi s-a părut dispus să ia o hotărâre pe cont propriu. Dar apoi, poate și din pricina modului meu oarecum ezitant de a prezenta problema, spune:

– Eu nu pot să iau nici o decizie. Trebuie să mergeți la directorul general al combinatului. Doar el...

– Unde îl găsesc?

Îmi spune.

Întrebarea este în ce calitate să mă prezint acolo. Nu prea mă văd în postura unui petiționar revoltat. Punctul meu de vedere este unul moral. Mi se pare abominabilă prezența băieților în redacție. Și apoi, ar trebui să fim măcar câțiva, cum să mă duc singur? Există un tipic până și în cele mai clare situații. Un singur om, solicitând întreruperea unor prerogative legale... N-are șanse de succes.

Să mă adresez altcuiva, unui oficial. Cui?

Mai bine să duc articolul despre „Nova”. După aceea, voi vedea. În definitiv, mă exprim prin scris și nu prin acte practice. Să-i împiedice alții pe băieți...

Pe culoarul întunecat, este destulă lume. Văd un cunoscut, autor de romane groase. Pare agitat.

Ne salutăm.

– Ce spui de băieți? îl întreb.

– Care băieți?

– Cei de la „Nova”. Sunt cu toții pe baricade. Ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat.

– Nu se poate! – Pare uluit. – Nu-mi vine să cred.

– Ba da. Poți să mergi să-i vezi. Sunt absolut toți. Am încercat să vorbesc la tipografie, dar oamenii nu se bagă. Lucrează la ordinul beneficiarilor. Suntem niște executanți. Așa mi-au spus.

Pe lângă noi, trece un om la vreo treizeci de ani. Auzind cuvântul „Nova”, ne spune, îndepărtându-se:

– În probleme de „Nova” discutați cu mine!

– Cine-o fi? Întreb.

– Habar n-am... Cine știe...

Trec alți cunoscuți. Mă salută reverențios. Nu cumva figura mea a început să exprime combativitatea? Discutând cu romancierul, am gesticulat spectaculos? S-o fi crezut că am fost investit cu vreo demnitate și am început să pun lucrurile la punct.

– Ar trebui mers la cineva, spune interlocutorul meu. La cine oare...

Omul de dinainte reapare. Îl opresc:

– Domnule, nu te supăra... – Vrea să treacă mai departe, îl apuc de braț. – Tocmai despre „Nova” dumitale este vorba. Poate ne ajuți...

Este un brunet, cu o barbă rară. Privirea lui exprimă dezorientarea, dar și decizia de a duce nu se știe ce acțiune până la capăt. Îi simt tremurul stăpânit.

– Da, ce doriți cu „Nova”? mă întrebă.

Îmi lasă impresia că este gata s-o ia la fugă într-o direcție incertă, imprevizibilă chiar și pentru el însuși.

– Știi dumneata prea bine ce vreau, îi spun. De când lucrezi acolo?

Rămîne pe loc. Privirea întunecată îi alunecă pe lângă mine, nu reușește să se fixeze cu nici un chip. Spune, căutând să obțină o poză amenințătoare:

– Să știți, sunt omul lui Flaviu Onescu!

– Cum?

– Da, omul lui. Și nu mi-e deloc jenă s-o spun... De-acum înainte, revista va servi interesele tinerei generații...

– Da?

– Degeaba sunteți ironic. Să știți, eu n-am venit aici de capul meu. În spatele meu stau studenții, așa să știți...

Se străduiește să pară amenințător, dar nu prea reușește.

În timp ce vorbește, își tot ridică mâinile. Degetele i se încleștează și apoi se despart. Are niște palme

destul de muncite, unghiile îi sunt mâncate până în carne și arată rău. După câte știu, acest obicei nu indică o stabilitate psihică prea bună. În totul, nu pare defel un lider studentesc.

La grupul nostru se adaugă un scriitor în vârstă. Nu prea știe ce atitudine să adopte. Să ia totul în glumă sau să se lase intimidat de aplombul tânărului necunoscut?

– Nu te supăra, îl întreabă, dumneata ești scriitor?
Tânărul are un zvâcnit de agasare:

– Am patru volume!

– Publicate?

– Nu, în manuscris! N-am putut să le public, n-am fost lăsat! Dacă vreți să vedeți cum scriu, citiți revista „Nova”! – Pare în continuare nesigur de sine. – Să vedeți articolul meu!

– Bine, intervine din nou vârstnicul, dar este o revistă a scriitorilor. Dumneata nu ești, totuși, scriitor. Poate vei deveni. Dar deocamdată...

– Revista este a tineretului, strigă omul lui Onescu. A poporului. Revistă a studenților. Tineretul nu mai permite...

– Bine, dom’le, îi spun, cu o bonomie ce mă surprinde pe mine însumi, dar revista dumitale a fost cea mai mare susținătoare a dictaturii... Nu știi asta?

– Ba da, îi vom da afară pe toți cei care nu merită să lucreze în redacție!

– Cu toate acestea, intervine un alt autor, nu se vede ce-ați putea face. Revista este a Uniunii Scriitorilor. Este un organ legal. Ceea ce vrei dumneata este ceva ilegal.

Tânărul se smucește pe loc. Lasă impresia că vrea s-o ia la fugă, iar apoi că vrea să ne șarjeze. Ridică dreapta în sus, într-un salut adresat nimănui. Strigă:

– Vărul meu a căzut la Televiziune! Am în spatele meu treizeci de studenți! – Se uită crunt la mine. – Cine ne va împiedica se va trezi cu un glonț în frunte!

Aleargă. Peste nu multă vreme, îl văd apărând cu un vraf de ziare. Probabil este noul număr din Nova. Au reușit, băieții?

Nu mai are rost să stau pe aici. Articolul mi-a fost refuzat. Este prea brutal.

„Astfel de probleme le rezolvați dumneavoastră acolo, mi s-a spus. Noi nu putem să...”

Mai bine. Spun ceea ce știe toată lumea literară, dar prea pe față. Adaug, băieții din conducere ar trebui să plece. Ani de zile ei au putut să înjure literatura bună și să laude dictatura dincolo de marginile lăudării, dar acum nu trebuie supărați prea mult, sunt necesare

menajamente. Ei au dat cu toroipanul, dar astăzi, în momentul achitării contului, nu trebuie atinși nici cu o floare!

În fine, să ies cât mai repede dintr-o secvență la fel de meschină ca și cea de ieri.

Onescu este într-adevăr diabolic. Îi trec prin minte tot felul de combinații. Aceasta din urmă, cu grupul – desigur fictiv – de studenți și cu teroristul cultural nesigur de sine, este o găselniță foarte ingenioasă, n-am ce zice. Suferă însă de același defect ca și cea de ieri. Are o notă de demență.

#

Sunt în continuare angoasat. Nu pot ieși dintr-o stare de nesiguranță, independentă de acțiunile teroriștilor. (Mă întreb de ce li se spune așa, doar fac parte din securitate; hai să zicem că o anumită fardare a unor minciuni este, deocamdată, necesară.)

Bursa cuvintelor scrise. Prăbușirea ideii de literatură. Și ridicarea celei de jurnalistică. Înainte de revoluție, scriitorul își conserva iluzia propriului său talent. Din cauza dictaturii, nu pot să-mi dau măsura, să scriu pe cât aș fi în stare. Sunt silit să caut tertipuri pentru ocolirea cenzurii. Trebuie să-i conving pe editorii lipsiți de curaj.

Acum, strategiile de mascare nu mai au nici o căutare. Autorul își spune: Înainte n-am putut să mă exprim. Astăzi am toate posibilitățile, dar constat că n-am nimic deosebit de spus.

În ceea ce mă privește, n-am ajuns încă la o concluzie clară în această ultimă privință.

#

Sună telefonul. Tresar. În ultimele zile n-am vorbit decât cu vreo câțiva colegi de breaslă (o expresie ce nu-mi place). Vocile lor mici, ezitante, mi-au întetit sentimentul de nesiguranță. Unuia dintre ei, cam de vârsta mea, probabil angoasat de presenescență, i-am spus:

„Cred că practicarea demagogiei este un fel de tratament.”

„Ce fel de tratament?”

„Pentru propriile îndoieli... Crezi că toți sunt atât de siguri de ei precum par?”

„Nu sunt...”

„Tocmai. Nu toți vor să facă o carieră politică sau să ajungă într-un post de conducere.”

„Sau să rămână într-unul...”

„Da. Mulți fug de ei înșiși prin adeziuni disperate. Revoluția a fost un moment al adevărului. Mulți au văzut în ei înșiși un vid periculos de contemplat...”

„Și?”

„S-au aruncat în vârtoare. Adeziune politică înseamnă să intri într-un grup. Poți obține un sentiment de solidaritate, euforizant...”

Mă caută Cristian, adversarul meu de astă-vară. Vocea lui este slabă, abia înțeleg ce spune. Vrea să mă vadă. Să ne întâlnim în oraș, nu poate veni la mine.

Ne dăm întâlnire lângă Cișmigiu. Mă deranjează dacă vine cu un prieten? Nu.

#

Poloistul este slăbit și neras, dar atins de-o curioasă seninătate.

Prietenul său este un tânăr la treizeci, de statură potrivită. Figura lui comună exprimă așteptarea liniștită, resemnată. Când dăm mâna, mă privește în ochi foarte scurt și apoi reîncepe să se uite alături de mine. Mă socotește o cantitate neglijabilă, desigur. O reacție observată și clasificată de câțiva ani, nu mă mai deranjează. Mi se pare a fi în firea lucrurilor. Mai ales acum, când tinerii au dovedit mai multă potență politică decât adulții.

Intrăm în Cișmigiu.

– Unde-i Maria? Îl întreb pe Cristian.

– La spital. Iese zilele acestea.

– A fost rănită?

– Da. A avut și-un șoc...

– Când? Joi? Când ne-am întâlnit?

– Da. A dat o blindată peste noi. A atins-o și pe ea...

– Și?

– A leșinat. Am crezut c-a murit. Am dus-o la Urgență. Le-am spus c-a lovit-o o mașină. N-ar fi internat-o, vă dați seama...

– Poate-ar fi internat-o.

– Nu cred. În fine, nu asta contează. Acum este destul de bine.

– Are ceva organic?

– Câteva coaste rupte. Dar... Nici nu știu cum să vă spun...

Cel de-al treilea, Mihai, se oprește fără motiv. Ne uităm la el. Se încruntă, de parc-ar vrea să-și clarifice o amintire cețoasă. Zice, privind în jos:

– Mai bine spune-i de ce l-ai căutat...

– În calitate de observator oarecum avizat m-ați chemat, aș putea zice.

– Nici nu v-am spus, murmură Cristian, palid. Maria mi-a zis să va caut. O să povestească mai bine decât noi. Așa zicea.

– Nu cred. Am plecat cu vreo jumătate de oră înainte de venirea blindatelor. Am simțit o primejdie în aer. N-am avut curajul să rămân.

Nu mă condamnă. Li se pare de la sine înțeles să fi plecat. Sau este doar indiferență? Mai degrabă.

– Așa a spus. Vă transmit doar un mesaj. – Pe fața lui, semnele unui devotament special, greu de definit. Să-i spun mistic? – Ea știe mai bine.

Nu plecăm. Trei pietoni discutând liniștiți. Pe lângă noi, trece o pereche între două vârste. Mă frapează nelinișea chinuită de pe fețele lor.

Ne punem în mișcare. Eu sunt la mijloc. Spun:

– Ce să povestesc? Îi întreb. Revoluția? Nu cred să fiu în stare. Aș putea doar să-mi etalez neputințele literare și biologice.

Cristian râde frumos.

– Cele biologice? Nu!

– De ce? Întreabă Mihai.

O clipă de destindere. Poloistul spune:

– Nu ți-am povestit despre cursa de ăstă-vară?

– Ba da, dar...

– Dânsul este. Da, nici nu-ți vine să crezi...

Mihai îmi aruncă o scurtă privire. Apoi ridică din umeri. Are dreptate, cursa mea pare acum un act de frivolitate sau chiar de puerilitate. Este un timp al colectivităților, al alinierilor.

Traversăm Cișmigiul. De câteva ori, Cristian îmi arată prin semne încotro o luăm.

– Unde mergem? Îl întreb.

– Sunteți invitatul nostru. Maria ne-a spus să vă ducem. Să vă arătăm.

– Ce?

Poloistul își înclină capul de câteva ori. Se strâmbă ușor. Nu este tocmai de acord cu vizita mea, dar din moment ce a spus Maria...

– Nu te supăra, îl întreb, Maria este un fel de lider al studenților, da?

Nu-mi răspunde.

– Nu cred că lider este cuvântul potrivit. – Mihai este gânditor, aproape melancolic. – Mai degrabă un fel de sfătuitor. Este ciudat... S-a petrecut ceva cu ea. Toți și-au dat seama.

– Noi de ce nu mergem la ea? Întreb.

– Astăzi nu se poate. O să mergem. Să vedem...

– Ce să vezi? Cum mă comport astăzi? Nici chiar așa! Nu văd de ce n-aș putea-o vizita la spital. Mai ales dacă și-a revenit. Hm? Ce zici?

Nu-mi răspunde nici unul. Mergem înainte. Am ajuns în strada Cobălcescu.

Mihai se oprește. Mă privește furtiv, pare nehotărât. Stă cu mâinile în buzunarele scurtei sale ponosite. Am impresia că este mai în vârstă decât pare.

– Nu te supăra, îi spun, câți ani ai?

Se uită intrigat și ușor disprețuitor la mine. Zice:

– De ce mă întrebați?

– Uite așa... Știu, nu este momentul... Vreau să verific ceva...

– Treizeci și nouă. Atâta am. Sunteți mulțumit?

– Da, da. Sper că nu te consideri jignit...

– Nu. – Pare preocupat, contemplându-și parcă ezitarea în legătură cu o decizie importantă. – Acum nu este timp pentru supărări de-astea.

– Aș vrea să vă rog... Să ne spunem pe nume! Nu facem parte din generații diferite. Cât privește vârsta... Mi-am dat pur și simplu seama, ești mai bătrân decât mi s-a părut... Asta-i tot.

Cristian ne-a ascultat neatent.

– Bine... Spune. Uite, Virgile. Noi te ducem într-o casă... Cum să-i spun? – Zâmbește silit. – Conspirativă. Noi avem un cerc de discuții. L-am avut și înainte, dar asta nu contează. Nu ne-am lăudat nicăieri... Vrem să-ți punem câteva întrebări...

– V-ați constituit într-un tribunal?

– Nu este nimic comic...

– Nici n-am glumit. Există și tribunale morale.

– Da. Există. Al nostru cam de asta ține. Oricum; eu nu sunt reprezentativ. – Cristian face această mărturisire cu franchețe. – N-o prea am cu vorbitul.

– Ce vorbit? Întreabă Mihai. Aici trebuie s-o ai cu ideile...

– Spune cum vrei, încuviințează poloistul. Astea sunt amănunte. Am și eu rolul meu.

Nu mai vorbim. Ne îndreptăm către Știrbei Vodă, apoi o luăm la dreapta. Vom intra într-o casă veche. Cristian, apasă butonul roșu al unei sonerii, îl întreb:

– Este vreo regulă de comportament? Trebuie să ocolesc vreo temă de discuție?

Cei doi sunt calmi. Mihai spune, fără să mă privească:

– Nu, nu. Nici o... Restricțiile să le ia dracu'!

Întotdeauna mi-au plăcut casele vechi. Cele ce par niște construcții modeste, dar au încăperi neașteptat de spațioase.

Ne deschide o față scundă, serioasă. Vorbire lentă, ochi negri, larg deschiși. Fața ei lungă sugerează fragilitatea și intelectualizarea. Ne aștepta. Cristian mă prezintă:

– El este Virgil, spune.

Intrăm într-o încăpere mărită prin scoaterea unui glasvand. Este destul de multă lume. Majoritatea par a fi studenți. Văd și vreo patru fete.

– El este Virgil Herzovi, spune Cristian. Știți, Maria l-a cunoscut astă-vară...

Câțiva băieți mă salută neglijent, prin gesturi. Fetele mă privesc cu indiferență. Mă așez pe un scaun. Convorbirile se sting treptat. De afară, se aude zgomotul unui motor foarte puternic. Este probabil un tanc.

– Sunteți scriitor? mă întreabă un tânăr foarte slab, ascetic. – Privirile lui albastre mă ațintesc fără milă. – Da?

– Da. Întotdeauna mi-a fost jenă să-mi mărturisesc profesia.

– De ce?

– Nu știu foarte exact. Mi s-a părut cumva indecentă. Literatura are o anumită gratuitate catastrofală. Ceva în acest gen. Am preferat să spun: Sunt jurnalist. Cu o oarecare justificare, fiindcă lucrez la o revistă literară.

– La care?

– „Nova”...

– Și cum ziceți că vă numiți?

A vorbit o fată blondă. Poartă, ca și majoritatea celorlalți, un jersey. Genul intelectuală neatentă la îmbrăcăminte. Îmi așteaptă răspunsul, scuturându-și cu nervozitate scrumul țigării.

– Virgil Herzovi. Cristian m-a recomandat, mi se pare. Probabil n-ai fost atentă.

– Nu-mi amintesc de numele dumneavoastră. Nu l-am văzut în „Nova”.

– N-am mai scris în ultimii ani. Ai citit „Nova”? Mă mir. N-aș fi crezut.

– Ea citește tot, intervine o altă fată.

– O revistă odioasă, continuă blonda.

Este nemiloasă. Mă privește ca și cum eu aș fi fost redactorul șef.

– Da, sunt de acord.

– Și?

– Și ce?

– Cum ați stat într-o asemenea redacție? Ce fel de scriitor ați fost?

Mă uit înspre Cristian, îmi întoarce privirea. Face un semn cu mâna dreaptă: Poți să pleci, dacă vrei, dar mai bine stai aici! Să vezi cum gândim noi. Da, o să rămân.

Blonda nu știe nimic despre mine. S-a agățat de numele revistei. Mă acuză, se pare, de pe poziția unei generații. Adulții sunt niște vinovați. În bloc. Sunt produsul dictaturii. Oricât ar fi vrut să se delimiteze, ceva în ei s-a modificat în chip ireversibil. Așa gândește fata cu buze subțiri și încruntări de intelectuală încarnată.

– Chiar vă interesează persoana mea? Mi se pare neverosimil.

– Ne interesează categoria, intervine un tânăr cu barbă încăruntită și chelie.

– Bine, dar eu nu sunt reprezentativ. V-ar trebui un senior. Nu?

– Maria v-a recomandat, spune Mihai.

Și-a păstrat expresia de așteptare răbdătoare.

Mă uit la ceilalți. Văd pe fețele lor o solidaritate ce seamănă cu devotamentul.

– Bine, foarte bine. O să vă spun. Bineînțeles, pe scurt. Sunt un caz nestandard. Un hibrid de vinovăție și de nevinovăție. Voi asta căutați, orice mi-ați spune. Vinovați! Da, îi împărțiți pe oameni în două categorii distincte. E normal. Poate mintea noastră nici nu poate judeca altfel. Poate, practicarea toleranței forțează logica...

– Cum?

– Se renunță la principiul terțiului exclus. În materie de morală, nu prea merge cu logica polivalentă. Aici omul este sau nu este vinovat.

– Bine, am înțeles, spune glacial blonda. Unde vreți să ajungeți?

– La adevăr.

– Adevărul aflat la mijloc, da? spune un băiat gras, blond.

Nu are nimic dintr-un luptător politic. Chip rotund de bonom, ten rumen, mâini scurte și calme, păr rărit, lipit de țeastă.

– Nu. Acum e un moment al agresivității, sper să fiți de acord. Este dificil de discutat. De ce credeți că procesele penale se desfășoară atât de lent? Pentru a nu se lua decizii sub impulsul momentului.

– Apropo, spune gazda. Ce spuneți de procesul celor doi? Cam rapid, nu?

– Cam rapid, da. N-au avut încotro, se pare. Așa se spune... Cine știe adevărul? În politică, un fapt împlinit devine bun. Așa stau lucrurile. Pe mine, cei doi m-au impresionat ca indivizi. M-au stupefiat.

– Niște țoaape, spune Cristian, uitându-se înspre ușă, ca și cum ar aștepta pe cineva.

– Îmi repet prostește... Cum a fost posibil? Niște oameni de o asemenea calitate... Cum de s-a putut?

– Uite că s-a putut, spune Mihai, foarte calm.

Fata blondă, inchizitoarea mea, dă semne de nervozitate.

– Să nu divagăm, vă rog! Știm și noi ce fel de oameni au fost! Asta s-a văzut foarte bine. Să folosim seara asta! Vă rugăm să ne spuneți ce credeți dumneavoastră. Ce-i mai important. Maria v-a recomandat drept un bun observator.

Parcă s-a mai împlânzit.

– Eu cred că sunteți obsedați. Ideea de vinovăție. Asta este?

Tăcere. Blondul masiv... Liniștea lui contagioasă... Poate prietenii lui îl consideră o amuletă însuflețită, un factor de temporizare.

Aud o voce de om precaut. Vine din colțul cel mai întunecat al încăperii.

– Creți că aveți dreptate. Cu o precizare. Toată lumea repetă aceleași idei. Cazurile limită... Dictatorul, familia sa... Teroriștii... – Are o ezitare. – Nu văd de ce li se zice astfel. O denumire arbitrară.

– De ce?

– Teroristul este o persoană particulară sau face parte dintr-o organizație ilegală. Nu?

– Da. Și mai departe? Întreabă Cristian, cu o grimasă de plictiseală.

– La noi, sunt oamenii regimului, antrenați în școlile lui. Sunt de fapt securiști.

Blonda cu buze subțiri, Mona, clatină din cap a îndoială:

– Unii securiști au trecut de partea revoluției. S-ar simți lezați. În fine...

Tânărul din colțul întunecos continuă:

– Da. Cum spuneam... Ne interesează cazuri concrete de oameni vinovați. – Are un icnet. Sau un râs. – O scară a vinovaților...

– Și vreți să mă spovedesc în fața voastră? Acum, pe loc?

- Dac-ai venit aici, spune Cristian, de ce să-ți pierzi timpul cu nimicuri? Ai energia... Maria nu se înșală. Fă un act esențial!

Este o provocare. Mă privește grav. Ceilalți își manipulează țigările pe jumătate consumate. Mă privesc placizi, pentru ei sunt un reprezentant al generației de mijloc, principal culpabilă.

- Iată despre ce este vorba, încep. Nu mi-e frică să spun exact adevărul. Nici de voi și nici de nimeni. Într-un anumit sens, m-am vindecat de frică joi. Atunci... Am plecat de frică, dar apoi m-am simțit vindecat. Mai întâi... Mă simt vinovat... Nu numai pentru ce am făcut sau nu înainte, dar și în legătură cu cele întâmplare acum. Cu asta trebuie să încep.

Mă opresc, îmi rotesc întrebător privirile. Sunt un orator ezitant. Am nevoie de un auditoriu favorabil, altfel nu pot să mă desfășor. Am ratat destule momente importante, chiar cruciale, numai pentru că vreun oponent mi s-a arătat ostil. Sau mi s-a părut astfel. Cineva face un gest de plictiseală sau automat. Îl interpretez ca un semn de dușmănie, mă blochez și ratez momentul. Iată de ce n-aș fi un bun om politic. Nu sunt capabil să câștig un auditoriu inițial indiferent sau chiar dușmănos, cum reușesc oratorii autentici.

Locul meu este la masa de scris, iată adevărul. În schimb, capăt o oarecare elocință atunci când mă confesez. De fapt, oricine se însufletește când vorbește despre sine însuși.

Spun mai departe:

- Trece timpul, simt că adun tot mai multă vinovăție. Este un proces ciudat. Nu reușesc să-l opresc. Din oceanul de culpabilitate al celor stăpâniți de dictatură, se scurge o vână în mica mea baltă personală.

- Sindromul de culpabilitate al supraviețuitorului, spune cineva. Este cunoscut. L-am simțit și eu...

- Porot l-a descris, nu? M-am gândit și eu. Apare mai întâi un sentiment de solidaritate. Deci inserarea psihică într-un grup. Apoi o culpabilitate inconștientă, legată de dispariția respectivului grup. Subiectul simte că sacrificiul s-a operat din pricina lui. Ba chiar în favoarea lui.

- Și eu am simțit așa ceva, spune Cristian.

- La mine este progresiv. Ca și cum mi-ar lipsi aerul. Foarte neplăcut. Să vă povestesc mai departe. Cred că sentimentul de culpabilitate este dominant. Toți vorbesc de vinovăție. - Fac o pauză. Mă simt în stare să spun mai departe. S-a pus în mișcare

misteriosul mecanism interior ce m-a împins întotdeauna spre confesiune. – Aș vrea să știți, mai întâi, n-am fost demnitar sau șef. Nici turnător...

– Asta nu se poate demonstra...

Nu știu cine-a vorbit. O voce neutră, de femeie.

– Într-adevăr, nu se poate... Deși există unele argumente. De pildă, starea materială a cuiva. Colaborarea politică este răsplătită, nu? O regulă de fier. Nu prea există excepții. Evenimentele m-au prins într-o garsonieră cu linoleum pe jos. Într-un bloc de cartier, răpănos. Vecinii mei sunt mai ales oameni în vârstă, fără pretenții. Vorbesc despre ce se dă la Alimentara. Meseria mea li se pare bizară... Când te apucă cincizeci, într-o garsonieră mai mult decât modestă, înseamnă că n-ai făcut nici-o mișcare. Așa cred. N-am nici mașină. Cu un cuvânt, n-am lăudat nici pentru bani și nici pentru funcție. De altfel, ce-am scris poate fi controlat. N-am fost nici un naiv lacom și nici un vicios orgolios...

– Asta ce-o mai fi? Întreabă Mihai.

– Sunt două categorii... M-am gândit la ele zilele acestea. Semnificative. Uite, naivul lacom este dispus să servească dictatura aproape pe gratis.

– Care dintre ele?

– Personală, a proletariatului, nu contează... O face pentru mărunțișuri. Nu sesizează că demersul său este imoral. Din inconștiență sau pură prostie. – Se aude soneria. Fata cea scundă se ridică, făcându-mi semn să nu mă întrerup. O așteptăm. Revine repede cu o fată care seamănă cu Maria. – Nici unul din această categorie nu ajunge profesor universitar, rector, ambasador, șef de redacție. Și nici nu intră în aparatul cultural.

– Atunci?

– Se mulțumește cu mica plată a poeziilor, articolelor, reportajelor. Visul lui maxim este să-și adune producțiile în volume și să mai ia niște bani. Atâta tot. Au fost destui de-ăștia la „Nova”. Să vi-l descriu pe unul? Hm? Ce ziceți?

Tăcere. Spun mai departe:

– O ființă uimitoare. Profesor de română. Am conversat de câteva ori cu el. M-a interesat gândirea sa rudimentară. Ceva de necrezut. Vorbea literalmente în fraze de manual. Era specializat în poezii patriotice și de celebrare a celor doi. Mi-a spus odată, că ține o strictă evidență a poeziilor publicate și a sumelor obținute astfel. Peste opt sute de bucăți, vreo treizeci și cinci de mii. În cincisprezece ani. Umbla prin redacții,

neobosit. Pentru a-și plasa marfa. Un tip senin. Dacă astea se cer? Ce să fac? Aduc. Am și poezii de suflet, dar nu mi le publică nimeni. Această categorie poate fi regăsită și în alte domenii. Dublul limbaj, dedublarea pentru supraviețuire. Poate omului nici nu-i păsa de perechea funestă. Plasa o marfă oarecare. Nu-și dădea seama ce face. Această inconștientă am trăit-o și eu până acum vreo zece ani. O varietate perfecționată a ei, mai bine zis.

– Cum?

– Articole ocazionale. Le însăilam cu ușurință, căutam să dau o oarecare aparență de profesionalitate câtorva idei. Tehnica repetării, ca în Orwell. Când minți, asta poate n-o mai știți atât de bine, capeți dintr-o dată o fluentă diabolică... Începi să crezi că lucrurile s-ar putea să stea chiar așa... Mi se părea: Nu fac nimănui nici un rău, dacă mă refer la vocația socială a romanului românesc de azi și la rolul lui educativ... În cele mai multe introduceam câte un citat din știți cine... Așa se cerea. Era o condiție a publicării. Cu blândețe fermă, redactorul aducea această mică precizare. De câteva ori, mi s-a întâmplat să mă autopastez. Reluam câte un text mai vechi și doar schimbam citatul, pentru actualizare. Cuvântări erau destule, nu asta era problema.

– Acum îmi aduc aminte, spune Mona. Prin 1980 scriați niște texte de prima pagină, într-un cotidian. Așa este?

– Da, ai dreptate. Citești colecțiile... Chiar voiam să... Erau scurte eseuri, pe teme politice. Le duceam chiar redactorului șef. Astăzi, el este unul dintre cei mai fervenți susținători ai Revoluției. O conversiune desigur începută mai demult. Nu elogiam partidul și nici dictatorul. Erau comentarii euforice ale unor idei: solidaritate națională, tradiție patriotică românească... Sunt sigur, redactorul șef era conștient de situația politică. Dacă le-ar fi considerat dăunătoare, nu m-ar fi încurajat. Scriam micul text, mă sugestionam: Lucrurile merg destul de bine, la urma urmelor. Sunt scriitor, îmi spuneam, încerc să măresc coeziunea poporului, îi alimentez o stare de spirit, dacă nu bună, măcar suportabilă. Practicam un soi de idilism. Nu reușesc să reconstitui pe deplin ce gândeam atunci. Oricum, ideea de dictatură personală nu apăruse în conștiința mea, de asta sunt sigur. Pe atunci, erați niște adolescenți cei mai mulți dintre voi. N-aveți cum să-mi controlați spusele.

– Nu-i chiar așa, spune Mihai. Nu-i tocmai așa. De pe atunci se putea spune...

- Da, probabil. În fapt, dictatura a devenit foarte agresivă după 1980. Eu așa am simțit. Acum, bineînțeles, văd altfel lucrurile, găsesc destule argumente. Dar atunci... La fel ca mulți alții... Credeam că, în România, comunismul este un rău necesar, de neînlăturat mai bine zis. Nu poate fi vorba decât despre o coabitare cu el. Aici este esența problemei.

- Poate are dreptate, spune Mona. Cultul personalității s-a întetit în jurul lui 1980.

Mulți mint: Mi-am dat seama de la bun început înspre ce merg lucrurile... Poziția mea s-a radicalizat încă din anii '70...

- Uitați, spun, să luăm disidențele mai vechi. Cea a lui Paul Goma, da? N-au un curs prea ridicat. După criteriul cronologic, n-ar trebui ca lui Goma să i se ofere un post înalt? Cu toate acestea, nimeni nu-l amintește...

- Fiindcă a plecat. A făcut-o pe disidentul și apoi s-a dus. Contează cei rămași. Asta-i situația. Degeaba stai în străinătate și tot vorbești. Aici s-au expus.

- S-au expus și cei din străinătate. Nu asta este problema. Nu știți umbrela lui Jivkov? Un securist l-a ucis pe un jurnalist. L-a înțepat cu o umbrelă. A murit

cam tot așa și unul de la „Europa Liberă”. Am uitat cum îl chema.

- Da, da, spun. Fiți atenți, vă rog! Să luăm convertirile politice ale zilei! Totul s-a petrecut în ultimii cinci ani, dacă nu chiar trei. Disidenții tardivi s-au aflat pe coama valului. A spus foarte exact primul ministru, deși cam riscant... Dar nu...

- Lasă-l în pace, intervine Cristian, brusc înveselit. Toate fetele sunt îndrăgostite de el.

- Nu și Mona, spun.

- De ce? mă întreabă aceasta.

- Fiindcă vrei să fii femeie dură...

- Să lăsăm asta, spune Mihai, plictisit. Este mai interesantă problema disidenților.

- Da, ai dreptate. N-am vrut să mă îndepărtez de problemă, de propria mea vinovăție. Disidenții au intervenit, eu n-am mai scris nimic. M-am datat unui pasivism, poate vinovat. Din 1980 încoace, n-am mai semnat nimic rușinos. Ba nu, am publicat acum doi ani un reportaj în „Nova”, dar era mai mult nostalgic. Fără numele personajului și-al epocii. Atât. Am făcut critică literară, despre cărți fără legătură cu dictatura. Nu asta contează. Mai interesant este când situăm începutul

dictaturii personale. Iată întrebarea. Dacă este să stabilim niște vinovății reale.

Tăcere. Modul meu relativist de a prezenta lucrurile este molipsitor? Spun mai departe:

– O boală a îngăduirii și a sprijinirii decente. Am suferit de o formă ușoară. Istoria literaturii... Céline... Colaboraționist sadea... Cu toate acestea...

– Ce-i cu el?

– Este mare scriitor. La noi, nu prea sunt cazuri. Cel puțin eu nu cunosc vreunul. Vreau să spun, în timpii dictaturii personale. Voi ce părere aveți?

Nimeni nu-mi răspunde.

Se aud voci din stradă. Oameni nu prea triști, dintr-o lume paralelă. Noi suntem o reuniune de moraliști. Acum este un timp al politicienilor și al moraliștilor. Reprezentanții celor doi poli ai societății omenești. În vremuri normale, omul adoptă când intransigența moralistului, când compromisul politicianului... Altfel nu se poate trăi.

– Să revenim la mine, spun. N-am fost pe poziția dascălului neghiob și nici pe a marilor traficanți de cuvinte, nu. Am reprezentat naivitatea și ignoranța politică. Nu mi-am dat seama ce se petrece și nici ce se pregătește. Două sunt aspectele esențiale. Mai întâi,

ingredientul politic. A fost practic imposibil să-l eviți. În ciorba luptei tale pentru succes, ai adăugat un condiment politic. Până și Marin Preda, cu povestea introdusă într-unul dintre romanele sale. O știți, sunt sigur. Să vă povestesc deci mica mea murdărie, ce putea deveni una mare...

Sunt privit cu atenție, fără intransigența și agresivitatea din primele momente.

– În 1974, am venit la „Nova”, organ al Uniunii Scriitorilor. Un așa-numit transfer în interesul serviciului. Teoretic, aveam dreptul la stabilirea în București, oraș închis. Aprobările se dădeau foarte greu. Fără buletin de Capitală, nu puteam face schimb de locuință. Uniunea Scriitorilor m-a sprijinit, dar fără succes. Pe cererea mea, primarul de atunci al Capitalei, Cioară numit, a scris cu litere de câte doi centimetri: Să meargă înapoi. Avem destui scriitori în București. Ca să vezi! Am continuat demersurile legale, timp de patru ani. Nimic. În tot acest timp, am avut numai o jumătate de normă. Mitul scriitorilor bănoși... O prostie... Cei mai mulți sunt niște amărășteni. Eu, printre ei. O duceam prost. Amănunte meschine, desigur. Am locuit pe la diferite gazde, prin hoteluri, un timp am făcut o navetă absurdă. Am ajuns într-o zi la capătul puterilor. Ori fac ceva, ori plec din București.

- Nici Nichita Stănescu n-a avut buletin de București. Douăzeci de ani...

Nu mă interesează cine-a vorbit. Îmi amintesc, în acei ani un articol ocazional însemna mult pentru mine. Da, știu ce gândeam atunci. Eram preocupat doar de eșecul meu, voiam să finalizez ceea ce începusem, nimic altceva nu mi se părea mai important. Știam, la noi se practică un joc politic, presa vorbită și scrisă face parte din el. Nu încercam să-i înțeleg dedesubturile. Ignoranță de ardelean obsedat de cucerirea Capitalei. Cum adică, să mă întorc de unde am plecat, cu coada între picioare? Mi se părea o umilință grozavă. Vechea schemă dintre cele două războaie mondiale, când într-o sută de romane un tânăr vine în București cu iluziile intacte. Cezar Petrescu.

- Da, n-a avut buletin. Situațiile noastre nu erau deloc analoge. El fusese omologat drept geniu. Era inclus printre seniori. Cu totul altceva. Nu și-a făcut buletin dintr-un fel de eleganță specială. Un mare poet, un geniu este cetățean al Universului, nu? Nici nu se uită la asemenea mărunțișuri. Eu mă uitam, nu reușeam să mă obișnuiesc cu ideea de provizorat perpetuu.

- Nu trebuia să veniți, dacă n-aveați condiții demne, spune blonda cu buze subțiri.

- Da, da, vorbești ca o moralistă. Și alții mi-au spus așa, atunci. Moraliștii cunoscuți de mine, posesorii unor tonalități înalte, biblice, așa spune, ocupau însă, strict întâmplător, vile sau nivele ale unor vile foarte bine plasate. Aveau mașini la timp schimbate și, numai Dumnezeu știe cum, posturi de conducere. Le au și acum, le vor avea și în viitor. Toți disidenții de azi, țineți bine minte, sunt oameni perfect aranjați materialmente!

Se aude o rafală lungă de pistol automat. Ascultăm cu toții. Nu se mai repetă.

Tânărul din colțul întunecat spune:

- Am făcut o listă de zgomote ce seamănă cu împușcăturile. Sunt foarte multe. Vă rog să mă iertați, v-am întrerupt.

- N-are nici o importanță. Pot să și plec. În orice moment. Mă opresc. Ca o bandă de magnetofon.

- Ba nu, spune Mona. Ne interesează.

- Ar trebui să vă intereseze, într-adevăr... Mecanismul explică și mândiriile politice ale unora din alte sectoare. De fapt, cuvântul nici nu este potrivit. Mai degrabă niște protezări. Ceva în acest gen. Ajustări... Ca și cum un jucător de fotbal ar marca un gol cu mâna într-un meci decisiv, iar arbitrul n-ar observa.

– Maradona...

– Da, ca el. Spune cineva că nu este un mare jucător? Argentina a devenit mai puțin campioană mondială? Nu. Asta s-a făcut întotdeauna. O mică proptea politică a rezolvat totul. Profesioniștii cu totul puri sunt foarte rari.

– Ei există! Scriitorii ar trebui să fie așa! Ei dau tonul, nu?

– Și ziariștii...

– Doar cei independenți.

– În fine, spune ce murdărie ai făcut, zice Cristian. Noi discutăm aici probleme teoretice... Mai bine ne-am duce să-i ajutăm pe cei din stațiile de metrou.

– Ei, lasă...

– Să spun mai departe?

– Spuneți!

– Am recurs la o soluție extremă. M-am dus la președintele Uniunii Scriitorilor, nu contează numele său. L-am spus: Am scris o carte despre numărul unu. Sunt într-o situație dezastruoasă, n-am bani, locuință, buletin. M-a ascultat cu atenție, uitându-se înspre hârtiile aflate pe biroul său. Am fost impresionat de liniștea lui adâncă, imperturbabilă. Avea calmul unui lider real. Așa ceva nu se poate truca. Este o aură de

neconfundat. Poate doar un mare actor. Scrie o cerere, mi-a spus. Să fie scurtă! Să nu depășească o pagină! Mi-o aduci mâine. L-o pun pe masă. Am făcut petiția. Peste nici o săptămână solicitarea mea de stabilire în Capitală a fost aprobată. Am primit adresa la redacție. Adusă de un curier, nu prin poștă! De aici încolo, toate au mers ca pe roate, n-am ce spune. Am făcut schimb de locuință, am început să trăiesc cât de cât civilizat. Mai aveam nevoie doar de o leafă întreagă, dar asta este o altă poveste. Președintele, om civilizat, nu m-a întrebat, niciodată despre manuscrisul cu pricina. De altfel, l-am mai întâlnit doar o singură dată. Ne-am nimerit împreună la o șezătoare literară. El venise în chip de simplu scriitor, nu mai deținea nici o demnitate. L-am urmărit cu interes cum se comportă în postura de particular, de cetățean.

– Cum...?

– Aici sunt niște nuanțe. Înainte avea, cum să spun?, niște atitudini cumva tăioase, deși pe fondul unei politeți fără reproș. Iar privirile îi erau de o limpezime extraordinară, mai puțin obișnuită la un om în vârstă. O mare stăpânire de sine. Probabil expresia de seninătate ținea de conștiința acesteia. Și de o mulțumire... În definitiv, omul a dat mâna cu multe mărimi ale planetei. Nu este puțin lucru.

– Și la șezătoare?

Mona n-a putut rezista curiozității. Când vine vorba de inși importanți, oricine vrea să afle amănunte. Aici se află una din explicațiile jurnalisticii. Oamenii nu sunt realmente interesați de adevărurile ultime, profunde, aflate sub straturile senzaționalului. Iată de ce, atunci când vreau să atrag atenția asupra mea, aduc vorba despre un om celebru, cunoscut personal. Automat, fără excepție, sunt ascultat. O jurnalistică vorbită.

– Nu mai era decât un om oarecare, civilizat. Spunea lucruri de bun simț. Își pierduse strălucirea misterioasă. La întoarcere, am venit cu el în tren. Am tras un frig cumplit. Noroc că doar vreo două sau trei ore. Ceva ciudat, am nimerit doar cu el în compartiment.

– De ce ciudat?

– Ai dreptate. Era normal să-l ocolească lumea. Nu mai avea nici o putere. Un om în vârstă, care arată mulțumitor fiindcă a trăit bine. Laăștia, bătrânețea este mai puțin vizibilă decât la oamenii de rând.

– Și ce-ați discutat? Ceva interesant?

– Da, foarte. În orice caz, nu m-a întrebat despre manuscrisul meu. Mi-a povestit despre dictator. Nu

unul anume, categoria. Scena cu cererea s-a petrecut în 1978, cea din tren prin 1984, mi se pare. Era altă perioadă. Amândoi, probabil, simțeam un fel de teamă difuză. Eu îl bănuiam pe el că mă va turna, el n-avea nici un motiv să nu reacționeze la fel. Nu eu venisem la el cu...? Ba da. Generalități, dar se înțelegea la cine se referă.

– Ce-a spus?

Tânărul din colțul întunecat vine lângă mine. Are o înfățișare standard de intelectual la treizeci și cinci. Chelie, barbă neagră cu vizibile fire încărunțite, ochelari, frunte înaltă, ridată, expresie de preocupare, alură de ins fără interes pentru cultura fizică, mâini frumoase, exprimând spiritualizarea. Poartă blugi și un jersey larg, verzui. Fumează cu mișcări lente. Nu-i pot vedea ochii. Voce efeminată. Pronunță vorbele neglijent.

– Dictatorul este o persoană specială. Se cere un comportament deosebit. Dacă ești subalternul lui, vii cu vreo propunere... Trebuie să-i vorbești într-un anumit fel. Nu merge să-i spui ideea și gata.

– De ce?

– Nu suportă ca altcineva să aibă vreo idee. Trebuie să i-o sugerezi. Pe moment, indiferent ce i-ai

spune, el zice nu. Dacă i-o insinuezi destul de abil, este posibil ca ulterior s-o dea drept a lui. Ca și cum tocmai ar fi descoperit-o. Chestia asta m-a fascinat.

– Și altceva?

– Improvizatia... Devine lege. Dictatorul este capricios. E normal. Nu poți să dovedești că ești omnipotent, decât dacă depășești rezonabilul. A mai venit vorba și despre punerea între paranteze a individului. Mărirea progresivă a agresivității...

– Dar preferința pentru grandios? Întreabă Mona.

– Nu-mi amintesc. Poate da. Și nerăbdarea... Aglomerarea de proiecte. Mania pedepselor și a recompenselor...

– Și asta este clasică.

– Da. Inteligența necesară pentru menținerea la putere. Genul ei. Iată ce m-ar interesa. Este doar viclenie, la prima vedere. În realitate lucrurile sunt mult mai complicate.

Cristian are un rânjet:

– Poate l-ai și admirat. Din moment ce-ai scris despre el.

– De unde știi c-a scris?! spune Mona. – Și-a abandonat poziția de ostilitate. – Poate a fost doar așa, o vorbă...

– Ba nu, am făcut-o. Jena mi-a apărut după 1980. Jena de-a fi scris, vreau să spun. – Au încremenit. Uită să-și mai scuture scrumul țigărilor. Mă privesc țință. Aș vrea să cunosc raportul dintre mânie și stupefacție din mințile lor. Cum, un asemenea om ne-a trimis Maria? Este un scandal. – Manuscrisul îl am și acum, pot să-l arăt cui dorește.

– Asta-i masochism, mormăie Cristian. Nimeni nu te obligă să vii cu asemenea amănunte.

– Ce-i drept... De ce să vă spun adevărul pe jumătate? Ai zis, n-are rost să ne pierdem timpul cu nimicuri. Sunt de acord.

– Și de ce n-ați publicat-o? – Glasul Monei este de gheață. – Se poate afla?

– Nici aici lucrurile nu stau ca într-un articol de ziar: albă sau neagră. Ca să fiu sincer, la început am cochetat oarecum cu ideea. Parcă văd ce fețe ar fi avut cei de la indiferent ce editură.

– Ce fețe?

– Un amestec de teamă, satisfacție și silă, dispreț mai degrabă. Ultimul bine filtrat. Teamă să nu-i torn cine știe unde... Nu mi-au întâmpinat cu destul entuziasm textul... Satisfacție, le cream o acoperire față de oficialitate, acceptam să mă mânjesc în locul altora,

după care ei înșiși ar fi trebuit să alerge, să-i persuadeze. Și pentru că un autor tânăr se mânjea din elan spontan, fără cointeresare. Adeziune pură... Fără să fie redactor șef, autor specializat în osanale și așa mai departe. Întotdeauna au fost bine primiți oamenii noi, pentru credibilitate.

– Și?

– La început, alături de tentație am simțit o reținere confuză. Fără motiv clar, mi s-a părut: Nu este cazul să merg până la capăt. Apoi, destul de repede, mi-am dat seama: Nu sunt efectiv în stare să public un astfel de manuscris. Am hotărât că l-am scris doar pentru a-l arăta, dacă va fi cazul. M-am gândit să tot repet: Mai am de lucru, trebuie aduse la zi unele capitole. Episodul este acum de istorie literară. Privată... Dar mă apasă, puteți să mă credeți. Ulterior, ideea de-a fi făcut așa ceva mi s-a părut absurdă.

– De ce l-ai scris? Din moment ce nu voiai să-l publici?

– Asta-i mai dificil de înțeles pentru voi, poate. A fost o naivitate de ardelean! Cum? Să mă duc la un demnitar și să vorbesc despre un manuscris inexistent? Ar fi imoral... Neștiind că un om important nu intră în amănunte. Cu un nimeni ca mine...

Sentimentul de vinovăție mi se accentuează. Mărturisirile îmi provoacă o ușurare numai în timpul cât le rostesc.

– Ar mai fi ceva. Un fel de epilog comic. Să vi-l spun?

– Spune-l! zice Mihai resemnat.

– Da. În 1978, locuiam la o doamnă în vârstă, fosta angajată la „Malaxa” și absolventă a Academiei Comerciale. În casa ei din Domenii, se aflau multe obiecte valoroase...

Retrăiesc cu o plăcere reprimată – tinerii mei anchetatori nu trebuie să vadă vreun zâmbet pe fața mea de vechi colaboraționist – scene cu doamna Pantazi, gazda mea. Se pregătea să emigreze în Statele Unite. Vindea pe rupte. Ținea cu îndârjire la preț. Printre clienții ei s-a numărat și un poet îmbogățit. Din ce? Din expresii ale atașamentului său față de conducătorul partidului. Amestecate desigur cu patriotisme, un șuvoi neîntrerupt. Totul într-o montură destul de fascistă, pentru a spune adevărul. Treaba mergea, banii curgeau... Doamna Pantazi i-a plasat o sufragerie florentină, patruzeci de mii. Pe-atunci, această sumă însemna ceva. Nu s-au înțeles din preț la un Tonitza. Portretul unei fete. Din tot ce-am văzut acolo, ochii ei

negri mi-au rămas cel mai clar în memorie. Poetul oferea doar treizeci. Tabloul a rămas în casă, spre bucuria mea. Mi-ar fi plăcut să-l vad pe poet negociind, căutând s-o lămurească pe încăpățâната doamnă Pantazi, dar nu s-a arătat niciodată, își trimitea doar subalternii, discipolii.

Îmi amintesc scena curioasă a instalării mele. Mai întâi am vorbit la telefon, am aflat adresa. L-am părut acceptabil, dar s-a indispus când a aflat unde lucrez. Nu vreau jurnaliști. Bine, dar este o revistă literară. Nu un cotidian. L-am schițat apoi eșecul meu bucureștean. Poate a înduplecat-o și înfățișarea mea de om rău trăit. Până la urmă, mi-a dat așa-numita cameră a servitoarei, situată lângă bucătărie. O încăpere mică. De-abia încăpeau un pat îngust, o masă și un scaun. Un frigider vechi, cu compresor, făcea zgomot, mă trezea noaptea. Acesta era, desigur, un simplu amănunt.

Doamna Pantazi avea curiozitatea unei manguste. Adora să se uite prin hârtiile mele. De mai multe ori am găsit-o la mine, cu ochelarii ei foarte uzați – își cultiva o derutantă înfățișare umilă –, citind vreun articol de-al meu. Nu se obosea să-mi ceară scuze, se mulțumea să-mi adreseze un zâmbet neglijent, ce-i reorganiza în

chip surprinzător ridurile. Niciodată nu i-am făcut vreun reproș. Nu pentru că mi-ar fi fost frică de vreo evacuare. Îmi era realmente simpatică. Avea și darul povestitului. După ce-a căpătat o oarecare încredere în mine, mi-a relatat unele dintre aventurile ei cu securitatea. Mi-a arătat și locul unde ascunsese niște cocoșei. De ordiniul zecilor. Sub un pervaz. O denunțase un prieten al casei. Un om de mare încredere. S-a gândit că dacă n-are el, să n-am nici eu.

Doamna Pantazi mă distra și fiindcă mă considera o cantitate neglijabilă din punct de vedere intelectual. Ai fost la Paris? Nu. Dar la Londra? Nu. Publicistica mea i se părea ceva cu totul minor. Nici nu se înșela, la drept vorbind.

Singura noastră lungime de undă comună a fost umorul. În acest domeniu, mă considera egalul ei. În fond, amândoi eram niște necăjiți. Ea era batrână, eu nu reușeam cu nici un chip să mă emancipez din postura jurnalistului marginal.

De afară, se aud câteva rafale. Probabil sunt funciarmente nesperios, din moment ce mă gândesc la lucruri atât de neînsemnate, dar nu sunt în stare să dezleg episoadele... Întotdeauna voi rememora textul despre dictator alături de simpatica bătrână cu vedere

slabă, îmbrăcată modest, vorbind plebeian dintr-un snobism întors pe dos, mai greu de înțeles.

Într-o zi, mi-am uitat acasă manuscrisul cu pricina. De regulă, îl țineam la redacție și nu-l arătam nimănui. Dintr-o pudoare explicabilă. Pe atunci, nu era o ticăloșie să scrii despre el, dar de prost gust tot era. Când m-am întors, după-amiaza, am găsit-o la măsuta mea. Citea cu mare atenție. Niciodată până atunci n-am văzut pe fața ei de bunică blajină o asemenea expresie de severitate. Nu mi-a răspuns la salut. Primele ei cuvinte au fost:

„Cum, dumneata scrii asemenea lucruri?”

Și a ridicat o filă cu două degete, ca și cum ar fi fost murdară sau rău mirositoare.

„Doamna Pantazi..., am început eu ezitant. Nu v-am spus de chestia asta...”

„Nu-ți dai seama ce faci?”

Și-a scos ochelarii cu un gest energic. M-a privit cu asprime. Ochii ei erau apoși, cenușii. Am observat cât de rărit îi era părul cărunt...

„Doamnă Pantazi, nu intenționez să public...”

„Nu mă interesează ce faci. Cum poți să scrii asemenea cuvinte? Nu-ți dai seama ce faci? Sau ce?”

Aș fi putut să-i spun: Nu dispun de sufragerii florentine și nici de alt fel, n-am nici un Tonitza, deasupra patului meu nu se află un foarte reușit Băncilă, ci coperta unei reviste franțuzești, reprezentând un model la modă. Am doar o jumătate de normă. Lucruri meschine, da. Nu sunt printre intimii vreunui senior literar și nici n-am forța să devin eu însumi un senior. Scrisul meu este cum este, dar dezastruoasa mea calitate de-a nu reuși să întrețin relații umane cu confrății mă plasează aproape matematic pe-o orbită de marginal. Adevărurile mele n-ar fi impresionat-o. Ea vedea ce scria negru pe alb. În absolut, avea dreptate. Aș fi putut să strig simulând și, de la un punct, chiar trăind o mică criză de isterie: N-am nici un cheag, doamnă Pantazi, părinții mei au pierdut absolut totul, nu mai au ce vinde. Nu suntem pe picior de egalitate. Dumneavoastră ați scăpat mult mai ieftin decât noi.

„Doamnă Pantazi, n-am avut încotro...”

„Nu se poate una ca asta. Te-a obligat cineva? Ia spune-mi!”

„Nu m-a obligat nimeni.”

„Și-atunci? Cum poți să faci o asemenea josnicie?”

Îmi amintesc bine memorabila scenă. Am simțit o oarecare jenă, m-am și distrat, cu inconștientă. O făceam pe deșteptul, bătrâna emigrantă vedea mai clar decât mine. Cu toate acestea... Lucrurile nu sunt foarte lămurite. Aveam unghiuri de vedere mult prea diferite. Pentru a stabili dacă avea sau nu dreptate, ar trebui să mă întorc în timp, la decizia mea de a urma filologia și apoi la cea de-a intra în presă. Cândva, trebuia probabil să mă decid pentru o meserie manuală. Doar așa... De la un moment dat, rămânerea în presă a fost condiționată de intrarea în partid. Au scăpat doar câțiva din redacțiile unor reviste editate de Uniunea Scriitorilor.

N-am avut prilejul să-mi etalez toate argumentele. Doamna Pantazi suferise o radicalizare ireversibilă. Mi-a spus:

„Uite, domnule, mâine te muți de la mine. Nu mai pot să te țin. Dacă vrei, du-te unde vrei și reclamă-mă. Spune, te-am dat afară pentru că scrii o anumită carte.”

M-am întristat. Poate atunci am înțeles pe deplin: Ideea mea cu cartea este nefericită.

„Bine, doamnă Pantazi, o să plec. Pot și astăzi. Mă duc la gară fără probleme.”

„Ba nu, nu suntem sălbatici. Pleci mâine. – A tăcut îngândurată. – Într-un fel, să știi, îmi pare rău. Cred că ești un om simpatic. Și cinstit.”

„Da, nu fur, nu pun mâna pe nimic.”

„Nu la asta m-am gândit. Știu, nu furi. Sper să mă înțelegi. Mi-aș pierde respectul față de mine însămi dacă te-aș mai ține aici. Eu știu mult mai multe decât dumneata despre regimul ăsta. Probabil ești inconștient. Sau convins. În ambele cazuri...”

„Bine, plec mâine.”

M-a privit lung, parcă din depărtare. A zis:

„Dacă vrei... Ți-am găsit o altă gazdă. La o fostă colegă de pension a mea. Vrea să ia pe cineva. Dacă vrei, poți să mergi la ea.”

Docil, am acceptat. A doua zi, m-am mutat la colega de pension. Probabil a trecut, până azi, în lumea dreptilor. La despărțire, am întrebat-o pe doamna Pantazi dacă mai pot să-i dau din când în când câte un telefon. A încuviințat și mi s-a părut că-și regretă intransigența.

– ... dar nu despre ele este vorba. Această doamnă m-a dat afară când a aflat ce carte scriu. Despre a cui viață și activitate. Scena a fost destul de tare. Nu v-o

mai povestesc. Lăudătorii fără compensații materiale. Mă interesează. Ăștia chiar sunt de neînțeles.

– De ce? întreabă Cristian, distant. Poate din orgoliu. Să se vadă și ei cu numele tipărite în ziar. Sau să iasă în evidență într-o ședință. Este aproape același lucru, cred.

– Da, poate. Eu i-am numit vicioșii orgolioși. Unde este viciul? Știi că ești imoral, dar nu renunți. O satisfacere vicioasă, cu orice preț, a orgoliului. Sunt și cariere literare bazate pe adeziuni false, pseudo, existente mai mult în imaginațiile unor rudimentari ai culturii, decât în realitate. În fine...

– Dumneavoastră, de fapt, ce hram ați purtat? mă întreabă Mona.

– Naiba știe... Dacă mă gândesc bine, cred că am ilustrat figura mediocrului autentic... Da. Exceptând episodul cu manuscrisul, am scris texte cu tentă politică mai mult pentru a mă afla în treabă. N-am obținut nimic de pe urma lor. Și în postura de condeier vândut trebuie să practici o anumită retorică a comportamentului, nu este suficient să te prezinți pe la redacții cu textele. Și aici sunt necesare contacte umane, participarea însuflețită, ca să zic așa, la viața unui anumit grup literar. Nici aici nu merge; să fii

singuratic. Pe plan politic, am realizat figura unei femei prostuțe... Îi cedează unui bărbat fără sentiment, fără atracție fizică, nu primește nici o recompensă materială. N-are spirit de aventură, nu este capricioasă și nici plictisită... Nici măcar n-a fost prea solicitată... De fapt, din pură și simplă prostie...

– Teoria asta nu-mi prea place, spune bărbosul. Este confuză.

– Da, posibil. Este greu să explici un om prin două comportamente diametral opuse. Dar nu imposibil. Cum adică? Scrii un text despre dictator și apoi spui c-ai făcut publicistică oportună pentru a te afla în treabă. Nu se leagă. Ori una, ori alta. De fapt, am o explicație mai exactă. Dacă mai aveți chef s-o auziți. – Au, nu arată nici unul obosit sau plictisit. Se uită la mine ca la un animal ciudat, cu o iremediabilă distanțare. – Trebuie să fac referire la problema scrisului, la literatură...

– Foarte bine, spune Cristian.

– Am făcut o confuzie între literatură și jurnalistică; De-aici mi s-a tras...

– Ce fel de confuzie?

– Uite-așa... Jurnalistica este o activitate avocațială. Repede-ți schimbi punctul de vedere, oricât

ai face-o pe moralistul. În natura acestei activități, este o anumită mulare după evenimente. Doar vedeți cum arată presa. Este o înflorire... O explozie, literalmente. Ați băgat de seamă. Convertiri foarte spectaculoase. Oameni până mai ieri... Ce să mai discutăm... Schimbările lor de macaz nu sunt numai imorale. Sunt inerente. Jurnaliștii fac foarte mult caz de morală, doar știți, dar în imanența profesiei lor există ceva imoral. Ar fi o excepție. Când spui numai ce-ai văzut și-ai auzit. Atunci n-ai cum să fardezi realitatea. Este foarte greu, aproape imposibil să rămâi obiectiv. Partizanatul apare și în modul de-a selecționa, înțelegeți?

- Înțelegem, dar nu prea... Adică, ce vrei să spui? Unui jurnalist nu-i pasă de fapt în favoarea cui scrie?

- Într-o oarecare măsură, nu-i pasă. Desigur, există marile excepții. Ziariști cu moralitate cristalină. Nimeni nu-i contestă. Ce vreau eu să spun... O anumită versatilitate este consubstanțială jurnalisticii. Aici este nodul problemei.

- S-ar putea să ai dreptate, spune Mona gânditoare. Unii au realizat cotitura extraordinar de ușor.

Cunoscuta convertire a ideilor în emoție. Este destul de greu să i te sustragi. Nu mi-a mai spus

dumneavoastră... Nici Maria n-a reușit să se ferească de retorica inteligenței...

- Vedeți, eu încerc acum să găsesc nu scuze, ci explicații ale atitudinii mele frivole. O frivolitate intelectuală, desigur. Și-ajung la o concluzie. Am dus o existență de tip jurnalistic. Pentru mine, cuvintele au jucat rolul unor cărămizi docile, eventual muiate, încă nearse, făcute din lut. Nu m-a interesat decât meșteșugul de-a le îmbina. Deși mă credeam un scriitor, am ilustrat ani la rând mentalitatea jurnalistică. Asta este explicația profundă și nu imoralitatea mea. Așa trebuie privite lucrurile.

- Mentalitatea scriitoricească... Cum este ea? Întreabă Cristian, fără a-și ascunde zeflemeaua.

Și-a părăsit fotoliul și se află în picioare, lângă mine. Obligându-mă să-l privesc de jos în sus. Figura lui îmi apare necunoscută, cu maxilarul inferior enorm, înnegrit de barba nerasă.

- Puțini își dau seama de deosebirile dintre ea și cea jurnalistică. De aici și disprețul standard al multora pentru scriitori, ca și categorie. Cazul lui Nichita Stănescu... Majoritatea îl știu de băutor și mai puțin de poet...

Fără să-și dea seama că poziția lui mă deranjează, Cristian se apropie și mai mult de mine. Spun mai departe:

– Mentalitatea scriitoricească se bazează, cred eu, pe nevoia de-a spune adevărul...

– Care adevăr?

– Da, este o întrebare. Adevărul personal, dar nu conjunctural, ci profund, autentic. La cei mari, el coincide cu acela al majorității. Sau îl determină, aici nu se mai știe foarte clar. Iată de ce un scriitor nu poate fi jurnalist.

– Dar Eminescu?...

– M-am gândit și eu la el. A fost un geniu, nu intră în discuție. Eu vorbesc despre persoanele obișnuite. Geniile sunt ceva special.

I-am spus astă-vară Mariei că Eminescu a fost ucis de jurnalistică. Acum, nu știu de ce, îmi păstrez pentru mine această ipoteză.

– Nu prea văd legătura, spune Mona.

Ceva mai înainte am văzut-o scuturându-și coama blondă, cu gestul unui cal nărăvaș. Mi s-a părut că luptă cu pasagera plăcere indusă de discursul meu meșteșugit. Spun:

– Frivolitatea mea intelectuală a ținut de confuzia dintre jurnalistică și literatură. Mi-am spus: Adevărurile mele pot să mai aștepte. Pot să scriu tot felul de texte ocazionale, efemere, de fapt inexistente. Va veni și vremea să spun esențialul. Anii au trecut și n-a mai venit. A trebuit să trăiesc ce-am trăit pentru a înțelege lucruri atât de simple.

– Seamănă cu o convertire, zice Mihai.

– Da, cred că da. Literatura ar trebui să fie o religie laică. N-am spus-o eu.

#

Aud că băieții de la „Nova” sunt în continuare pe poziție. Nici gând să plece, să dispară din viața publică. Circulă diferite zvonuri. Vor edita revista din fonduri proprii, se spune. Teoretic, este posibil. Poate vor fi finanțați, întrebarea este cine le va cumpăra publicația.

Anul nou a venit pe nesimțite. Revelionul a fost ciudat.

Spectacolul politic capătă amploare. Asist la o ficțiune trăită, de mare anvergură. Angoasa începe să mi se risipească. Persistă doar sentimentul de culpabilitate, probabil întărit de discuțiile auzite la TV.

Este conceptul zilei. Cine este vinovat? Cum măsurăm vinovățiile? Cum pedepsim? Iată ce se întreabă toată lumea.

Cu greu mă concentrez. Problema mea existențială de astă-vară s-a estompat. Sunt anesteziat de avalanșa informațională din presă. Aflu lucruri terifiante, lăcrimez bătrânește, sentimentul că tinerii au murit din vina mea, pentru mine, în locul meu, nu-mi dă pace.

Mă întreb dacă nu cumva reacția mea este isterică. Să fie totul o simulare pentru uz personal? Orice este posibil.

Evenimentele mă împiedică să obțin detașarea necesară unor analize. Resimt o tiranie a senzaționalului.

Mă obsedează episodul procesului și secvența de după execuție. Am văzut și alte persoane, de primă importanță în vechiul regim, arestate. Nu reușesc să obțin nicio semnificație literară din distilarea acestor imagini. Nu sunt în stare să scriu sau să spun despre ele decât crase banalități. Evenimentele ce îi interesează în egală măsură pe toți oamenii nu se transformă în literatură, ci în jurnalistică. Încerc totuși să notez câteva

impresii despre funestul cuplu, așa cum a apărut la proces.

El părea totalmente rupt de realitate, halucinat. Continua să vorbească în clișee, în sintagme gata făcute, avea privirile unuia venit dintr-o altă lume. Saltul de la grandoare la decadență – neverosimil. Incredibile au fost și aventurile ce au precedat arestarea celor doi. Nebunia a fost întotdeauna generatoare de perplexitate, de stupefacție.

Ea, în schimb, părea o persoană normală, sănătoasă mintal. O semidoctă rea, redusă, limitată. Modul ei primitiv de-a vorbi. Probabil nici nu s-a străduit vreodată să-și mai instruiască discursul.

Amândoi au fost terifiianți în special pentru intelectuali. Gândindu-se la ei, aceștia sunt siliți să recunoască: păstrarea puterii nu poate fi realizată prin mijloace strict raționale, în joc intră multe elemente imponderabile.

În conștiințe circulă curenți oceanice, ceva în genul Gulf Stream-ului. În anumite momente, acestea își schimbă cursul. Doar astfel se explică orbirea în privința celor doi. A trebuit să se întâmple ceva extraordinar spre a ne da seama: Dragonii cei periculoși erau de fapt desenați.

Demagogul și impostorul se înrudesesc, au același cusur moral. Amândoi sunt uzurpatori. Primul apare în locul unui om sincer, al doilea în cel al unui competent. Și sinceritatea este un fel de competență! Mecanismele politice, după cum văd, sunt puse în mișcare de oameni fără o deosebită calitate morală și profesională. Aceștia sunt întotdeauna cei dintâi. Cei realmente valoroși au ezitări, apar doar în episodul al doilea.

Paternalismul dictaturii. În aceste zile unii simt o jale fără nume, persistentă, imună la bucuria adusă de schimbare și la durerea pricinuită de jertfe, realizează figura unor orfelini. Dictatura a creat un om anesteziat, destul de leneș, având sentimentul că o forță mare îl ocrotește, îl menține la un nivel destul de acceptabil. Acum, suficiența paternalistă nu mai are temei. Iar simțământul de pierdere a unei protecții poate fi dătător de vertij. Îl citesc pe fețele trecătorilor, îl descopăr în replicile buimace ale unor cunoscuți.

O revanșă istorică a intelectualilor. Intervenită după o „dictatură a proletariatului”, atât de lungă! Pentru prima oară, după atâta vreme, a fi intelectual pare a nu mai însemna un subtil stigmat politic. Numiri spectaculoase. Puși în fața posibilității de a-și exprima pe deplin calitățile, poate unii recentii demnitari culturali

își vor constata mediocritatea. În materie de administrație, iluziile se pierd mai greu, presupun.

Revoluția este un moment al adevărului. Acum, fiecare se află față în față cu el însuși. Este obligat să ia cunoștință de nivelul real al propriei sale energii vitale (din această sursă se alimentează și energia morală). Un moment destul de neplăcut. Încă n-am capitulat, dar o voce interioară îmi spune: N-ai, nu mai ai energie. Nu ești în stare nici măcar să-ți revendici drepturile. Cu atât mai puțin să-ți ameliorezi cumva viața, să apuci ceva, măcar simbolic, fie și numai de domeniul orgoliului. Perplexitatea ți se amplifică, în loc să se estompeze și să dispară, cum ar fi normal. Sunt un observator. Autorul nu se amestecă în vârtoare. Expectativa este un semn special de vigoare, teama de noutăți vine din setea de aprofundare. Este doar dificultatea de a înțelege natura rapidelor schimbări, nimic altceva. Deplângi demagogia unora, dar în secret regreti că tu însuși nu ești în stare s-o practici. Neputința ta nu este de natură morală, cum îți place să crezi, ține de sfârșeala ta adâncă, fără leac. Ocolești învâlmășeala, ți se pare inelegantă și chiar dezgustătoare. De fapt n-ai puterea să-ți comuți felul

de viață, să părăsești expectativa. Ai ratat ocazia de-a ieși din marasmul tăcerii.

Tribulațiile legate de pierderea preaplinului mi se par puerile. Mă simt amenințat de o primejdie mult mai palpabilă. Sentimentul de vinovăție mi se accentuează.

Îmi repet: Bulversarea politică a fost un eveniment fericit, trebuie să trăiesc înainte.

Vinovăția mea n-a fost de natură politică. N-am omis în mod conștient să denunț dictatura, ignoranța și tembelism, nu tăcere politică. Mi-am bătut joc de adevărul meu. I-am simțit existența, dar am tot amânat clipa spunerii lui. A fost, este adevărul unui veleitarism fără leac? Înnăscut sau dobândit? Cine m-a manevrat? Dictatura, comunismul sau niște strămoși mediocri? Orice-ar fi fost, mi-am pierdut timpul. Am ratat maturitatea politică și pe cea literară. Am ratat și tăcerea.

Uneori îmi apar mai mult victimă decât vinovat.

Fiica mea îmi scrie vederi din Germania, cam una la trei luni. Încep să-i înțeleg răceala, neglijența, efortul plictisit. Nu este vreo conjurație a mamei sale, cum am crezut. Ea însăși a intuit dubioasa mea calitate umană. Acum, după schimbările petrecute, este parcă și mai rece decât înainte. Ai dreptate, îi spun. Când mai

formam împreună cu mama ta un cuplu baroc, nu m-am purtat prea frumos cu tine. Te-am ignorat, m-am lăsat dominat de un fals cinism, iluzionându-mă astfel că sunt puternic. N-am făcut literatură adevărată. Nici pe tine nu te-am „scris” bine, mi-am falsificat impulsul adânc.

#

Lucrurile se leagă. Nu voi mai fi redactor la „Nova”. Mi se va oferi altceva, probabil.

Trebuie să diger și această întâmplare paradoxală. Am aflat de ea pe căi ocolite, franchețea n-a devenit încă uzuală la noi.

Bănuiesc cum s-au desfășurat lucrurile. O dată în plus, m-a dezavantajat lipsa oricăror relații personale cu seniorii. Nici nu-i salut. Din moment ce nu-i cunosc personal?! Așa ceva nu se înghite, este clar. În cele din urmă, demnitarii din lumea scriitorilor au aflat cine este insolentul care nu schițează nici măcar un singur gest de vasalitate.

Odiseea mea la „Nova” în anii ciudați, printre oameni contemplați cu indignare, dar mai mult cu stupefacție, s-a încheiat astfel. Niciodată n-as fi reușit să-mi imaginez un asemenea epilog.

Încerc o etalonare. Caut asemănări cu câte unele episoade din viețile lui Lelu și a tatălui meu. La ei au fost motive politice, la mine nu tocmai, în ultimii zece ani n-am scris nimic în favoarea dictaturii. Sau nu, parcă-parcă încep să înțeleg. Sunt totuși o victimă politică! A politicii literare. Există și așa ceva. Parodie, parodie, dar o pățesc oameni concreți, non-fictivi. La „Nova”, a fost un grup abominabil, de acord. A venit un grup mai bun, să admitem. Pentru a intra printre cei noi nu este însă suficient să nu fi făcut parte din vechiul grup, ba chiar să-i fi fost un oponent fățiș! Trebuia să am relații de prietenie literară cu actualul grup! Altfel nu se poate. Fiind un apolitic literar dovedit... În fine...

Acum câțiva ani, am publicat o povestire despre un destin de țap ispășitor. Polarizezi vinovățiile semenilor tăi și mori, ispășindu-le. O victimă predestinată. Pharmakos.

Fac parte din familia acestor damnați disprețuiți, dar și venerați? Ar fi prea frumos.

Încerc să depășesc un fel de ranchiună purtată destinului. În definitiv, să cazi fără vină în zilele unor ascensiuni politice atât de amețitoare este ceva comic.

Câteva explicații simple. Gestionarii Revoluției nu sunt moraliști ezitanți, nu cumpănesc prea mult.

Verificările minuțioase sunt rezervate pentru niște etape ulterioare. Așa se întâmplă întotdeauna.

Crepusculul „Novei” a început în urmă cu șapte-opt ani, când conducerea ei s-a aliniat fățiș și excesiv la doctrina dictaturii. De atunci am început să înțeleg: Redacția devine un model de regim totalitar. Am trăit apoi nu numai în marea dictatură, dar și într-una caricaturală, cu abuzuri și mentalități tipice. Paradoxala mea înlăturare poate fi considerată o încheiere favorabilă. Am fost ajutat să obțin o distanțare. În absența ei n-aș putea imagina romanul „Novei”.

Dacă m-aș considera nedreptățit, ar însemna să ilustrez teoria cu desenul unitar al eșecurilor. Speculația celui devenit distant după primul său succes. Presimt, în curând îl voi întâlni pe acest personaj venit din realitate în romanul meu gândit și apoi reîntors în strada bucureșteană. Mă va recunoaște, va avea bunăvoința? Cum va reacționa, aflând că am fost dat afară? Dar alții? Vrând-nevrând, sunt un stigmatizat. Consens național, da, unele nuanțări se fac, chiar dacă nu în scris, pentru public. Nici nu s-ar putea altfel. A lucrat la o revistă care a colaborat fățiș și grosolan cu

dictatura. „Nova”, da... N-a mai avut loc în noua echipă. Bine, dar n-a scris nimic... Nu contează, a luat banii pe același stat de plată. Alături de cei care au scris.

#

Un diletant însuflețit – iată ce-a fost Lelu. Fragmentarismul lui asiduu are o cheie? Îmi este dat să-i descopăr coerența ascunsă? Sau ideea unei structuri camuflate este doar o găselniță autostimulativă, menită să-mi justifice frunzărirea lipsită de convingere a arhivei?

Pentru prima oară după evenimentele din decembrie, reușesc să reiau lectura documentelor de familie. Presimțirea că în ele se află un cifru vindecător... Reîncep să mă gândesc la acțiunea de ciugulire culturală a unchiului meu.

Încerc să găsesc o justificare a fragmentarismului. Nu neapărat una superioară. De ce rămâne cineva la nivelul de colecționar cultural? De ce nu încearcă nici o „lipire” a bucăților obținute?

Încrederea într-un viitor complezent – una dintre explicații. M-am gândit la ea. Insul cu pricina amână la nesfârșit asamblarea, își spune: Am destulă vreme la dispoziție. Într-o bună zi, el începe să renunțe și la

proiect. Acțiunea sa de strângere harnică se transformă în formă de viață. În cele din urmă, dispare până și nostalgia unor sinteze.

Textele lui Lelu pot fi considerate și memorialistică modulară. Regret că nu pot să le editez ca atare, piesă cu piesă. Destui le-ar găsi interesante.

Lelu n-a fost numai un ironic strângător de prefabricate culturale, dar și un pios. Dovadă stă activitatea sa de editor. Grație lui au apărut postum două dintre cărțile lui Victor, culegeri de articole publicate mai întâi în presa vremii. Tot el a pus la cale scrierea unei monografii. Autorul a fost un ziarist cu „condei sprintar”. Într-una dintre mărturiile biografice folosite de acesta, tatăl meu îmi dovedește că avea și nu avea nostalgia notorietății.

El singur ar fi fost în stare să reușească, să ajungă cineva, să iasă din anonimatul în care noi ceștilalți ne complacem atât de egoist; să răsplătească astfel prin mândrie dacă nu prin altceva, pe cei care l-au crescut.

Alte documente referitoare la Victor. Articole de ziar, necrologuri, recenzii la cărțile lui, amintiri despre el, comentarii ale amorului său, considerat a fi o

mezalianță potențială. Cereri de bani către părinți, cam prea multe. În ultimul său an, când a reușit să câștige destul ca jurnalist, a început s-o lase mai moale cu istoria Banatului. Așa se întâmplă.

Acum Victor mi se pare mai semnificativ decât Lelu. Mort la douăzeci și patru de ani, frenetic publicist, istoriograf tranzitând dinspre articolul de ziar înspre cercetarea zisă serioasă, student fără examene luate, orator improvizat, dar convingător.

Acțiunile lui au crescut în ochii mei fiindcă astăzi, în România, tineretul exercită un fel de regență morală. Un alt motiv: momentan raportul de forțe dintre literatură și jurnalistică s-a schimbat la noi. Literatura, până mai ieri chemată să suplinească pe ocolite o jurnalistică anihilată, se vede azi aruncată pe insula pustie a esteticului. Marele pachet al actualității trece pe lângă ea. De pe punțile lui, călătorii fac semne amabil-nepăsătoare, dar nici unul nu ține să coboare pentru a lua legătura cu bizarii claustrați.

Jurnalistul agitat, promițând a se transforma într-un om politic în stare să-și capteze alegătorii, devine mai interesant decât Lelu – literatul potențial, artizanul paradoxal al propriului său trecut. Texte ale

lui Victor, considerate astă-vară doar mostre de retorică depășită, mi se par acum demne de interes.

Nu cumva tinerii demonstranți făceau jurnalistică trăită? Dacă s-ar fi cramponat, fiecare, de propria personalitate, de propriul adevăr spiritual, profund, ar mai fi ieșit în stradă? Nu, în mod sigur. Înseamnă că jurnalistica poate fi și sublimă?

Ciudată balansare pe versanții unei dileme!

Da, Victor avea fibră de jurnalist autentic. Reușea un patetism derizoriu în absolut, dar capabil să impresioneze pentru moment și să îndemne la adeziune politică. Un exemplu ar fi discursul lui din 1929. A vorbit atunci în calitate de „represintant” al studenților, după profesorul Ioan Bianu, directorul său de la B.A.R. . Un „Carnet de identitate pentru funcționarii publici”, emis pe numele său de către Ministerul Comunicațiilor la 5 iulie 1928 și semnat de severul Bianu, îi certifică funcția de Scriitor la Biblioteca Academiei Române și-i asigură o reducere de 50% pe C.F.R. (clasa a II-a). Același Bianu urma să semneze, la două luni după ședința solemnă, decizia de concediere a lui Victor Herzovi pentru o absență nemotivată de trei zile.

Cum vorbea Victor? Ce fel de orator era? Retorica sa este desuetă azi, dar sunt silit să-i recunosc elanul

lipsit de orice ironie. Când recurge la clișee verbale, scriitorul suferă. Jurnalistul dimpotrivă, s-ar spune. Manipulându-le, parcă simte o voluptate. Repetarea lor îl fortifică, îi dă sănătate...

Ce spunea unchiul meu în ședința din 1929? Cum își încheia el alocuțiunea?

... Și astfel se împlinise un vis, se înfăptuise un crez.

Domnilor! Sunt zece ani de-atunci și astăzi prăznuim cu tot fastul convenit marea serbătoare a învierii neamului românesc de pretutindeni. Se mai cuvine însă ca, în atari prilejuri, după ce ne împărtășim din potirul de aur al trecutului, să limpezim apele prezentului și să dibuim în bezna viitorului. Căci numai acesta poate fi rostul unei aniversări. Iar, procedând astfel, vom vedea că suntem moștenitori ai unui patrimoniu pe care trebuie nu numai să-l păstrăm – asemenea slugilor care au îngropat talanții –, ci să-l și îmbogățim cu aurul străduințelor noastre. Vom mai vedea că trăim o epocă de deslănate năzuinți și dibuitoare încercări. Ne mai căutam și acum în întunerecul orientărilor spirituale, eclipsate de mari

zdruncinări și crunte războiri. Și, fiindcă mâne, poimâne ne vom răzleți pe întinsurile încercatei noastre țeri, spre a însămânța rodul cules de la îndrumătorii noștri de azi, e bine să ne întrebăm: «ce avem de făcut?». Căci, dacă am dobândit drepturi multe, nu trebuie să uităm că avem și multe datorii. De felul cum vom ști să răspundem acestor datorii, atârnă temeinicia moștenirii noastre. De aceia, asemenea pionerilor Lucaci, Coșbuc, Iosif, Vlaicu și atâția alții, cari au străbătut munții și au venit aici spre a contribui efectiv la desvoltarea curentului pentru cucerirea Ardealului, noi, miile de studenți ardeleni din capitala țerii întregite, avem sfânta datorie de a pune tot zelul și toată râvna noastră juvenilă pentru desăvârșirea unirii, pentru potențierea unității sufletești. Desbărați de patimi, purtând în gândul nostru isprăvile marilor luptători de aici și din Ardeal, să ne străduim a consolida opera încheagată prin atâtea sacrificii. Iubitori de țară și pătrunși de măreția trecutului zbuciumat, să urmăm supuși atât pildele înaintașilor, cât și îndrumările înțelepte ale conducătorilor noștri sufletești.

Avem în fruntea instituției noastre îndrumători a căror activitate se împletește cu însăși aspirația națiunii

românești. Cuvântul lor, cuvânt de evanghelie, să ne pătrundă în suflet și să ne înobileze inimile.

Și, astfel înzestrați, mâne, când ni se va cere obolul, vom ști purta și noi cuvânt de pace, de înfrățire.

Atunci – oricât de mare ne-ar fi entuziasmul – nu vom striga «jos» cutărei națiuni, ci vom striga «sus României» și nu vom spune «trăiască Ardealul», ci «trăiască România Mare».

După încheierea cuvântării sale, Iorga l-a îmbrățișat și l-a sărutat. Așa se povestește.

Lauda adusă de Victor celor din „fruntea instituției” s-o fi referit la Ioan Bianu, șeful său de la Biblioteca Academiei? Sau la cei ai Universității? Nu poți face jurnalistică fără să te înregistrezi. Literatură, da.

Dau peste o însemnare de-a mea. Am scris-o în august, în casa unchiului Lelu. Tot despre condiția de jurnalist este vorba. Ciudată obsesie! O recitesc.

Ar urma masa de prânz. Am mânca în camera cea mare, în vecinătatea cărților. S-ar ivi tacâmuri argintate și farfurii grațioase, semne platonice ale unei vechi bunăstări. Unchiul Lelu, regăsindu-și stilul său de țăran bine implantat în marea burghezie, ar mânca fără nici o

greșeală. Cândva își exaspera soacra (fiică a unui general habsburgic, căsătorită cu un avocat român) prin ironiile sale, dar niciodată die Schwiegermutter nu i-a găsit vreun cusur în materie de urbanitate nonverbală. Doar spre sfârșitul mesei, relaxat, redobândindu-și zâmbetul său recent, ar înșira câteva cuvinte fără sens, alcătuiind un fel de întrebare, pare-se referitoare la mine, la bărbatul necunoscut, prevenitor, care-și ascunde politicos agitația și nerăbdarea.

După masă m-aș reîntoarce la una dintre lăzile cu documente, simulând pentru mine însumi interesul real. Aș căuta alte scrisori ale talentatului necunoscut. Aș da peste câteva – ce noroc! –, dar nu mi s-ar părea la fel de interesante ca prima. Tentația lamentabilă de-a mi le însuși, spre a le introduce cândva în vreun roman, s-ar stinge repede, lăsând în urmă un sentiment de ușurare amestecată cu impură melancolie. Cu două ore înainte de plecarea trenului meu, stăpânindu-mi enervarea, aș recunoaște: N-am stare, arhiva și biblioteca nu mă atrag, tot ce doresc realmente este să plec. Aș îndruga o minciună despre un cunoscut. Trebuie să dau pe la el. Mătușa n-ar avea nimic de obiectat. Iar unchiul nici atât. El s-ar găsi în lungul său somn de după-amiază. Mi-aș lua rămas

bun, aş ieşi din casă, m-aş îndrepta spre gară. În sala de aşteptare, calmat, m-aş gândi la cele întâmplare. Mi-aş reproşa expeditivitatea, dar aş simţi cu plăcere cum regretul mi se estompează, dispăre. Ce fel de regret? Pentru o secvenţă ce-ar fi putut să prindă contur, să persiste, să se definitiveze. De fapt, pentru ratarea unei ieşiri din condiţia de jurnalist deştept şi intrarea într-una de umil literat, de umilit nepot. De învăţăcel, discipol paradoxal. De arhivar, simţind o voluptate a subordonării spirituale. Mi-aş închipui cum ar fi fost dacă rămâneam în casa unchiului mai multe săptămâni, chiar un întreg concediu. Spre a mă deda unei munci asemănătoare cu arheologia. Câte surprize agreabile aş fi avut! Urcat în tren, imaginile bibliotecii şi ale arhivei ar păli. Ultimele mele gânduri legate de vizită ar fi la el, la unchiul Lelu, cel care şi-a supravieţuit.

Revin la Victor. Retorica scriptică i-o cunosc, i-am înţeles-o. Dar cea a comportamentului? Cum voia el să le apară celor din mediul său social? Povestea cu lanţurile este semnificativă, în biografia unui om politic, o asemenea întâmplare este aur curat. Aş avea nevoie însă de un episod complementar. Îl găsesc într-o

relatare apărută în „Vestul” după moartea lui. Unul dintre prietenii săi îşi aminteşte cum Victor i-a sărit în ajutor unui poet căzut în mizerie.

...Se închegase între noi o prietenie pe care amândoi o consideram trainică. Frecventam împreună cursurile, teatrele, căminurile, opera, bibliotecile, ba chiar şi câteva cârciumi studenţeşti unde din când în când ne permiteam ca să petrecem. Îi plăcea peste măsură doina bănăţeană şi ar fi fost capabil să-l asculte pe Luţă noapţi şi zile întregi. Tovărăşiile lui erau cât se poate de interesante. Aşa de exemplu l-am văzut de mai multe ori cu poetul Artur Enăşescu, pentru care avea un sentiment de admiraţie şi în acelaşi timp de compătimire din cauza mizeriei ce întrecea orice închipuire în care trăia nefericitul poet.

Micul amănunt pe care îl voiu da mai jos în câteva cuvinte în această ordine de idei, cred că va contribui în oarecare măsură la cunoaşterea sufletului bun şi de boem al lui Herzovi. Îl vedea pe Enăşescu – trubadur răsărit cu întârziere din solul românesc tocmai acum în secolul vitezei – umblând cu ghetă scâlciate şi cu gulerul cusut la gât pentru vecie, dormind vara pe băncile şoselei Kiseleff, iar iarna pe masa birturilor din

cartierele mărginașe ale Bucureștilor, și, îl revolta faptul că unui talent căruia i s-a făcut de mult loc de cinste în istoria literaturii noastre soarta i-a putut rezerva un trai atât de vitreg. Cum să-l ajute însă el care abia își câștiga existența de pe o zi pe alta, luând masa la cantină și locuind împreună cu mine o chichineată de pe Basarab? A făcut atunci un plan. Enășescu a scris mai multe versuri al căror text muzicalizat de cutare compozitor se cânta prin localurile de noapte ale Bucureștilor, iar apoi treceau de pe buză pe buză răspândindu-se în întreaga țară. Va aduna bani cu cheta pentru el. Zis și făcut. Am plecat toți trei într'un local, unde Victor Herzovi a cerut discret lăutarilor să cânte o romanță de a lui Enășescu. Publicul acompania muzica. La sfârșit Herzovi a ținut celor de față cam următorul discurs: în timp ce dvoastră vă veseliți sufletele cu acest cântec, autorul lui trăește cam așa cum puteți deduce de pe îmbrăcămintea lui.

Fraza și-a complectat-o printr'un gest cu care a arătat cum călcâiul gol, fără ciorap al lui Enășescu se răsfrânge peste carâmbul pantofului scâlciat, – la un picior, iar la celalt se văd afară degetele.

Enășescu rămăsese înmărmurit. Prea venise totul pe neașteptate și, oricum, nu-i convenea ca publicul să

constate că poartă un pantof negru și altul maro, ambii pentru piciorul stâng... Mai înainte de-a se fi putut dezmetici însă din zăpăceala sa, Enășescu, Herzovi colindase pe la toate mesele cu șapca-i de student pe care era cusută cu fir facla înțelepciunii – semnul celor de la litere – și adunase o groază de parale cu care a început să îndese buzunarele nefericitului poet.

Actul de caritate este înfăptuit într-un stil demonstrativ, publicitar. Ostentativul Victor îi face bine cu sila protejatului său. În viața poetului nu va interveni o schimbare semnificativă („o groază de parale” este hiperbolă de gazetar). Centrul de greutate al episodului nu se afla în aspectul umanitarist, ci în cel jurnalisticopolitic. Prezumatul patos justițiar din discursul lui Victor atrage în primul rând atenția asupra tânărului și inimosului student de la litere. Și acest episod poate fi folosit într-o viitoare campanie electorală.

Ar fi absurd să afirm că Victor era conștient de natura adâncă a demersului său. Vocația sa de om politic pare însă indiscutabilă. Din instinct, el știe cum se obține creditul moral. Privind astfel lucrurile, jurnalistică, oratoria, poeziile, scrise cu prilejuri festive, atașamentul pentru o grupare politică, istoriografia cu

tente naționaliste devin preliminarii ale unei cariere politice. Dacă n-ar fi intervenit prematurul său sfârșit, ar fi murit probabil într-o închisoare comunistă.

#

Mă sună Cristian. Vom merge la Maria. A ieșit din spital, este la o mătușă a ei. Îl întreb de ce nu mi-a mai telefonat, îmi răspunde cu o ciudată severitate: N-a fost cazul. Nu-i mai cer nici o lămurire. Mă gândesc la tensiunea morală creată între adulți și tineri. Primii sunt acuzați de lașitate istorică, dar poate este doar un fenomen trecător, generat de mărirea pasageră a agresivității. Ați stat deoparte atâția ani. Ne-ați așteptat pe noi să vă rezolvăm problemele.

Ne vom întâlni în Berceni, în apropierea blocului unde am stat prin 1977-1978, într-un apartament sinistru, prima mea locuință pardosită cu linoleum. La etajul opt, încăperi foarte mici. Balconul minuscul, cu balustradă foarte joasă îmi stârnea dorințe suicidare. În perioada de maximă degradingoladă din 1978, am acoperit ușa dinspre balcon cu hârtie pentru a nu mai vedea scundul grilaj și a mă sustrage astfel impulsului patologic de a-l escalada.

Mătușa Mariei locuiește într-un apartament identic. Coincide și culoarea linoleumului: gri închis.

Este ceva mai tânără decât mine. Din privirea ei cumva avidă, deduc că este o femeie singură. Divorțată sau chiar necăsătorită. Mă privește estimativ, astfel de căutături nu înșală. Și tipul ei de ospitalitate este distinct, denotă o oarecare nesiguranță de sine.

– Pofțiți, pofțiți, repetă ea.

Holul este foarte mic. Trei oameni de-abia reușesc să nu se atingă unul pe celălalt.

Maria este îmbrăcată într-o rochie de casă bleu-celest. A slăbit. S-a tuns și mai scurt, părul ei nu are mai mult de trei centimetri. Zâmbetul ei este nou, nu-mi amintesc să-l mai fi văzut. Senin și ușor dezorientat. Inadaptare duioasă, iată ce-mi sugerează.

Niciodată nu i-am nutrit sentimente paterne mai nete. O sărut pe obraz. Mă îmbrățișează, Strânsoarea ei este slabă, dar fermă. Mă sărută și ea. Buzele îi sunt fierbinți, de parcă ar avea febră.

– De ce n-ai vrut să mă vezi până acum? o întreb.

Nu-mi răspunde, mă privește cu surâsul ei de convertită, ca și cum ar dori să-mi comunice: Cuvintele sunt o prisosință după cele ce s-au întâmplat.

Ne așezăm în niște fotolii modeste, roase, chinuite. În picioare, mătușa rămâne în preajma noastră, își privește nepoata cu dragoste și adâncă

satisfacție, dar și cu un interesant devotament. Nici Cristian nu s-a așezat. Severitatea de la telefon (poate doar inventată de mine) i-a dispărut. Arată recules.

– Am așteptat ceva, spune Maria.

Sunt primele ei cuvinte. Până acum, doar mătușa și eu am vorbit. Vocea ei de mezzo-soprană a devenit mai pură, așa mi se pare. Pătrunde în conștiința mea într-un fel mângâios și totodată imperios. Ceva deosebit.

– Ce-ai așteptat?

– Nu știu dacă ești pregătit...

Sunt pe punctul de-a mă amuza, dar ceva din atitudinea ei mă oprește. Simt venind dinpre ea un flux binefăcător. Nu-i amorul discordant... Nu este emoția impură, valul fierbinte de astă-vară, din tren. Este ceva necunoscut și reconfortant.

Poloistul pare foarte calm. O privește pe Maria cu devotament și-mi pare, ca niciodată, misterios de spiritualizat. S-a așezat pe un scaun, își ține palmele pe pulpele puternice. Nici un deget nu i se mișcă.

– Nici eu nu știu, spun. Poate sunt. Cu tine s-a petrecut ceva. O simt.

– Da. – Are o privire de madonă îndurerată. – Am povestit... Aproape toți cred c-a fost o halucinație. Sau c-am inventat. N-au râs de mine, dar nu m-au crezut...

– Eu le cred, spune Cristian.

– Și eu, spun. În tine este ceva nou. Arăți ca o convertită. Eu nu glumesc cu asemenea lucruri. Nu-mi permit. Atunci, după ce m-am întâlnit cu voi, am plecat, dar înainte am simțit... Tot ce s-a întâmplat a avut legătură cu Dumnezeu...

Două lacrimi curg încet din ochii ei verzi. Zâmbește sfâșietor. Mi se umezesc ochii. Șoc psihic? Suferință de acest tip? Nu. Alienatul mintal îl simți din prima clipă. Te îngrozește, iar apoi te amuză. Acum simt doar o jale pură, curată.

De ce? Ce-am pățit? Concedierea, precum o slugă rea? Asta să fie? Sunt un ins atât de meschin? Nu reușesc să-mi depășesc mica problemă de semi-bătrân lacom? Nu, sunt sigur, emoția mi-e determinată de Maria, n-are vreo legătură cu redacția și nici cu angoasa politică.

Își șterge lacrimile cu gesturi ireal de lente.

– Simt că înțelegi, spune. Mă bucur. Credeam că...
Ba nu, oricine are acces...

Mătușa aduce cafele. Un gest prozaic, ea mă readuce pe Pământ. Le pune pe măsuta dintre cele două fotolii. Ceștile sunt neașteptat de fine. Prezența lor înnobilează modestia apartamentului.

– Vreau să-ți povestesc, continuă Maria. Ar trebui să scriu, dar nu mă pricep. Par fantezii...

– Eu te cred, repetă Cristian. Și ceilalți. Doar la început am avut unele îndoieli.

– Povestește-mi! spun.

– S-a petrecut ceva cu mine. Mi-am spus c-am visat, dar apoi... – Se uită în gol. Ochii ei verzi au un luciu mineral. – Atunci, când m-a lovit mașina... Era pe-nserat. Vedeam ferestrele luminate ale hotelului. Mașinile erau cu farurile stinse. Toți țipau, strigau. Am rămas pe loc, parcă eram hipnotizată. Și alții au stat, au crezut că nu este posibil să înaintez. Apoi am simțit șocul și am căzut într-o parte, trasă de cineva. Este ultima mea amintire. Am avut o groază scurtă. Apoi am simțit o beatitudine. M-am trezit undeva deasupra, foarte calmă, chiar fericită. Senzație de pierdere a greutateii. – A adoptat felul de a vorbi al unui medic. – Am văzut foarte clar ce se petrecea, în primul rând pe mine însămi, căzută. Din gură, îmi curgea sânge. L-am văzut apoi pe Cristian apărând din dreapta și

luându-mă în brațe. Mai înainte de asta, am avut senzația că aud gândurile celor de acolo – Se încruntă ușor. – Un medic n-ar trebui... Sunt absolut sigură, n-au fost halucinații.

Se întrerupe. Privește în gol, încremenită. Continuă:

– Înainte de apropierea lui Cristi am văzut mașina, de sus. Am simțit ura celor care ne-atacau, N-aș fi crezut, o asemenea concentrare de ură... Nu eram deloc surescitată. Despre starea mea de dinainte nu mai aveam amintiri, cum să spun? afective. Știam de ce mă aflam în fața hotelului, mă simțeam solidară cu demonstranții, dar sentimentele mele deveniseră de domeniul trecutului, parcă ale altcuiva, aflat totuși într-o relație foarte strânsă cu mine. Mi-am dat seama, toți demonstranții simțeau același lucru, ca și cum ar fi fost unul singur, multiplicat. Îmi amintesc, această revelație m-a mirat, deși n-ar fi trebuit. L-am văzut pe Cristian cu mine în brațe, mergând pe lângă hotel. Niște oameni în uniforme s-au îndreptat spre el, spre noi, dar cineva le-a ordonat să se întoarcă. N-am auzit strigătul în mod obișnuit, ci cu un fel de auz interior. Am simțit apoi că mă înalț repede, fără nici un efort. Un timp n-am mai avut imagini. L-am revăzut peste nu știu câta

vreme pe Cristian cu mine într-o mașină. Apoi am fost dusă de o forță irezistibilă într-un mediu întunecat. Mă simțeam în continuare foarte bine, cu o dominantă senzație de calm. Ca și cum aș fi zburat cu o viteză tot mai mare printr-un tunel neluminat. Străbăteam un mediu cu o densitate neobișnuit de mare și totuși ușor de trecut. În această etapă, am gândit pentru prima oară: Sunt moartă. Fără nicio mirare sau neliniște. Mai degrabă cu umor. Prin tunel zburau și alte existențe, așa am simțit. Ele mă ghidau telepatic spre un anumit obiectiv.

Maria tace și suspină, de parcă și-ar fi amintit o secvență trăită alături de un iubit între timp decedat. Privirea ei alunecă pe lângă mine. Nu mă mai vede. Fața ei e extatică... Ca și cum ar asculta o muzică dumnezeiesc de frumoasă.

Îmi amintește o secvență petrecută cu peste treizeci de ani în urmă. Am ajuns atunci în Sighișoara, pentru prima și ultima oară. Însoțeam niște prieteni. Aceștia m-au invitat la o nuntă, fără să-i anunțe în prealabil pe organizatori. Oamenii au fost amabili, dar locurile la restaurant erau limitate. Mi s-a oferit o improvizație, să stau la o masă separată, împreună cu niște consumatori fără legătură cu nunta. Cuprins de

orgoliu adolescentin, am refuzat. Am ieșit din restaurant și-am acostat o fată rău îmbrăcată, o ființă slabă și înaltă. Tenul ei avea o nuanță cenușie, ce m-a frapat și în același timp mi-a dat curaj. Era probabil malnutrită. A fost oarecum mirată de propunerea mea directă. M-a tratat ca pe un copil, deși nu cred că era mai în vârstă decât mine. M-a dus imediat într-o vilă foarte frumoasă. N-am priceput cum de-avea acces acolo, îmbrăcămintea și felul ei de a se comporta denotau sărăcia. Atunci am văzut prima oară cum fața unei femei exprimă un orgasm autentic. Mai întâi a pălit, apoi o schimonosire, ca de mare durere. Apoi trăsăturile i s-au destins, iar tenul i-a devenit roz. Arăta ca și cum în ea s-ar fi aprins o lumină miraculoasă. Masca de madonă purificată de iubire a persistat câteva minute, a început să se estompeze. Vechea ei expresie, cenușiul pielii au reapărut treptat. După vreo cincisprezece ani, aveam să constat asemănarea ei cu o sfintă a lui Baldung Grien.

Să-i cer amănunte științifice? Tipul de halucinație? Simt că n-aș fi în stare să vorbesc acum. Mă mulțumesc s-o privesc și să-mi savurez starea, un fel de adorație ce exclude cuvintele și poate fi comunicată doar prin priviri. Aștept.

– ... am văzut o lumină în depărtare, spune Maria, din nou înlăcrimată. Am zburat spre ea. M-a cuprins un sentiment de plenitudine, niciodată trăit mai înainte. O recunoaștere a unei iubiri uitate, totale. Apoi am revăzut scene importante din viața mea. Cum se spune că vede oricine când moare. Cu o claritate nici măcar visată mai înainte. Văzul, vederea parcă mi-erău spălate, curățate. Ca și cum ar fi dispărut un vâl despre a cărui existență nu știussem până atunci. Culorile și reliefurile mi-au apărut extraordinar de clare. – Redevine cea de dinainte. Pe față îi persistă o urmă din buimăceala celui tocmai ieșit dintr-o transă hipnotică. – Hiperestezie vizuală. – Se emoționează din nou. – Am văzut parcă mai multe secvențe dintr-o dată, foarte distinct. În trei dimensiuni. Am auzit o voce interioară. Comenta ceea ce vedeam, cu umor. M-am revăzut în posturi de care mi-a fost rușine cândva. Mi-au apărut și întâmplări doar neobișnuite, ieșite din comun. M-am apropiat tot mai mult de lumină! Ea a tot crescut, s-a făcut un soare strălucitor. Era foarte scilpitor, dar nu-mi rănea ochii, se lăsa privit. Mi s-a părut cunoscută lumina, dintotdeauna cunoscută. Nu pot s-o descriu... Era făcută din iubire, era iubire. Apoi am simțit cu mare intensitate: sunt parte a unui întreg...

Plânge încet, lacrimile i se scurg lent pe fața nemișcată, de statuie. Am încremenit și eu, parcă nici nu mai respir. Cristian are privirile largite, trăiește o adorație abia deprinsă, dar tot mai dominatoare. Mătușa, femeia singură, stă în picioare în spatele fotoliului ei și plânge liniștit. De-abia acum constat o anumită asemănare între ele.

– A venit apoi o clipă când n-am mai putut înainta. Am simțit, trebuie să mă întorc. Necesitatea de-a reintra în corpul meu mi s-a părut a fi o mare pedeapsă. Drumul de întoarcere nu mi-l amintesc. M-am trezit pe masa de reanimare de la spital, îmi făcuseră electroșocuri. Avusesem un stop cardiac. De îndată ce m-am trezit, am simțit nevoia să relatez ce mi s-a întâmplat. Mi-era indiferent cui povestesc. Numai să spun cât mai repede, nu cumva să uit. Doar asta era în mintea mea.

Ultimele cuvinte le-a rostit cu o voce apropiată de cea obișnuită. Momentul maximei emoții a trecut.

Povestirea lui Borges. *El Aleph*. Naratorul contemplă un obiect miraculos, ce permite ubicuitatea vizuală. Nu-și revede propriul trecut, dar realizează contacte simultane cu diferite locuri ale planetei, se trezește proiectat într-o taxinomie trăită, producătoare

de stupefacție și încântare. La originea acestui text se află, poate, o experiență asemănătoare. Borges nu apasă pe calitatea deosebită a vizionării și nici pe vreo intensificare a afectivității. Naratorul vede simultan, noutatea aventurii sale intelectuale este ubicuitatea.

Am citit despre viziunile unor oameni aflați sub LSD. Medici și cercetători, nu toxicomani. Toți au resimțit o stare de clarviziune, de nouă naștere într-o lume vibrantă, profund dezirabilă. Ba chiar li s-a părut că văd ce se petrece în interiorul diferitelor organisme vii. Ca și cum acestea ar fi fost iluminate din interior. Pierdere a sentimentului de limitare. Apare conștiința unui flux, a unei relații foarte intense între lume și subiect. Se ivește un sentiment de plenitudine senzorială și de revigorare a emoțiilor. Subiectul are impresia că, pentru prima oară, vede într-adevăr. Își amintește imagini și scene din viața sa, niciodată nu s-ar fi crezut în stare de o asemenea acuitate. Percepe amănunte nenumărate, cu o extraordinară forță de disociere. Simte sensul fiecărui lucru văzut, animat sau inanimat, indiferent cât de însemnat, își dă seama: până acum am suferit de o tocire a simțurilor și a intuiției.

Maria și-a revenit pe deplin. Ne privește cu ochii ei de fetiță îngeresc de nevinovată, neașteaptă părerea. Sau nu, nu părerea, ci încuviințarea. O credem? Nu cumva o considerăm nebună? Și o ascultăm din complezență? Neîncrederea, s-ar spune, venită indiferent din partea cui, ar răni-o, ar depăși limitele suportabilității ei. Ochii îi sunt atât de curați! Ochi de copil care contemplă lumea într-o grilă poetică. Adultul nu mai înțelege curiozitatea nevinovată și mirările lui, a și uitat că există.

Acum voi putea să-i pun întrebări. Nu mă pot decide să vorbesc. Am o impresie absurdă: vocea mea ar profana atmosfera! Și pe fața poloistului citesc ceva asemănător, așa mi se pare. Pare cuprins de o jenă ciudată: înțelege o anumită superioritate, dar este incapabil să-și spună părerea în privința ei. Mi se pare mai masiv ca niciodată, deși se află în continuare pe scaun. Un golem stânjenit, sfios.

– Maria, încep ezitant, aș putea să te întreb ceva?

– Da, poți. – Articulează vorbele rar, vocea i s-a voalat abia perceptibil. Zâmbește serafic, bucurându-mă, dar și inculcându-mi nesiguranță. – Eu am trecut printr-o experiență, dar am rămas o persoană rezonabilă. Când povestesc ce mi s-a

întâmplat, mă emoționez foarte tare. Îmi este imposibil să mă abțin, dar apoi îmi revin. Ce vrei să mă întrebi?

– Ce s-a schimbat în tine? Asta mă interesează. Modificarea este foarte vizibilă.

– Da, așa este. Chiar și felul meu de-a fi, așa cred... Mă uit uneori în oglindă și mă întreb dacă sunt eu însămi. Cea de dinainte...

– Și?

– Tot eu sunt, nu este nici o alienare. Văd altfel lumea, oamenii. S-a petrecut un fel de mutație în mine.

Soarbe cafea cu un gest elegant. Mă privește pe deasupra ceșcuței, ușor înveselită.

– Să nu crezi cine știe ce, spune.

– Nu cred.

– Uite... M-am gândit mult, am încercat o sistematizare. Poate va fi cazul să le spun de mai multe ori, schimbările. Mai întâi, mi s-au modificat interesele, motivațiile. La origine ar fi o dispariție a fricii de moarte. Eu n-am știut, dar atunci, când se apropia mașina de mine, am simțit cât de fricoasă sunt... Acum știu ce se întâmplă când omul moare, nu mă mai tem.

– Ce-au spus medicii? Ai fost în stadiul de moarte clinică? Ziceai de electroșocuri...

- Da, am avut stop cardiac. Eram moartă. Nu știu cât a durat. Teoretic procesul devine ireversibil după câteva minute, dar există cazuri de reanimare mult mai tardivă.

Mă uit întrebător înspre Cristian.

- Am discutat și noi, spune el calm. Eu nu m-am gândit să-i iau pulsul sau să-mi pun urechea pe pieptul ei, atunci, în drum spre spital. Era și un zgomot infernal. Nu se punea problema. Medicii spuneau că la intrarea în spital era în stare de moarte clinică. I-au făcut imediat șocuri electrice. - Se uită cu recentul său aer de sclav devotat înspre Maria. - Acum nu mai contează.

- Așa este, spune Maria, gînditoare. Am fost norocoasă... Să-ți spun mai departe. Înainte, eram o persoană destul de agitată, iată adevărul, deși mă dominam destul de bine. Taică-meu s-a chinuit ani de zile cu mine, până m-a învățat să mă stăpînesc. Acum, nu mai acuz nici o nervozitate sau nerăbdare. Mă simt în mod constant liniștită și matură. Mai sunt și altele. De exemplu, apreciez mult mai mult detaliile. Nu numai la lucruri ce mă interesează în mod special. Indiferent de situație. Cred că frica de moarte ne face neglijenți și superficiali. Ar mai fi și altele...

- Spune, te rog!

Intuiesc, experiența ei are o legătură foarte directă cu angoasa mea. Motivația rațională n-o găsesc încă.

- Vezi tu, m-am schimbat în profunzime. Cei din jurul meu simt ceva favorabil și mă caută. Vor să stea lângă mine, au senzația că le fac bine. Prin simpla mea prezență. Înainte, aveam în mine o oarecare doză de cinism, acum nu mai am nici un pic. M-am vindecat de cinism. Mă interesează în mod sincer ceilalți oameni, aici este cheia. Asta se simte. Mi-au cerut sfatul niște femei mult mai în vârstă decît mine...

Se oprește, ezită, mă privește cu încredere și o urmă de umor..

- În ce probleme ți-au cerut sfatul?

- Diverse. De fapt, nici nu voiau să le spun ceva concret. Așa cred. Le făcea bine să mă audă.

- Omul alege soluția gândită de el mai înainte, spune mătușa.

- Așa este, încuviințează Maria. Mi s-a părut că vor mai mult să stea cîtva timp cu mine. Unii m-au rugat să le povestesc de mai multe ori prin ce-am trecut. Nu Revoluția, nu... Visul meu... Deși n-a fost vis... De fiecare dată, când aud, se emoționează și

capătă un sentiment de pace interioară. Așa mi-au spus.

– Când sunt cu ea, mă simt altfel, spune mătușa.

Constat cu întârziere: cândva a fost o femeie atrăgătoare. Când fața i se iluminează de fervoare și bucurie copilărească, pare aproape dezirabilă.

– Cum vă simțiți?

– Ușoară, vindecată, nici eu nu știu cum să mă exprim. S-a petrecut ceva. După Revoluție, am fost de-a dreptul bolnavă. N-am reușit să-mi revin cu nici un chip. După ce-a ieșit ea din spital, mă simt alt om. Mai bine decât înainte.

Cristian se mișcă pe scaunul său, face niște mișcări ciudate din umeri, de parcă tocmai s-ar fi trezit dintr-un somn scurt și ar dori să se dezmoștească. Expresia de ușoară superbie îi reapare pe figura de băiat frumos. Parcă ar fi ieșit dintr-o stare de hipnoză. Spune, tatonând între umor și fanatism:

– Știi, ți-am spus? Ghicește...

– Cristian!

Maria și-a regăsit tonul de drăgălașă imputare de astă-vară.

– Ba nu! Așa este. Nu văd de ce te-ai rușina. Unii oameni au darul ăsta.

– Așa este? Întreb.

– Se pare că da, redevine Maria foarte serioasă. Nu fără întrerupere. Uneori simt, doar uitându-mă la cineva, ce i se va întâmpla în viitor. Destul de rar. Pur și simplu știu ce se va petrece în viața lui. Ceva foarte ciudat, înainte îmi băteam joc de lucrurile acestea. Mi se părea că viitorul nu poate fi cunoscut de nimeni, în mod obiectiv nu poate fi aflat. Poate știi...

– Ce să știu?

– Săgeata timpului... Este îndreptată într-o singură direcție, nu? Timpul este ireversibil. Atunci cum să vezi ce se va petrece în viitor? N-ai cum.

– Cu toate acestea...

– Da, așa este. Am reușit niște previziuni corecte. Prima a fost referitoare la Mariela.

Arată înspre mătușa sa. Aceasta, în chip surprinzător, s-a înroșit și pare atinsă de un alt fel de emoție decât cea de dinainte. Ceva foarte lumesc. Este o femeie surprinzătoare, mă văd silit să recunosc. Acum îmi apare de-a dreptul frumoasă. Genușul șoricel patetic cerând protecție. Nu cumva are de fapt numai vreo patruzeci de ani? Îmi amintesc de-o cunoștință, femeie singură. A născut primul său copil la patruzeci. Fără soț, l-a făcut cu un coleg de birou. N-aș fi crezut că

fericirea poate modifica într-o asemenea măsură expresia unei fețe banale. Transfigurare, transă. Pe fața Marielei, s-a instalat ceva asemănător, o intensă speranță de fericire. Nu văd de ce nu și-ar găsi un soț, în al doisprezecelea ceas. Sunt aproape sigur, premoniția Mariei la așa ceva s-a referit. Risc:

– I-ai prezis măritișul cu un om cumsecade, ba chiar bogat?

– Da. Cum de-ai ghicit?

Maria pare nedumerită.

– N-a fost prea greu.. Nu suntem foarte originali, noi oamenii... Există câteva trăiri stereotipe, umilitoare la urma urmelor... Suntem incapabili să ne sustragem. Mariela, să mă scuze că-i spun pe nume, a avut o expresie cunoscută de mine. O stare echivalentă trăiește oricare ins singur, după o anumită vârstă. Asta-i situația...

– Ce expresie? întreabă Cristian, privindu-mă incredul.

– De așteptare a unui miracol. Este ceva interesant. Vine o zi, când omul începe să-și piardă încrederea în sine însuși. Este un proces obiectiv. Un om de treizeci și cinci, să zicem, consideră, crede că-și va găsi foarte ușor un partener sau o parteneră. Toată

problema este să se decidă. O convingere ce îi influențează întreg comportamentul. Vine însă o ruptură de mentalitate sau cum să-i zic. Omul se îndoiește c-ar mai fi în stare. N-aș putea să spun dacă neputința sa este obiectivă sau subiectivă. Cert este doar că nesiguranța lui de sine este vizibilă sau intuibilă. Când ai ajuns în această stare, începi să crezi: Doar o minune mă va mai salva de singurătate. Ai un comportament ce exprimă asta...

Mariela mă privește cu bunăvoință și chiar admirație. Cei doi tineri, cu condescendența lor automată, atât de bine cunoscută. Tot creditul obținut la ei cu prilejul maratonului s-a irosit, ca și cum n-ar fi fost.

– Și? întreb. S-a adevărit previziunea?

– S-ar părea că da, spune Maria. Mariela a cunoscut un bărbat foarte bine. Un român din străinătate. Nici nu-i vine să creadă. Se îndoiește, dar eu sunt sigură.

Mătușa și-a păstrat expresia de fetiță aflată în așteptarea unui cadou mult dorit. O invidiez. Cel puțin în aceste momente, este posesoarea stării de preaplin.

Despre mine, nu cumva Maria ar fi în stare să dea vreun pronostic, vreo previziune? Nu în privința unei

căsătorii providențiale, de natură să șteargă retroactiv toate nereușitele din viața mea, ci în cea a statutului de mortăciune vivantă. Voi mai reuși vreodată să-l depășesc? Sau mă așteaptă până la sfârșitul zilelor mele o mai mult sau mai puțin lungă partidă de supraviețuire? Voi rămâne moralmente o legumă, precum pensionarii din *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, sau voi redeveni un animal liber, viu? Când amărăciunea ridicată în mine de evenimente se va mai micșora, voi regăsi preaplinul? Starea necesară pentru a trăi cu adevărat și pentru a scrie bine, autentic? Ce mi-ar putea spune despre toate acestea?

Ochii ei verzi... Limpezimea lor îmi spune că reprezintă o ipostază umană neperfecționată. O privesc. O chestionez fără cuvinte. Simt, îmi intuiește întrebarea. Își recapătă seriozitatea. Vorbește încet, ca și cum n-ar ține neapărat s-o aud:

– Vrei să-ți spun ce ți se va-nîmpla? Da?

Încuviințez. Sunt curios, dar este o curiozitate palidă, estompată, tocită. Deși este vorba despre ceva vital.

– Virgile, să știi, nu va fi foarte bine... Eu așa văd. Cu tine se petrece ceva, n-aș putea spune exact ce.

Se-ntâmplă un fel de pierdere – Zâmbește cu sfială. – Să nu te superi pe mine, dar văd ca și cum energia s-ar scurge din tine în valuri. De culoare albastră... – Se uită pe rând la fiecare. – O să spunei că sunt nebună...

Nimeni nu zâmbește. Vizualizez un abur bleu celest ce-mi iese din pori, o sudoare imaterială, mă simt slăbit, îmi revin.

– Ce-o să pățesc? o întreb. Mor?

– Nu știu. Tot ce știu ți-am spus. Pierdere de energie și sentimentul de rău. Nu știu dacă am făcut bine. Mi-am zis că vei suporta.

– Suport, bineînțeles. Mai ales, asta este groaznic, fiindcă vestea ta, premoniția, nici nu mă impresionează prea mult. Mi-am cam pierdut capacitatea de-a mă emoționa.

Apoi, ca și cum un regizor nevăzut ar fi intervenit, conversația alunecă spre aspecte mult mai banale. Privirile magnetice ale Mariei se sting, Mariela redevine o doamnă destul de spirituală. Cristian se ridică și deschide aparatul de radio.

– Ce părere ai despre ce se-ntâmplă? mă întreabă Mariela.

Ne spunem pe nume dintr-o solidaritate spontană de generație.

- Ce să zic? Lucrurile evoluează foarte repede. Nici n-ai timp să înțelegi o secvență și-a apărut alta.

- Eu am renunțat să mai înțeleg. Mărturisesc. La început, am căutat să mă țin la curent, dar apoi mi-am dat seama, nu sunt în stare...

Maria tace, ne privește. Nu se arată interesată de evoluțiile politice. Privirile ei sunt ale unei mame care-și contemplă și iartă copiii pentru neseriozitatea lor. Nemișcarea ei, aproape totală, ar trebui să mă neliniștească. Îmi dau seama cu întârziere, chiar atunci când vorbește, nu face nici un gest, doar buzele i se mișcă. Ca și cum ar fi o statuie vorbitoare. Își ține mâinile în poală. Atitudinea ei de abandonare... Nu știu cum s-o interpretez.

Discutăm apoi despre o demonstrație. Cristian a fost acolo. Eu am urmărit-o la TV. Oameni politici ai zilei au venit printre manifestanți. Din mulțime au apărut indivizi mai îndrăzneți și s-au urcat pe mașina blindată de unde vorbeau șefii, le-au luat microfonul și s-au pronunțat. Să fie reintrodusă pedeapsa cu moartea sau nu? Să fie pus partidul comunist în afara legii sau nu? Cristian se însufletește, devine pățimaș. Vor să ne fure Revoluția! Asta vor! Îl ascult cu interes. Sunt de părerea lui, dar, de pe-acum, am început să înțeleg

niște relativități. La noi, decenii de-a rândul, omul obișnuit n-a avut ocazia să opteze între mai multe variante politice, problema lui a fost acceptarea puterii instituite sau respingerea ei, nimic altceva. Ca o fată măritată cu de-a sila și resemnată, își acceptă soțul nedorit sau sabotează coabitarea cu el. Nu-și pune problema unui divorț.

În timp ce discut cu Cristian, mă uit din când în când înspre cele două femei. Maria este tot nemișcată. O asemăn cu o plantă în timpul unei ploii ușoare de primăvară, savurându-și statismul, autocontemplându-se cu o plăcere necunoscută de ființele capabile de mișcare. Savurează o stare intensivă, exact ce-mi lipsește mie. Preaplinul... Îl deține, îl avea și mai înainte, datorită tinereții, dar acum Dumnezeu i-a făcut încă un dar, i l-a înțețit. Bogatului i se va mai da, săracului i se va lua și ce are. Avea o perfectă cenestezie, i s-a oferit și revelația... N-o invidiez. Mă uit la ea ca și cum ar fi fiica mea, mă bucur că există. În preajma ei mă simt parcă mai bine, într-o oarecare măsură.

Cine și ce este mai important? Oamenii zilei? Partidele politice nou înființate, dibuindu-și un drum în viața publică? Posibilitățile practice până mai ieri de domeniul utopiei, sentimentul că oricine poate să dea o

lovitură, să iasă din anonimat, să trăiască, să scrie, să-și facă un ziar, să adere, să se asocieze, să iasă din postura celui care așteaptă la nesfârșit minunea unei căderi, schimbarea unei stări de lucruri datorită unei forțe necunoscute? Sau aceste două femei misterioase în liniștea lor? Omul individual și abisul din el? Sau strada, lupta pentru putere și pentru resturile căzute de la masa puternicilor?

– Un coleg al meu s-a făcut jurnalist, spune Cristian. Un inginer foarte bun. A renunțat la meserie, fără nici o ezitare. Timpurile sunt pentru cei îndrăzneți, așa zice.

– Are dreptate, până la un punct. Se livrează, nu face altceva. Posibilitatea de-a te vinde într-un mod mai avantajos decât până acum îi înnebunește pe mulți.

– Bine, dar el este convins. Crede în partidul cu pricina, așa spune. Eu îl știu om serios, poate nu este vorba numai de bani. Mi-a spus și mie să merg cu el. Mai sunt locuri.

– Și? Ce faci? Te duci?

– M-am gândit să merg, dar nu știu meserie... Cum să apar așa, de pe stradă? Hop, jurnalist! Ziarist! Nu se poate.

– Ba se poate. Și încă foarte bine. Nu este problema să știi meserie. Nu suntem în America. Acolo

jurnalistica este o meserie cu reguli destul de exacte. La noi, problema este în primul rând să adopți o anumită mentalitate.

– Ce fel de mentalitate?

– Despre treaba asta am discutat cu Maria astă-vară, i-am povestit despre un unchi al meu, jurnalist în anii treizeci, în Timișoara. Îți mai amintești?

Maria încuviințează, dar pe fața ei văd dezinteresul ascuns, din politețe. O admir, este o persoană cu totul specială. În aceste zile, când în conștiințele celor mai mulți stupefacția este înlocuită treptat de o lăcomie legală, ca să zic așa, este uimitoare o persoană lipsită de orice interes material, nici măcar străbătută de o invidie elementară față de cei cu mai multă energie și mai ascuțit tupeu social, care au reușit să apuce niște bucăți mai grase în festinul post-revoluționar. Acum, multora le trec prin minte tot felul de combinații comerciale, de la înființarea unui partid și până la fondarea unei agenții matrimoniale. Iar ea, Maria, își păstrează privirile curate și energizante a unei iluminate. Este interesată numai de ce se petrece în ea însăși și de binele ce l-ar putea face altora, în mod gratuit.

De afară, se aude un păcănit ciudat. Mariela mă liniștește:

– Este capacul unei guri de canal. Face așa când trec mașini.

Cristian mă privește întrebător. Revin la ce-l preocupă.

– Ca să devii un jurnalist la noi, acum, trebuie să te lepezi de opiniile personale. Sau, în fine, să reușești a te sugesiona: Ideile grupării sunt de fapt ale mele, apăr singura cauză dreaptă. Dacă nu te porți ca un om partid, nu rezisti. – Mă uit înspre Măria. – Există o componentă isterică în comportamentul jurnaliștilor, al comentatorilor politici, nu? Ce zici? – Nu-mi răspunde. Mă privește cu blândețe de martiră salvată de la moarte împotriva voinței ei. – Adică un jurnalist de vocație ia o atitudine mentală și o amplifică într-un mod demonstrativ, indiferent de opțiunile sale reale. Să ne gândim la femeia numită în mod empiric isterică. Ea are un comportament exagerat în timpul actului său sexual. Aici este clenciul. Se dedă unei demonstrații de senzualitate ce-l uluiește pe partenerul mai puțin experimentat. Acesta își zice: Uite, dom'le, asta-i femeie adevărată! Uite ce trăiri are! Nevastă-mea nu este nici la degetul ei mic! În realitate, soția insului, cu orgasmele ei autentice și mai puțin vizibile, este net

superioară. În schimb, la palierul aparențelor, isterica este mult mai convingătoare, fiind superioară unei femei normale. Un paradox! Mulți bărbați preferă o parteneră spectaculoasă, prefăcându-se că n-au habar de minciuna ei. Vor să fie trași pe sfoară într-un mod atrăgător. Ce nevoie am de autenticitate, dacă mă simt eu bine? Lucrurile nu sunt atât de simple. Natura nu este proastă. S-au făcut măsurători ale gradelor de excitație și s-a constatat că stimulii autentici sunt mai puternici decât cei teatrali.

Maria zice neutru:

– Are dreptate. Nu te credeam atât de informat...

– Da, m-a interesat problema autenticității. Și am tot extrapolat niște teze banale. Dar să revenim, dacă vreți... Am făcut această digresiune fiindcă jurnalistul este bine să sufere de frigiditate politică! Adică să te culci cu indiferent ce idee, cu o pasiune jucată de actriță sau de actor. În fond, respectiva idee să-ți fie indiferentă!

– Dacă ți-e indiferentă, cum reușești toată mascarada? Întreabă Mariela serioasă, părând prinsă de teoria mea.

– Foarte simplu. Tocmai aici este esența reacției de tip isteric. Persoana respectivă are darul

mimetismului, al simulării. La momentul potrivit, se montează foarte tare, dar, cum să spun, din cap, fără participare autentică. Un fel de actorie bazată pe o complezență de natură comercială, zic eu. De altfel, poate nu știți, în casele de toleranță sunt preferate femeile frigide. Cele normale nu sunt prea bune.

– De ce?

– Fiindcă se uzează prea repede. Trăirile autentice consumă, iată adevărul. Oricum, nu asta interesează acum. Importantă este preferința oamenilor pentru lucruri dinainte știute. Orgasmul autentic al unei femei ar putea să-l nemulțumească pe un ins mai convențional... El a avut cândva o femeie care făcea într-un anumit fel, foarte spectaculos... Există locuri comune și în amor...

Cristian mă privește cercetător și suspicios.

– Ai niște preocupări... spune.

– Țin de meserie, așa cred. În orice caz, apropierea dintre jurnalistică și curvăserie mi se pare absolut justificată.

– Cuvântul este prea tare, intervine Mariela.

Maria nu pare defel uimită. Și-a păstrat expresia de madonă sieși suficientă.

– Am folosit-o între semnele citării. Vă rog să mă scuzați, amândouă.

– De ce să te scuzăm? întreabă Maria. Este o realitate. Nu văd de ce ne-am feri de cuvinte.

– Da, da, bineînțeles. Totuși... N-am găsit alt cuvânt mai potrivit, pentru moment. Da, Cristi, da. Asta-i jurnalistica. O adaptare la parteneri fără întrerupere schimbați. Una profundă, nu numai schițată, ce atinge străfundurile ființei tale morale, oricât ai crede că vei reuși să te păstrezi în fond nepătat. Scriu câțva timp în favoarea cutăruie partid sau grupare, îmi fac suma sau nu știu ce alte interese materiale, apoi mă retrag. Nu merge așa. Ar fi prea simplu, mult prea simplu. Se strică ființa, eu așa susțin.

– Maria se mișcă, a început s-o intereseze. – Este un pact cu diavolul. Am mai spus-o, mi se pare, mai înainte. Ireversibil. Nu poți să-l denunți, să revii la starea de lucruri de dinaintea încheierii lui. Astea nu sunt teorii. Am trăit pe pielea mea acest pact. Și nu mai pot s-o dreg. Nu mai este nimic de făcut. Și nu doar din pricina vârstei. Este o degradare morală ireversibilă! Din pricina ei mă simt un sacrificat.

Cristian pare impresionat. Se uită înspre iubita lui. O întreabă din priviri, îi cere părerea. Atitudinea lui de

subaltern este foarte naturală, nu i se pare defel nepotrivit să renunțe la orgoliul său masculin, îl admir. Niciodată n-am reușit să admit în sinea mea că o femeie este mai inteligentă decât mine, deși de câteva ori am întâlnit persoane ce-ar fi meritat-o poate.

– Maria, ce părere ai tu? întreabă Cristian, precaut.

– Ți-am spus să nu faci jurnalistică. Am avut alte argumente. Teoria cu frigiditatea este foarte reușită. – Mă ațintește cu ochii ei verzi, umezi de o emoție ce nu se mai încheie. – Este adevărată, așa cred. Ar trebui găsit un cuvânt mai puțin tare. Nici cel folosit de Virgil nu-i rău. Este o vânzare de sine.

– Ar mai fi și jurnaliștii minori, spun. Adică nepreocupați de politică. Divertismențe, umor, știri senzaționale, crime, nu mai știu ce... Nu prea știu cum stau lucrurile cu ei. Probabil pierderea identității morale nu-i amenință prea mult. Poate sunt chiar imuni la virus... Ce-aș putea să spun despre ei? Sunt în primejdie de-a căpăta un fel de frivolitate intelectuală cronică. Ceva în acest gen... Să te ocupi o viață întreagă de niște flecuștețe... În fine, aici trebuie să-mi mai îmbunătățesc teoria.

– Politica apare în toate, spune Mariela. Este greu s-o ocolești. Ai spus despre umor. Acum toate

caricaturile sunt politice. Iar știrile senzaționale... Sunt în legătură cu niște foști oameni importanți. Este un senzațional politic.

– Da. ai dreptate. Până la un punct merge, rămâi curat. Atât timp cât arăți, în diferite feluri, cât de rea și de dăunătoare a fost dictatura. Apoi este însă cazul să optezi pentru o nouă politică. Nu poți rămâne la condamnarea dictaturii. Publicul vrea opțiuni. Și atunci...

Poloistul este meditativ. Mă întreb dacă aventura spirituală a Mariei l-a marcat ireversibil sau este doar ceva trecător, ca o iubire la prima vedere, treptat stingându-se în plictiseală. Își va recăpăta suficiența de astă-vară? Va deveni un intransigent, precum prietenii lui din casa cea veche de pe Știrbei Vodă, unde am trăit ciudatul proces moral, de care-am început să-mi amintesc ca de-un vis? Sau se va converti la o contemplativitate fără legătură cu nivelurile vulgare ale practicii sociale?

– Te înțeleg, spune. Nu se poate trăi atât de pur. Trebuie să faci unele compromisuri. Altfel nu se poate.

– Da, eu m-am referit la cuvinte și la folosirea lor. Aici apar compromisurile ce ucid sufletul. Pentru mine

lucrurile sunt clare. Evenimentele m-au făcut să înțeleg un mecanism. Iar Maria, cu revelațiile ei, nu face decât să mă confirme.

– Cum?

– Se pare că există doi poli, două extreme. Aici, de față ambele sunt reprezentate. Poate simplific puțin, dar esența asta este. La un pol se află sfințenia. Maria o exprimă destul de convingător. Experiența ei a fost pur spirituală. Ea a devenit bună, înțelegătoare, altruistă, nu are obsesii materialiste, nu este lacomă, nu vrea să apuce cât mai mult. Nu este nevoie să-mi mai aducă alte amănunte. Pe fața ei se vede ce fel de om a devenit. Ea se află la antipodul existenței de tip jurnalistic. Dacă aș putea să-mi încep din nou viața de adult, varianta ei aș alege-o... Eu, în schimb, reprezint destul de bine polul opus, cel al oportunismului diabolic, al minciunii practicate pentru atingerea unor obiective practice. Cristian, i-ai povestit Mariei ce v-am relatat atunci, în casa de pe Știrbei Vodă?

– Da.

– Și ce-a zis?

– Că sinceritatea ta este bună. Și ceilalți au spus tot așa. Te-au apreciat. Au zis că ești un om curajos.

– Mă bucur. Măcar atât. De fapt nici nu este curaj. Mai degrabă un fel de masochism mai curios manifestat. Atunci m-ai ghicit... Nu știu dacă-ți mai aduci aminte.

– Am spus eu așa ceva?

– Da, atunci când am început să vă relatez despre manuscrisul meu nepublicat...

– A, da, îmi amintesc. Și-acum cred la fel. Asta este o chestiune secundară, întrebarea este ce fac eu, mă duc sau nu?

O ia de mână pe Maria. Stau amândoi în fața mea, cuminți, atinși de o resemnare senină. Am sentimente paterne pentru ei, mi-ar plăcea să le fac cadou restul de energie vitală pe care-l mai posed. Să-l folosească ei mai bine decât mai pot eu s-o fac.

– Dacă vrei să renunți la aprofundarea de sine, poți să te duci. Dacă ești un consumator... Dacă n-ai convingeri personale prea puternice...

Cristian se încruntă. Lasă mâna Mariei. Expresia feței i se înăsprește treptat, de parcă ar copia expresia vreunui personaj pozitiv de western. Până și felul cum articulează vorbele i se modifică într-o oarecare măsură. Spune:

– Bine, dar sunt situații când omul trebuie să arate ce este în stare. Nu toți sunt niște profeți sau oameni sfinți. – Privește vinovat spre Măria. – Nu te supăra, te rog! Eu cred, este o chestiune de vitalitate. Virgile, nu te supăra nici tu! Nici nu ne-ai spus foarte clar cine se află la celălalt pol... Ai zis că-l reprezinți doar într-o oarecare măsură. Cine este?

– Omul politic necinstit. Mințind, îi pune în mișcare pe alții și se folosește de ei. Uite cine-i de partea cealaltă.

– Poate că meseria de om politic este mai greu de înțeles? Dacă omul obișnuit nici nu reușește s-o înțeleagă prea bine? Ce-mi răspunzi la asta? Și, dacă pentru a fi om politic sau jurnalist, îți trebuie o energie mai mare decât pentru alte profesii, hm? La asta ce-ai de spus?

la te uită ce elocvent a devenit!

– Am auzit că profesia de jurnalist este foarte dificilă, spun. Într-o statistică, figurează imediat după cea de scafandru, pe locul al doilea. Ar fi ceva în ceea ce spui...

– Vezi? Dacă este ca în povestea cu vulpea și strugurii? Zici că jurnalistica este rea și imorală fiindcă n-ai fost în stare să-i faci față?

A devenit foarte agitat S-a ridicat de pe scaun, se plimbă prin camera mică, cu mâinile în buzunarele pantalonilor săi bleumarin. Ochii îi strălucesc, dar de această dată sunt niște sclipiri impure, agresive, le cunosc foarte bine.

Oftez. Mă uit înspre Măria. Ea-l cunoaște mult mai bine decât mine, ce-are de spus despre ieșirea lui? E neschimbată în interiorizarea ei, la fel de senină, parcă ascultând muzica timpului ce trece, savurându-și propria cenestezie, devenită ideală.

– Cristian! spun. la stai un pic! Nu te mai plimba atât de furios! Ai dreptate, dacă ții să-mi afli părerea. Se și recunoaște, meseria de om politic este cea mai dificilă dintre toate; cere un grad de inteligență foarte ridicat. Insul respectiv este un conducător de oameni, trebuie să fie în stare în fiecare clipă să ia decizii. El se află într-un flux de noutăți, de informații. Trebuie să le prelucraze repede și corect. Este posibil să fie așa cum spui, iar teoria mea să fie a unui nevolnic, bună pentru oameni cu o mică energie vitală. Doar s-a spus, știi, morala este pentru cei slabi. Metafora junglei... Oamenii politici, ziariștii, cei cu existențe de tip jurnalist, în general, ar fi carnivorele, iar ceilalți ierbivorele, destinate să fie mâncate... Dar, cum să-ți spun?

Contează ce dorește insul în sinele lui adânc. Dacă vrea să scrie un mare roman... Sau să trăiască un roman autentic, adică o viață ca o simfonie, unitară... Sau dacă-i place să scrie sau să vorbească un șir nesfârșit de articole, de pe urma cărora să câștige o groază de bani, să aibă putere, să-și satisfacă orgoliul, dar la urmă să constate că ființa lui a rămas neperfecționată, primitivă, că sofisme au umplut viața, nu l-au făcut nici mai bun și nici mai înțelept... Este o antinomie. Fiecare dintre cele două teze poate fi argumentată aproape la fel de bine. Depinde din ce parte privești lucrurile. Cu aceste precizări, îți dau dreptate. Nu toți pot fi niște contemplativi... Nici nu mai trebuie să spun mai departe, fiindcă singur vei găsi destule continuări ale discuției... Sunt două opțiuni fundamental diferite. De fapt, marea concluzie este următoarea. Singura și adevărata tragedie a cuiva este să intre din greșeală în tabăra cealaltă, printre ceilalți, încălcându-și astfel adevărata vocație.

#

Prin oraș, circulă un zvon, un mit mai bine zis. Se spune că unul dintre conducătorii politici ai zilei a fost răpit și a lipsit trei zile. N-a existat nici-o informație oficială cu privire la absența lui. Presa a aflat cu

întârziere, după ce omul reapăruse la locul lui. S-au făcut investigații, dar fără nici-un rezultat concret. Intervievat, demnitarul a declarat: Totul este o scorneală. Unde a fost în zilele cu pricina? La munte. Jurnaliștii au făcut investigații, s-au găsit oameni care să depună mărturie în sensul celor declarate de omul politic. L-ar fi răpit o echipă de foști participanți la Revoluție. Ar fi fost interogat cu privire la activitatea sa de dinainte și la poziția sa actuală. Ancheta s-ar fi desfășurat într-o cabană forestieră, aflată în afara traseelor turistice. S-au purtat foarte politicos cu el, dar l-au somat să le răspundă la întrebări. După ce-au aflat ce i-a interesat, l-au adus înapoi la București.

Este o poveste care-mi pare mai mult frumoasă decât adevărată. Ea vine să sintetizeze dezbaterile cu privire la vinovățiile unora și la pedepsele ce li s-ar cuveni. Mă frapază puternicul ei caracter livresc. Uneori, realitatea imită literatura, se știe. Oamenii se inspiră în acțiunile lor din ficțiuni citite.

Acest mit este înrudit cu pățania mea de-acum câteva săptămâni. Discuția mea, cu grupul lui Cristian și Mihai a fost tot o anchetă, lipsită însă de vreun preliminar terorist. M-am pus la dispoziția lor de bunăvoie. Un literat-jurnalist care a tălmăit dictatura

are însă o vinovăție mult mai mică decât un deținător efectiv de putere în timpul dictaturii. „Răpirea” mea ar avea totuși o explicație. Diferența de mentalitate dintre omul obișnuit și politician este imensă. Primul nu are, în mod obișnuit, o reprezentare foarte exactă a politicului, de regulă evaluându-l prin criterii ce țin de sfera moralului. De aici tot felul de confuzii și neînțelegeri. Este, deci, mult mai ușor pentru niște studenți să-l tragă la răspundere pe un literat, cazul meu, pentru niște texte publicate. Vinovăția lui este concretă: a inoculat și a consolidat mentalități convenabile pentru dictatura comunistă. Pe când omul politic, dacă n-a fost un asasin, poate să invoce cu totul alte considerente în apărarea lui. Propaganda poate fi mult mai ușor reconstituită decât actele de conducere. Omul politic conduce prin indicații, vinovăția lui este amplificată sau diminuată de executanți. Mai intervine și caracterul ambiguu al exercitării puterii. Acuzarea unui regim politic înseamnă propunerea unui alt regim politic. Disidență înseamnă și dorință de putere. Evoluțiile recente de la noi arată cât de impur poate fi actul de disidență politică.

Povestea cu răpirea și interogarea politicianului îmi stârnește invidia. Realitatea (miturile străzii fac

parte din ea) se dovedește mai imaginativă decât literatura. N-aș fi fost în stare să nascocesc o asemenea manevră. De vină ar fi o anume sclerozare a minții mele. După o vârstă, omul nu mai reușește performanțe deosebite în materie de imaginație. Exemplul cel mai clar l-am avut în timpul Revoluției, când am fost silit să recunosc: Ideea unei asemenea răsturnări a lui Ceaușescu nu mi-a apărut până acum în minte. Asta în timp ce unii anticipaseră cu brio scenariul respectiv. Nu mi-aș fi putut imagina răpirea și din cauza unei idei de intangibilitate a autorității politice. Deceniile de comunism ne-au inculcat o mentalitate ce conține ideea unei conduceri sacrosante, de neclintit. Când un ins și grupul său au ajuns în vârful piramidei, acolo rămân. Tipic pentru resemnarea politică a unor indivizi formați în timpul unor dictaturi.

După ce-am auzit povestea, l-am căutat pe Cristian. Mi s-a părut că-mi ascunde ceva.

„Sper că n-ai făcut și tu parte din grup...”

„Nu, n-am făcut.”

„De unde știi amănuntele? De unde știi că răpitorii au fost ajutați de un bun prieten al politicianului?”

„Așa se vorbește, n-am altă sursă.”

„Nu ți se pare că totul a fost o copilărie?”

„Nu, au apelat la sentimente... Nu merge doar cu cinismul...”

„Ce vrei să spui cu asta?”

„Nu este părerea mea. Am auzit-o și pe-asta. Când ajunge sus, omul devine cinic. Este dispus să-și păstreze puterea cu orice preț.”

„Și cum s-a apelat la sentimentele lui?”

„L-au întrebat dacă vrea să trădeze Revoluția sau nu.”

„Asta nu-i întrebare să-o adresezi unui om politic. E puerilă. Doar n-o să răspundă afirmativ. Iar cinismul este incriminabil doar în ordinea morală. Puterea are o altă logică.”

Am mai discutat destul de mult. Cristian mi s-a părut reticent. M-a privit suspicios, de parc-aș fi fost un provocator pus să-l tragă de limbă. Iar apoi, pe neașteptate, atitudinea lui s-a schimbat. Probabil mi-a apreciat pozitiv opțiunile politice, deși am încercat să mă păstrez la nivelul generalităților. Cu aerul că ia o decizie importantă, a scos din buzunarul blugilor câteva file de hârtie împăturite și destul de mototolite. Mi le-a întins.

„Uite, mi-a spus, citește asta! O să-ți schimbi poate părerea. Vei vedea că povestea cu răpirea și anchetarea ar putea fi adevărată.”

Era o copie xerox după o dactilogramă destul de îngrijit realizată.

„Poți să mi le lași?”

„Chiar ți le fac cadou. Nu este un document secret. Au fost difuzate, ca niște manifeste. Le-am găsit într-un parc, pe-o bancă.”

„N-ai nici un amestec?”

A ridicat agasat din umeri:

„Poate glumești... N-am habar de treaba asta...”

Am citit câteva rânduri. O surpriză, într-adevăr. Am spus:

„De fapt, n-are nici o importanță de unde provin. Principalul este că există. Mă întreb dacă nu cumva sunt apocrife. Ancheta a avut într-adevăr loc sau niște intelectuali au organizat o farsă mai puțin obișnuită?”

„Adică ancheta să nu fi fost?”

„Da. De ce nu? În ziua de azi totul este posibil.”

Reîntors acasă, am citit cu atenție textul. Cum de nu l-a publicat până acum unul dintre ziarele de scandal recent apărute? De neînțeles. Să se fi temut de o eventuală dezmințire? Mă îndoiesc. Mai degrabă mi se pare plauzibilă o alta variantă: Cristian și prietenii săi s-au apucat de confecționat literatură! Au lucrat ei

înșiși sau au apelat la un om de meserie? Replicile ar putea face parte dintr-un interviu repede uitat, dar și dintr-o piesă de teatru. Ar merge și ca dialog într-un film politic. Textul apare sub forma unui dialog dramatizat. Interlocutorii sunt notați prin inițiale. Inițiala răpitului este P, de la putere.

P: Actul vostru este terorist. Sunteți pasibili de pedeapsă penală. Sechestrarea unei persoane oficiale.

A: Știam. Ne-am asumat toate riscurile.

B: Dacă v-am fi rugat să stați de vorbă cu noi, n-ați fi acceptat.

P: Nu este adevărat, întotdeauna am acordat interviuri. Jurnaliștii o știu. Niciodată n-am refuzat un ziarist.

B: Ați făcut afirmații convenționale. Bune de tipărit în presă.

P: Le-am comunicat părerile mele. Le-am răspuns la toate întrebările.

C: Vă informez că nu ne găsim într-o redacție de ziar, fie și clandestin. Nu vă cerem să ne acordați un interviu.

P: Foarte bine. Aștept să-mi spuneți ce doriți de la mine.

A: Dorim să ne răspundeți la câteva întrebări. Cu maximă sinceritate. Vă asigurăm, afirmațiile dumneavoastră nu vor fi făcute publice.

P: De acord.

A: Prima întrebare. În România, în decembrie 1989, a fost o revoluție sau o lovitură de stat?

P: A fost o revoluție.

A: Aveți cunoștință de ipoteza că evenimentele urmau oricum să se precipite, fiind pregătită o lovitură de stat pentru 30 decembrie?

P: Nu știu nimic.

A: O altă întrebare. În primele zile de după Revoluție ați declarat că grupul dumneavoastră nu dorește decât să gestioneze puterea până la alegeri. Apoi ați dovedit contrariul. Asta înseamnă că acțiunea dumneavoastră politică a început mai demult. Un grup nimerit întâmplător la putere nu se cramponează cu atâta îndârjire de ea. Și nici nu dă lovituri sub centură. Ce intenții aveți în realitate?

P: Lovituri sub centură... Ce înseamnă asta? Știi bine, politica este arta posibilului. Închipuiți-vă că în locul grupului meu s-ar afla unii dintre cei care ne combat. Cum s-ar comporta? Cine renunță la putere de bună voie? Puteți să-mi dați un exemplu?

A: Nu ne interesează aspectul filozofic al problemei. Vă rugăm să ne răspundeți la întrebare. Ce intenții aveți de fapt?

P: Dacă nu v-aș vedea figurile amenințătoare, aș crede că glumiți. Cum adică? Un om politic declară intenții, nu are. Sau, mai bine zis, are una singură: să rămână la putere.

B: Asta este cinism.

P: N-aș spune. Noi nu sfidăm legile morale ale societății. Voi sunteți victimele unei confuzii. Cea dintre morală și politică. Nu se poate face politică prin mijloace exclusiv morale. Este o imposibilitate. Niciodată un moralist n-a ajuns un mare om politic.

A: De ce?

P: Fiindcă moralistul este un teoretician. El înțelege lucrurile în principiu. Când este chemat să rezolve situații practice, să ia decizii pe loc în conjuncturi inedite, nu se descurcă. Noi nu suntem imorali, nu urmărim scopuri antisociale... Pornim, în schimb, de la premisa că putem conduce mai bine decât alții. Asta-i tot.

C: Ce-ar spune alegătorii dacă v-ar auzi? V-ar mai vota? Ce credeți?

P: Nu știu ce aveți de gând să faceți cu înregistrarea, dar nu veți reuși să mă discreditați. Speculațiile n-au nici o importanță. Dacă le veți scrie nu veți găsi prea mulți cititori pentru ele. Nu cunoașteți psihologia alegătorului. Și în special a celui de la noi.

O făcătură stângace. Într-o discuție reală, participanții n-ar fi vorbit cu atâta detașare, ca niște participanți la un simpozion. Este în mod sigur un text apocrif. Poate chiar Cristian I-a scris, în chip de jurnalist începător.

Se discută probleme până nu demult arzătoare. Academic, fără cea mai mică emoție, ca și cum evenimentele s-ar fi petrecut cu mulți ani în urmă. Cu sau fără voie, autorul (răpirea înaltului demnitar este o poveste) a reușit să exprime un fenomen ce ține de psihologia socială: stingerea marii emoții declanșate de Revoluție.

Evenimentele se scurg într-un ritm ce exclude orice interpretare mai amănunțită. Nu-mi rămâne decât să urmăresc fluxul și refluxul luptei pentru putere. Sentimentul ce mă domină acum este un hibrid format din vinovăție și amărăciune. Stupefacția a dispărut. La fel și absurda senzație de a fi devenit un orfelin,

încercată în primele zile de după Revoluție. Citind articole de ziar, constat: Nu sunt un original în materie de atitudini post-revoluționare. Ar fi posibilă alcătuirea unei diagrame a mentalităților pornindu-se de la presă. În aceste zile, pare a predomina o retorică a amărăciunii, efect al șocului pricinuit de lupta pentru putere și de stingerea emoției colective. Marile promisiuni nu se îndeplinesc. Nu neapărat fiindcă ar fi vinovat cineva anume. Până la un punct – dezamăgirea este în firea lucrurilor. Dacă tensiunea emoțională ar dura dincolo de anumite limite, ar trece în tragedie, precum în marile povești de dragoste. Iubirea nedomesticită se transformă în moarte, realitatea prozaică este un receptacul prea șubred pentru ea. Poezia Revoluției se transformă în proză. Oamenii nu sunt în stare să trăiască prea multă vreme în tensiunea emoțională a acelor zile. Sufletul colectiv a ales înlocuirea brutală a poeziei revoluționare – crudă, dar autentică –, cu rapida decădere în vechile formule de viață românească, lupta pentru căpățuire ușoară, pe seama altora? Sau un destin ironic al românilor?

Nesfârșitele meschinătăți ale luptei politice le amintesc oamenilor o lege: poezia sublimă a momentelor revoluționare naște proza încăierărilor

demagogice, comedia confruntărilor parlamentare și chiar tragedia întoarcerii la un trecut părănd iremediabil depășit.

#

Pentru a înțelege în ce secvență psihologică mă aflu, trebuie să mă rup de exterior, măcar pentru o vreme. O asemenea desprindere nu-mi este însă accesibilă.

În lunile trecute de la vizita mea în Banat, a funcționat un mecanism reconfortant. Aprofundarea trecutului și jocul analogiilor mi-au făcut bine. Tot citind documentele împrumutate de la *Tante Olga*, mi s-a părut că descopăr unde am greșit. Am trăit ceva asemănător unei iertări de sine.

A fost un apel la amintiri, la efectul lor benefic. Trucul dintotdeauna. Revoluția m-a smuls din contemplarea trecutului, de-abia începută, atât de savuroasă, mi-a interzis reveriile și analizele îngăduitoare ale neamurilor mele din Comloș. Dintr-o dată, m-am trezit așteptând un miracol venit din afară. O întoarcere radicală de mentalitate. Am simțit: Minunea este posibilă, vine nu din amintirile mele, ci din exterior, din solidaritatea cu niște oameni vii. Acum, când sentimentul de comuniune s-a estompat ba chiar

începe să se transforme în contrariul său, constat cât de comodă era resemnarea din timpul dictaturii, gândul că răul politic este un dat fatal și doar trecerea lentă a timpului îl va leui cândva, într-un viitor incert. Am ajuns astfel să trăiesc un regret de gradul al doilea. De unde în timpul ultimelor luni ale comunismului regretam pierderea tinereții și irosirea unor vieți asemănătoare cu a mea, acum îmi pare rău după acea perioadă când exteriorul era atât de închis și de absurd, dar permitea o evadare perfectă în amintiri. Regrete paradoxale de deținut adaptat la condițiile de viață din lagăr și incapabil să-și depășească senzația de disconfort adusă de eliberare.

Am înțeles: determinările genetice și cele politice au fost aproape la fel de importante, în ceea ce mă privește. Undeva, în generația celor trei frați, s-a produs o ruptură, o falie fatală, o cădere în inautenticitate. Tatăl meu a intuit-o și i s-a opus. El a simțit că jurnalistică, scrisă sau trăită, devine periculoasă dincolo de anumite limite. S-a străduit s-o evite și, până la un punct, a reușit, imitând stilul de viață al bătrânului, al lui Nicolae. Transplantat la oraș, s-a mulțumit să fie un profesionist de primă mână, n-a intrat în politică decât atunci când n-a mai avut încotro.

Dezastrul lui a început tocmai de la contactul cu politica și, în chip oblic, cu forma jurnalistică de viață. Fiind un incapabil de minciună, fie ea și vitală, a fost aruncat din șa. O gafă de natură politică l-a eliminat din București, o alta din orașelul unde-am ajuns în 1949. A încetat să trăiască, începând să supraviețuiască atunci când avea vârsta mea de astăzi. În ceea ce-l privește, a fost o coincidență a destinului individual și a celui politic. Moartea lui Victor, fratele meu, tizul jurnalistului din anii treizeci, a fost parcă o pedeapsă gândită simultan de aceste două instanțe. În anii următori, resemnat, exercitându-și automat inteligența și competența profesională, a lucrat foarte bine. De-abia acum încep să-i înțeleg amărăciunea și neîncrederea față de mine. Îmi decupa din ziare și reviste articolele, dar era nemulțumit. Și tot acum pot să înțeleg în mod corect strania lui dorință ca eu să nu fac studii superioare, să rămân o ființă modestă, cu un serviciu oarecare. A intuit că drumul meu printre oamenii de carte va fi neconvingător, chiar fals? Sau s-a gândit că vremurile nu sunt pentru intelectuali; aceștia având la dispoziție doar o lungă partidă de resemnare? Mi-a simțit lașitatea intelectuală și morală? De ce mi-a recomandat o carieră de lucrător manual? Pentru a mă feri de-un

pericol ce dormita în firea mea? Judeca prin analogie cu el însuși? Înțelesese că fără demagogie un intelectual nu are șanse reale de realizare în contextul românesc de după 1946? Se gândea că nu voi fi în stare să mă înregistrează oportun și nici să rămân pur?

De fapt, nu știu foarte exact ce gândea despre mine. În ultimele lui zile, când își aștepta moartea la spital cu curaj de ostaș, i-am dus un articol apărut într-o revistă importantă din Capitală. Un eseu fără nici o tentă politică. Autorul comentat de mine fusese un politician versatil, n-o știam. M-a lăudat, pentru prima oară mi s-a părut pe deplin mulțumit de o producție a mea. Apoi m-a întrebat:

„Știi de ce este agreat astăzi?”

N-a mai apucat să-mi dea amănunte, în cameră au apărut niște rude venite în vizită. A murit peste trei zile. Articolul meu era mincinos în esența lui, iar laudele erau sofistice. Redacția îmi acceptase textul pentru că pica bine pe o aniversare.

Da, despre el se poate spune că a fost o victimă politică. Modest și competent, instruit, având cunoștințe surprinzătoare, scoase la iveală doar în treacăt, pentru a-l înțepa pe vreunul care comitea vreo eroare culturală. Ar fi putut să se descurce bine cu

limbile străine după ce-a fost concediat, dar a acceptat servicii foarte modeste, fără să ezite uneori să-și ironizeze șefii, devenindu-le foarte antipatic, pentru ca apoi să-și ceară transferul într-o altă slujbă umilă, unde întregul ciclu avea să fie reluat.

În tatăl meu, destinul lui Nicolae ar fi trebuit să se repete, așa au fost premisele. Încă un adevăr înțeles de mine cu mare întârziere. Dintre cele patru vieți, numai a lui Nicolae are autenticitatea unui roman adevărat. Greșeala lui din război, fetița făcută în Tirol, la Sankt Johann, nu mi se pare o disonanță. (Mama ei i-a scris Sânei, rugând-o s-o primească în vizită. A fost refuzată, dar nu s-a supărat. Un copil este un dar ceresc. Wetty se considera o norocoasă.) Autentică a fost și nedumerirea lui din anii de după 1946 când roata istoriei începuse să se întoarcă în sens invers, stricând ceea ce generația lui construisese. A fost un om întreg și a trăit după pofta inimii. Dintre textele citite de mine astă-vară și în lunile ce-au urmat, însemnările de război sunt cele mai autentice, cele mai adevărate. Niciodată n-am avut și nu voi avea echilibrul său și nici sentimentul lui desăvârșit de-a se afla în rând cu oamenii.

Cei trei domni – Gheorghe, Victor și Lelu – nu s-au mai simțit atât de bine în ei înșiși. În privința, lor n-a fost vorba doar de clasica dezrădăcinare.

Gheorghe a fost o victimă politică, dar nici destinul nu l-a protejat. A fost pedepsit pentru orgoliu? De ce nu ești în stare să dai cezarului ce-i al cezarului? L-ar fi putut întreba vreo materializare a nemilosului său destin. De ce nu poți să faci un minim gest de vasalitate față de șefii tăi? Ce te oprește? Conștiința propriei tale superiorități? N-ai dreptate, sunt și alții la fel de inteligenți și de citiți ca și tine. Și uite-i cum se mlădiază după alții, cum își îndoieie șira spinării pentru a trăi mai bine și-a reuși să-i determine pe alții să se încline în fața lor... Maică-mea susține până astăzi că micul Victor n-ar fi murit dacă nu plecam din București. Simte ea, așa ar fi fost. Leucemia este o boală virală. Victor n-ar fi dobândit-o și n-ar fi murit dacă tată-to ar fi fost mai maleabil, s-ar fi dat puțin bine pe lângă șefii lui. Nu ne-ar fi aruncat la dracu-n praznic. Altfel ar fi fost viața. Și tu ai fi avut o altă viață.

Zilele acestea, am fost la casa unde am stat până în 1948. Într-un bloc cu patru etaje. Mi s-a părut mai mic ca înainte. M-am dus la fostul nostru apartament. Mi-ar fi plăcut să intru și să văd cum mi se par

încăperile astăzi, după atâția ani. Am sunat, n-a ieșit nimeni. Un ins foarte amabil, bunic fericit, m-a informat: Actualmente apartamentul este locuit de un activist, un bătrân singur, cam ciufut. Nu prea se poate sta de vorbă cu el. Un celibatar, la unele sărbători se fotografia într-un grup organizat în jurul lui Ceaușescu. Lucrurile se leagă până și la nivelul coincidențelor. Locuința funcționarului superior de bancă a fost preluată de un „ilegalist”.

Desigur, nu este vorba de a-l blama pe un necunoscut. A aderat la partidul comunist din convingere, probabil. A activat, apoi a fost demnitar și a acceptat un apartament foarte bun la fel cum disidenții de azi se mută în vile din cartiere rezidențiale. Ce să-i faci? Omul este martir și fanatic doar până la un punct. Sunt familiile în joc, nevestele, mai totdeauna ambițioase, concurența feminină în materie de locuințe cât mai bune.

Bunicii mei au plecat de la zero. N-au exploatat pe nimeni. În anii imediat următori primului război mondial, când Nicolae Herzovi era încă un om destul de sărac, tatăl meu a urmat gimnaziul și apoi liceul întreținându-se singur. Bătrânii îi plăteau doar hainele. A fost o perioadă despre care nu-i plăcea să

povestească. La Periam, a locuit la îngrijitorul școlii, pentru găzduire și mâncare a măturat clasele, coridoarele, scările, a tăiat lemne și-a făcut focul în sobe. N-a fost ușor, școala era mare. Era slugă, dar avea energie să fie printre primii la învățătură. După încheierea liceului comercial n-a putut să se înscrie la universitate. Și-a luat un serviciu și de-abia după vreo opt sau zece ani a reușit să se înscrie și să absolve Academia Comercială. Și aici a obținut calitative foarte bune. S-a făcut singur pe sine, n-a oropsit pe nimeni. Și cu toate acestea, în locuința lui și a familiei lui s-a instalat ilegalistul. Relațiile mi le-a dat tot un avantajat al regimului comunist. Un pensionar bine întreținut. Povestindu-i cine sunt și ce caut acolo, a avut un zâmbet ambiguu și a clătinat filozofic din cap. Așa a fost să fie, mi-au spus privirile lui. Nimeni nu este vinovat în afară de Istorie. Restul este demagogie și luptă pentru putere. Când treci dincolo de filozofia precară a articolului de ziar, constăți că marile idei de care se face caz n-au nici o acoperire în realitate. În politică, totul depinde din ce parte privești lucrurile. Totul este argumentabil.

Victor și Lelu, în schimb, au pășit cu stângul. Tatăl meu a trăit ca un țăran, sumar deghezizat în orășean

cultivat, ei s-au străduit să realizeze o mutație, s-au străduit să se facă de-a binelea domni, spre deosebire de Gheorghe, fratele mai mare, înlocuitorul tatălui lor pe parcursul lungilor ani ai primului război. Ei au încercat să trișeze viața, să fure prin magia vorbelor. N-au obținut un elixir de fericire, ci un drog aducător de nenorocire.

Victor a pactizat cu diavolul. S-a aruncat în jurnalistică și în oratorie cu patimă și uitare de sine. Să fii cinstit și corect, îl sfătuisese tatăl său. Dar, când începi să minți, și-ți faci o meserie din potrivirea cuvintelor în favoarea unui partid, repede uiți de bunul simț ce ți-a fost prtit de tatăl tău și de fratele tău mai mare. Iute treci peste nuanțele adevărului și începi să te gândești doar la vorbele potrivite într-o anumită ocazie, la cuvintele ce i-ar pica bine șefului tău, cel care te-a făcut jurnalist destul de bine plătit. Iar apoi, când te-ai calificat jurnalist și, vorbind în public, te-ai convins că posezi oarecare charismă, să te gândești doar la ce le-ar plăcea mult să asculte viitorilor alegători. Alegându-ți în minte frazele, te-ai simți îmbătat de o amețeală necunoscută. Prin minte, ți-ar defila trofee rezervate celor care știu să mintă mai bine decât oponenții lor: vile, mașini, femei frumoase, soții de

neam mare, copii molipsiți de noblețea soției tale și având un sânge mai subțire decât sângele tău de țăran bănățean, iremediabil lipsit de lustru, dar spirit de inteligent, energic, consternându-i pe intelectualii rasați, proveniți din familii ilustre, dar fatalmente lipsiți de vitalitate.

Așa a cugetat Victor în anii când zeița norocului părea să fie favorabilă, iar patronii săi politici îi prevesteau o carieră strălucită. A fost din eroare considerat o mare speranță. Nu făcea parte din tabăra jurnaliștilor, ci din a lui Nicolae și Gheorghe. Și a mea. N-a fost un câștigător la loteria puterii, fiindcă nu avea suflet de sofist, era un infirm din acest punct de vedere, ca și mine. Nimerit din greșeală printre carnivore, printre felinele mari ale politicii bănățene. Bocu s-a înșelat în privința lui. Adevărata lui vocație era munca austeră de bibliotecă. Începuse bine. Se afla pe pista ce l-ar fi dus spre o viață conformă cu aspirațiile lui adevărate. N-ar fi trebuit să se amestece în politică. Era un timid, dovadă este amorul lui pentru o femeie atât de umilă. Jeni îi asigura un climat de adulație și admirație necalificată, îl ajuta să-și învingă ezitățile, nesiguranța de sine a comloșanului fălos, nimerit în Capitală dintr-o eroare. Victor a fost îndrăzneț în scris

și în vorbit. N-a avut curajul să atace vreo fată din protipendadă. Nu și-a folosit astfel fața lui de băiat frumos și forța virilă ce se citea pe bărbia despicață, a preferat să-și petreacă duminicile în partide de cărți cu prieteni care locuiau, ca și el, în cămăruțe modeste. N-a știut, n-a intuit că tentativa lui de a-și ului consătenii nu implică atât efort intelectual, cât mai ales artă de-a manevra într-un câmp uman, esențial diferit față de cel din sat și de cel din orașul ardelenesc unde și-a făcut liceul.

A pus osul, s-a îngropat vreun an în Biblioteca Academiei, a făcut un munte de fișe ajunse acum la mine, a rezumat sute de cărți, a conceput o bibliografie a scrierilor despre Banat și o antologie uriașă de citate, practic imposibil de realizat într-o viață de om. A prins sabia succesului de lamă, în loc s-o apuce de mâner. N-a știut și n-a intuit cum se părasește un grup social și cum se pătrunde în cel de deasupra. A intervenit și destinul, întâmplarea. Dacă n-ar fi fost concediat de la Biblioteca Academiei, poate nu s-ar fi aruncat cu atâta ardoare în jurnalistica politică, poate s-ar fi disciplinat în cele din urmă, ar fi adoptat un ritm acceptabil, neucigător. N-a fost să fie, nici în viața lui. A dat greș. O enormă putere de muncă, nici măcar visată de mine,

s-a risipit, a devenit fapt de arhivă particulară, hârtii ce vor ajunge în curând pe mâini străine, vor fi irosite de oameni cărora numele de Herzovi nu le spune nimic.

Sunt ultimul bărbat ce-i poartă numele lui Nicolae Herzovi. Fiica mea trăiește în țări străine, peste câțiva ani aproape va uita cum a chemat-o înainte de căsătorie. Va purta un nume cu rezonanțe anglo-saxone? În lumea bulversată de azi orice combinație matrimonială este posibilă.

Sunt *il frutto*, pentru mine au trăit șirul de bărbați din neamul Herzovi. Ce le-aș spune dacă i-aș întâlni într-un for al umbrelor? Am ajuns om în rândul oamenilor, îndeplinind astfel programul de viață al lui Nicolae? Am fost un jurnalist bun, perfecționând schema de viață a celor doi unchi ai mei, unul mort la douăzeci și patru de ani, celălalt eșuat în postura misterioasă a celui care și-a supraviețuit? Tatălui meu ce i-aș răspunde? Dacă m-ar întreba cât de bun profesionist am fost și în ce măsură mi-am dres viața cu minciuni?

I-aș spune lui Nicolae: N-am reușit să ajung un om în rândul oamenilor. Din lipsă de condiții, dar și dintr-o damnare subtilă, exprimată mai întâi printr-o alegere greșită a profesiei. Atunci, în satul din Bărăgan,

în seara de iarnă geroasă, când m-am trezit angajându-mă să devin scriitor, s-a petrecut o comutare funestă. La damnarea istorică, ce interzicea din principiu spunerea adevărului, am adăugat lipsa de vocație. Nu eram făcut pentru jurnalistică literară, nu știam să-mi negociez trădările. Am mințit fără convingere, am mistificat pe jumătate, am tămâiat și am înjurat cu ezitări. Drept urmare, n-am reușit nici să conving și nici să devin un om de partid, fie și literar. Astfel de ambiguități și nu lipsa de talent m-au plasat definitiv în plutonul autorilor menționați în istoriile literare doar la bibliografie.

Eșecul profesional, mi se va spune, nu te-ar fi împiedicat să te realizezi ca bărbat, să ai o familie și niște copii reușiți. Ba da, aș răspunde, dar piedica a fost de o natură mai deosebită, ieșită din comun, aproape de neimaginat pentru un străin de munca literară. Cine lucrează din vocație are o bună stare de spirit, munca lui îi aduce o oboseală plăcută și o satisfacție ce-l fortifică psihic. Pentru el, familia nu este o povară. Altfel se simte în el însuși unul pentru care îndeplinirea obligațiilor sale profesionale este un chin niciodată întrerupt, o caznă pe viață. El va hotărî – o decizie greșită, dar dătătoare de speranțe: lipsa de vocație, la

început doar presimțită, apoi pe deplin conștientizată, trebuie suplinită prin tenacitate. Un familist n-are timp să lucreze și să citească suficient de mult. Va trebui, sunt nevoit să rămân singur, pentru a mă perfecționa cumva într-o meserie asumată dintr-o întâmplare nenorocită. Firesc ar fi să renunț, dar orgoliul nu mă lasă. M-am angajat față de o fată, dar mai mult față de mine însumi. Trebuie să-mi țin cuvântul, să merg până la capăt, orice s-ar întâmpla. Așa încep damnrile, printr-un act de voință. Omul are o ambiție și uită că dincolo de niște limite este nu numai imoral, ci și funest să perseverezi. Și, după un timp, exasperat că treaba lui literară, întreprinderea lui nu prosperă atât de repede pe cât a sperat, recurge la niște adăugiri, la câteva mici proptele politice. Imensa majoritate face așa, își zice. Și atunci, minune!, editurile și publicațiile devin dintr-o dată foarte permissive, redactorii lor, de unde până mai ieri nici nu te băgau în seamă, căpătând brusc mutrele unor oameni nedormiți, de-abia înfrângându-și pofta de-a căsca, te privesc cu bunăvoință și te-ndeamnă să le-aduci cât mai repede manuscrisul. Iar tu te înviiorezi, începi să crezi într-o întoarcere a jocului. Sunt talentat, sunt om de vocație, dotat din naștere pentru literatură, dar până acum a

fost o conjuncție de întâmplări nefavorabile. Așa se alege jurnalistica în dauna literaturii. Nu este vorba numai de articole rapid însăilate direct la mașina de scris, dar și de cărți, luări de cuvânt, conversații private, de viață, cu alte cuvinte. Folosești vorbele spre a-ți ascunde adevăratele păreri și sentimente, în scopul de-a obține avantaje practice, ai devenit un jurnalist. Asta-i tot.

Revoluția mi-a curățat gândirea, nu mă mai îndoiesc de asta, dar acum luciditatea începe să mi se estompeze. Sursa ei afectivă îmi dă din ce în ce mai puțină energie. Ar trebui să-mi notez concluziile de arheologie personală, eventual să le includ într-o scrisoare adresată fiicei mele. Deși nu cred c-o interesează acum adevărul despre mine. Când ea însăși va începe să îmbătrânească, iar eu voi fi de multă vreme mort, se va întreba poate ce fel de om a fost tatăl ei și-și va răspunde singură, așa cum fac eu acum.

Mai știi: M-am înșelat când am sperat într-un miracol venit din exterior, adus de întâmplare. Singura mea resursă sunt eu însumi.

#

În primele zile de după 21 decembrie, am trăit foarte intens, ca toată lumea. Am adoptat unele versiuni cu privire la cele petrecute în București,

Timișoara și alte localități unde au murit oameni. Cine a tras? La început s-a știut. Au fost teroriștii, garda pretoriană, fideli dictaturului. N-au acceptat ideea că șeful lor a pierdut partida. Furibunda presă post-revoluționară aduce acum revelații peste revelații. Teroștiții au făcut parte din trupele de securitate. Armata a fost cel de-al doilea grup social eroic, după tineret. Așa s-a știut. Acum se spune că armata a tras la Timișoara și la București. Ideea de armată eroică și-a pierdut puritatea poetică de la început. Îmi este greu să cred că armata a tras neprovocată.

Presa îmi întoarce pe dos și altele dintre impresiile primelor zile. De pildă, cadavrele din fața Ministerului Apărării Naționale. Nu erau ale unor teroriști. Erau militari împușcați din greșeală. Dispariția teroriștilor făcuți prizonieri. Unde sunt? Mulți au fost prinși, se vorbea despre ei la radio, erau arătați la televiziune. Se povestea cum au fost scoși din subteranele Capitalei și arestați. Când vor fi judecați? Nimeni nu știe nimic, presa ocolește cu grijă subiectul. Zile în șir, mass-media i-a descris drept niște fapte ale iadului, roboți fără suflete, amoralii. Acum au fost dați uitării.

Politicianismul se dezvoltă în mod exponențial. De la o zi la alta, oamenii politici improvizați capătă tot mai mult aplomb. Îi mână la început doar sfântul tupeu, dar apoi, ca niște frankensteini, autoperfecționabili, deprind o retorică minimală, se ilustrează public, se transformă din niște necunoscuți stângaci în persoane care acordă interviuri. Contemplându-i, nu știi cum să reacționezi. Să te întristezi sau să te înveselești?

Multe pot să li se reproșeze unora dintre oamenii politici ai zilei. Ziarele nici nu fac altceva, ieșirea lor din monotonie fiind năucitoare și, în cele din urmă, aducătoare de blazare. Jurnaliștii specializați în laude s-au transformat în polemiști cu aplomb, confirmându-mi astfel teoria cu privire la versatilitatea consubstanțială meseriei lor.

Bietul unchiul Lelu! Dac-ar fi fost în mințile lui, cum s-ar mai fi înviorat, văzându-și partidul renăscut!

Evenimentele politice nu mă mai ating prea bine, de când am început să le înțeleg mai exact natura.

Esența este dezamăgirea. Fiecare om de bună credință are motive să fie dezamăgit. Iată unul dintre paradoxurile Revoluției. Evenimentele din decembrie au pornit dintr-o explozie de afectivitate. Sentimentul general a fost de miracol dumnezeiesc. A urmat ceva

așemănător unei treziri din beție. În centrul ciclonului revoluționar, fiecare a crezut și a simțit că miracolul politic este posibil. De fapt, el a fost real doar în suflete. A urmat revenirea la realitate. Democrația este bazată pe un conflict de opinii. Uniune națională, consens și sloganurile derivate conduc la totalitarism. Sunt necesare confruntările de opinii.

Este posibilă o luptă politică dusă în moduri idilice? Nu. Din lacul de munte al Revoluției, din puritatea lui de cleștar, ies la iveală animale ciudate și agresive. Își atacă violent, dar numai cu vorba, adversarii politici, scot la iveală tot felul de antecedente. Unul a fost deținut de drept comun, altul a fost securist, al treilea a stat în străinătate și a consumat icre negre în timp ce românii mâncau salam de soia. Între taberele politice se schimbă acuze, insinuări și calomnii. Înainte, în presa românească nu se putea scrie nimic, astăzi se poate scrie orice. Cuvântul de ordine era „imposibil”, astăzi este „posibil”. Sentimentul spectatorului neimplicat în vreun fel în lupta politică este de silă. Detașarea de filozof este anacronică, se poartă pasiunile teatrale ale omului politic potențial și cele ale avidului de căpătuire. Câțiva cunoscuți au încetat să mai citească presa, simțindu-se

incapabili să înțeleagă ce se petrece. Așa mi-au spus. În mod poate neconștientizat, ei refuză să se lase manipulați.

În ce măsură mă privesc cele ce se petrec într-o țară ce-a fost templul pur al Revoluției și-a devenit un bâlci electoral?

Revoluția și ce-a urmat m-au lămurit asupra mea însumi. Ce-a ieșit la iveală n-a fost prea îmbucurător. Acum sentimentul meu acut de vinovăție se schimbă într-unul de amărăciune, tot mai dificil de stăpânit.

N-avem încă exercițiul democrației, noi românii, spun politicienii prin interviuri. Mai avem de învățat. În considerațiile din presă, nu găsesc însă și soluții pentru mine personal, nimeni nu mă învață cum să traversez pustiul unde m-am trezit, victimă a unei duble damnări, genetică și politică.

Dacă lucrurile nu s-ar fi schimbat, mi-aș fi păstrat, poate, iluziile cu privire la mine însumi și la literatura mea. Învățasem destul de bine algoritmul amăgirii de sine. N-aveam decât să aștept clipa când urma să-mi dau măsura. Un fel de romantism al viitorului, derivat dintr-o mentalitate generată și întreținută de dictatură. Clipa a sosit, nu reușesc decât să simt că am căzut mai jos de nivelul falsei așteptări.

Înainte era rău, asta o știe oricine, dar eu aveam o iluzie ce mă ajuta să supraviețuiesc. Aveam un viitor, îl așteptam, gândeam scenarii, concepeam romane utopice despre căderea unei dictaturi și ultimele ei convulsii. N-am scris un astfel de roman, dar am trăit unul. Iar acum mă simt ajuns la epilog, eliminat din joc, transformat într-un spectator placid, lipsit de dorința reintrării printre jucători.

Așa a fost să fie. Acum aș putea să scriu despre orice vreau, nimeni nu m-ar împiedica. Deși, dacă este să fiu foarte exact, actele de cenzură se înmulțesc. Se poate scrie despre mai multe decât înainte, dar nu chiar despre orice. Editurile sunt încă ale statului, până când cele particulare vor începe să funcționeze va mai trece destulă vreme, iar statul este deocamdată al unui grup cu interese exacte.

Și-atunci? Mă uit în jurul meu. Cum se comportă ceilalți din breasla mea? Cum procedează? Scenariul amintește de anii succesivi celui de-al doilea război mondial.

Scriitorul este o persoană fragilă din punct de vedere material. Cel mai simplu pentru el, dacă nu cumva preferă postura de damnat, este să se aranjeze într-un fel elegant cu puterea. După alegeri, cine știe ce

va mai fi, dar până atunci există o autoritate constituită, să ne punem bine cu ea. Desigur, salvând aparențele. Păstrându-ne libertatea de spirit.

Vom verbaliza când este cazul, apărând principiile sacre ale democrației de tip occidental, vom călători în occident și vom vorbi despre valorile morale ale Revoluției românești din decembrie 1989, vom scrie împotriva odioasei dictaturi, dar în același timp ne vom muta într-o vilă dintr-un cartier rezidențial sau măcar într-un apartament mai ca lumea, ne vom înfrupta, în modul cel mai pios, desigur, din ajutoarele trimise de străinătate. Dacă am apucat o demnitate, ne vom plasa prietenii literari în posturi de conducere, transformându-i astfel în vasali pe termen lung. Iar adversarii noștri, cei care n-au știut să schimbe macazul politic la timp, vor lătra la noi în jurnalele lor, dar jocurile vor fi făcute. Nu le va rămâne decât să aștepte un nou seism politic. Vor avea cam mult de așteptat...

Iată-i și pe scriitorii foarte porniți imediat după Revoluție împotriva comunismului și a nomenclaturii. Bag de seamă că au început să introducă o anumită surdină în textele lor. Lucrurile nu sunt atât de clare, par a-și spune ei. Treaba ar putea fi cu dus-întors...

Vorba asta îmi amintește de băieții de la „Nova”, fosta mea redacție. Ce s-a întâmplat cu ei? Au fost cumva linșați moralmente, marginalizați în mod radical, trimiși la pensie să-și scrie memoriile? Nicidecum. Sunt toți bine mersi, în presă. Scriu, se ilustrează. Este rău sau bine? Nu știu ce să răspund. Iar dacă aș fi silit s-o fac aș spune: Este, pur și simplu. Când tensiunea emoțională a dispărut, când totul s-a redus la o luptă pentru putere (indiferent în ce domeniu, de la cel al practicii politice și până la cel al mentalităților), nimic nu mai contează dacă nu intră sub incidența legii penale. Au dreptul să scoată o revistă, un ziar pentru a-și apăra ideile politice? Da. Atunci totul este în ordine.

Mă gândesc la ei fără nici un resentiment, ca și cum aș fi un moșneag muribund, lipsit de energia de-a urî, gata să-i ierte pe toți asupritorii lui.

Astăzi, am recitit câteva documente ce m-au impresionat astă-vară, în timp ce parcurgeam un articol pătimăș al lui Victor Herzovi, am înțeles că mă aflu în mod ireversibil dincolo de un prag. M-a străbătut dulce-amara renunțare.

Astă-vară, când discutam cu Maria despre presenescentă, eram dincoace de graniță, în plângerile

mele intra și o oarecare cochetărie. Eram bărbatul aflat în pragul bătrâneții, dar capabil să alerge maratonul și să-și dovedească vivacitatea intelectuală. Acum este altceva, situația s-a schimbat calitativ. S-a petrecut saltul descris de poet.

Cred că prăbușirea mea interioară a fost accelerată de evenimente. Pare o blasfemie acest gând, dar nu e decât adevărul. În ziua de 21 decembrie, în fața „Intercontinentalului”, am simțit preaplinul. A fost cântecul meu de lebadă. Nu știu cât a fost performanța mea și cât un fenomen de contagiune psihică. Se pare că starea obținută atunci nu mi s-a convenit, era incompatibilă cu statutul meu psihologic și moral. A fost ca și cum m-aș fi aflat sub influența unui drog, iar la deșteptare aș fi căzut sub pragul de dinainte. Paroxisme artificiale obținute se plătesc scump. Este legea beției.

Astfel mi s-ar explica starea de prostrație, indiferența ce se ridică în conștiința mea ca marea în jurul unui sinucigaș curajos, încet îndreptându-se înspre larg, pășind panta lină a nisipului moale, de la un timp, când apa i-a depășit șalele, ținându-și echilibrul cu mâinile, începând un fel de mers vâslit, fără grabă, uitând că știe să înoate, scufundându-se în ape.

Când preaplinul a devenit o pură amintire, iar speranța de a-l redobândi a dispărut ca și cum n-ar fi existat niciodată, când ai intrat în starea scrisă pe fețele bătrânilor resemnați, poate este bine, este omenește. Poate cu timpul apare sentimentul c-ai devenit înțelept. Nu viața, cu tumultul ei contradictoriu te-a părăsit, tu ai abandonat-o, din pricina ineleganței ei.

Aș dori să-i scriu fiicei mele, dar între noi a intervenit un pact politicos de ignorare reciprocă, nu mai purtăm corespondență. Ne felicităm de sărbători. Atât. Mă disprețuiește, fără să-mi spună foarte exact de ce. Și asta, după evenimentele din România! Când, în principiu, oricare român cinstit ar trebui să devină mai simpatic în ochii unor conaționali ai săi din străinătate. La noi a fost taman pe dos. Reacție explicabilă doar prin prisma unui destin de Pharmakos, de victimă predestinată.

Regret felul cum m-am purtat față de ea cândva. Pe atunci, era prea mică spre a-și da seama că sunt un tată denaturat. În anii următori, i-aș scrie, când relațiile noastre s-au îmbunătățit întrucâtva (dintr-un motiv foarte simplu am început să observ asemănarea ta cu mine), n-am mai reușit să recuperez terenul pierdut, nu fiindcă n-aș fi dorit-o, ci pentru că așa ceva este de

fapt imposibil. Apărut prea târziu, un tată rămâne decorativ, formal și inutil. Ai avut dreptate să mă privești cu indiferență, să suporti plictisită rarele noastre întâlniri. Era de asemenea firesc să nu-mi scrii sau s-o faci strict de formă. O corvoadă, nimănui utilă, scrisorile tale. Acțiunea în care omul nu crede este o pierdere de vreme, risipire de energie vitală.

Mă aflu acum într-o situație specială. Știu, nu te interesează amănuntele ei. Ți le-aș comunica, dar simt că ar fi un alt act inutil, zadarnic. Cuvintele dintre noi au fost consumate. Aș vrea doar să-ți urez, acum, într-un moment important pentru mine, să fii fericită, să nu fii atinsă de boala ce m-a ruinat pe mine, să rămâi până la capăt o persoană care scrie, cu zilele și anii ei, un roman adevărat. Să scapi astfel de boala familiei Herzovi, să te reîntorci la sănătatea străbunicilor tăi, să curmi șirul de jurnaliști nefericiți.

EPILOG

- Ai auzit de Herzovi?
- Care Herzovi?
- Virgil Herzovi. Hai, nu mai fă pe... Este imposibil să nu fi auzit de el. A publicat mai multe cărți. A lucrat la „Nova”. Venise din provincie, prin 1975.
- A, da, parcă... Era un marginal, nu?
- Da, cam așa ceva. Deși, să știi, nu scria rău...
- Ai citit ceva de el?
- Da, din întâmplare.
- Și?
- Interesant. A scris și critică. A greșit stând la „Nova”. Prea mult a stat. Și nici nu s-a aliniat pe lângă o altă revistă sau grupare. Așa nu se poate.
- Ce-i cu el?
- A murit.
- Când?

- Nu știu, zilele astea. Am citit în ziar. A dat Uniunea un anunț. Nu știam că are atâtea cărți. Vreo douăzeci. N-aș fi crezut, îl credeam un veleitar oarecare.

- Atât de multe?

- Da. Acum, că a murit, simt un fel de interes pentru literatura lui. S-ar putea să încerc să scriu ceva despre el. Cartea citită de mine era foarte interesantă, la drept vorbind.

- De ce-a murit?

- Inima. L-au găsit mort, după vreo câteva zile... Închipuie-ți...

- Suferea de inimă?

- Nu știu, poate suferea...

- Câți ani?

- Cincizeci și unu, i-ar fi împlinit la vară. Nu era prea bătrân, nu?

- Bineînțeles că nu. Era mai tânăr decât noi, în primul rând...

- Da, așa este. Era ceva curios cu omul ăsta. Am stat de vorbă cu el de vreo câteva ori. Avea un fel mai aparte de-a fi.

- Cum?

– Era ciudat. Mi s-a părut întotdeauna oarecum alături cu situația. Nu spunea ce te-ai fi așteptat să spună. Nu mă refer la opinii despre literatură, bineînțeles. L-am auzit și acum, după Revoluție. Era împreună cu un cunoscut al meu. Am schimbat câteva vorbe. Critica Uniunea Scriitorilor... Închipuie-ți! La vârsta lui nu mai faci frondă... Nu spui că disidenții sunt oameni de calitate morală îndoielnică... Un disident cere în mod implicit putere sau avere pentru sine... Așa zicea.

– Nu știu ce să spun... Cam avea dreptate.

– Asta este altceva. Numai că, în situația actuală, un autor depinde mult de Uniune. De unde ia pensie? De la Uniune. Nu-și poate permite să...

– Poate avea alte surse de trai...

– Nici vorbă. Era o ființă într-adevăr modestă. Stătea într-o garsonieră. Acolo l-au găsit vecinii. Începuse să miroasă, așa mi se pare.

– Ei, chiar așa?

– Da, dragă, da. Este un caz mai frecvent decât ai crede. Mai ales în orașele mari. Nu te caută nimeni câteva zile în șir. Îți dă telefon, nu răspunzi... Fiindcă ești mort... Zice, a plecat în provincie, în vreo documentare.

– Știi ceva? Am citit și eu ceva de el... Într-un almanah... O povestire polițistă. Scria și de-astea, nu?

– Scria de toate. În ultimii ani renunțase la critică, o dăduse pe proză. Nu scria rău...

– Ai dreptate. Uite, acum îmi amintesc. Era o povestire cu un echipaj. Un membru este ucis fără motiv de cineva dintre tovarășii lui de călătorie. N-ai citit-o?

– Nu, nu cred.

– Pe mine m-a atras. Avea o teorie despre conceptul de țap ispășitor.

– Pharmakos?

– Exact.

– Se potrivește foarte bine cu situația literatului, în general. Nu? Ce zici?

– Nu neapărat. Cu unii, poate. Alții, vezi și tu, se descurcă foarte bine. Iar acum, din ce în ce mai bine. N-au nici o problemă.

– Auzi, ia stai puțin, te rog! N-a fost dat el afară de la „Nova”?

– Ba da.

– Păi de ce nu spui?

– Nu m-ai întrebat.

– De ce-a fost dat afară? Parcă nu făcea parte dintre cei care...

– Nu scia. În ultimii ani, cel puțin. Făcea figura unui disident administrativ. El însuși mi-a spus formula asta, atunci când am discutat.

– Ce înseamnă disident administrativ?

– Nu prea se potrivește. Acum câțiva ani, a refuzat să scrie articole despre epoca de aur. Șefii de atunci s-au supărat pe el. L-au lăsat deoparte. Afară nu puteau să-l dea, l-au marginalizat. Nu-mi amintesc să mai fi citit ceva de el în „Nova”, în ultimii ani.

– Și-atunci? De ce l-au dat afară?

– Pentru că a stat în echipa respectivă. A luat leafa de la ei.

– Curios destin! Să nu reușească ăia și să fii concediat acum, după Revoluție...

– Da, așa este. Tocmai de-asta mi-am amintit de povestirea cu victima predestinată... Omul, este un posibil personaj de roman... Hm? Ce zici?

– Da. Ia stai, am mai auzit eu numele ăsta undeva. Între cele două războaie. Prin anii patruzeci, era un avocat cu acest nume. În Timișoara... Era penetist. Ținea conferințe... Și acela era un ins interesant. Mi-a

povestit taică-meu despre el. Au stat împreună la închisoare, la Canal. O fi rudă cu el?

– Nu știu. Am auzit numai de un jurnalist, mort de tânăr. Tot în Timișoara. Cred că am o broșură scrisă de el. A apărut în timpul legionarilor. Scrisă destul de bine, am citit-o.

– Ce faceți? Despre ce discutați?

– Despre Virgil Herzovi.

– Ce-i cu el?

– A murit. De inimă. L-au găsit mort.

– Ce ciudat! Eu știu că era sănătos. Sau, în orice caz, nu suferea de inimă. Alerga. L-am întâlnit odată într-un parc.

– Era un tip destul de bizar, nu?

– Într-adevăr. Odată am fost împreună la o șezătoare. Cu trenul. Am discutat întâi mult cu el atunci. Zicea că a nimerit dintr-o greșeală printre scriitori.

– Cum așa?

– Nu prea agreea scriitorimea, în general. Avea respect pentru anumiți autori, dar categoria nu-i plăcea. Zicea că sunt prea multe compromisurile. Îl deranja și faptul că scriitorii sunt atât de veseli.

– Când ai discutat, acum sau înainte?

– Șezătoarea a fost înainte. Acum nu mai are nimeni timp și chef pentru așa ceva... Înainte, prin 1985, parcă așa îmi aduc aminte. Am fost în Maramureș. A fost foarte frumos. Nici n-ai fi zis că lucrurile stau așa rău în țară...

– Acum, după evenimente, ai mai discutat cu el?

– Da, l-am întâlnit pe stradă. Părea foarte abătut. Nu se străduia să-și ascundă deprimarea. Mi-a spus că se simte ca un copil rămas orfan.

– Paternalismul...

– Exact. Era conștient de mecanism. Mai e ceva. Zicea: Nu mai pot să mai mint după cele trăite.

– Ce-a trăit?

– A fost atunci, în 21 decembrie, la „Intercontinental”.

– Și?

– Zicea că a simțit o emoție foarte mare și din acel moment a luat decizia să nu mai mintă. Nici pe el însuși. Am vrut să-l ironizez, să-i spun că practică un fel mai deosebit de demagogie, dar părea foarte serios. L-am crezut. Avea o înfățișare foarte sumbră, de obicei. Când zâmbea, se lumina și-ți dădeai seama că este în fond un ins cumsecade.

– Și cum vedea schimbările?

– Se bucura, bineînțeles. Doar nu fusese vreun privilegiat. Locuia foarte modest, se îmbrăca aproape prost. Era la limita jerpelirii, ca să zic așa.

– Și, după aceea, l-ai mai întâlnit?

– Da. Mi-a dat telefon. Primul și ultimul de când ne cunoaștem. Nu întreținea nici un fel de relații cu colegii de breaslă. Era un principiu al lui. Zicea că nu are ce să afle de la ei. Nu mergea niciodată la mare sau în vreo altă casă a Uniunii. Voia să fie un simplu cetățean care scrie. Asta a spus-o Böll, mi se pare. Așa voia și el să fie.

– Grass a spus-o. Și?

– Mi-a spus că trece printr-o criză de conștiință și vrea să discute cu mine. Ne-am întâlnit, am stat de vorbă vreo două ore.

– Mai avea sentimente de orfelin?

– Nu mai avea. Și eu m-am simțit așa un timp oarecare, dar n-am îndrăznit să spun cuiva. Mi s-a părut rușinos să nu mă aliniez la sentimentele aflate la modă...

– Se schimbă și astea...

– Așa zicea și el. Mi-a spus: Nu mă mai simt părăsit de un tătuc rău, dar și protector. În schimb, nu reușesc să depășesc o amărăciune. Mi-a vorbit despre o

retorică a amărăciunii. În presă, a început să predomină, așa zicea. Retorica amărăciunii, destul de bine zis, nu?

– Într-adevăr. Am avut și un campion al acestei retorici jurnalistice. Știți amândoi la cine mă gândesc...

– La...? Moralistul neamului?

– Da. La el.

– N-ar trebui să ne batem joc, fiindcă el se pronunță public și încă de multe ori, pe când noi, după câte știm, tăcem chitic...

– Este un om cumsecade, fără îndoială. Tonul lui biblic mi se pare inadecvat... A apărut de mai multe ori și la televiziune, dar tot așa a fost. Din punctul meu de vedere. Întreg discursul lui politic mi s-a părut fals. N-aș putea să spun foarte exact de ce...

– Este greu să-i satisfaci pe toți... Mai ales astăzi, când trebuie să te pronunți cu hotărâre în favoarea unei tabere, dacă vrei să fii luat în serios.

– Cum era cu retorica amărăciunii?

– Da, el a numit-o așa. O folosea. Zicea: Simt un vid interior, un vid moral. I se părea insuportabil ca după zilele Revoluției totul să se modifice atât de repede și să se transforme într-o cursă pentru putere și pentru căpătuială. Spunea: Nu sunt un moralist și nici

vreun om foarte pur, un sfânt. Cu toate acestea, mi-e foarte greu să suport. Îmi este imposibil să mă detașez și să judec la rece...

– Avea dreptate. Acum nu merge să fii sensibil. Totul este scos la iveală, toate lucrăturile, se merge cu cărțile pe față. Înainte, cel puțin, nu știai toate murdăriile. Le întâmpinai doar din când în când, atunci când te loveai tu însuși de ele, nu? Altfel nu știai... Acum totul este dat pe față. Pentru un sensibil nu este deloc ușor...

– Avea o față neagră de supărare. Avea numai vreo cincizeci, dar părea mult mai bătrân. Zicea că simte cum scârba îl sufocă...

– Ia te uită, ce sensiblerie! Îmi pare rău... N-am voie să glumesc despre el acum, nu se face. Dumnezeu să-l ierte!

– Într-un marginal ca el, se vede mai bine condiția scriitorului de la noi. Nu?

– Nu cred. Relevanți sunt cei cu adevărat talentați, nu cei de mâna a doua.

– A fost destul de bun. A avut ghinion, a intrat pe un culoar prost. Dacă nu stătea la „Nova”, altfel ar fi mers lucrurile cu el, ar fi avut o altă cotă literară.

– Bine, dar acolo au fost și câțiva buni. Nimeni nu i-a dat afară din literatură fiindcă au luat leafă de acolo și s-au mai și mănjit din când în când.

– În fine...

– Unde îl îngroapă?

– La Bellu?

– Nu cred, nu era el om de Bellu.

– Dar unde?

– La Străulești. Uniunea are și-acolo niste locuri.

– Aș vrea să mă duc la înmormântare. Nu știu de ce, dar mă simt oarecum afectat. Nu eram prieten cu el, dar acum cred că se apropia destul de mult de un anumit concept... Îl ilustra.

– Care?

– Conceptul de scriitor independent.

– Toți sunt independenți, la urma urmelor. Jurnaliștii nu sunt independenți. Scriitorii sunt.

– Teoretic. Uită-te în jurul tău. Cine este independent? Cine trăiește din scris? Ai putea să-mi spui? Iar moralmente...

– Sunt câțiva.

– Foarte puțini. Nu știu dacă sunt douăzeci. Cei mai mulți iau leafă de la vreo revistă. Sau pensie. Cărțile vin pe deasupra. El era mai apropiat de independență.

– Dar leafa o lua...

– Da, era mai mult un teoretician al independenței. Regreta că nu are o meserie manuală... Mi-ar fi plăcut să fiu un tâmplar de lux. Așa zicea. Să nu trebuiască să scriu prea mult și să fac apoi concesii pe la diverse edituri cu cărțile mele. Publici, bine, nu, la fel de bine... Visuri copilărești. Doar vedeți, încă de pe-acum încep să strâmb din nasuri pe la edituri. Asta ar putea să supere pe cutare, asta pe cutărică... Să amânăm până după alegeri, că acum se va crede că pactizăm și ceilalți se vor șifona. Să mai atenuăm... Știți voi...

– Bietul Herzovi! Putea să mai trăiască mult și bine. Nu cred că a murit de inimă, adică de moarte bună.

– Hai, fii serios! Cine avea vreun interes să-l omoare pe el? Un amărăștean, acolo? Nimeni. A scris vreo câteva articole după Revoluție contra băieților, dar sunt alții mult mai combativi. El scria temperat, nu se avânta dincolo de anumite limite, era un moralist de centru, ca să spun așa...

– N-am zis că l-a omorât cineva...

– Dar ce?

– S-a sinucis.

- Nu se poate. Pe ce te bazezi? Era un om echilibrat, după câte îl știu eu.

- N-am nici o dovadă, dar așa simt. Din câte știu despre el, din ce-am aflat acum de la voi, parcă s-ar privi datele cu o psihologie de sinucigaș. Povestea cu Pharmakos. Amplificarea unui sentiment de vinovăție poate duce la o masă critică, amenințând cu explozia...

- Acum, când lucrurile s-au aranjat? După atâția ani de așteptare... Pare absurd. Doar să fi fost o reacție paradoxală.

- Nu chiar atât de paradoxală. Mă gândesc la un personaj de roman. Revoluția este pentru el un moment al adevărului. Nu numai politic și de nivel național, dar și mai ales personal. Vârsta lui Herzovi s-ar potrivi foarte bine. Ești lucid, încă n-ai devenit neputincios, îți estimezi corect situația. Mai ai energie vitală pentru o sinucidere. Nu-i ușor. Este mult mai simplu să te gândești, să faci un scenariu minuțios, decât să treci la fapte...

- Hai că ești interesant! Vorbești de parcă tu însuși...

- Nu sunt în stare, dar simt că el a făcut-o.

- S-ar fi aflat...

- De ce? Lucrurile merg repede. Un om singur, prea puțin cunoscut, un scriitor din plutonul al doilea sau chiar al treilea. De ce să faci investigații prea amănunțite? Ce sens are? Eliberezi autorizația de înmormântare și gata.

- Are rude?

- Are o mamă bătrână. Și-o fiică, dar nu în țară. N-a avut cine să ceară amănunte. Toată lumea se bucură să se termine totul cât mai repede. Așa se întâmplă.

- Faci literatură atunci când nu este cazul...

- Poate, dar eu așa simt. Da, omul s-a retras din scenă pe tăcute, într-un mod discret. A considerat că așa trebuie să procedeze. Revoluția a trezit în el niște reacții imprevizibile.

- Ar trebui să vorbim cu mama lui. Poate a lăsat vreun jurnal...

- Unde trăiește?

- Nu știu, probabil în provincie. Herzovi nu era din București.

- Numele este bănățesc.

- Se poate afla ușor.

- Se poate. Este genul de om care ține un jurnal.

Ăștia nesociabili și interiorizați așa fac.

- Te pomenești că devine celebru după moarte, printr-un jurnal. Au mai fost cazuri...

- Numai să existe. Ar trebui să ne interesăm, nu cumva să încapă pe mâna vreunui nemernic. Să-l publice pe numele lui. S-au mai văzut și de-astea.

- Toate s-au văzut. Totul s-a mai întâmplat înainte.

#

- Ai auzit? A murit Virgil Herzovi. Subit. L-au găsit mort. Maria, de ce mă privești așa? N-ai nimic de, spus?

- Am știut. Aș fi putut să i-o spun de-atunci, dar mi-a fost milă de el. L-am văzut întins pe-o dormeză veche, de culoare verde. Parcă ar fi dormit. Era mort. Într-o garsonieră de bloc, la parter.

- Ai fost la el? Știi cum locuiește?

- Nu, Cristi, n-am fost la el niciodată. Și nici n-am avut vreo aventură cu el. Am văzut, pur și simplu. Poate a fost și relatarea lui. Mi-a spus odată cum locuiește. Avea un dar al povestitului. Vizualizările mele așa s-ar explica.

- Dar moartea?

- De unde-am știut? N-am nici o explicație rațională. Uneori mi se întâmplă să vad secvențe din viitor, asta-i tot. N-are nici un rost să mai discutăm.

- Bine, dar n-am spus nimic.

- N-ai spus, dar ai gândit-o. La început m-ai crezut pe deplin, dar acum simt cum aluneci iarăși către cinismul tău.

- Maria! Cum poți să vorbești așa?

- Nu-ți fac nici un reproș. M-am trezit și eu vorbind. Mai bine spune-mi de Virgil! Dumnezeu să-l ierte! De unde-ai auzit?

- A scris în ziar. A fost un anunț. I se înșirau cărțile. A fost destul de bun. Ar trebui să-i citesc și eu vreo carte. După cele întâmplare astă-vară... Aproape nici nu-mi vine să cred. Îți amintești? Un om care aleargă maratonul nu moare niciodată de inimă... Așa zicea. Și el a murit tocmai de inimă...

- Nu sunt sigură de asta...

- Ba da. Am discutat cu unul care știa foarte bine. A făcut stop cardiac. Așa s-a întâmplat. Este groaznic să fii singur, când ai o anumită vârstă, nu? L-au descoperit vecinii, după câteva zile. Au spart ușa. Aveau ei semne că este acasă.

- Au forțat ușa?

- Da. N-ar fi avut voie. Trebuiau să cheme procuratura. Între vecini... Se mai permite. L-au găsit pe

pat, îmbrăcat. Ca și cum s-ar fi întins puțin, să se odihnească.

– Așa l-am văzut și eu.

– Da. Așa stătea. Avea foarte multe cărți.

– Zidit între cărți...

– Da, s-ar putea spune. Știi ce? Îmi vine să mă duc acolo la el, unde a locuit.

– De ce?

– Nu știu exact motivul, dar acum mi se pare un om interesant, înainte nu i-am dat prea mare atenție... Mă atrage. Pe tine nu?

– Era mai aparte. De-asta l-am și cultivat într-o oarecare măsură. Avea ceva tragic. Deloc teatral.

– Ce vrei să spui?

– Avea o înclinare aproape patologică spre sinceritate. Asta îl și făcea oarecum respingător și nesociabil. Oamenii au nevoie de conveniențe. El nu-și putea stăpâni dorința de a fi sincer. Era derutant. Nu în fiecare moment al vieții este nevoie... De cele mai multe ori se așteaptă de la noi vorbe și atitudini convenționale.

– Mă intimidezi... Vorbești de parcă ai fi devenit deja asistentă universitară.

– Lasă, știi bine, nu-i așa. Virgil chiar era un om deosebit. Astă-vară mi-a spus: Nu-mi reușesc atitudinile convenționale. Când este să reacționez după un tipic foarte simplu și de toată lumea cunoscut, dau greș. Iau note false. Devin ironic fără să-mi dau seama, lumea se crede luată peste picior, zeflemisită. Deși eu n-am avut nici cea mai mică intenție să-mi bat joc. Zicea: Mi se trage din familie.

– Ce?

– Boala ironiei și-a umorului. Bărbații din neamul lui o aveau.

– Nu știu dacă s-ar putea numi boală. Mai degrabă este o calitate. Fără simțul umorului ești un handicapat. Nu reușești să treci peste eșecuri.

– Da, dar numai la palierul superficial. Umorel și ironia te-ajută să te distanțezi, să rezști în viața de zi cu zi. La un nivel mai profund te împiedică să înțelegi și să trăiești esențialul. Un om credincios nu este un dedublat.

– Cum?

– Uite-așa. Umorel și ironia sunt acte de dedublare. Ieși din tine însuși și te amuzi de ce ți se întâmplă. Ca și când n-ar fi vorba de tine.

– Astea el ți le-a spus?

– Da. Vorbele lui mi-au rămas în minte. Acum aş putea să-i spun: Ai avut dreptate.

– Îţi aminteşti ce ţi-am povestit? Când a venit la Irina, am fost cu toţii foarte miraţi. Cum, omul ăsta spune nişte adevăruri despre sine însuşi... Prea dure. Doar nimeni nu l-a obligat să ne spună povestea cu cartea despre... El a făcut-o. Ca şi cum i-ar fi plăcut să se învinovăţească.

– Nu ştiu dacă-i plăcea. Avea o înclinare spre confesiune şi sinceritate. Asta era originalitatea lui. Putea să scrie un roman. O confesiune mai lungă, nu?

– Da, poate. În orice caz, după discuţia cu el ne-a cam pierit cheful de acuzaţii. Nici noi nu înţelegeam de ce. Ne-am liniştit. Ne-a dispărut elanul de la început.

– Era şi evoluţia generală. Lucrurile nu mai sunt ca în primele zile. Şi tu te-ai schimbat, în interiorul tău. Poate nici nu ţi-ai dat seama.

– Ba mi-am dat. Este ca şi cum s-ar fi scurs din mine o tensiune...

– Vezi? Din cei mai mulţi s-a scurs tensiunea. Nici nu mai ştiu ce să zic. Eu am fost norocoasă, parcă mi-a deschis Dumnezeu ochii, dar alţii...

– Acum Virgil ar fi fost bun, cu speculaţiile lui...

– Da, ar fi fost...

– Maria! Hai, nu plânge, te rog!

– Nu plâng, nu plâng. O lacrimă merită şi el de la noi.

– Ce-ar fi spus despre scăderea tensiunii?

– El credea că Revoluţia a concentrat nişte energii sufleteşti. Concentrarea s-a întors asupra fiecărui individ. Zicea că Dumnezeu a făcut asta. Sau Dumnezeu a fost chiar suma oamenilor emoţionaţi. Chiar aşa a zis.

– Când te-ai întâlnit cu el?

– A fost zilele trecute pe-aici. Acum o săptămână. Mi-a spus că se simte din ce în ce mai rău. Îl obseda imaginea aburilor albaştri ce ies din el. Asta i-am spus-o eu atunci, când erai şi tu aici. Îţi aminteşti?

– Da. Şi ce-a mai zis?

– Spunea că, imediat după „Intercontinental”, s-a aflat conectat la o sursă de energie. Mai întâi s-a simţit rău, ca şi cum n-ar fi fost obişnuit cu ea, dar apoi s-a simţit bine. El explica totul prin energia misterioasă, concentrată. Până şi actele politice din primele zile. De pildă, unele promisiuni au fost făcute sub influenţa unei emoţii colective. Oamenii politici au fost influenţaţi de ea, la început. Aici vede mâna lui Dumnezeu.

– Foarte interesant!

- Da. Avea dreptate, așa cred. Doar vezi, pe măsură ce trece timpul, oamenii redevin meschini, încep să facă diferite calcule, nu se mai află sub influența lui Dumnezeu. El propunea o caricatură. M-a frapat ideea.

- Cum?

- Era o metamorfoză. Un înger se transforma într-un porc. În prima secvență să apară un înger și apoi, prin câteva modificări, să devină porc. Ce zici?

- Bună. Așa ceva se vede sub ochii noștri.

- E trist, fiindcă scăderea energiei colective sau a influenței lui Dumnezeu îl slăbea și pe el, îi răpea speranța de a-și recăpăta starea interioară de om tânăr.

- Bine, dar așa ceva nu este posibil...

- Nu, evident. Numai că el era un om deosebit. Există performanțe intelectuale ale unor oameni în vârstă.

- Poate de-aia și alerga, hm? Doar știi, efortul fizic aduce o stare de bine...

- Da, este euforizant. Nu asta este important. El urmărea o stare de plenitudine. Oamenii tineri nu-și dau seama de ea. Asta căuta el. La început, neliniștile lui mi s-au părut ridicole sau indecente, dar apoi l-am înțeles.

- Poate ai și fost puțin îndrăgostită de el...

- Posibil, dar nu în sensul obișnuit. Doar acum pot să-mi dau seama, există diverse feluri de-a iubi. La el m-a atras dorința de absolut, nu știu cum să-ți spun... Poate mă exprim prea pretențios... El voia cu disperare să nu trișeze, asta este. Ținea să joace cu cărțile pe față. Să nu mintă pe nimeni și în primul rând pe el însuși. Nu prea înțeleg de unde-i venea dorința de sinceritate. Ceva aproape patologic. Ar ține de psihastenie.

- Despre ce discutați?

- A, Mariela! Unde-ai fost?

- După ziare. Nu le-am prins pe cele ce mă interesau... Am găsit totuși câteva. N-ai mai venit pe la noi, Cristian. De ce?

- Știi? Ai auzit? A murit Virgil Herzovi. Despre el vorbeam cu Maria.

- Când a murit?

- De vreo câteva zile. Anunțul a apărut ieri.

- Era bolnav?

- Nu. Subit. Maria îl admiră. Tu ce crezi despre el? Nouă ni se pare un ins ciudat, ieșit din comun. Ție cum?

- Ar trebui să-l înțeleg mai bine decât voi. Eram aproape de aceeași vârstă. Este o chestiune de mentalități, nu?

– Și? Cum ți s-a părut?

– Când a fost prima dată aici, eram foarte impresionată de Maria. Nu prea i-am dat atenție. Apoi, nu știu de ce, am început să mă gândesc la el.

– Spune! De ce te-ai oprit?

– Mi s-a părut cumva ireal, fictiv. Nici nu știu cum să spun. L-am văzut mai mult un personaj de roman decât un om real. Poate și înfățișarea lui...

– Cum? Părea un om obișnuit, n-avea nimic șocant.

– N-avea, bineînțeles. Era un om civilizat. Aerul lui... Părea venit de pe altă lume. Cred că și ducea o existență mai deosebită. Mie așa mi s-a părut. Un marțian. Acum că a murit, Dumnezeu să-l ierte!

– Nu știu ce să zic. Astă-vară, nu mi s-a părut neobișnuit. Un bărbat aproape bătrân care nu vrea să coboare de pe baricadă. Mi-a plăcut. Și în decembrie mi-a plăcut. N-a venit cu noi, dar a stat acolo, deși era periculos. A fost un om curajos. Dar de aici și până la ce spui tu... Doar dacă mă gândesc la patima lui pentru sinceritate, neobișnuită, exagerată...

– Ba da, Mariela a zis bine. Avea un fel de-a căuta lucruri lipsite de orice valoare în viața de zi cu zi. Tot îmi spunea despre starea de preaplin. Știți și voi,

probabil... Ce-nseamnă asta? Lumea vrea bani, femei, vilă, mașină, călătorii în Occident. Lucruri concrete. El voia preaplinul. Acum îl înțeleg foarte bine, dar un om obișnuit n-are cum să-l priceapă. De aici venea impresia de bizarerie.

– Altfel, mi-a plăcut. Avea un zâmbet de om bun la suflet.

– Toți devenim buni la suflet, după o anumită vârstă. Când nu mai reușim să fim răi.

– Cristian! Cum poți fi atât de rău? Nu-i atât de simplu, Virgil era intrat în niște treburi complicate. Făcea un fel de prospecțiuni în el însuși. Felul lui de-a fi putea să inducă în eroare. Pe mine mă interesează altceva.

– Ce?

– Cum era anunțul din ziar?

– A încetat în mod fulgerător din viață, așa scria. Urma ceva despre opera lui și revista „Nova”.

– Cum ziceau?

– A fost redactor la „Nova” și, mai înainte, la o revistă din provincie.

– Deci nu erau amănunte despre moarte, despre felul cum a murit.

– Nu. De ce-ar fi fost? Asta contează mai puțin.

- Ba contează. Mie nu mi se pare foarte clară moartea asta a lui.

- De ce? Oricui i se poate întâmpla. Mai ales după o anumită vârstă.

- Nu, nu mă refer la sănătate. Mă gândesc la altceva. El a evoluat în perioada de când îl cunosc. De la ceva înspre altceva. M-am gândit la asta după ce l-am văzut acum câteva zile. Îți amintești, Mariela? Vorbea despre mentalitățile post-revoluționare. Am priceput în fine ce se petrece în mințile oamenilor și spre ce ne îndreptăm, zicea. Am înțeles ce s-a petrecut și în mine. Aș vrea ca fiica mea să afle, dar nu cred că-i voi spune.

- Și?

- Ei bine, nesiguranța, vinovăția, învinovățirile, ce și le adresa nu mai existau. Părea trecut și dincolo de amărăciune. Vorbea despre dezamăgirea celor fără scopuri materiale foarte precise, dar el însuși părea trecut dincolo de ea. Era atins de o resemnare ce ar fi trebuit să mă îngrijoreze.

- Da, ai dreptate. De-abia acum îmi amintesc ce privire avea când a plecat. Ai fi zis că emigrează într-o țară foarte îndepărtată și nu ne vom mai revedea niciodată.

– Vezi? Și Mariela a avut aceeași impresie. Mi s-a părut că a atins o seninătate... Aș fi vrut să-l întreb unde i-au dispărut tribulațiile, dar m-am jenat... Acum știu, se pregătea să moară. Așa simt.

– Știa c-o să moară?

– Poate presimțea. Se întâmplă și de-astea. Nu este ghicirea viitorului. Vine un moment când simți că nu prea mai ai legături foarte serioase cu lumea asta. Am văzut starea asta la unii bolnavi, în spital. Te privesc ca și cum s-ar afla pe lumea cealaltă. Apare un fel de blândețe, o resemnare, de neconfundat. Așa ceva am zărit în privirile lui. I-am și spus Marielei, ceva nu este în ordine cu Virgil. Îți amintești?

– Da, mi-ai spus. Știți, pe vremea când voi erați mici, am cunoscut foarte bine un om. Semăna mult cu el. Scria, și el. Ei bine, doar acum, comparându-l cu Virgil, îmi dau seama ce fel de om era.

– Cum era?

– Se consuma grozav în legătură cu literatura. Nu numai fiindcă nu putea să scrie adevărul, dar și cu trăirile lui. Se chinuia fără încetare, se măcina în el însuși.

– Virgil și-a dat seama c-a trăit de pomană. Asta era. La ce-ți folosește preaplinul? L-am întrebat când a

fost aici. S-o dreg, a spus. La asta. Să scriu la spartul târgului, o carte adevărată, așa cum n-am reușit niciodată până acum. Bine, dar ai toate șansele. Poți să scrii și să publici exact ce vrei. Da, da, așa este. Numai că s-a stricat jucăria. Am fost format pe-o structură duplicitară. Am tot simulat că trăiesc și scriu literatură adevărată. Acum nu mai pot să fac altfel. Am fost schilodit pe dinăuntru, pentru totdeauna. Preaplinul ar fi un dar dumnezeiesc pentru mine, dar simt că nu-l merit, nu-l voi avea niciodată. Poate, într-o altă existență. El, doar el mi-ar fi dat o șansă. Simt, nu mi se cuvine, nu-l voi mai avea niciodată.

– M-a impresionat grozav când a spus cuvintele acestea. Mi-a amintit de celălalt, acum douăzeci de ani. Și acela a murit tânăr, destul de tânăr vreau să zic.

– Da, a fost o victimă perfectă. Poate viața lui a fost mai interesantă decât ce-a scris.

– Nu poți să te pronunți înainte de a-l citi.

– Dacă știam, l-aș fi ținut aici.

– Maria! Nu s-ar fi putut.

– De ce? Ar fi avut unde să doarmă. În camera cealaltă. Până ieșea din criză. Mi-a venit ideea, dar m-a oprit ceva... Nu convențiile absurde...

– Ce?

– Mi-a părut condamnat. Orice-aș face nu-i pot influența destinul. Ba chiar, m-am gândit, un sfârșit demn ar fi foarte bun pentru el. Zicea, mă simt un cadavru. O mortăciune vivantă, vorba lui... Găselnița lui. N-am vrut să intervin. Când ne-am luat rămas bun, acolo în hol, în ochii lui am văzut o implorare.

#

Când l-au îngropat? Că eu n-am fost aici. Am fost la băiatul meu, la Galați.

– Pe cine?

– Pe-ăsta... Cum îi zicea? ăsta de-aici... De la unșpe.

– Herzovi?

– Da.

– Ieri.

– Da' ce-a avut? Inima?

– Așa cred. Inima...

– Cum? Că nu părea bolnav...

– Ei, și dumneata... Parcă poți să știi... Unii zic că s-ar fi omorât.

– Dumnezeu să-l ierte. Niciodată n-am vorbit cu el. Totdeauna îi tuna și-i fulgera. Nu discuta cu nimeni din bloc. Nu zicea nici bună ziua. – Ei, lasă... Omul a

murit și dumneata... Lasă-l în pace acolo unde este... Nu știi ce frumos s-a purtat cu acela de la doișpe?

– Când?

– Când a murit. Era singur și ăla. N-avea nici copii, nici nimic. A fost bun cu el. l-a pus muzică. Mie mi-a povestit o femeie de la patru. A fost acolo, a văzut.

– Cum i-a pus muzică?

– ăsta, Herzovi, o avea cu muzica. Tot asculta. Se-auzea și de-aici, de unde suntem noi acum. Muzică de-aia... Nu cum ne place nouă. Bătrânul a bolit vreo două luni. Nu venea la el decât femeia de la patru. Nu știu dacă mai trăiește, n-am mai văzut-o. Bătrânul stătea în pat și tot asculta muzica pe care și-o punea Herzovi. ăsta stătea acasă și tot bătea la mașină. Nu știu ce scria, romane, cărți, nu știu. Că l-am auzit o dată la radio, vorbea despre nu știu ce carte. Și, când a simțit că-i vine vremea să moară, bătrânul, nea Titi, îl chemă, mă mir că nu-ți aduci aminte de el...

– Cum să nu-mi aduc aminte? Ce tot spui?

– ... a trimis-o pe femeia de la patru să-l cheme pe Herzovi. Aia s-a dus cu inima îndoită la el, știa toată lumea, era cam ciufut, nu discuta cu nimeni, nu dădea nici bună ziua. A bătut la ușă, că n-are sunărie, are

firele alea ce se văd și de-aici, dar nu sună, c-a oprit-o el pe dinăuntru, să nu-l deranjeze nimeni, poștașul bate în ușă când vine cu taxa pentru radio și televizor. Țăsta, Dumnezeu să-l ierte, a ieșit la ușă cu mutra lui de om ursuz și a întrebat-o ce vrea. Era totuși un om politicos, când vroia. I-a zis bună ziua și a întrebat-o că despre ce este vorba. Femeia i-a spus. Te roagă vecinul de la doișpe să veniți până la el. Da' de ce nu vine dânsul la mine. Fiindcă trage să moară, domnule dragă. S-a dus imediat, nici nu s-a gândit să spună nu. Eu am știut de când l-am văzut de prima dată că este un om cumsecade, dar că l-a otrăvit singurătatea. Și-așa... S-au dus amândoi. Bătrânul era foarte slăbit, nici nu se mai răsese, că n-avea putere și bătrâna de la patru se apucase, da-i tremurau mâinile. Dacă nu mă crezi, poți s-o întrebi. Dacă nu cumva o fi murit și ea, că vezi cum merg treburile în blocul nostru, multă lume se duce. Ce să faci. Și bătrânul i-a spus: Vecine nu te supăra că te-am chemat la mine, dar eu nu mai sunt în stare să mă duc la dumneata. Nu-i nimic, nu e nici o problemă vecine, numai să pot să te ajut cu ceva. N-am nevoie de nimic numai că am o rugămintă, vreau să te rog ceva, te rog să nu te superi. Spune vecine, spune, dacă-mi stă în putere te ajut. Și să știi, aș vrea să-ți spun că regret

mult. Îmi pare rău că nu te-am salutat... Atâția ani... Chiar îmi pare rău, crede-mă! Nu face nimic. La început, nu mi-a prea picat bine, dar cu timpul m-am obișnuit. Mi-am dat seama că ești un om cumsecade și n-am de ce să-ți port pică. Te-a înveninat și pe dumneata singurătatea, asta-i tot. Și te-a înrăit un pic... Ce să-i faci!? Dar să-ți spun... Să știi că, de când am căzut la pat, de vreo două luni de zile, am tot auzit muzică de la dumneata. Peretele e subțire. Dimineața se aude cel mai bine. Și? Mie a început să-mi placă. Mă bucur că ți-a plăcut. Uite, vecine, aș vrea să mai ascult o bucată pe care-o tot pui mata, dar azi n-ai pus-o. Care bucată? N-a știut cum să-i explice, era om fără carte. Dumnezeu i-a luminat mintea lui Herzovi și și-a dat seama ce bucată voia bătrânul să audă. Femeia de la patru mi-a povestit tot. Are ținere de minte. Știa tot ce-au discutat. Și-atunci, Herzovi s-a dus la el și a venit cu casetofonul. I-a pus muzica. Bătrâna era acolo, de față, asculta ce vorbesc între ei. Și, de unde până atunci stătuse pe un scăunel, că nea Titi avea casa goală, vânduse totul pe la vecini, s-a mutat pe pat. Bătrâna s-a crucit în sinea ei, că ăsta nu era omul pentru așa ceva, era foarte scorțos, nu se uita nici în stânga și nici în dreapta, mergea înainte, descuria și

intra la el în casă. S-a așezat pe pat și l-a apucat pe bătrân de mână. Nu s-a rușinat de asta. Au ascultat amândoi muzica și ea a văzut cum bătrânul a murit, chiar atunci, de mână cu Herzovi.